

THE

ΕΠΙΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΣΥΛΛΕΓΕΙΣΑ

ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΥ.

ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ.

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ, ΔΡΙΘ. 44.

1860.

Handwritten signature or initials, possibly 'F. P.' or similar, written in dark ink.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΟΜΟΤΗΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΕΚ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΕΛΛΗΝ

180

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ

ΤΗ,
ΙΕΡΑ: ΣΚΙΑ:
ΤΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ
ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΑΥΤΟΥ

ΚΑΙ
ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΤΕΛΕΥΤΗΣΑΝΤΩΝ
ΗΡΩΩΝ ΤΩΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
ΑΓΩΝΙΣΑΜΕΝΩΝ,

Τὴν βιβλίον ταύτην ἀνατίθησιν

Ο ΣΥΝΤΑΞΑΣ.

ΤΙΜΟΙΣ Π. Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἡ παντελής ἔλλειψις ἐπιτόμου ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, κρύπτει ἀπὸ τῆς φιλομαθοῦς νεολαίας καὶ τῶν πολιτῶν τὰ ἐνδοξα κατορθώματα τῶν νέων τῆς Ἑλλάδος ἡρώων.

Θέλων νὰ ἀναπληρώσω τὸ κατ' ἐμὲ τὴν ἔλλειψιν ταύτην, συνέταξα τὴν παροῦσαν ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας ταύτης, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ φθάνουσαν μέχρι τῆς ἐλευσεως τοῦ Σεβαστοῦ καὶ Ἐθνοφιλοῦς Βασιλέως ἡμῶν Ὁθωνος.

Εἰς τὴν ἐπιτομὴν ταύτην περιελήφθησαν εἰσαγωγικῶς μὲν ἡ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν κατάστασις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ πολεμικά, τὴν ναυτιλίαν, τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν παιδείαν· ἐν δὲ τῷ οἰκείῳ τόπῳ τὰ ἀφορῶντα τὴν Ἑλλάδα πρωτόκολλα τῶν τριῶν προστατίδων τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεων.

Ἐκδίδων τὴν παροῦσαν ἐπιτομὴν νομίζω, ὅτι καθιστῶ πρόχειρον τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἰς πάντα μὲν φιλόπατριν ἀναγκώστην, ἰδίως δ' εἰς τὴν φιλομαθῆ νεολαίαν, τὴν χρηστὴν ταύτην τοῦ ἔθνους ἐλπίδα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐρείδεται ἡ μέλλουσα Δόξα καὶ τὸ Μεγαλεῖον τῆς Πατρίδος.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 25 Ἰανουαρίου 1860.

Γ. ΘΕΟΦΙΛΟΣ.

ΕΠΙΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

ΟΤΕ τὰ ἔθνη ὑπὸ τῶν πυκνῶν τῆς ἀμαθείας ἐκαλύπτοντο
νεφῶν, ὑπὸ δὲ τῆς σφοδρᾶς τῆς βραβεύουσης κατεκλύζοντο
καταιγίδος, ἐν μόνον ἔθνος, ἡ Ἑλλὰς, φωτὶ τῆς παιδείας τὴν
καταιγίδα διαλύσασα, τὰ δὲ πυκνὰ ἀπελάττωσιν νέφη, αἴθριον
ἄμα καὶ διαλάμποντα τὸν ἑαυτῆς ἀνέδειξεν Οὐρανόν. Ἔστι
δ' ἔπειτα φῶτων καταστάσας, πρῶτον μὲν τὰ γειτνια-
ζοντα διεφώτισε τῶν ἐθνῶν, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ λίαν αὐτῆς
μεμακρυσμένα. Ἀναδείξασα δὲ τὰ ἐντελέστατα πρωτότυπα τῆς
ἀνθρωπίνης μεγαλοφυΐας τοὺς Σοφοκλεῖς καὶ Εὐριπίδας, τοὺς
Ὀμήρους καὶ Πινδάρους, τοὺς Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλεις,
τοὺς Πυθαγόρας καὶ Σωκράτας, τοὺς Μιλτιάδας καὶ Θεμιστο-
κλεῖς, τοὺς Ἀριστείδας καὶ Κίμωνας, τοὺς Περικλεῖς καὶ Δη-
μοσθένεις, τοὺς Φειδίαν καὶ Πολυκλείτους, τοὺς Παράρχειους
καὶ Ζεύξεις, τοὺς Ἰπποκράτας καὶ Γαληνοὺς, προεχειρίσθη
αἰώνιος διδάσκαλος τῆς Οἰκουμένης, μήτηρ τοῦ πολιτι-
σμοῦ καὶ εὐεργέτις τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὰ δ' ἀθάνατα κατὰ τῶν Περσῶν στήσας τρόπαια ἔν τε

τῷ Μαρσίῳ καὶ Σαλαμῖνι, ἔν τε ταῖς Πλαταιαῖς καὶ τῇ Μυκάλη, ἔγραψε χρυσοῖς γράμμασι τὸ ἐκυτῆς ὄνομα ἐν ταῖς μεγάλαις τῆς Ἱστορίας στήλαις.

Ὅτε δὲ ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου καὶ τῶν διχονοιῶν κατεμαράνθησαν αἱ ἀγέρωχοι αὐτῆς δυνάμεις, διαφόρως ἐν διαφόροις καιροῖς διαφόρους καὶ τὰς μορφάς ὑπέστη. Πρὸς μὲν τὴν Μακεδονίαν μητρυῖας ἐδέξατο θέσιν, πρὸς δὲ τὴν εὐρυκρείονα Ῥώμην ἀδυνάτου γείτονος, πρὸς δὲ τὴν ἀγρίαν καὶ ἐθνοσπαράκτιδα Τουρκίαν ἀπηνῶς τυραννουμένης δούλης.

Ὅτε δὲ πᾶσσοις ὅλοι διεληλύθασιν αἰῶνες, ἐνοῖς πάντα τὰ τῆς ἀγρίας καὶ αἰμοδόρου Τουρκικῆς τυραννίας ὑπέστη δεινὰ. Θεῖα συνάρσει ἀντάραι χεῖρα ἐπελάβετο ἀδύνατος κατὰ κοκταίᾳς, μικρὰ κατὰ μεγάλης, ἥμερος κατὰ αἰμοχαροῦς τίγρεως, ἐπὶ τῶν τριῶν Ἰπείρων ἐπικαθημένης.

Ὁ Θεός, ὁ μέγας καὶ ἰσχυρὸς, ὁ προσιάτης τοῦ ἀδυνάτου κατὰ τοῦ δυνατοῦ, ὁ ὑπέρμυχος τοῦ τυραννουμένου κατὰ τοῦ τυραννοῦντος κύλῳγησε τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων. Αἱ ἐννεκετοὺς δὲ ἀγῶνες, εἰς ὃν ἀνεδείχθησαν οἱ νέοι τῆς Ἑλλάδος, ἥρωες, οἱ ὕψηλάνται καὶ Κολοκοτρῶναι, οἱ Μαυρομιχάλοι καὶ Καραϊσκάκται, οἱ Βότσαροι καὶ Διάκοι, οἱ Κριεζῶται καὶ Γρίβται, οἱ Νικηταὶ καὶ Σταῖται, οἱ Ὀδυσσεῖς καὶ Τσαβέλλαι, οἱ Μιαοῦλαι καὶ Κανάραι, οἱ Κριεζίδαι καὶ Τομπάζαι, οἱ Σαχίναι καὶ Σακτοῦραι, οἱ πρόκριτοι Κουντουριῶται καὶ Ζαῖται, οἱ Μαυροκορδάτοι καὶ Κωλέτται, οἱ Μεταξάδαι καὶ Δεληγιάνναι, οἱ Φιλέλληνες Βύρωνες καὶ Κογχράναι, Ἄστιγγες καὶ Κονδρικτῶνες, Ἐἰδένες καὶ Ῥηγινῦς, Φαβιέροι καὶ Μαιζῶνες, Ἀμιλνῶνες καὶ Τσοῦρτσαι, ἐπὶ πᾶσι δ' ἡ ἥρωϊς Βουβουλίνα, συνέτριψαν οἱ Ἕλληνες τὰς βαρεῖας τῆς τυραννίας ἀλύσεις καὶ ἐκήρυξαν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν.

Ὅτως οὖν ἡ Ἑλλὰς πλέον τῶν δύο χιλιάδων ἐτῶν κεκαλυμμένη ὑπὸ τοῦ πυκνοῦ νέφους τῆς λήθης, ὅπερ ὁ καπνὸς τῶν φλογῶν τῆς ὑπὸ τοῦ Μουμμίου πυρποληθείσης Κορίνθου διέχυσεν

ἐπὶ τοῦ κλεινοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐδάφους, ἐφάνη εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῆς ἱστορίας τῶν ἐθνῶν, ὡς ἔθνος ζῶν, ἀναγεννηθὲν, ὡς ὀφρύνει, ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ, νέον, ἐλεύθερον, ἐνδοξον!

Πρὶν δ' ἐκθέσωμεν τοὺς ἀγῶνας, δι' ὧν οἱ Ἕλληνες ἀνεκτήσαντο τὴν ἐκυτῶν ἀνεξαρτησίαν, ἐκρίναμεν εὐλογον νὰ προτάξωμέν τινα περὶ τῆς κατχράσεως τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἑλλήνων κατὰ τὰ πολεμικά, τὴν ναυτιλίαν, τὴν ἐμπορείαν καὶ τὴν παιδείαν.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ὑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ.

Μολδαυοὶ καὶ Βλάχοι. — Σέρβοι. — Βούλγαροι.
Ἀλβανοί. — Ἕλληνες.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἔμειναν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ὑποκείμενοι ἄλλοι μὲν ἀμέσως, ἄλλοι δ' ἐμμέσως οἱ ἐξ ἑξ διαφόροι λαοί· Μολδαυοὶ, Βλάχοι, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ἀλβανοὶ καὶ Ἕλληνες. Οἱ λαοὶ δ' οὗτοι, ὡς ἀρπαγέντες ἀπὸ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Νέας Ῥώμης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὠνομάζοντο καὶ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ὑπ' ἄλλήλων Ῥωμάιοι. Τὸ ὄνομα ὁμῶς τοῦτο ἐδίδετο ἰδίως εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Μολδαυοὶ καὶ Βλάχοι.

Οἱ Μολδαυοὶ καὶ Βλάχοι εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν Γετῶν καὶ Δάκων λαῶν Ὀρμακιδῶν, κατοικησάντων παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως ἐξ ἀπροσδιορίστων ἑκατονταετηρίδων. Τῆς γλώσσης τῶν Δάκων καὶ Γετῶν ἐπεκράτησεν ἡ Ῥωμαϊκὴ, ὅταν ὁ Τραϊανὸς ὑπέταξε τοὺς λαοὺς τούτους ὑπὸ τὸ Ῥωμαϊκὸν σκήπτρον ἐν ἔτει 107 Μ. Χ. Οἱ Μολδαυοὶ καὶ Βλάχοι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγένοντο ὑποτα-

λαίς· εἰς τὸ Ὀλωμηκὸν Κράτος, φυλάζκοντες μόνον τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν διοίκησιν· κυβερνῶνται δ' ὑπὸ ἡγεμόνος ὀνομαζομένου δικφόρος· οἶον, Βοϊβόδα, Γοσποδάρου, Αὐθέντου, Ἡγεμόνος. Οἱ κάτοικοι τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας διακροῦνται εἰς δύο τάξεις, δεσπότης καὶ δούλους. Οἱ δεσπότης κατοικοῦσι τὰς πρωτευούσας Βουκουρέστιον καὶ Ἰάσιον, ζῶντες μεθ' ὅλης τῆς πολυτελείας, οἱ δὲ δούλοι καλλιεργοῦσι τὰς εὐφορωτάτας γαίαις, ἀπὸ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἕτερον ἔχουσι κέρδος εἰμὴ μόνον τὴν τροφὴν αὐτῶν καὶ τὰ ἐνδύματα.

Σέρβοι.

Οἱ Σέρβοι, λαὸς Σλαβικῆς ἐλθὼν περὶ τὰ μέσθ τῆς ἐβδόμης ἐκκτονταετηρίδος ἀποκατέστη εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Ἀρχαίας Μοισίας. Ἀφοῦ δὲ Μωάμεθ ὁ Β'. ὑπέταξε τὴν χώραν αὐτῶν, ὑπέστησαν τὰς αὐτὰς τύχας τῶν ἄλλων τῆς Τουρκίας ὑπηκόων. Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώτης ἐκκτονταετηρίδος ὁ λαὸς οὗτος ἀναγκασθεὶς ἐκ τῶν καταπίεσεων τῶν Γιανισαρίων ἀπεστάτησε. Μετὰ παρέλυσιν δὲ δύο ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀποστασίας ταύτης ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σέρβων Μαυρογεωργίος ὄχρωθεὶς πλητίν τῆς Σεμενδρίας, ἀνέφερεν εἰς τὸν Σουλτάνον τὰ δίκαια τῶν Σέρβων καὶ ἐζήτησε νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ Σερβία ἡγεμονία ὁμοία τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας. Ἡ Τουρκία ἤρξατο τότε νὰ πολεμῇ τοὺς Σέρβους σπουδαίως. Δύο ἔτη ὑπέστη ἡ Σερβία τὸν βάρυν ἀγῶνα· ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν Μαυρογεωργίος, δεῖξας θαύματα κακτερίας καὶ συνέσεως ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἐκυρίευσεν τὸ Βελιγράδιον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαυρογεωργίου ὁ Σουλτάν Μαχμουὺ ἐστείλε τινα Τοπάλ Ἀδβὴν Βέην ὀνομαζόμενον, ὅπως ἐξετάσῃ τὴν κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὁ δ' ἀπεσταλμένος ἀνέφερεν, ὅτι ἥτο συμφερότερον οἱ χριστιανοὶ Σέρβοι νὰ διοικῶνται ὑπὸ ἰδίου ἑρχόντος πληρώνοντες ἐτησίως τοὺς φόρους των. Ὁ Σουλτάνος ἀποδεχθεὶς τὴν πρότασιν ταύτην κατέστησε τὴν Σερβίαν ἡγε-

μονίαν καὶ ἀναγόρευσε τὸν Μηλόσχην ἡγεμόνα, δοῦς διαδοχικὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ τὴν ἡγεμονείαν τῆς ἐπαρχίας ταύτης.

Βούλγαροι.

Οἱ κατὰ τὴν γλῶσσαν συγγενεῖς τῶν Σέρβων Βούλγαροι ἐλθόντες ἐκ τῶν πέριξ τοῦ Βόλγα περὶ τὰ τέλη τῆς πέμπτης ἐκατονταετηρίδος καὶ προξενήσαντες τρόμον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐξηπλώθησαν ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως καὶ παρὰ τοὺς αἰγιαλοὺς τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Μετὰ πολλὰς δὲ τύχας, ὧς ὑπέστησαν, ἐγένοντο ὑπήκοοι τῆς Τουρκικῆς δυνάμεως. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶναι φιλόπονοι, τιμίου χαρακτῆρος, καὶ σταθεροὶ εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἀλβανοί.

Οἱ Ἀλβανοὶ εἶναι αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, ὅπερ τὸ πάλαι ἐκαλεῖτο Ἰλλυρικόν. Ἐπὶ τῶν τελευταίων δὲ χρόνων οἱ φρουροὺν τὴν Πελοπόννησον καὶ τοὺς δεσπότας αὐτῆς Πηλαιολόγους ἦσαν Ἀλβανοί. Μετὰ τὴν κατὰκτησιν ὅμως τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ὤκησαν εἰς τὰς παρ' αὐτῇ κειμένας νήσους Ἰδραν καὶ Σπέτσας καί τινα ἄλλα μέρη τῆς Ἠλλάδος, ἐν οἷς μετέδωκαν καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν.

Ἀποστατήσαντες ἀπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου αὐτῶν ἀρχηγοῦ Γεωργίου Καστριώτου (Σιενδέρεβι) ἐνίκησαν πολλάκις τὰς κατ' αὐτῶν ἀποσταλείσας τῆς Τουρκικῆς δυνάμεις. Αποθανόντος ὅμως τοῦ γενναίου αὐτῶν ἀρχηγοῦ, ὑπετάγησαν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ὀθωμανῶν· ἔτι δ' ἀποφύγωσι τὰς καταδυναστεύσεις αὐτῶν πολλοὶ ἐδέξαντο τὴν Ὀθωμανικὴν ὀρησκέαν.

Ἕλληνες.

Τὸ περισσότερον μέρος τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας ἦσαν οἱ Ἕλληνες, ὧν κατωτέρω περιγραφόμεν συντόμως τὴν κατὰστασιν.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Πατριάρχης. — Φαναριώται. — Δημογέροντες. — Ἀρματολολ
καὶ κλέπται. — Ἀλλή Πασχᾶς. — Ἐμποροὶ Ἕλληνες. — Ναυτικαὶ
νῆσοι. Ἰδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά.

Ἐντελής περιγραφὴ τῆς καταστάσεως τῶν ὑπὸ τὴν Τουρ-
κίαν Ἑλλήνων εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον· οὐδὲ τίς ἦτο ἡ κατά-
στασις αὐτῶν ὑπὸ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν γνωρίζομεν
ἐντελῶς. Δύνανται ὅμως νὰ ἀνακαλυφθῶσιν ἀμυδρά τινα ἔχνη
τῆς καταστάσεως αὐτῶν εἰς τε τὰ πρακτικὰ τινῶν Μοναστη-
ρίων καὶ τὰ σωζόμενα ἀρχιερατικὰ ἀρχεῖα.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ὀθω-
μανῶν συμβῆσαν κατὰ τὸ 1453 Μ. Χ. καὶ μετὰ τὰς λεηλα-
σίας, αἵτινες ἐγένοντο ὑπὸ τῶν ἀγρίων τούτων κατακτητῶν, ὁ
δορυκτῆτωρ Μωάμεθ ὁ Β'. θέλων ἵνα μὴ ἐρημωθῇ ἡ μεγάλῃ-
πολις αὕτη, ἔδωκε προνομίαν εἰς τὸν Πατριάρχην καὶ δι' αὐ-
τοῦ εἰς ὅλον τὸ χριστιανικὸν γένος. Γὰρ δὲ προνομία ταῦτα ἀ-
νεπέωσεν ἀκολούθως Σολεϊμάν ὁ Α'.

Ὁ Πατριάρχης διὰ τῶν προνομίων τούτων ἀνεγνωρίζετο
ἀρχηγὸς τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλη-
σίας, κυβερνῶν διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ Ἀρχιερέων ὅλας τὰς Ἐκ-
κλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς ὑποθέσεις αὐτῶν.

Ἡ Αὐλὴ τοῦ Πατριάρχου διὰ τὸ πλῆθος τῶν Ἐκκλησια-
στικῶν καὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων, εἶχεν ἀνάγκην καὶ λειτουργ-
γῶν. Οἱ λειτουργοὶ οὗτοι ἀπηγγέλλοντο νὰ ᾔναι πεπαιδευμένοι
καθότι ἐνεκὴ τῆς βραχυρότητος τῶν χρόνων σπανίως ἀνεδεί-
κνυντο Πατριάρχαι πεπαιδευμένοι. Σύστημα λοιπὸν πολιτῶν
ἐκ τῶν λογιωτέρων τοῦ ἔθνους, ὀνομαζομένων κληρικῶν, διεύ-
θυνε τὸ περισσότερον τῶν ὑποθέσεων τούτων. Ἀνώτατος δ' ἐ-
πάντων τούτων ἦτο ὁ μέγας Λογιστής, ἐπόμενοι δ' αὐτοῦ ἄλλοι
ὑπὸ δ' ἀφόρους τίτλους.

Ὅσον δ' ἀμαθὲς καὶ ἂν ᾗτο τὸ γένος, εὐρίσκοντο ἔμῳ σποράδην καὶ πεπικιδευμένοι, οἵτινες διὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ μισθοῦ, ἤρχοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἵνα λάβωσι κληρικὸν ἄξιον. Τοιοῦτοι δὲ ᾗσαν ὁ Ζυγομαχᾶς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ ἄλλοι. Οἱ κληρικοὶ δ' οὗτοι κατῴκουν παρὰ τῷ Πατριαρχείῳ, ἐν ᾧ ἐξετέλουν τὰ καθήκοντα αὐτῶν.

Ὅταν δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἐκκτοντικῆς ἐτηρίδος, μετεφέρθη τὸ Πατριαρχεῖον ἐκ τοῦ Παμκακκρίστου εἰς τὸ μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ἐπονομαζόμενον Φανάριον, κατῴκησαν ἐκεῖ καὶ οἱ κληρικοὶ, ἐξ οὗ ὠνομάσθησαν Φαναριῶται. Οὗτοι δὲ μὴ εὐχαριστούμενοι μετ' ἐπειτα εἰς τὴν Ἀθηναίαν θέσιν, διωρίζοντο διερμηνεῖς τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀρχῆς, ἡγεμόνες Βλαχίας καὶ Μολδαυίας καὶ εἰς ἄλλας διαφόρους θέσεις.

Πρῶτος τούτων ἀνεδείχθη διερμηνεὺς τῆς Τουρκικῆς αὐλῆς ὁ Λογοθέτης Ἀλέξανδρος Μυροκορδάτος· οἱ δὲ υἱοὶ αὐτοῦ ἡγεμόνες Βλαχίας καὶ Μολδαυίας.

Οἱ Φαναριῶται ᾗσαν οἱ μᾶλλον πεπικιδευμένοι τοῦ ἔθνους, καθόσον ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς, ἐμάνθκον τὴν τε Γαλλικὴν καὶ Τουρκικὴν διάλεκτον. Ἐξοχώτεροι δ' αὐτῶν ᾗσαν οἱ ὑψηλάνται, οἱ Μουρούζαι, οἱ Μυροκορδάται καὶ Σούτσοι. Πολλοὶ ὁμῶς τῶν Φαναριωτῶν ὑπαπτευθέντες ἀκολούθως ὡς Ῥωσσίζοντες ἢ ὑποκινούντες τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἐθνακτώθησαν· οἷον, ὁ γέρων Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὁ Δημήτριος Μουρούζης, ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος καὶ ἄλλοι.

Εἰς τὰς ἐπὶ ἀρχὰς οἱ Ἀρχιερεῖς εἶχον τὰ αὐτὰ καθήκοντα, ὥστε καὶ ὁ Πατριάρχης ἐν Κωνσταντινουπόλει. Εἰς πᾶσαν ὁμῶς ἐπὶ ἀρχίαν μετὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς ᾗτο καὶ ἄλλη καθαρῶς πολιτικὴ, ἡ τῶν δημογερόντων. Οὗτοι δὲ ἐφρόντιζον περὶ τε τῶν εἰσπράξεων τῶν δημοσίων φόρων καὶ περὶ ὅλων τῶν ἄλλων πολιτικῶν ὑποθέσεων.

Οἱ φόροι οἱ διδόμενοι παρὰ τῶν Χριστιανῶν ᾗσαν μέτριοι,

ἀλλ' οἱ ἄγριοι Γιανίτσαροι κατεπιάζον πολυσιδῶς τοὺς Χριστιανούς, μὴ σεβόμενοι οὔτε τιμὴν οὔτε ἰδιοκτησίαν.

Πρὸ πολλῶν ἐνικυτῶν στίφη κλεπτῶν, τὸ γένος Ἀλβανοί, Μωμεθινοί καὶ Χριστιανοί, κατεμάστιζον διάφορα μέρη. Ἡ ἐξουσία ἔν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῶν κλεπτῶν τούτων ἐμισθοδοτεῖται καὶ ὠπλίζειν Ἕλληνας πρὸς καταστροφὴν αὐτῶν. Οὗτοι δ' ἦσαν οἱ ὀνομαζόμενοι ἀρματολοί. Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς διορισθεὶς μετὰ ταῦτα ἀρχηγὸς τῶν ἀρματολῶν ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως πρὸς καταστροφὴν τῶν κλεπτῶν, ἐγένετο τύραννος πολλῶν ἐπρχῶν τῆς Ἑλλάδος.

Πολλοὶ κάτοικοι τῶν Ἰωννίνων καὶ ἄλλων διαφόρων μερῶν κατελαίποντες τὰς πατρίδας αὐτῶν μετέβαινον εἰς Βενετίαν καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ μετήρχοντο τὴν ἐμπορίαν.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων διὰ μικρῶν πλοιαρίων μετέφερον εἰς διάφορα μέρη μικρὰ φορτία. Ὅτε ὅμως εἶδον μεταξὺ αὐτῶν τὸν τότε ἐλθόντα Ῥωστικὸν στόλον (1770) ἐνθαῤῥυνθέντες κατεσκεύασαν μεγάλα πλοῖα, διὰ νὰ βελτιώσωσι τὸ δι' ὀχλήσεως ἐμπόριον αὐτῶν. Ἐξ ὧλων ὅμως τῶν νήσων διεκρίθησαν πρὸ πάντων ἡ Ἰῶδα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαρά. Οἱ δὲ κάτοικοι τῶν νήσων τούτων μετὰ τὴν ἐκκρηξίν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, μεταφέροντες σιτηρὰ εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης ἀπέκτησαν ἅπειρα πλούτη.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Σχολεῖα. — Διδάσκαλοι καὶ συγγραφεῖς. — Εὐγένιος Βούλγαρις. — Νικηφόρος Θεοτόκιος. — Κωνσταντῖνος Κούμας. — Ἀδαμάντιος Κοραΐς.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας δὲν ἔλειπεν ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἄνδρες πεπαι-

δευμένοι. Τινες δὲ μάλιστα τούτων ἐγένοντο εἰδήμονες τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἐντελέστερον τῶν νεωτέρων. Ὁ Κορυδαλεὺς Θεόφιλος, ὁ Ἀθηναῖος, καὶ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὁ ἐξ ἀπορρήτων, ἐμφαίνουσι διὰ τῶν Ἑλληνικῶν αὐτῶν συγγραμμάτων, ὅτι ἐσώζετο ζώπυρον Ἀττικῆς εὐφραδείας μεταξὺ τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἑλλήνων.

Εἰ καὶ ὑπῆρχον σχολεῖα εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος· οἶον, εἰς Κέρκυραν, Κρήτην, Ἀθήνας, Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην, Βουκουρέστιον, Λάρισσαν, Θεσσαλονίκην, Ἄθωνά καὶ εἰς ἄλλα διάφορα μέρη, τὰ συντελεστικώτερα ὅμως πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας ἦσαν τὰ ἐν Πάτρῳ, Κυδωνίαις καὶ Ἰωαννίνοις.

Διδάσκαλοι δὲ διδάξαντες ἐν ταῖς διαφόροις ταύταις σχολαῖς ἦσαν Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὁ ἐξ ἀπορρήτων, σοφώτατος καὶ πολυμαθέστατος ἀνὴρ, διδάξας ἐν τῇ Πατριρχικῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχολῇ Ἀντώνιος Βυζάντιος, διδάξας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐρμηνεύσας ἐκ τοῦ Ἀρτινικοῦ τὴν πρσίγνωστον Χρηστομάθειαν Γρηγόριος Κωνσταντῆς, Λάμπρος Φωτιάδης, Νεόφυτος Δούκας καὶ Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος ἀλληλοδιαδόχως σχολάρχισαντες ἐν Βουκουρεστίῳ. Δωρόθεος Πρώτος, Χίος, ὅστις διεύθυνε τὴν νέαν σχολὴν τὴν ἐν τῷ Βοσπόρῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συστήθεισαν ὑπὸ τοῦ διερμηνέως Δημητρίου Μουρούζη· Ἀθανάσιος Πάριος, διδάξας ἐν Χίῳ Γεώργιος Σουγδουρῆς, διδάξας ἐν Ἰωαννίνοις Ἰωάννης Δημητριάδης Πέζαρος, διευθύνας τὴν ἐν Τυρνάβῳ σχολὴν Βενιαμὴν Ἱερομόναχος, Λέσβιος, διδάξας ἐν Κυδωνίαις Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης, Πελοποννήσιος, καὶ Παναγιώτης Παλαμᾶς ἐκ Μεσολογγίου, διδάξαντες ἐν Ἄθωνι.

Ἄλλοι δὲ διδάσκαλοι καὶ συγγραφεῖς ἦσαν Ἀνθιμος Γαζής, συντάξας Γραμματικὴν καὶ λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Νεόφυτος Βάμβας, διδάξας ἐν Σμύρνῃ· κάτοχος δὲ πολλῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν γνώσεων ἐξέδωκεν ἐν

Παρισίους Ῥητορικὴν, ἥτις διὰ τὴν σαφὴν αἰν, μέθοδον, εὐφρά-
δειαν καὶ καθαρότητα, καὶ διὰ τὰ ἐξείρετα παρὰδείγματα,
ληφθέντα ἐκ τῶν ἀρίστων Ἑλλήνων, Ῥωμαίων καὶ Γάλλων
συγγραφέων, δύναται νὰ καταταχθῇ μετὰ τῶν κλασικῶν βι-
βλίων τοῦ γένους.

Στέφανος Κομητᾶς, διδάξας ἐν Βουλγαρεστίῳ ἐξέδωκε
γρμματικὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐγκυκλοπαιδεῖαν,
ἐν ἣ περιέλαβε τοὺς ἀξιολογωτέρους Ἕλληνας συγγραφεῖς.

Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ἀνὴρ πολυμαθέστατος, συγ-
γράψας πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα.

Ἐκ τῶν διδασκάλων ὅμως τῶν συγγραψάντων, διεκρίθησαν
διὰ τὰ πολλὰ αὐτῶν συγγράμματα οἱ ἐξῆς, ὧν ἀναφέρομεν
συντόμως τὴν βιογραφίαν.

Εὐγένιος Βούλγαρις, ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὸ 1716.
Ἠλικιωθεὶς δ' ἐστάλη εἰς Παταύαν, ἐν ἣ κατεγίνετο εἰς τὴν
σπουδὴν τῆς Φιλοσοφίας, Μαθηματικῆς, Θεολογίας καὶ Φιλο-
λογίας. Ἐλθὼν δ' εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδίδαξεν ἐν διαφόροις σχο-
λαῖς ἐν τε Ἰωαννίνοις, Κοζάνῃ, Ἄθωνι καὶ Κωνσταντινουπόλει.
Μεταβὰς δ' ἔπειτα εἰς Λεῖψιν ἐξέδωκε τὴν λογικὴν αὐτοῦ
μετέφρασε τὴν μαθηματικὴν τοῦ Γενσέρου, τὰ ἅπαντα τοῦ
Θεοδωρήτου Κύρου, καὶ τοῦ Ἰωσήφ Βρυεννίου. Γνώμῃ τῆς
Αὐτοκρατορίας τῆς Ῥωσσίας Αἰκατερίνης τῆς Β' μετέφρασεν
εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν τὸν νομικὸν αὐτῆς κώδικα.
Προσκληθεὶς δ' ἀκολούθως εἰς Ῥωσίαν, ἀνεδείχθη Ἀρχιεπί-
σκοπος Χερσῶνος. Μετὰ τινα δὲ ἔτη παραιτήθεις ἔζη ἐν Πε-
τρουπόλει, ἐν ἣ κατ' ἐπιταγὴν τῆς Αὐτοκρατορίας μετέ-
φρασεν ἐμμέτρως τὸν Οὐίργιλιον, ἔπειτα δὲ τὸ περὶ ἐκπορεύ-
σεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Ἀδὰμ Ζοιρνικαβίου. Πρὶν δ' ἀπο-
θάνῃ οἱ ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι παρὰλαβόντες τὰ χειρόγραφα αὐ-
τοῦ, ἐξέδωκαν αὐτὰ ἰδίαις δαπάναις ἐν Λεῖψῃ, Βιέννῃ, Βενετίᾳ
καὶ Πετρουπόλει.

Νικηφόρος Θεοτόκιος, ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ, ἐν ἣ καὶ

ἐπικιδεύθη τὰ Ἑλληνικὰ μαθήματα. Μεταβὰς εἰς Ἰταλίαν ἐδιδάχθη τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα καὶ τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας. Ὁ Θεοτόκιος διδάσκων ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ συνέταξε φυσικὴν πειραματικὴν, ἐκδοθεῖσαν ἐν Λειψία, καὶ μαθηματικὴν καθαρὰν, ἐκδοθεῖσαν ἀκολούθως ἐν Μόσχᾳ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμάδων. Ἐκήρυττεν ἐπ' ἁμβωνος, καθὼς ἱεροπρεπὴς καὶ σεβασμῖος ἀνὴρ, ἀλλ' αἱ γλαφυραὶ διδασκαλίαι αὐτοῦ δὲν ἤρρεσκον εἰς τὸν τότε Πατριάρχην Σαμουήλ, καὶ διὰ τοῦτο ἤλθον εἰς φιλονεικίαν.

Ὁ ἡγεμὼν Γρηγόριος Γκίκας ἐχορήγησεν αὐτῷ τὴν δαπάνην τῆς ἐκδόσεως τῆς σειρᾶς τῶν Πατέρων, συγγράμματος ὀγκώδους. Διαμένων δ' ἐν Σαξωνίᾳ ἐξέδωκεν Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου τὰ ἀσκητικά. Διδάσκων ἐν Ἰασίῳ συνέταξε Γεωγραφίαν, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμάδων. Ἐλθὼν δ' εἰς Ῥωσίαν διεδέχθη τὸν Εὐγένιον εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπικὴν ἑδραν τῆς Χερσῶνος, καὶ ἀκολούθως προεβιβάσθη εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν τοῦ Ἀστραχανίου. Πρακτικῆς δὲ μετὰ ταῦτα διέτριβεν ἐν Μόσχᾳ.

Ὁ ζῆλος αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς πίστεως παρεκίνησεν αὐτὸν νὰ μεταφράσῃ ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ καὶ νὰ διπλασιάσῃ μετὰ σοφῶν σημειώσεων τὴν ἀνασκευὴν τῆς διερμηνευθεῖσης Διαιτήκης ὑπὸ τοῦ Βολταίρου, καὶ νὰ ἐξελέγξῃ τὰς βλασφημίας τοῦ ἀθέου τούτου ἀνδρός. Συνέγραψε καὶ ἐξέδωκεν ἐν Πετροπόλει δαπάνῃ τῶν Ζωσιμάδων τὰ Κυριακοδρόμια, τὸ μὲν τῶν Εὐαγγελίων, τὸ δὲ τῶν Ἀποστόλων, εἰς τέσσαρς τόμους· ἔργον ὠφελιμώτατον εἰς τοὺς Χριστιανούς. Ἀπέθανε δ' ἐν Μόσχᾳ τὸ 1800 ἔτος.

Κωνσταντῖνος Κούμας, ἐγεννήθη ἐν Ααρῖσῃ κατὰ τὸ 1777. Νεὸς ἔτι ὢν ἐδιδάχθη τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Μεταβὰς δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπηρέτησε παρὰ τῷ διερμηνεῖ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐλῆς Κωνσταντίνῳ Ἰψηλάντῃ· ἀλλὰ μὴ εὐχαριστούμενος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην μετέβη εἰς τὴν πατρίδα

αὐτοῦ καὶ ἠσπάσθη τὸ διδασκαλικὸν ἔργον. Διδάξας δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετέβη εἰς Βιέννην, ἐν ᾗ ἐδιδάχθη τὰ μαθηματικά, μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους τὴν Χημείαν τοῦ Γάλλου Ἀδύτου. Ἐπανελθὼν δ' εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδίδαξε πολυετῶς ἐν Σμύρνῃ καὶ Κωνσταντινουπόλει.

Κατὰ τὸ 1817 μετέβη αὖθις εἰς Βιέννην, ἐν ᾗ ἐξέδωκε τὸ Σύνταγμα τῆς Φιλοσοφίας εἰς τόμους τέσσαρας, τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Ταννεμάνου, Σύνοψιν τῆς Γεωγραφίας καὶ Σύνοψιν τῶν Ἐπιστημῶν, περιέχουσιν Ἀριθμητικὴν, Γεωμετρίαν, Γεωγραφίαν, Ἀστρονομίαν, Λογικὴν καὶ Ἠθικὴν. Ἄπαντα δὲ τὰ βιβλία ταῦτα συνέταξε διὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συστηθῆν ἐν Σμύρνῃ φιλολογικὸν Γυμνάσιον.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν ὁ Κούμας τὸ Γαλλογερμανικὸν Λεξικὸν τοῦ Ρεϊμέρου. Ἀκολουθῶς δ' ἤρξατο καὶ ἐτελείωσε τὸ πολύμοχθον ἔργον, τὴν παγκόσμιον Ἱστορίαν, ἐπιγραφομένην Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐκ δώδεκα τόμων συγκείμενον, εἶναι τὸ πληρέστερον σύγγραμμα Γενικῆς Ἱστορίας, ὅπερ μέχρι τοῦδε ἐξεδόθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν· εἶναι δὲ ὠφελιμώτατον εἰς τὸ γένος.

Ἀδαμάντιος Κοραΐς, ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ 1748 ἐκ πατρὸς Χίου, μητρὸς δὲ Σμυρναίας· εὐφυὲς καὶ κρίσις καὶ ἐξάριτον μνημονικὸν ἀνεπύχθησεν εἰς αὐτὸν πρωτόμωτατα. Ἐν Σμύρνῃ ἐδιδάχθη τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν, ἐκ δὲ τῶν εὐρισκομένων αὐτόθι Εὐρωπαίων ἐδιδάχθη τὴν Γαλλικὴν, τὴν Ἰταλικὴν καὶ Λατινικὴν γλῶσσαν. Μεταβὰς δ' ἐν Γερμανίᾳ χάριν ἐμπορίας ἐδιδάχθη καὶ τὴν Γερμανικὴν. Παιραιτηθεὶς τοῦ ἐμπορικοῦ σταδίου ἠσχολήθη εἰς τὴν μελέτην τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας μέχρι τοῦ 1781.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μετέβη εἰς Μομπελιέρον καὶ ἐδιδάχθη τὴν Ἰατρικὴν. Ἐν Ἀε.ψία διαμένων ἐξέδωκε τὴν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μεταφρασθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ Κατήχησιν τοῦ Εὐόσσου Πλάτωνος Μητροπολίτου Μόσχας. Αἱ σημειώσεις αὐτοῦ εἰς τὸ

Θεολογικὸν τοῦτο βιβλίον ἔδειξαν ἀμέσως τὴν πολυμαθεῖαν τοῦ ἀνδρός. Ἀκολούθως εἰργάσθη διὰ τοῦ Γάλλου μεταφρά-
σας ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ τὴν Κλινικὴν τοῦ Σελίου εἰς δύο τό-
μους, ἐκδοθεῖσιν ἐν Μομπελιέρῳ τὸ 1787 καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς
ἐκτρικῆς τοῦ Ἄγγλου Βλακίου τὸ 1788. Μετέβη ἐνταῦθεν εἰς
Παρισίους ὡς ἱατρός, ἀλλ' ἕνεκα τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασεως
ἐκλείσθη εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ ἐκινδύνευσεν ὑπὸ ἐνδείας·
ἐβοήθησεν ὅμως αὐτὸν ὁ φίλος αὐτοῦ ἱερεὺς Ἰούγιος.

Φίλος ἐκ φύσεως τῆς φιλολογίας ἐβοήθει πολλοὺς Εὐρωπαίους
διὰ τῶν σημειώσεων αὐτοῦ εἰς ἐκδοτὶν Ἑλλήνων συγγραφέων
καὶ οὕτως ἀπελάμβανε τοὺς ἐπαίνους καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην
αὐτῶν. Τὸ 1799 ἐξέδωκε μετὰ Γαλλικῆς μεταφράσεως καὶ
σημειώσεων τοὺς χαρακτῆρας τοῦ Θεοφράστου, καὶ τὸ 1800 τὸ
περὶ ἀέρων καὶ ὑδάτων καὶ τόπων τοῦ Ἰπποκράτους μετὰ Γαλ-
λικῆς μεταφράσεως καὶ σημειώσεων, μαρτυρουσῶν τὴν ἐξάρι-
στον αὐτοῦ κρίσιν καὶ τὸν θησαυρὸν τῆς πολυμαθείας αὐτοῦ. Τὸ
πόνημα τοῦτο ἐκρίθη τὸ κάλλιστον ἐξ ὧσιν ἐφάνησαν εἰς τὴν
Γαλλίαν ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1810 καὶ ὁ ἐκδότης ἔλα-
βε τὸ βραβεῖον τῆς δεκετίας παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ αὐτοκρά-
τορος Ναπολέοντος. Ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ὑπεχρέωσεν αὐτὸν
να μεταφράσῃ εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν τὸν Στράβωνα δοῦσα
εἰς αὐτὸν καὶ δύο ἄλλους συνεργάτας. Ἡ μετάφρασις αὕτη
ἐκρίθη κλασικὸν ἔργον ὑφ' ὅλων τῶν σοφῶν.

Τὸ ἔτος 1802 μεταφράσας ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ τὸ περὶ ἀδικη-
μάτων καὶ ποινῶν τοῦ Βεκκέρου, ἐξέδωκεν αὐτὸ εἰς Παρισίους.
Ἡ καθαρὰ γλῶσσά του καὶ αἱ σοφαὶ αὐτοῦ σημειώσεις, εἰς τὰς
ὁποίας ἀνέπτυξε πολλὰ χωρὶς μετὰ περὶ ἀθέσεως τῶν πολιτι-
κῶν τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους καὶ ἄλλων, καὶ ὁ μετ' εὐ-
γλωτίας πρόλογος, διεγείρων τοὺς νέους εἰς τὴν μάθησιν τῆς
προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης, ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς
πανταχοῦ λογίους Ἕλληνας.

Τὸ 1804 ἐξέδωκε διὰ δαπάνης τοῦ φίλου τοῦ Ἀλεξάνδρου

Βασιλείου τὰ Αἰθιοπικὰ τοῦ Ἡλιοδώρου. Διὰ τῶν προλεγομένων αὐτοῦ ἐν εἶδει ἐπιστολῆς πρὸς τὸν φίλον του ἐπὶ τὴν μάθησιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, κατεδίκαζεν ὅμως τὴν δι' αὐτῆς συγγραφὴν καὶ συνέσταινε τὴν ὀμιλουμένην. Διὰ λόγων θαυμασιῶν κατέκρινε τὴν λεγομένην μιζοδόρβαρον καὶ συνέσταινε γλῶσσαν κοινὴν τοικύτην, ἥτις κανονικὴ οὐσα, νὰ ᾔηται καταληπτὴ εἰς τὸ περισσότερον μέρος τοῦ ἔθνους. Ἡ γνώμη αὕτη ἐπληθῆ, ὑφ' ὅλου τοῦ γένους. Ὁ διδάσκαλος Φωτιάδης ἐξεθείκε τὰς συμβουλὰς τοῦ ἀρίστου τούτου ἀνδρός.

Οἱ ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι ἀκούσαντες τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ἐκδώσῃ διὰ δαπάνης αὐτῶν, ὅσα ἔκρινεν ἀναγκαῖα διὰ τὸ γένος. Ὁ Κοραῆς ἤρξατο τότε τὴν ἐκδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, εἰς ἣν ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς παιδείας αὐτῆς. Ως πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης ἐξέδωκε μετὰ αὐτοσχεδίων στοχασμῶν τοῦ Αἰλιανοῦ τὴν ποικίλην ἱστορίαν, Ἡρακλείδου τοῦ ἐκ Πόντου καὶ Νικολάου τοῦ Δαμασκηνοῦ τὰ σωζόμενα 1805. Τὴν ἔκδοσιν ταύτην ἠκολούθησεν ἡ ἔκδοσις τοῦ ἱπποκράτους καὶ τῶν παρὰλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου.

Ἄλλα καλὰ, τὰ ὅποια ἐπροξένησεν ὁ Κοραῆς, εἶναι καὶ ἡ σύστασις νέων σχολείων κατὰ συμβουλὴν αὐτοῦ. Ἐν ἐξ αὐτῶν εἶναι καὶ τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

Ρήγας, Φεραίος. — Φιλικὴ Ἑταιρεία. — Ἀλέξανδρος.

Υψηλάντης. — Ἀποστασία Βλαδιμιρέσκου.

(1797—1821.)

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, καίτοι ὑποφέρον πολλὰς δυστυχίας ὑπὸ τὴν σκληρὰν τῶν ὀθωμανῶν τυραννίαν, ἔμενεν ἡσυχον, ἀποδίδον

τὴν κατὰ τὴν αὐτοῦ εἰς τὰς ἀνεργηνεύτους τῆς Θεῖας Προνοίας βουλᾶς. Ἠσχολεῖτο εἰς τὴν ἐμπορίαν καὶ τὰς τέχνας διὰ τὴν ἐπαρκῆ διὰ τῶν χρημάτων εἰς τὰς ἀδίκους ἀργυρολογήσεις τῶν κρατούντων· ἔχαιρεν δ' ἐορτάζον τὰς λαμπροτέρας τῶν ἐορτῶν. Οὐδὲν ἔχων ἐπαναστάσεως ὑπῆρχε μετὰ τῶν πολιτῶν. Οἱ φρονιμώτεροι μάλιστα κατέκρινον τοὺς ὑποκινήσαντας τὴν κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐπανάστασιν, συμβᾶσαν κατὰ τὸ 1767 ἔτος.

Ἡ ἡσυχία ὅμως ἤρξατο νὰ ἐκλείπη ἀπὸ τοῦ 1797 ἔτους. Ὁ ἐκ Φερῶν (Βελεστίνου) τῆς Θεσσαλίας Ρήγας ἀνὴρ πυρώδης, μεταβὰς εἰς Βιέννην, ἐξέδωκε μέγαν γεωγραφικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος μετὰ παραλληλισμοῦ τῶν νέων καὶ ἀρχαίων ὀνομάτων καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἐκδώσῃ τὴν περιήγησιν τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος. Βλέπων ὅμως τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὰς ἐν Ἰταλίᾳ προόδους τοῦ Βοναπάρτου συνέλαβε τὸν τολμηρὸν σκοπὸν νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς ὁμογενεῖς αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ὁ φιλόπατρις οὗτος ἀνὴρ συνέθεσεν εἰς γλῶσσαν δημώδη, καταληπτὴν εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων, παθητικωτάτην ψῆδον, δι' ἣς ἐκάλει ὅλους εἰς τὰ ὅπλα, ὅπως ἀνακτήσωσι τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν δόξαν καὶ ἐλευθερίαν.

Μαθὼν τοῦτο ὁ ἐν Βιέννῃ πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἐξητήσατο παρὰ τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως τὸν ἄνδρα τοῦτον. Κατὰ τὴν αἴτησιν αὐτοῦ ἐστάλη εἰς Βελιγράδιον μετὰ τινων ἄλλων καὶ ἐκεῖ ἐδωκε τέλος μαρτυρικώτατον τὸν Μάϊον τοῦ 1798 ἔτους. Τὰ ἄσπρα ὅμως αὐτοῦ διεδόθησαν καθ' ὅλον τὸ γένος, φηλλόμενα ἐν τε τοῖς συμποσίοις καὶ συναναστροφαῖς, ὅχι μόνον ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν γυναικῶν. Ἄν καὶ κατ' ἀρχὰς ἐψάλλοντο ὡς ἄσπρα μελωδικά, ἤρξαντο ὅμως κατ' ὀλίγον νὰ διεγείρωσι καὶ τὰ ψυχικὰ αἰσθήματα. Ὅσον δ' ἡὔχονον αἰ κατὰ τῶν Ἑλλήνων καταπιέσεις τοῦ Ἀλή Πασᾶ, τοσοῦτον ἠγαπήθη ὑπ' ὅλων ἡ Θούριος αὕτη ψῆδ.

Εἰ καὶ ἀπώλεσαν τὴν ἡσυχίαν τῆς ψυχῆς των οἱ Ἕλληνες καὶ ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται, ὅτι ἀδικοῦνται ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐνόμιζον ὅμως ἀδύνατον νὰ ἐγερθῶσι κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας. Ἡύχοντο δ' εἰς τὸν Θεὸν ν' ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς ἐκ τῶν κακῶν διὰ τινος τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, καὶ πρὸ πάντων τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλ' εἰς τὰς εὐχὰς ταύτας ἀπεφάσισάν τινες νὰ δώσωσι καὶ πραγματικὴν κίνησιν, καὶ ἐκ μηδεμιᾶς πραγματικῆς προπαρασκευῆς νὰ παρορμήτωσιν αὐτοὺς εἰς ἀγῶνα τοιοῦτον, ἐξ οὗ ἄνευ Θεῆς Προστασίας ἦτο ἄφροντος ὁ ὄλεθρος.

Μία ἐταιρία ὑπὸ τὸ ὄνομα 'Εταιρία τῶν Φίλων, τῆς ὁποίας κυριώτερα πρόσωπα ἀναφέρονται Ἄνθιμος Γαζής, Ἐμμανουὴλ Ξάνθος, Ἀθανάσιος Τσακάλωφ, Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος, Παναγιώτης Σάκερης, Νικόλαος Μ. Πατριμάδης, Γεώργιος Λεβέντης καὶ Ἀντώνιος Κομιζόπουλος, ἤρχιτε μυστικῶς νὰ ἐνεργῇ τὴν ἐπανάστασιν. 'Εταῖροι τινὲς μεταθέντες εἰς τὴν Πετρούπολιν κατὰ τὸ 1818 ἀνέδειξαν ἀρχηγὸν καὶ ἐκτελεστὴν τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, στρατηγὸν καὶ ὑπερσπύτην τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, πρωτότοκον υἱὸν τοῦ Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου ἀγεμόνος τῆς Βλαχίας. Οὗτος παραιτηθεὶς ἀμέσως ἀπὸ τῆς Ῥωστικῆς ὑπηρεσίας ἤρχισε νὰ ἀσχολῇται εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, χαίρων ἐνδομύχως, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἤθελε γεῖναι σωτὴρ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, καὶ ἀναγεννητὴς μεγάλου χριστιανικοῦ βασιλείου, μέλλοντος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος.

Οἱ ἐταῖροι εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ κῦζανον εἰς τε τὰς ἐπαρχίας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ τὰς νήσους. Εἰς Μολδαυίαν, Βλαχίαν, Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην, Πελοπόννησον καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα ἔτρεχον ἀπόστολοι τοῦ κηρύγματος τούτου, ὥστε ἡ ἐταιρία αὕτη ἐπληθύνθη πανταχοῦ μέχρι τοῦ 1820 ἔτους.

Εἰς τὴν αὐξήσιν ταύτην δὲν συνήργει ὀλίγον καὶ ὁ τρόπος μιᾶς τοῦ ὁποίου τὰ πράγματα παρίσταντο. Οἱ ἐταῖροι παρί-

επικιν, ὅτι τοῦ Ὀθωμανικοῦ θρόνου ἡ πρῶσις, εἶναι βεβαία. Ὅτι Βλαχία, Μολδαυία, Σερβία καὶ Βουλγαρία ἐφωδιασμέναι μεθ' ὅλων τῶν ἀπακτουμένων θέλουσιν ἀναλάβει συγχρόνως τὰ ὅπλα. Ὅτι ὁ Ὑψηλάντης θέλει μεταβῆ ἐντὸς ὀλίγου διὰ Τερζέστης εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅπως ἀρχίσῃ ἐκεῖθεν πρὸς ἐλευθέρωσιν τοῦ γένους. Ὅτι ἡ Ῥωσσία θέλει βοηθήσει τοὺς ἀγῶνας τῶν ὁμοπίστων αὐτῆς μετὰ ἰσχυρᾶς δυνάμεως. Ταῦτα λεγόμενα διήγειρον τὰ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αἰσθήματα τῶν χριστιανῶν. Οἱ πρόκριτοι τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Τουρκίας Χριστιανοὶ ἀκούοντες ταῦτα, ἔτρεμον διὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1820 ἔτους ἐπλησίασεν ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὰ σύνορα τῆς Μολδαυίας, καὶ ἐκεῖ δι' ἐταίρων τινῶν τοῦ ἱκίου ἤρξατο νὰ οἰκισθῇ μετ' ἀνθρώπων πολεμικῶν καὶ ἰδιώως τοῦ Γεωργίου Ὀλύμπιου καὶ Σάββα Πατμίου, τοὺς ὁποίους δι' ἀποστολῶν εἰσήγαγεν εἰς τὰ μυστήριά του. Περὶ δὲ τὰ μέσχα Ἰανουαρίου τοῦ 1821 ἀποθαλόντος ἐν Βουκουρεστίῳ τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος νομίσας ἀρμόδιον τὸν καιρὸν νὰ ταράξῃ τὴν Βλαχίαν, παρεκίνησέ τινα Θεόδωρον Βλαδιμιρέσκον, ὅστις εἰς τὸν Τουρκικὸν πόλεμον εἶχεν ὑπηρετήσαι ἐθελοντῆς εἰς τὸ Ῥωστικὸν στράτευμα, νὰ ἐπιχειρήσῃ τὰ προοίμια τοῦ ἀγῶνος τούτου ὑποσχεθεὶς, ὅτι θέλει ἀναδείξει αὐτὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας.

Ὁ Βλαδιμιρέσκος, ἄνθρωπος κενόδοξος καὶ τολμηρὸς, ἀθροίσας ἑκατὸν πενήκοντα στρατιώτας, ἤρχισε ν' ἀπειλῇ τοὺς ἄρχοντας, γράψας συγχρόνως εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν ἀρχήν, ὅτι ὁ Βλαχικὸς λαὸς δὲν δύναται νὰ ὑποφέρῃ πλέον τὴν βίαν τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων, οὐδὲ τῶν ἐντοπίων ἀρχόντων τὴν διοίκησιν καὶ ὅτι ζητεῖ ὑποφερτὴν τινα τάξιν πραγμάτων. Ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ, ἣτις εἶχεν ἀναγορεύσει ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας τὸν Σκερλάτον Καλλιμάχην, δὲν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὰ ζητήματα τοῦ Βλαδιμιρέσκου, μήτε ἔστειλε Τουρκικὰ στρατεύματα

κατὰ τοῦ ἀποστάτου, διὰ νὰ μὴ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν Ῥωσσίαν νὰ ἀμικθῇ εἰς τὴν ἔριν ταύτην. Ἐπρόσταξεν ὁμῶς τὸν ἡγεμόνα ἢ νὰ καταπαύσῃ εἰρηνικῶς τὴν ταραχὴν ταύτην, ἢ νὰ μεταχειρισθῇ κατὰ τοῦ ἀποστάτου τὴν ἐνοπλον δύναμιν τῆς ἐπαρχίας.

Ὁ Βλαδιμιρέσκος αὐξήσας τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀπαδῶν του ἀπὸ χωρικοὺς τινας, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεσχέθη ἐλάττωσιν τῶν φόρων καὶ ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας, ἠπέλπει τὸ Βουκουρέστιον. Ἡ σύγχυσις ἦτο μεγάλη εἰς τὴν πόλιν ταύτην· ὅλοι οἱ ἄρχοντες κατέφυγον εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν· ὁ δὲ ἀρχηγὸς Σάββας διορισθεὶς παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἡγεμόνος Καλλιμάχη ἠσφάλισε τὴν μητρόπολιν μετ' ἀδύναμιν 4,500 στρατιωτῶν. Ἡ ταραχὴ αὕτη διήρκεσε μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ,

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. — Διακήρηξις τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Ἀλεξάνδρου. — Μάχη τοῦ Γαλαζίου καὶ Σκούλενιου. — Ἀποτυχία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυίᾳ.

(1821 ἀπὸ 22 Φεβρουαρίου ἕως 22 Σεπτεμβρίου.)

Ὁ Ὑψηλάντης περὶ τοῦ ὁποίου ἐβεβαίωνον οἱ ἀπόστολοι τῆς ἐταιρείας, ὅτι ἔμελλε νὰ μεταβῇ διὰ Τεργέστης εἰς Πελοπόννησον, ἠλλαξέ δρόμον καὶ ἤρξατο τὸ μέγα ἔργον ἀπὸ τῶν ἀρκτικῶν τῆς Τουρκικῆς ἐπικρατείας. Τὴν 22 Φεβρουαρίου διέβη τὸν Προῦθον μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ Νικολάου καὶ Γεωργίου καὶ σίφους φιλοπατρίδων χριστιανῶν, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰσῆλθεν εἰς Ἰάσιον. Ὁ ἡγεμὼν τῆς ἐπαρχίας ταύτης Μιχαὴλ Σιῦττος ἐδέχθη αὐτὸν φιλοφρόνως, πιστεύων ὅτι τὸ κίνημα τοῦτο γίνεται κατὰ θέλησιν ὑψηλοτέρων· ἡ δὲ φροῦρά αὐτοῦ ἠνώθη ἀμέσως μετὰ τῶν ἀκολούθων τοῦ Ὑψηλάντου.

Δήλωσις τυπωθεῖσα ἐν Κισνοβίῳ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Ἰάσιον τὴν δευτέραν ἡμέραν. « Τὸ ἐλληνικὸν γένος, ἀνέφερον αὕτη, ἀνίσταται ἐκ τῶν δυστυχιῶν αὐτοῦ· ὁ σταυρὸς θριαμβεύει, ἡ ἡμισέληνος πίπτει, καὶ μία μεγάλη δύναμις βοηθεῖ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους κτλ. » Ὁ Ὑψηλάντης ἔστησεν εἰς τὸ μοναστήριον Γαλατᾶ πλησίον τοῦ Ἰασίου τὸ στρατόπεδόν του, εἰς τὸ ὁποῖον συνηθροίσθησαν πολλοὶ Ἕλληνες, Βούλγαροι, Σέρβοι καὶ λοιποὶ φιλοπάτριδες Χριστιανοί.

Ὁ Ὑψηλάντης τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐπρότεινεν, ἵνα γείνη κοινὴ δέσσις τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῶν ἀρχόντων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, διατρέξοντα τότε εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Λουβιανῆς, ὅπως βοηθήσῃ αὐτοὺς καὶ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν εἰς τὰς ἡγεμονίας τάττας εἰσβολὴν τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ τοῦτο ὡς ἀντιφάσκον εἰς τὴν δῆλωσιν ἐψύχρανεν ἀμέσως πρὸς αὐτὸν τοὺς ἐγχωρίους.

Μετὰ ἑξ δὲ ἡμερῶν ἐν Ἰασίῳ διατριβὴν ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ Γεωργίου Καντακουζηνοῦ, ὀδηγῶν 4,500 στρατιώτας, ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Βλαχίαν. Ἀλλ' ἡ ἑξαήμερος διατριβὴ τοῦ Ὑψηλάντου ἐν Ἰασίῳ οὔτε τὸ ἐπιχειρημά του συνέστησεν, οὔτε αὐτὸν τὸν ἴδιον ὕψωσεν, ἕνεκα τῆς κακοηθείας καὶ τῶν καταχρήσεων τοῦ συρφετώδους αὐτοῦ στρατοῦ.

Μετὰ ἑπταήμερον δὲ ὁδοιπορίαν ἔφθασεν εἰς Φωξάνιον, ἐνθα συνέστησε σῶμά τι, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰερὸς Λόχος, ἐκ νέων πεσπαιδευμένων καὶ εὐγενῶν, οἵτινες ἐφλέγοντο ὑπὸ πατριωτικῶν αἰσθημάτων. Ἐκείθεν δ' ἀναχωρήσας ἔφθασεν εἰς Βουκουρεστίον καὶ ἐστρατοπέδευσε τὴν 28 Μαρτίου εἰς Κολεντίνην, ἀπέχουσαν ἡμίσειαν ὥραν τοῦ Βουκουρεστίου· ὥστε ἵνα φθάσῃ ἐξ Ἰασίου μέχρι Κολεντίνης παρῆλθον τέσσαρες ἐβδομάδες. Ἡ δὲ θραδύτης αὕτη προῆλθεν ἐκ τῶν μυστικῶν εἰδήσεων, ἃς καθ' ὁδὸν ἐλάβανεν, ὅτι ὁ μὲν Βλαδιμιρέσκος ἐμελέτα κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλὴν, ὁ δὲ Σάββας ἐκλονίζετο.

Μόλις ὁ Ὑψηλάντης ἔφθασεν εἰς Κολεντίνην καὶ ἔπεσον κατ' αὐτοῦ δύο ἀπροσδόκητοι κερκυνοί· ὁ μὲν πολιτικός, ἦτοι ἡ Ῥωσσικὴ διακλήρυξις, δι' ἧς ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος κατέκρινεν αὐστηρῶς τὸ ἔργον τοῦ Ὑψηλάντου, ἐκηρύττετο οὐδέτερος εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀπηγόρευε τὴν ἐξαγωγὴν πολεμοφοδίων ἐκ τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, διέταττε τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν αὐτοῦ νὰ διατηρῇ τὰς μετὰ τῆς Τουρκίας σχέσεις, καὶ καθήρει τὸν Ὑψηλάντην τοῦ ἀξιώματος τοῦ στρατηγοῦ· ὁ δὲ ἐκκλησιαστικός, ἦτοι ὁ ἀφορισμὸς τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, δι' οὗ ἀφωρίζοντο οἱ ἐπαναστάται, ἐλύοντο οἱ ἑταῖροι τοῦ πρὸς ἀλλήλους ὅρκου, καὶ διετάττοντο οἱ ἀρχιερεῖς νὰ καταπνίξωσι τὴν ἐπατάστασιν ταύτην.

Ἀφοῦ δὲ διέμεινε μίαν ἐβδομάδα εἰς Κολεντίνην, ἀνεχώρησε πανστρατιᾷ τὴν τετάρτην Ἀπριλίου, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἔφθασεν εἰς Τυργόβιστον. Κατέλαβε δὲ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου τὸ Κιμπουρλούκιον, πόλιν ἐπὶ τῶν Κερπαθίων ὀρέων· ἐτοποθέτησε δὲ τὸν Γεώργιον κατὰ τὸ Πιτέστι, πόλιν κειμένην μετὰ τὸ Τυργοβίστου καὶ τοῦ ποταμοῦ Ὀλτου· τὸν δὲ Κωνσταντῖνον Δούκαν ἐστειλεν εἰς τὸ Πλοέστι. Ἀλλ' αἱ τέσσαρες αὐταὶ δυνάμεις ἦσαν τόσον μακρὰ ἢ μία τῆς ἄλλης, ὥς ἐ δυσκόλως ἐβοήθουν ἀλλήλας.

Ὁ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης, σταλὲς περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου πρὸς φυλακὴν τοῦ Γαλαζίου, κατέλαβε τὰ ἐντὸς τοῦ φρουρίου τούτου χαρακώματα μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ Ἑλλήνων, καὶ ὀχυρωθεὶς περιέμενε τὴν πλησιάζουσαν τῶν ἐχθρῶν δύναμιν. Ὁ Πασᾶς τῆς Ἰμβρατῆας ὁρμήσας μετὰ 7,000 τούρκων, προσέβηλεν αὐτοὺς τὴν πρώτην Μαΐου, ὅτε ὁ Ἀθανάσιος μετὰ 200 ἀνδρείων Ἑλλήνων μαχόμενος ἔδειξε θαύματα ἡρωϊσμοῦ· ἀλλὰ μετὰ 13 ὥρων ἀγῶνα, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀνθεῖξῃ εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν, ὁρμήσας καὶ διασχίσας τοὺς ἐχθροὺς κατέφυγεν εἰς τινα νῆσον τοῦ Προύθου. Οἱ τοῦρκοι λοιπὸν εἰσελθόντες ἀμέσως εἰς τὸ Γαλάζιον, ἐσφαζάν τοὺς

χριστιανούς, διήρπασαν τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ ἐπέστρεψαν τὴν τρίτην ἡμέραν εἰς Ἱμβρατλιν.

Ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας Μιχαήλ Σοῦτσος ἰδὼν τὴν δὴλωσιν τῆς Ῥωσσίας, καὶ φοβούμενος νὰ μένῃ ἐν Ἰασίῳ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Βεσσαραβίαν. Μετὰ τὴν φυγὴν δὲ τοῦ ἡγεμόνος ὁ Ἰψηλάντης ἔστειλε τὸν Καντακουζηνὸν εἰς τὸ Ἰάσιον, ὡς ἀντιπρόσωπόν του, ἔχοντα ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν αὐτοῦ 200 ὅπλοφόρους. Πλησιάσας δὲ εἰς τὸ Φωξάνιον προσέβαλε 350 τούρκους, καὶ ἐκαῖθεν ἔφθασεν εἰς Ἰάσιον.

Ἐν Ἰασίῳ συναθροίσας περὶ τοῦς 1500 Ἕλληνας ἐκήρυξε πρὸς τοὺς Μολδαυοὺς νὰ μένωσι σταθεροὶ εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἀλλὰ μιλῶν ὅτι οἱ Τοῦρκοι πλησιάζουσι δειλιάσας μετέβη εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐπικράτειαν. Ὁ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης ὅμως, Ἀπόστολος ὁ Λευκάδιος, Γεώργιος Ἀνδριανουπολίτης ἔμειναν αὐτόθι καὶ ὠχυρώθησαν πλησίον τοῦ χωρίου Σκουλενίου, περιμένοντες μετὰ 400 περίπου Ἑλλήνων περὶ τὰς 10,000 τούρκων, ἐφωδιασμένων μεθ' ὅλων τῶν ἀναγκαζίων τοῦ πολέμου.

Ἐπσελθόντες δ' οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ Ἰάσιον ἔστειλαν περὶ τοῦς 600 ἰππεῖς κατὰ τῶν ἐν Σκουλενίῳ Ἑλλήνων· οἱ Ἕλληνες ἐξῆλθον νὰ τοὺς προσβάλλωσι, ἀλλὰ βλέποντες ὅτι οὗτοι ἦσαν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἐπέστρεψαν. Εὐθὺς ὅμως ἐξῆλθεν ἀπὸ Ἰασίου ἅπασα ἡ Τουρκικὴ δύναμις, οἱ δὲ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἀπέκρουσαν τέσσαρας ἐφόδους, μετὰ ὀκτάωρον ἀντίστασιν μὴ δυνάμενοι νὰ βαστάσωσι τοὺς κανανοβολισμοὺς τῶν ἐχθρῶν ἔφυγον οἱ περισσότεροι εἰς τὴν Βεσσαραβίαν. Ὁ Ἀθανάσιος ὅμως μετ' ἄλλων δέκα πέντε, μὴ ἀνεχόμενοι νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φηγῆς, ὤρμησαν κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ, καὶ, ἀφοῦ ἐφόβησαν πολλοὺς, πλήρεις πληγῶν κατὰ τὰ σώματα, ἄτρωτοι δὲ τὰς ψυχὰς, ἔπεσον ἥρωϊκῶς. Μετὰ δὲ τὸ συμβάν τοῦτο κατεστράφη ὁ Χριστιανικὸς ἀγὼν ἐν Μολδαυίᾳ.

Ὁ Ἰψηλάντης φοβούμενος τὴν δολιότητά τοῦ Σάββα καὶ Βλαδιμιρέσκου ἔμεινεν ἐν ἀπραξίᾳ ἐν Τυργοβίστῳ, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι

περὶ τὰ μέσα Μαΐου ἐκ τῶν παρὰδουνάβιων φρουρίων εἰσῆλθον εἰς Βουκουρέστιον. Καὶ ὁ μὲν Σάββας προέδιδε τὴν κατάστασιν αὐτοῦ, ὁ δὲ Βλαδιμιρέσκος ἔχων 4,000 μιγάδας ἐπεχείρησε, δελεαζόμενος ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν ὑποσχέσεων, νὰ συλλάβῃ δολίως τὸν Ὑψηλάντην καὶ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλ' ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος μαθὼν τὴν ἐπιβουλὴν ταύτην ἐρχεται μετὰ 300 ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Βλαδιμιρέσκου, καὶ, ἀφοῦ τὸν ἐξήλεγξε διὰ τὰ τουρκικὰ αὐτοῦ φρονήματα, τὸν συλλαμβάνει καὶ τὸν φέρει πρὸς τὸν Ὑψηλάντην. Καὶ αὐτὸς μὲν ὡς ἐπίβουλος καὶ προδότης φονεύεται ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, κατακοπείς μεληδὼν, οἱ δ' ὅπαδοι αὐτοῦ ἠνῶθησαν μετὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ὑψηλάντου.

Ἀκούσας δὲ ὁ Ὑψηλάντης, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐμελέτων νὰ προσβάλωσιν αὐτὸν εἰς Τυργοβίστιον, ἔχοντες φανερὸν συναγωνιστὴν τὸν Σάββα, ἀπέστειλε τὸν Φαρμάκην μετὰ 300 εἰς Ἀρδεσίαν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς θέσεως ἐκείνης· αὐτὸς δὲ τὴν α'. Ἰουνίου ἐφθασεν εἰς Ρύμνικον. Αἱ δὲ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψηλάντου δυνάμεις ἦσαν 2,500 ἰππεῖς καὶ 4,500 πεζοί, ἐν οἷς καὶ ὁ ἱερὸς λόχος καὶ 4 κανόνια. Ὁ Ὑψηλάντης διέταξε τὰ σώματα νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὸ Δραγασάνιον, ἵνα καταλάβωσι θέσεις τινάς, μέχρις οὗ φθάσῃ καὶ αὐτὸς, σκοπεύων νὰ διαθέσῃ προσωπικῶς τὰ τῆς μάχης. Καὶ τὰ μὲν σώματα ἐκίνησαν τὴν τρίτην Ἰουνίου πρὸς τὴν θέσιν ταύτην· αὐτὸς δὲ τὴν πέμπτην μετὰ τῆς ὀπισθοφυλακῆς. Τὰ εἰρημμένα ὅμως σώματα, ἔνεκα ῥαγδαίως βροχῆς, ἠργοπόρησαν, ὥστε μόλις ἐφθασαν τὴν πέμπτην τοῦ μηνός, ἐκτὸς τῆς ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην ὀπισθοφυλακῆς. Καραβίας δέ τις, ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης ὁ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ λόχου ἐτοποθετήθησαν πρὸς τὸ χεῖλος χαράδρας τινὸς ἀντικρὺ τοῦ χωρίου Δραγασάνης. Εἰδοποιήθησαν δ' ἅπαντες τότε νὰ ἐτοιμασθῶσι τὴν ἐπαύριον εἰς μάχην, καθ' ἣν ἐμελλε νὰ πηρευρεθῇ καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος. Μὴ ὑποπτεύων δὲ ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος

τί ἐμελλε νὰ συμβῇ ἐτοποθετήθη ἀπώτερον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ρώμνικου, ὅπως συνδιαλεχθῇ μετὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Οἱ δ' ἐν Δραγασανίῳ Τούρκοι, προβλέποντες τὴν μάχην ἄφευκτον, ἤρχισαν νὰ κκίωσι τὰς ἀσημάντους οἰκίας ὡς περιττάς.

Ὁ δὲ Καρχαίας νομίζων τὸν ἐμπρησμὸν τοῦτον ὡς φυγῆς πρόδρομον, καὶ φοβούμενος μὴ τῷ διαφύγῃ ἢ νίκῃ, διέβη τὴν χερσόδραν, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς ὀπλαρχηγούς, καθότι ἤθελε μόνος αὐτὸς νὰ σφετερισθῇ τὴν τῆς νίκης δόξαν. Προτροπῇ δ' αὐτοῦ ἠκολούθησε καὶ ὁ ἱερὸς λόχος. Οἱ δὲ Τούρκοι νομίζοντες, ὅτι ἅπαντα τὰ Ἑλληνικὰ σώματα θέλουσιν ἐπιπέσει κατ' αὐτῶν, ἐκέπτοντο νὰ φύγωσιν, ἀλλὰ βλέποντες ὅτι τὰ ἄλλα σώματα δὲν ἐκινήθησαν, ἐξῆλθον ἔφιπποι καὶ ἐπέεσον ξιφῆρεις κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Καρχαίαν ἐλειποτάκτησαν· ἀλλ' οἱ ἱερολοχίται, καίτοι ὑφιστάμενοι τρομερὰν σφαγὴν, ἀνθίσταντο γενναίως κατὰ τῶν Τούρκων. Ἦθελον δ' ἅπαντες κατακοπῇ, ἂν ὁ Γεώργιος δὲν ἤρχετο εἰς βοήθειαν αὐτῶν. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθησαν ἐπέκεινα τῶν διακοσίων Ἑλλήνων, καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἱερολοχιστῶν. Τότε δὲ πανικὸς φόβος κατέλαβε τὰ σώματα καὶ διεσκορπίσθησαν.

Ὁ δὲ Ὑψηλάντης, ὅστις εὕρισκετο τρεῖς ὥρας μακρὰν τῆς θλιβεραῆς ταύτης σκηνῆς, μαθὼν τὸ γεγονός καὶ τὸν διασκορπισμὸν τῶν στρατευμάτων, ἐπέστρεψεν αὐθημερὸν εἰς Ρώμνικον. Τὴν δὲ ἐννάτην Ἰουνίου ἔφθασεν εἰς τὸ Μοναστήριον Κορίαν. Ἐκεῖθεν δὲ κατέφυγεν εἰς Τρηνσυλβανίαν ἔχων τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Νικόλαον καὶ Γεώργιον, τὸν Γεώργιον Λασάνην καὶ τὸν Γεράσιμον Ὀρφανόν. Ἡ δὲ Αὐστριακὴ ἀρχὴ συνεχώρησε νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἐπικράτειαν αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρῳ νὰ ἀλλάξωσι τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ὁ Ὑψηλάντης λοιπὸν μετονομασθεὶς Ἀλέξανδρος Κομνηνὸς εἰσῆλθε μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ εἰς τὴν Αὐστριακὴν ἐπικράτειαν· ἀλλὰ συλληφθέντες μετ' ἑπειτα ὑπὸ τῆς τουρκόφρονος ταύτης ἐξουσίας, ἐρρίφθησαν

εἰς τὰς φυλακὰς ἐν τινὶ πόλει τῆς Οὐγγαρίας, ἐν αἷς ἔπαθον ὅσα δεινὸν ἐστὶ καὶ λέγειν. Ἐμείναν δὲ πεφυλαχισμένοι μέχρι τέλους τοῦ 1827, ὅτε μεσιτεία τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου ἡλευθερώθησαν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ διαμένωσιν ἐν τῇ Αὐστριακῇ ἐπικρατείᾳ ἐν ταῖς πόλεσι Βιέννῃ, Βενετίᾳ καὶ Βερώνῃ, μέχρις οὗ ἀποπερατωθῶσι τὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνῶ δὲ διέμεναν ἐν Βιέννῃ ὁ Ὑψηλάντης, πάσχων ἐξ ὧσων ὑπέστη ἐν τῇ δεινῇ αὐτοῦ φυλακίσει, ἀπέθανε τὴν 20 Ἰουλίου τοῦ 1828, ἄγων τὸ τριακοστὸν ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Ὁ δὲ Σάββας προσκληθεὶς μετέπειτα εἰς Βουκουρέστιον ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅπως ἀνταμειφθῇ διὰ τὰς πρὸς τὸν Σουλτάνον πιστὰς αὐτοῦ ἐκδουλεύσεις, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων. Τοιοῦτον τέλος λοιπὸν ἔλαβεν ὁ Σάββας διὰ τὴν πρὸς τὴν ἐταιρίαν ἐπιорκίαν του καὶ διὰ τὴν δολιότητα αὐτοῦ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην.

Ὁ δὲ Γεώργιος Ὀλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης μετὰ τῶν πιστῶν αὐτῶν κατέφυγον εἰς τὸ ἐν Μολδαυίᾳ μοναστήριον Σέκκον. Περικυκλωθέντες δὲ ὑπὸ 10,000 Τούρκων, ἀφοῦ μετ' ἐπιμόνου ἀντιστάσεως ἐφόνυσαν πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν, ὁ μὲν Γεώργιος θεὶς πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα συγκατεκῆ μετὰ πολλῶν Τούρκων, ὁ δὲ Φαρμάκης συλληφθεὶς ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκδαρεὶς ζῶν ἐρρίφθη εἰς τοὺς δρόμους τοῦ Γαλατᾶ.

Τοιοῦτον ὅθεν τέλος ἔλαβεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ὑψηλάντου, ἀρξαμένη τὴν 22. Φεβρουαρίου καὶ λήξασα τὴν 22. Σεπτεμβρίου.

Ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας ταύτης προῆλθε πρῶτον μὲν ὑπὸ τῆς Ῥωσσικῆς διαμαρτυρήσεως, ἥτις ἀπέκοψε πᾶσαν ἐλπίδα βοήθειας παρὰ τῆς ὁμοθρήσκου Ῥωσσίας· ἐκ τοῦ ἀφορισμοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἐπενεγκόντος γενικὴν ἀποσύνθεσιν εἰς τὰ στρατεύματα· ἐκ τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ Σάββα καὶ Βλαδιμιρέσκου, ἥτις δὲν ἄφρινεν ἐλεύθερον τὸν Ὑψηλάντην εἰς τὰ κινή-

μάτα αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς ἀπερισκεψίας τοῦ Καραβία, ἥτις πρό-
διέφθειρε τὸν ἀγῶνα.

Κλείοντες δὲ τὸ μέρος τοῦτο δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ εἰπώμεν
ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ Ὑψηλάντου. Ὁ Ὑψηλάντης Οὐσιαστικῶς λαμ-
πρὰν θέσιν παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι τῆς Ῥωσσίας, ὀλιγορήσας τὰ
ὑπὸ τὴν Ῥωστικὴν προστασίαν συμφέροντα αὐτοῦ ἐν Τουρκίᾳ,
καὶ δαπανήσας ἱκανὸν μέρος τῆς πατρικῆς περιουσίας, καὶ ἀνα-
δεχθεὶς τὸν μέγιστον κίνδυνον ὑπὲρ τῆς πατρίδος, κατέδειξε
τὰ πρὸς τὴν φίλην πατρίδα γενναῖα αὐτοῦ αἰσθήματα. Τὸ κί-
νημα αὐτοῦ ἐθεσε τὸν θεμέλιον λίθον τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρ-
τησίας. Τὸ ὄνομα ὅθεν τοῦ ἀνδρὸς τούτου θέλει εὐλογεῖται αἰώ-
νιως παρ' ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους· ἡ δὲ μνήμη αὐτοῦ θέλει
διαμένει μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀγήρατος καὶ πολυῦμνητος.

ΦΟΝΙΚΑΙ ΣΚΗΝΑΙ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Θάνατος δι' ἀγχόνης τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ τῶν Ἀρ-
χιερέων, Ἐφέσου, Νικομηδίας, Ἀγχιάλου, Δέρκων, Θεσσα-
λονίκης καὶ Ἀδριανουπόλεως — Σφαγὴ Φανεριωτῶν καὶ λοι-
πῶν προκρίτων Χριστιανῶν. — Λεηλασίαι καὶ βεβηλώσεις τῶν
ἐκκλησιῶν. — Γενικὴ σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει καὶ ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτσου ἐκπλαγέν-
τες ἐκ τῆς ἀγγελίας τοῦ κυρίου των, ὅστις διέταττεν αὐτοὺς
νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔντρομοι γενόμε-
νοι εἰδοποίησαν τὸν ἀγαπητὸν τοῦ Σουλτάνου Χαλὲτ, ὅτι ὁ Ὑ-
ψηλάντης ἐμελέτα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Μολδαυίαν. Ὁ δὲ Χαλὲτ
παρήγγειλεν αὐτοῖς νὰ ἀναφέρωσιν εἰς τὸν κύριόν των, ὅπως
πρόσέχῃ εἰς τὰ κινήματα τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἀναφέρῃ πάντα.
Οὗτος ὁμοῦς ἀνεχώρησεν εἰς Ὀδησσὸν καὶ τὸ πρᾶγμα ἐγένετο.

ἀμέσως κοινόν. Τὴν δὴλῶσιν τοῦ Ὑψηλάντου ἔλαβεν ἀμέσως ὁ Σουλτάνος ἀπὸ τῶν πρὸ τῶν Δούναβιν σατραπῶν. Ἐνόησεν ἐξ αὐτῆς τὸ σχέδιον τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὸ ἀπέδωκεν εἰς τινα γειτονικὴν ἐχθρόφρονα δύναμιν· ἀλλ' ὅμως ἀπεφάσισε νὰ δεῖξῃ ὅλην αὐτοῦ τὴν ὀργὴν εἰς τὸ Χριστιανικὸν γένος.

Ὁ πιστὸς τοῦ Σουλτάνου Χαλὲτ, ὅστις πρὸ δύο ἐτῶν ἐπροσπάθει νὰ ἀθωώσῃ τὴν ἀπὸ τῆς Βλαχίας φυγὴν τοῦ ἡγεμόνος Ἰωάννου Καρτασαῖ, καὶ ὅστις ἀνέδειξεν ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας τὸν ἀποστατήσαντα Μιχαὴλ Σουῦτσον, γαμβρὸν τοῦ Καρτασαῖ, διὰ νὰ ἀποφύγῃ πᾶσαν κατηγορίαν ἐνίσχυσε τὴν πρόθεσιν ταύτην τοῦ Σουλτάνου, καὶ συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὡς ἄπιστον τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν κυβερνῶντα αὐτὸ κληρον.

Ὁ Σουλτάνος προσέταξε τὸν Πατριάρχην καὶ τὴν σύνοδον νὰ συναθροίσωσιν ὅλους τοὺς εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ Βοσπόρου κατοικοῦντας ἄρχοντας καὶ ἱερωμένους νὰ κοινοῶσιν ὅλοι τοῦ λοιποῦ εἰς τὸ Φανάριον, νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τοὺς Χριστιανούς πίστιν εἰς τὸν κραταῖον αὐτῶν δεσπότην καὶ νὰ ἀφορίσωσι τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῶν.

Μετὰ δέκα ἡμέρας δὲ, ἀφοῦ ἔφερεν Ἀσιανὰ στρατεύματα καὶ ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν Βόσπορον, ἀφοῦ ἐσύναξεν ὅλα τὰ ὅπλα ἀπὸ τῶν χριστιανῶν καὶ ἀφοῦ παρετήρησε τὴν γνώμην τῶν πρέσβεων τῶν ξένων δυνάμεων, προσέταξεν ὅλους τοὺς Μουσουλμάνους νὰ ἐνθυμηθῶσι τῶν προγόνων αὐτῶν τὴν ἀγριότητα καὶ νὰ σώσωσιν ἀπὸ τοῦ κινδύνου τὴν θρησκείαν αὐτῶν. Ὅσοι φανκριῶται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φύγῳσι διέταξε ν' ἀποκεφαλίσθῳσι. Γεώργιος Μυροκορδάτος, Μιχαὴλ Χατσερῆς, Μιχαὴλ Μάνος, Νικόλκος Σκαναβῆς καὶ ὁ τοῦ Πατριαρχείου μέγας λογοθέτης Θεόδωρος Ρίζος ἦσαν τὰ πρῶτα θύματα.

Ὁ Νικόλκος Μουρούζης μέγας διερμηνεὺς τοῦ στόλου, ὑποπευθεὶς ὡς συνένοχος τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπεκεφαλίσθη ἐνώ-

πιων τοῦ Σουλτάνου· ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀδελφὸς αὐτοῦ Κων-
σταντῖνος Μουρούζης, ὁ ἀγαθοφρονέστατος ὢλων τῶν συγχρό-
νων του Φαναριωτῶν, μέγας διερμηνεὺς, ἀπεκεφαλίσθη πρὸ
τῶν πυλῶν τοῦ Σουλτάνου.

Ἐμείνεν ἤδη νὰ ἐπιφερθῇ ποινὴ καὶ εἰς τὸν κλῆρον ὡς ἐγ-
γυητὴν τῆς ὑπκοῆς τῶν χριστιανῶν. Διὰ νὰ γείνη ὅμως ἐπαι-
σθητοτέρα ἐπρόσμενον ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ τὴν ἡμέραν τοῦ Πά-
σχα συμπεσόντος τὴν 10 Ἀπριλίου. Ἀφοῦ ὁ Πατριάρχης ἐτε-
λείωσε τὴν θείαν λειτουργίαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πάραυτα
ἐσύρθη εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βεζύρη. Συνάμα προσετάχθησαν
οἱ λοιποὶ μικροὶ ἀρχιερεῖς, ὅπως ψηφίσωσιν ἀμέσως νέον πα-
τριάρχην, καθότι ὁ ἤδη πατριαρχεὺς παύει τῆς θέσεως ταύ-
της. Ἐντρομοὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ὀλίγοι τῶν προκρίτων χριστι-
ανῶν ἀναγορεύουσι πατριάρχην τὸν Πισσιδίας Εὐγένιον. Ἀλλ'
ἔως νὰ τελειώσῃ τὰς ψήφους εἶδον πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ πα-
τριαρχείου κρεμάμενον τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον μὲ ἐπιγραφ-
ὴν εἰς τὸ στήθος « Προδότης τῆς Βασιλείας ».

Συγχρόνως δ' ἐκρεμάσθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως καὶ τοῦ Γαλατᾶ· ὁ Ἐφέσου Διονύσιος, ὁ Νικομη-
δείας Ἀθανάσιος, ὁ Ἀγχιάλου Εὐγένιος, ὁ Λέρκων Γρηγόριος, ὁ
Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, καὶ ὁ διὰ τῶν διδασκαλιῶν του ὠφελή-
σας τὸ γένος Ἀνδριανουπόλεως Δωρόθεος Πρώτος. Τὰ δὲ σώ-
ματα τοῦ τε Πατριάρχου καὶ τῶν λοιπῶν ἐσύρθησαν ἀτίμως
ὑπὸ Ἑβραίων καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ σῶμα ὅμως
τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου εὗρέθη τὴν τρίτην ἡμέραν ὑπὸ τινος
πλοῦάρχου καὶ ἐφέρθη κρυφίως εἰς Ὀδησσόν, ὅπου ἐνεταφιάσθη
μεθ' ὢλων τῶν εἰς τὸ ἀξίωμα του ἀνηκουσῶν τιμῶν.

Ἡ δὲ Οἰκογένεια τῶν φιλοτούρκων Καλλιμαχῶν ἐξωρίσθη
εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπου μετὰ τινὰς μῆνας ὁ μὲν ἡγεμὼν Σκαρλάτος
Καλλιμάχης ἐπνίγη ὑπὸ Τούρκου δημίου, ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ
Ἰωάννης ἀπεκεφαλίσθη εἰς Προῦσσαν. Ὁ δὲ Ἰωάννης Ἀργυρόπου-
λος ποτὲ διερμηνεὺς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς ἐξωρίσθη καὶ αὐτὸς

εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Σουλτάνος ὠρκίσθη νὰ μὴ μεταχειρισθῇ πλέον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἑλλήνα, διὸ καὶ ἀνέδειξε διερμηνέα τὸν ἀρνησίθρησκον Βουλγάρουλον.

Αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι ἦσαν ἡμέραι φρίκης καὶ τρόμου διὰ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Χριστιανούς. Αἱ οἰκίαι καὶ οἱ γυναῖκες ἐπατοῦντο, οἱ αἰμοχρεῖς Ἀσιανοὶ Τοῦρκοι σείοντες γυμνάς τὰς ῥομφαίας καὶ φρυάττοντες, περιέτρεχον τὰς ὁδοὺς θύοντες καὶ ἀπολύοντες ὅσους τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἀπῆντων ἄλλους ἐσφάζον ἐπὶ τῶν ὁδῶν, ἄλλους ἐκρέμων, ἄλλους παρέδιδον εἰς τὰ βασιανστήρια, ἐκκλησίας ἐμίαινον καὶ ἐγύμνωνον, περιουσίας ἐδήμευσον, γυναῖκας καὶ κοράσια ἥρπαζον καὶ ἐν γένει ἔπραττον ὅσα ἡ Θηριωδία καὶ ἡ λύσσα αὐτῶν τοὺς ὠδήγει.

Καὶ τὰ εἰς τὰς ἐπαρχίας γινόμενα κακὰ δὲν ἦσαν μικρότερα τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ πρᾶχθέντων· καθότι εἰς Ἀδριανούπολιν ἐφονεύθησαν ὁ ἐκεῖ διατρίβων Πατριάρχης Κύριλλος καὶ οἱ προσετιώτες· εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Μητροπολίτου καὶ οἱ ἐπιστημότεροι τῆς πόλεως· εἰς τὴν Λάρισσαν ὁ Λαρίσης Μητροπολίτης καὶ ἄλλοι εἰς διάφορα μέρη ἐγένοντο θύματα τῆς θηριωδίας τῶν τούρκων.

Εἰς μάτην προσεπῆθουν οἱ πρέσβεις τῶν ξένων δυνάμειν, ὅπως ἐμπνεύσῃ φιλάνθρωπό-τερα αἰσθήματα εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος. Ἐδόθη αὐτοῖς ἀπότομος ἀπάντησις «Ὁ Σουλτάνος εἶναι ἀπόλυτος καὶ ἀνεξάρτητος ἄρχων καὶ δὲν χρεωστᾷ νὰ δώσῃ λόγον τῶν πράξεών του εἰς οὐδένα».

Πάντες οἱ πρέσβεις ἔδειξαν προσωπικῶς φιλάνθρωπα αἰσθήματα· ὁ Βαβὼν Σταγχνώφ ἔσωσε πολλὰς οἰκογενεάς ἐκ τοῦ θανάτου καὶ ἔστειλεν αὐτάς κρυφίως διὰ Ῥωσικῶν πλοίων εἰς Ὀδησσόν. Οἱ δὲ ἄλλοι ἔδιδον καταφύγιον εἰς πολλοὺς δυστυχεῖς εἰς τοὺς οἴλους αὐτῶν, καὶ οὕτως ἀφῆρπαζον αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ πελέκεως τοῦ δειμίου.

Ἰδοὺ οἱ Ὀθωμανοὶ, τοὺς ὁποίους ἡ Εὐρώπη ἐλπίζει νὰ ἐκπαλιώσει!

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις

1821.

Ἐκρηγίς τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Καλαβρύτοις. — Κυρίευσίς τῶν Καλαμῶν ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη καὶ σύστασις τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας — Κολοκοτρώνης ἐν Καρυσταίνῃ. — Ἐπανάστασις τῶν Ναυτικῶν νήσων Ἰδρας, Πετσῶν καὶ Ψαρῶν. — Πυρπόλησις ἐνὸς Τουρκικοῦ δικρότου ἐν Ἐρισσῷ τῆς Μιτυλήνης. — Καταστροφή τῶν Κυδωνιῶν. — Εἴσοδος τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ. — Ἐπανάστασις Φωκίδος, Βοιωτίας, Ἀττικῆς, Μαγνησίας, Μακεδονίας, Εὐβοίας, Κρήτης, Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. — Κυρίευσίς τοῦ Βραχωρίου. — Ἐπανάστασις Ἀσπροποταμι-
τῶν καὶ συνθήκη αὐτῶν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν.

Οἱ Ἕλληνες ἐκτὸς τῶν μεγάλων ἐλπίδων, αἱ εἶχεν ἐμπνεύσει αὐτοῖς διὰ τῶν ἐταίρων ὁ Ὑψηλάντης, καὶ ἐκτὸς τινων ἄρμα-
τωλῶν, δὲν εἶχον οὐδεμίαν ἄλλην προπαρασκευὴν πρὸς ἐπιχεί-
ρησιν τοσοῦτον κινδυνώδους ἀγῶνος. Ὅπλα δὲν εἶχον, τὰ φρού-
ρια κατέχοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων, ταμεῖον δημόσιον δὲν ὑπῆρ-
χεν αὐτοῖς, κυβέρνησις πρὸς ἔνωσιν ἔλειπεν ἐξ αὐτῶν, ἐνῶ
πάντα ταῦτα δὲν ἔλειπον ἐκ τῶν ἐχθρῶν.

Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων ὠμοῖαζε κίνησιν βρέφους κατὰ
λέοντος, ἐξ οὗ ὥφριλε νὰ ἀποσπάσῃ τοὺς ὄνυχας καὶ δι' αὐτῶν
νὰ καταπολεμήσῃ αὐτόν. Περιεμένετο ὁμοῦς ὁ Ὑψηλάντης, ὅστις

ἐνομιζέτο, ὅτι ἤθελε χρητγήσει αὐτοῖς πάντα ταῦτα, καὶ τοῦτο κατεῖχε μετέωρον τὴν Ἑλλάδα.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐξεβράχθη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐδυνάστευε τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ὁ Σουλτάνος Μαχμουτ Β'. Αἱ δ' ἐπικινετήσασαι ἀλληλοδιαδόχως ἐπαρχίαι ἦσαν· ἡ Πελοπόννησος, αἱ ναυτικαὶ νῆσοι, Ἰδρυα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά· Φθιώτις καὶ Φωκίς, Ἀττικὴ καὶ Βοιωτία, Μαγνησία, Εὐβοία, Μακεδονία καὶ Κρήτη, Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία, καὶ τὰ περὶ τὸν Ἀχελῷον ποταμὸν.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1821 ἦτο ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου ὁ Χουρσέτ Πασᾶς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐστάλη εἰς Ἰωάννινα κατὰ τοῦ περιλοικομένου τότε Ἀλῆ Πασᾶ, ἀφῆκεν ἐπίτροπον αὐτοῦ τὸν Μεχμέτ Σαλλῆ Ἀγᾶν.

Οἱ Ὄθωμανοὶ ἀκούσαντες, ὅτι ὁ ποτὲ κλέπτης Ἀναγνωστάρης εἶχεν εἰσέλθει κρυφίως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὑπενήργει εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μεσσηνίας, καὶ ὅτι οἱ Πετμεζαῖοι ἐφαίνοντο τῇ δε κκεῖσε εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρυτῶν, ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς συλλάβωσιν, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ὁ δ' ἀρματολὸς Θεόδωρος Κολοκοτρώνης διαμένων πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὴν Ἐπιγάνησον, ἦλθε περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου εἰς τὴν Μάνην. Ἡ παρουσία τῶν ἀνδρῶν τούτων εἰς τὰς περιστάσεις ἐκείνας θεωρήθη προφανὲς σημεῖον ταραχῶν.

Ὅσάκις δὲ ἡ Τουρκικὴ ἀρχὴ συνελάμβανε πολιτικὰς ὑποφύας συνείληζε νὰ ἀσφαλίῃται λαμβάνουσα ὁμήρους· ἀλλ' εἰς τὴν περίστασιν ταύτην φοβηθεῖσα τὴν παρακοὴν τῶν χριστιανῶν δὲν ἐζήτησε ἀναφανδὸν τοιούτους· ἠρκέσθη δὲ μόνον νὰ συγκάλεσθαι τοὺς προεστώτας καὶ ἀρχιερεῖς εἰς Τρίπολιν, ὅπερ ἐγένετο ὁσάκις ἀνεφύοντο ἐσωτερικαὶ ταραχαί. Σκοπὸς δὲ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας ἦτο νὰ μὴ ἀφήσῃ πλέον τοὺς συγκαλουμένους νὰ ἀπέλθωσι, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ ματαιώσῃ ὅ, τι κατ' αὐτῆς ἐμελεῖατο.

Πολλοὶ δὲ τῶν ἀρχιερέων καὶ προεστώτων μὴ θέλοντες νὰ

σχήσωσι τὸ προσωπεῖον καὶ νὰ ὀπλισθῶσιν, ἐνῶ ἦσαν ἀνέτοι-
μοι, μετέβησαν εἰς Τρίπολιν. Ὁ ἀρχιερεὺς ὅμως τῶν παλαιῶν
Πατρῶν Γερμανὸς καὶ οἱ προσεισῶτες τῶν Καλαβρύτων ὑπὸ
διαφόρους προφάσεις δὲν μετέβησαν εἰς Τρίπολιν. Ὁ Πετρόμ-
πης προσκληθεὶς περιποιητικῶ τῷ τρόπῳ νὰ μεταβῇ καὶ αὐτὸς,
ἀπεποιήθη εὐσχήμως τοῦτο, ἀπέστειλεν ὅμως ὡς ἑμνηρον τὸν
υἱὸν αὐτοῦ Ἀναστάσιον.

Οὐδεμία δὲ ἄλλη ἐπικρίξις ἦτο τόσον τετραχαμμένη ὡς ἡ τῶν
Καλαβρύτων, καθόσον οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Χριστιανοὶ αὐτῆς συ-
χνάκις ὑπέβλεπον καὶ ἠπεύλουν ἀλλήλους. Ἡ δὲ κατάστασις
αὕτη διήρκεσε μέχρι τῆς 20 Μαρτίου, ἀλλὰ μετὰ τινος δια-
πληκτισμοῦ ἐξεπράγη τέλος ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τὴν
25 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Ὁ Παλαιὸν Πατρῶν Γερμανὸς, ὁ Κερνίτσης Προκόπιος, ὁ
Ἀνδρέας Ζάμης, ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ὁ Βενιζέλος Ρούφος, ὁ
Παπαδixμντόπουλος καὶ τινες ἄλλοι, ἄγοντες πλῆθος ὀπλο-
φόρων καὶ βοταλοφόρων, κατέλαβον τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πό-
λεως τῶν Πατρῶν, οἱ δὲ Πατριεῖς καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες Ἕλ-
ληνες ἐνθουσιῶντες, ἔκραζον. Ζήτω ἡ Ἐλευθερία! Ζήτωσαν οἱ
ἀρχηγοί! καὶ εἰς τὴν πόλιν νὰ δώσῃ ὁ Θεός! Ὁ παλαιὸν Πα-
τρῶν ἔστησεν ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου σταυρὸν,
τὸν ὁποῖον ἐρχόμενοι οἱ παρευρισκόμενοι ἠσπάζοντο ὀρκιζό-
μενοι τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ὕκρον· ὁ δὲ Λόντος ἔστησεν
ἐρυθρὰν σημαίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἦτο ὁ σταυρὸς μελανοῦ
χρώματος. Ἐξέδωκαν παντοῦ ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις εἰς
τοὺς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, καὶ συνάμα ἐπεμψαν
πρὸς τοὺς ἐν Πάτραις ἐδρεύοντας προξένους τὴν ἀκόλουθον ἐγ-
κύκλιον.

« Ἡμεῖς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τῶν χριστιανῶν θεωροῦντες,
ὅτι καταφρονούμεθα ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ γένους, προτιθεμένων
τὸν ὀλεθρον ἡμῶν, ἀπεφασίσαμεν σταθερῶς ἢ νὰ ἀποθάνωμεν
ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ τούτου ἕνεκα κρατοῦμεν τὰ ὄπλα ζα-

τοῦντες τὰ δικαιώματα ἡμῶν. ὄντες δὲ βέβαιοι, ὅτι ὅλα τὰ χριστιανικὰ κράτη, γνωρίζοντα τὰ δίκαια ἡμῶν, οὐχὶ μόνον δὲν θέλουσιν ἐναντιωθῆ ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ θέλουσι βοηθήσει ἡμᾶς, ἐνθυμούμενα ὅτι οἱ ἐνδοξοὶ πρόγονοι ἡμῶν ἐράνησαν ὠφέλιμοι εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀναγγέλλομεν πρὸς τὴν Ἐκκλησιάν τοῦτο καὶ παρακαλοῦμεν ἡμᾶς, ἵνα μεσιτεύσῃτε, ὅπως ᾤμεν ὑπὸ τὴν εὐνοίαν καὶ προστασίαν τῶν μεγάλων τούτων δυνάμεων.

Οἱ Τοῦρκοι τῶν Πατρῶν. ἂν καὶ προέβλεπον καὶ προέλεγον τὰς ταρχὰς, ἡμέλησαν ὁμῶς διόλου νὰ ἐφοδιάσωσι τὸ φρούριον, ὥστε οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ κλεισθέντες Τοῦρκοι μετὰ δύο ἡμέρας ἐστεροῦντο ὕδατος. Τολμηροὶ οἱ Ἕλληνες κατ' ἀρχὰς καὶ ἐνθουσιῶντες, ἐπολιόρκουν τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ, στήσαντες κατ' αὐτῶν καὶ ἑξ' κανόνια, τὰ ὁποῖα μετέφερον εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν ἐν τῷ λιμένι Ἰονικῶν πλοίων.

Ὁ Χουρσὴ Πασᾶς ἀκούσας τὰ συμβάντα τῆς Πελοποννήσου ἔστειλε τὸν Ἰσούφ Πασᾶ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν Ὀθωμανῶν. Οὗτος διαβὰς ἐκ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν Πελοπόννησον μετέβη εἰς τὰς Πάτρας. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ χριστιανοί, οἵτινες ἀπέτελουν τοὺς ὅπλοφόρους τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἐλειποτάκτησαν, ὑπερίσχυσαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τρέψαντες τοὺς Ἕλληνας εἰς φυγὴν ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν.

Ἄν καὶ ἀπέτυχε τὸ πρῶτον τοῦτο κίνημα τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἐπανάστασις ὁμῶς διεδόθη καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Πρώτη ἡ Μάνη μαθοῦσα τὴν ἐπανάστασιν τῶν Πατρῶν ἔστησε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας. Οἱ Μανιάται ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Πέτρον Μαυρομιχάλην ὤρμησαν κατὰ τῆς πόλεως τῶν Καλαμῶν. Οἱ Τοῦρκοι τῆς πόλεως ταύτης ἰδόντες τὰ πλήθη ἐξεπλάγησαν· μαθόντες δὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας αὐτῶν ὑπετάγησαν, παρέδωκαν τὰ ὅπλα καὶ παρεδόθησαν ἐπὶ ἀσφαλείᾳ τῆς ζωῆς καὶ τιμῆς αὐτῶν. Ὁ Πετρόμπεης συνέστησεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τοπικὴν ἐξουσίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα « Μεσσηνιακῆ

Γερουσία » ἤτις συνεδρίασε κατὰ πρώτην φอรὰν τὴν 28 Μαρτίου ἐξέδωκεν αὐθημερόν καὶ κήρυγμα πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἐν ᾗ ἐξέθετε τὰ αἴτια τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰς ἐπὶ Εὐρωπαϊκῇ θοῇ ἐλπίδας τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦλθε μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν εἰς Καλάμους, ἐκεῖθεν δὲ λαβὼν περὶ τοὺς 300 ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ καὶ μαθὼν ὅτι οἱ περὶ τὴν Καρύταιναν Τούρκοι ἐσκόπευσον νὰ ἔλθωσι πρὸς τὴν Τρίπολιν, ἐτοποθετήθη παρὰ τὴν Καρύταιναν, ὅπου πλησιασάντων τῶν Τούρκων καὶ συναρθείσης μάχης, τινὲς μὲν ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν τούτων ἐφρονεύθησαν, ἄλλοι ἐπνίγησαν περὶ τὸν Ἀλφειὸν ποταμὸν καὶ ἄλλοι ὑπὸ συνθήκας μετέβησαν εἰς Τρίπολιν. Ἡ μάχη αὕτη ἦ περὶ τὴν Καρύταιναν εἶναι ἡ πρώτη μάχη μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ὀθωμανῶν.

Ὅλοι οἱ Τούρκοι οἱ κατοικοῦντες τὰς ἀτσιχίστους πόλεις καὶ τὰ χωρία, κυριευθέντες ὑπὸ πανικοῦ φόβου, ἐγκατέλιπον τὰς ἐστίας αὐτῶν καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς τῶν φρουρίων τῆς Πελοποννήσου. Μόνοι δὲ οἱ Τούρκοι τῆς κωμολέως Ἀλά, μέγα φρονεῦντες ἐπὶ τῇ ἀνδρίᾳ αὐτῶν, ἔμενον εἰς τὴν κωμόπολιν ταύτην, ἀφ' ἧς ἐξερχόμενοι ἐλεηλάτουν τὰ περίχωρα. Στίφη ὅμως Ἑλλήνων περὶ τὰς 4,000 ὑπὸ τὸν Γεώργιον καὶ Δημήτριον Πλαπούταν, Γεώργιον Σισίνην, Ἀσημάκην, Φωτίαν καὶ 4000 περίπου ἐπτανησιοὺς ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν καὶ Κωνσταντῖνον Μεταξᾶν προσέβηλλον αὐτοὺς· μετὰ τινος δὲ μάχης, ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰς Πάτρας. Ὁ Κερχιγάμπεης σταλεῖς ἐσχάτως παρὰ τοῦ Χουρσὶτ Πασᾶ ἀπεβιβάσθη εἰς Πάτρας μετὰ 3,500 Ἀλβανῶν, ἀναχωρήσας δ' ἐκεῖθεν ἔκαυσε τὸ Αἴγιον, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου, ἐκυρίευσεν τὸ Ἄργος καὶ εἰσῆλθεν εἰς Τρίπολιν.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου ἀπεστάτησαν αἱ Σπέτσαι, Ἰθρὰ καὶ τὰ Ψαρά. Αἱ τρεῖς αὗται ναυτικαὶ νῆτοι, ἀφοῦ ἠιώθησαν ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημαίαν, ἀπεράσιστον νὰ κινήσωσι τὰς δυνάμεις των ἐκ συμφώνου πρὸς ἐξάπλωσιν αὐτῶν.

ἀγῶνος. Στόλος λοιπὸν ἐτοιμασθεὶς ἐξέπλευσε τὴν 18 Μαΐου, διαιρεθεὶς εἰς δύο μοίρας. Καὶ ἡ μὲν μία, συνισταμένη ἐκ 18 Ἰδραϊκῶν πλοίων ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ἰάκωβον Τομπάζην, 7 Σπετσιωτικῶν ὑπὸ τὸν Γάϊκαν Τσούπην, 24 Ψαριανῶν ὑπὸ τὸν Νικολῆν Ἀποστόλην, ἀφοῦ ἐπανεστάτησε πολλοὺς τόπους, ἠτοιμάσθη νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδια τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ὅστις ἐστέλλετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα ὑποτάξῃ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ προστατεύσῃ τὴν μετάβασιν Τουρκικῶν στρατευμάτων κατὰ τῶν ἀποστατησάντων μερῶν τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν 26 Μαΐου ἡ Ἑλληνικὴ μοῖρα ἀπῆντησε δίκροτον ἐχθρὸν, τὴν προφυλακίδα τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, πλεόν πρὸς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας. Τινὰ δὲ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων ἐπλησίασαν τὸ ἐχθρικόν, ἀλλὰ μικρὰ ὄντα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸ βλάψωσι. Τὸ πλοῖον τοῦτο ἐπλευσεν εἰς τὴν λιμένα τῆς Μιτυλήνης Ἐριστὸν παρακολουθούμενον ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν.

Κατασκευάσαντες δὲ οἱ Ἕλληνες δύο πυρπολικὰ πλοῖα προσέβηλον τὸ εἰρημένον δίκροτον· ἀλλὰ τὸ μὲν ἐν κατασκευασθὲν ἀνεπιτηδεῖως ἐκάλανωφελως, τὸ δὲ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ πλοιάρχου Δημητρίου Παπανικολῆ, Ψαριανοῦ, πεσὸν εἰς τὴν πρῶραν τοῦ δίκροτου καὶ κολλήσαν, μετέδωκεν εἰς αὐτὸ τὰς φλόγας του. Αἱ δὲ φλόγες διαδοθεῖσαι ἀμέσως εἰς τὸ γιγαντικὸν ἐκεῖνο πλοῖον κατέκαυσαν αὐτὸ ὁλόκληρον. Τὸ πᾶν ῥωμα ἐξήτησε νὰ σωθῇ διὰ λέμβων ἢ διὰ κολυμβήματος εἰς Μιτυλήνην· ἀλλὰ τοσοῦτον δραστηρίως κατεδιώχθη παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ὥστε οἱ ἐν αὐτῷ ἢ ἐθανατώθησαν ἢ ἐπνίγησαν ἡμεῖς οἱ ὀλίγων.

Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ μέγα τῶν Ἑλλήνων κατὰ θάλασσαν κατόρθωμα, τὸ ὁποῖον τοὺς μὲν Τούρκους κατεφόβισε, τοὺς δὲ Ἕλληνας ἐνεθάρρυνεν. Ὁ δὲ Τουρκικὸς στόλος ἐντρομος δι' ὅσα ἐπαθεν ἔφυγε πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ προσωρμίσθη ὑπὸ τῶν προστασίαν τῶν ἐκεῖ φρουρίων.

Μετὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἡ Ἑλληνικὴ ναυτικὴ μοῖρα εἰσέπλευσεν εἰς τὰ Μοσχονήσια ἀπέναντι τῶν Κυδωνιῶν. Οἱ Κυδωνιεῖς ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ στόλου ὑψώσαν τὴν σημαίαν τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἐδίωξαν τὸν ἐν αὐτῇ Τουρκικὸν ἄρχοντα. Τὸ δὲ συμβᾶν τοῦτο ἐξηγρίωσε τὰ πλησίον Τουρκικὰ στρατεύματα. Οἱ Κυδωνιεῖς βλέποντες, ὅτι ἔμελλον νὰ πάθωσι τὰ πάνδεινα, παρεκάλεσαν τὸν νύχρχον νὰ στείλῃ τὰς λέμβους, ὅπως σώσωσι τοὺς κατοίκους. Αἱ λέμβοι ὅθεν ἐστάλησαν εἰς τὸ παραθαλάσσιον καὶ οἱ Κυδωνιεῖς ἤρχισαν νὰ μεταφέρωσι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ τῶν. Οἱ Τούρκοι νομίζοντες ταῦτα ὡς πολεμικὰς προετοιμασίας ἐμπόδιζον τοὺς φεύγοντας, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποκρούσωσιν αὐτοὺς διὰ τῶν ὀπλῶν.

Ἐκ τούτου ἤρχισαν ἐντὸς τῆς πόλεως σφαγὰί, ἀρπυγαί, αἰχμαλωσίαι καὶ πυρκαϊαί· τὸ παραθαλάσσιον ἐσκεπάσθη ἐκ τῶν προσφύγων, καὶ πολλαὶ γυναῖκες, ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπηνῶν Τούρκων, ἐπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν. Τοιούτοτρόπως κατεστράφη ἡ λαμπρὰ τῶν Κυδωνιέων πόλις.

Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, ἀφοῦ ἔσωσαν τοὺς Κυδωνιεῖς, ἐπλευσαν εἰς Τένεδον πρὸς καταδίωξιν τῶν ἐχθρῶν· ἀκολούθως δὲ ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια.

Ἡ δ' ἄλλη μοῖρα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, συγχειμένη ἀπὸ 6 Ἰδραϊκῶν πλοίων ὑπὸ τὸν Δημήτριον Μικαύλην, καὶ 6 Σπειωτικῶν ὑπὸ τὸν Νικόλαον Μπότασιν, ἐπλευσε κατ' ἐπίμονον αἵτησιν τῶν Πελοποννησίων εἰς τὸν Κορινθιακὸν Κόλπον. ὁ στόλος οὗτος περιπλέων τὴν Πελοπόννησον ἀφ᾽ ἑκείνην πρὸς ἀποκλεισμόν τῶν φρουρίων Νεοκάστρου καὶ Κορώνης, προχωρήσας δὲ ἔφθασεν εἰς Πάτρας. Τὰ ἐν Πάτραις ἐλιμενισμένα Τουρκικὰ πλοῖα, ἰδόντα τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, κατέφυγον ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ φρουρίου τῆς Ναυπάκτου. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος εἰσελθὼν ἀβλαβῶς τὸ στεγνὸν στόμιον τοῦ κόλπου ὑπὸ τὸ ἐχθρικὸν πῦρ τῶν φρουρίων, ἐπλησίασε πρὸς

τὴν Νάυπακτον, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ βλάβῃ τὰ Τουρκικὰ πλοῖα ὑπερασπιζόμενα παρὰ τοῦ φρουρίου. Μετὰ πέντε δὲ ἡμέρας ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐξῆλθε τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου. Ἡ ναυτικὴ αὕτη ἐκστρατεία, ἃν καὶ δὲν ἔφερε κανὲν σπουδαῖον ἀποτέλεσμα, συνέτρεξεν ὅμως εἰς τὴν μετ' ὀλίγον ἐπανάστασιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Κατὰ δὲ τοῦ φρουρίου τοῦ Ναυπλίου ἐστάλησαν πρὸς ἀποκλεισμὸν τινὰ Σπετσιωτικὰ πλοῖα· ἐν ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ τὸ ὑπὸ τῆς ἡρωίδος Βουβουλίνης διευθυνόμενον, ὀπλοφοροῦσα καὶ ἐνθουσιώσης ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος.

Τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ἠκολούθησεν ἡ τῆς Φωκίδος. Ὁπλαρχηγὸς δὲ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἦτο ὁ Πανουριᾶς, ὅστις μετὰ τοῦ ἐξ ἀδέλφου αὐτοῦ Ἰωάννου Γούρα, ἐπολιόρκησε τοὺς ἐν τῇ Ἀμφίσσῃ κλεισθέντας Τούρκους, οἵτινες μετὰ δέκα τριῶν ἡμερῶν πολιορκίαν, τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα (10 Ἀπριλίου), παρεδόθησαν ἐπὶ ἀσφαλείᾳ ζωῆς καὶ τιμῆς.

Ὁ δὲ Δῆμος Σκαλτσιδᾶς μετὰ τοῦ Γεωργίου Παπαπολίτη πολιορκήσαντες τοὺς ἐν Λοιδωρικίῳ Τούρκους, τοὺς ἠνάγκασαν νὰ παραδοθῶσι.

Κατόπιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἡ Βοιωτία ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Ἀθανάσιον Διάκον. Οὗτος ἔχων περὶ αὐτὸν πολλοὺς ὀπλοφόρους εἰσῆλθεν εἰς τὴν Λεβαδείαν καὶ ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας τὴν 30 Μαΐου. Οἱ ἐν αὐτῇ Τούρκοι μετὰ τῶν εὐρεθέντων ἐκεῖ Ἀλβανῶν ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον. Μετὰ τινα δὲ μάχην μεταξὺ τῶν ὑπὸ τὸν Διάκον καὶ Ρούκην χριστιανῶν καὶ τῶν Τούρκων, οἱ Τῷ και πάσχοντες ἔλλειψιν τροφῶν παρεδόθησαν ὥς οἱ τῆς Ἀμφίσσης ὑπὸ συνθήκας.

Τὴν 4 Ἀπριλίου κατὰ διαταγὴν τοῦ Διάκου ὑψώθη ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐν Θήβαις· ἀκολούθως δὲ ἐπαναστάτησαν ἡ Ἀρμία καὶ τὰ πέριξ ὑπὸ τὸν Διοβουνιώτην καὶ Κοντογιάννην.

Τὴν ἐπανάστασιν τῆς Φωκίδος καὶ Βοιωτίας ἠκολούθησεν ἡ

τῆς Ἀττικῆς. Ὁ Μελέτης Βασιλείου ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ περὶ τοῦ 600 ὀπλοφόρους ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς πόλεως Ἀθηνῶν. Πλησιάζαντες δ' ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν ἀνέβησαν τὸ τεῖχος, εἰσεπήδησαν ἀνεμποδίστως, ἐφόνευσαν τοὺς πρὸ τῶν πυλῶν φρουροῦντας Τούρκους, καὶ διεσπάρησαν ἐντὸς τῆς πόλεως. Οἱ δὲ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Μελέτην ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τοῦ διοικητηρίου τὴν 28 Ἀπριλίου.

Μόλις διεδόθη ἡ εἰδήσις τῶν συμβάντων τούτων καὶ συνέβησαν εἰς τὰς Ἀθήνας πολλοὶ Αἰγινῆται, Κεῖροι, Ὑδραῖοι καὶ Κεφαλλῆνες, ὥστε ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἔφθασε τοὺς τρισχιλίους. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκλείσαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ φρούριον καὶ ἔστησαν κατ' αὐτῶν καὶ τινα κανόνια εἰς διαφόρους θέσεις· δηλαδὴ ἐπὶ τῆς Πνυκῆς, ἐπὶ τοῦ Μουσειῦ, πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς κτλ. Κατ' αἰγῆσιν δὲ τῶν Ἀθηναίων ἦλθε καὶ ἐν Ὑδραϊκὸν πλοῖον τῷ ἀδελφῶν Κουντουριωτῶν πρὸς βοήθειαν αὐτῶν.

Τὴν ἐπανάστασιν δὲ τυχύτην ἠκολούθησε καὶ ἡ τῆς Μαγνησίας ὑπὸ τὸν Ἀνθιμον Γαζῆν καὶ Κ. Μπασιδέην, καὶ ἡ τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τὸν Ἐμμανουὴλ Παπαῦ. Ἀλλ' αἱ ἐπαναστάσεις αὗται κατεβλήθησαν ταχέως, ἐνεκα τῆς ὑπαρχῆς τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐλεηλάτησαν καὶ κατέστρεψαν τὴν πόλιν Κασσάνδραν.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἐπανεστῆ ἡ Εὐβοία. Οἱ Εὐβοεῖς ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον καὶ ἐμπειροπόλεμον Ἀγγελῆν Νικαλάου, Νικόλαον Κριζώτην καὶ Γεώργιον Ἰωάννου καὶ ἄλλ. μετὰ τινὰς συμπλοκάς ἐν Βρυσηαίοις καὶ τισιν ἄλλοις μετέροι, περιώρισαν τοὺς Τούρκους ἐν τοῖς ἐν Καρύστῳ καὶ Χαλκίδι φρουρίοις.

Ἄν καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐξηπλώθη καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ πρὸ Αἰγαίου, οἱ Κρῆτες δὲν ἐκινήθησαν. Μετὰ τινὰς ὁμῶς διαπληκτισμοὺς μετὰ τῶν χριστιανῶν καὶ Τούρκων ἐπανεστάτησαν τέλος καὶ αὐτοὶ, ἔχοντες ἀρχηγοὺς τὸν Γεώργιον

Τσελεπῆν, Ἀναγνώστην Παναγιωτάκην, Ροῦσσον Βουρδουμπᾶν, Κουρμούλην κτλ. Διαιρέσαντες δὲ τοὺς ὀπλοφόρους αὐτῶν οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι εἰς τρία σώματα ἐξεστράτευσαν τὴν 17 Ἰουνίου. Τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Τσελεπῆν ἐκίνησε κατὰ τῶν Χανίων, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Βουρδουμπᾶν καὶ Κουρμούλην κατὰ τῆς Ρεθύμνης, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Ἀναγνώστην κατὰ τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἀποκορώνων. Ἀνίκανοι δὲ οἱ τῶν Χανίων Τοῦρκοι νὰ ἐλάβωσι τοὺς ἐπελθόντας ἐχθροὺς τῶν, ἐπεκαλέσθησαν τὴν σύμπραξιν τῶν Ὀθωμανῶν τοῦ Μεγάλου Κάστρου καὶ τῶν ἄλλων μερῶν.

Οἱ ἐν τῷ Μεγάλῳ Κάστρῳ Τοῦρκοι ἐπισκευάζοντες τὰ φρουρία εἶχον συναθροίσει πολλοὺς χριστιανούς, κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς πρὸς διόρθωσιν τῶν φρουρίων.

Ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ Χριστιανῶν ἦσαν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς νήσου Γεράσιμος, ὁ Ἐπίσκοπος Διουπόλεως, ὁ Κνωσσοῦ, ὁ Χερρόνησου, ὁ Λάμπης καὶ ὁ Σιτείας. Τὴν δὲ 20 Ἰουνίου πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐκλείσθησαν αἶφνης αἱ πύλαι τοῦ φρουρίου. Τότε ὤρμησαν πλῆθος αἰμοχρῶν Τοῦρκων ξιφοφορούντων καὶ φρυκττόντων καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς κοσμηικοὺς μεταβάντες δ' εἰς τὸ συνοδικὸν ἐφόνευσαν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς πέντε Ἐπισκόπους.

Ἀφοῦ δὲ ἐμέθυσαν ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῶν εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐνῷ ἐψάλλετο ἡ ἀκολουθία, ὅτε ὁ τόπος τῶν θουσιῶν, δοξολογιῶν καὶ τῆς ἀγιότητος, ἔγεινε τόπος βλκασφημιῶν καὶ πάσης βδελυρίας. Ἀκολουθῶς εἰσῆλθον καὶ ἔβαψαν δι' αἵματος τὸ ἀναίμακτον θυσιαστήριον, καὶ ἐφόνευσαν ἐρουργοῦντα ἐρῆμέριον. Μετὰ ταῦτα ἐχύθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας ἐφόνευσαν, τὰς δὲ γυναῖκας ἠτίμαζον, τὰ δὲ παιδία περιέτεμνον. Ἐπτακόσιοι περίπου ἐλογίσθησαν οἱ θανατωθέντες κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὰ αὐτὰ δὲ ἐπραξε καὶ τις Ἀγᾶς τῆς ἐπαρχίας Σιτείας, φονεύσας περὶ τοὺς διακοσίους περίπου χριστιανούς, τοὺς ὁποίους εἶχεν εἰς

τὰ κτήματά του, ἀφοῦ ἔκλεισεν αὐτοὺς ἐντὸς τῆς αὐλῆς τῆς οἰκίας του.

Οἱ δὲ τοῦρκοι τῆς Ρεθύμνης καὶ τῶν Χανίων ἐπολιορχοῦντο κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν· ἐνδυναμωθέντες ὁμῶς ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσι πρὸς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Σφακιῶν. Συμπλακέντες δὲ μετὰ τῶν χριστιανῶν πλησίον τοῦ Ἀσκήρου ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ρέθυμνον, ἐγκαταλιπόντες πολεμεφῶδια, κανόνια καὶ σημαίας· ἐφρονεύθησαν δὲ ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα Τοῦρκοι. Ματὰ τὴν μάχην δὲ ταύτην οἱ Ἕλληνες ἐπανελθόντες ἐπολιόρχουν αὖθις τὰ φρούρια.

Ἡ Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία, ἃν καὶ ἦσαν ἀπέναντι τῶν μεγάλων συμβάντων τῆς Πελοποννήσου, δὲν ἠσπάθησαν ἀμέσως τὸν ἀγῶνα· καὶ τοῦτο, διότι εὕρισκοντο πλησίον τῆς Ἠπείρου, εἰς ἣν ἦσαν τὰ μεγάλα Τουρκικὰ στρατόπεδα· ὅτε ὁμῶς ἐφάνησαν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπαναστατήσωσιν.

Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Μεσολογγίου ἀκούσαντες, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Χορμόβας μετὰ πολλῶν ὀπλοφόρων ἤρχετο κατ' αὐτῶν, ἐλέποντες τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, καὶ πληροφορούμενοι τὰ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι συμβάντα, ἀνεχώρησαν εἰς Αἰτωλικὸν καὶ ἐκείθεν εἰς Βραχώριον. Οἱ Μεσολογγῖται κατέλαβον τότε τὸ διοικητήριον, ὕψωσαν τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν, καὶ προσέκλεσαν τὸν ἔξωθεν περιφερόμενον ἀρχηγὸν Μακρῆν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν.

στλ. α. στὰ τὰ συμβάντα ταῦτα οἱ ἀρχηγοὶ τῶν μερῶν τούτων συνελθόντες ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν ἐν Βραχωρίῳ Τοῦρκων. Κατὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐπλησίασαν τὴν 27 Μαΐου πρὸς τὸ Βραχώριον, ὁ Μακρῆς μετὰ 700 περίπου ὀπλοφόρων Μεσολογγιτῶν, Αἰτωλικιωτῶν καὶ ἄλλων, ὁ Σαδῆμας μετὰ 500, ὁ Θεόδωρος Γρίβας μετὰ 200, ὁ Βλαχόπουλος μετὰ 500, καὶ ὁ ὀπλρχηγὸς Βαρνακιώτης μετὰ τῶν σὺν αὐ-

τῶν Ξηρομεριτῶν καὶ ἄλλων ὥστε οἱ ὀπλοφόροι οὗτοι ἀνέβη-
σεν εἰς 4000.

Οἱ δὲ Τούρκοι τοῦ Βραχωρίου πολιορκούμενοι, μὴ ἐλπίζοντες
ταχεῖν βοήθειαν καὶ στερούμενοι ζωοτροφῶν, παρεδόθησαν
τὴν 9 Ἰουνίου ἐπ' ἀσφαλείᾳ τῆς ζωῆς καὶ τιμῆς αὐτῶν καὶ
δὲν ἔπαθον κακὴν οὐδέν. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εὖρεθέντες Ἐ-
βραῖοι, καθ' ὧν οἱ Ἕλληνες ἔτρεφον ἄσπονδον μῖσος δι' ὅσα
ἐπραξάν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁμόπιστοι αὐτῶν κατὰ τοῦ
Πατριάρχου, ἐφονεύθησαν ἅπαντες.

Ὁ Χουρσίτ Πασᾶ, ἀκούσας ταῦτα ἔστειλε τὸν Ἰσμαήλ Πασᾶ
μετὰ 1,800 πρὸς βοήθειαν τῶν Τούρκων διὰ τοῦ Μακρυνόρου.
Ἀλλ' ὁ Ἀνδρέας Ἰσκος καταλαβὼν τὰ στενὰ τοῦ ὄρους τούτου
ἐμπόδιζε τὴν εἴσοδον τῆς Τουρκικῆς τῆς δυνάμεως, καὶ
τοιουτοτρόπως ὁ Ἰσμαήλ Πασᾶς ὀπισθοδρομήσας ἐστρατοπέ-
δευσεν ἐν Κομπωτίῳ. Μετὰ δὲ τοῦτο ὁ Ἰσκος ἐπέστρεψεν εἰς τὸ
ἐν Αἰγινάδᾳ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ὅπου ἦλθεν ὁ Καραϊ-
σκάκης καὶ ὁ Γῶγος.

Μετὰ ταῦτα ἀπεστάτησε τὸ Καρπενήσιον καὶ τὰ Ἄγραφα
καὶ ἐδίωξαν τοὺς ἐν αὐτοῖς Τούρκους.

Ὁ ἐν Κομπωτίῳ Τουρκικὸς στρατὸς ἐνδυναμωθείς καὶ αὐ-
ξήτης εἰς 4,000 ἐκίνησεν ὑπὸ τὸν Ἰσμαήλ Πασᾶ, Ἀχμέτ Πα-
σᾶ Βρίονην πρὸς τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρου, ἀλλ' οἱ ὑπὸ τὸν
Γῶγον καὶ ἄλλους ἀρχηγούς ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν, φονεύ-
σαντες πολλοὺς, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς.
Μετὰ δὲ τὴν λαμπρὰν ταύτην μάχην 200 Ἕλληνες ὑπὸ
Φλωρον Γρίβαν κατέλαβον τὸν χωρίον τοῦ Πέτα. Συγκροτη-
θεῖσης δὲ μάχης ἐνταῦθα μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐξ
Ἄρτης Τούρκων, ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες λαμπρὰν νίκην, ἐν ᾗ
διεκρίθη ὁ Γῶγος.

Μετὰ ταῦτα ἀπεστάτησαν αἱ Κωμοπόλεις τῶν Καλαβρύτων
καὶ Συράκου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κωλέττου καὶ ἄλλων ἀλλ' οὐ-

σαι πλεσίον τῶν μεγάλων στρατῶν τῆς Ἠπείρου κατεβλήθησαν ταχέως.

Ταυτοχρόνως ἀπεστάτησε καὶ τὸ Ἀσπροπόταμον ὑπὸ τὸν Νικόλαον Στουρνάρην, Χριστόδουλον Χατζῆ Πέτρον καὶ ἄλλους· ἀλλὰ μετὰ τινας εὐτυχεῖς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων τῶν Τρικάλων, ἐπελθούσης μεγάλης δυνάμεως κατ' αὐτῶν ἐξ Ἰωαννίνων, ἧτις ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Χουρσὶτ Πασᾶ, οἱ Ἀσπροποταμηταὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνθέξωσι συνεβιάσθησαν μετὰ τῶν Τούρκων νὰ μένωσιν ἥττοι πληρώνοντες τοὺς φόρους τῶν, ἀλλ' οὐδεὶς Ὀθωμανὸς νὰ δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτῶν.

ΟΥΣΙΩΔΗ ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ

ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Μάχη τοῦ Βαλτετσίου καὶ τῶν Δολιάνων. — Πολιορκία τῆς Τριπόλεως. — Μάχη τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Γραβιάς. — Θάνατος τοῦ Διάκου. — Ὀδυσσεὺς ὁ Ἀνδρουτσός. — Ἐλευσίς Δ. Ὑψηλάντου. — Ἄλωσις Μονεμβασίας, Νεοκάστρου καὶ Τριπόλεως. — Λύσις τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν. — Ἄλωσις τῆς Κορίνθου. — Πρώτη ἐθνικὴ συνέλευσις.

Οἱ Τούρκοι τῆς Τριπόλεως δυναμωθέντες ἐκ τῆς ἐξωθεν ἐλθούσης βοηθείας, ἀφοῦ μάλιστα διελύθη καὶ ὁ περὶ τὴν σκ. ἔβαιναν ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην στρατὸς τῶν Ἑλλήνων, ἤρξαντο νὰ προξενῶσι τρόμον εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὥστε ὅλοι σχεδὸν λειποτακτήσαντες ἀρῆκον τοὺς ἀρχηγοὺς μόνοι. Ἐν τῷ αὐτῷ καταστάσει ὄντων τῶν πραγμάτων, οἱ ὁπλαρχεῖοι συνελθόντες διώρισαν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην καὶ τὸν παρεκάλεσαν ὥπως στρατολογήσῃ ὅσους ἡδύνατο Μανιάτας. Τοῦτου δὲ γε-

νομένου ὁ μὲν Κανέλλος Δεληγιάννης, ὁ Δημήτριος Πλαπούτας καὶ ὁ Τσαλαφατῖνος ἐτοποθετήθησαν μετὰ τῶν ὀλίγων αὐτῶν ὀπκιδῶν παρὰ τὴν Ἀλωνίσταιναν, οἱ δὲ ἄλλοι κατὰ τὸ Βαλ-τέτσιον.

Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας 800 Καλαβρυτινοὶ ὑπὸ τὴν Σωτήριον Χαραλάμπην καὶ τινες Τριπολιτσιῶται, μαθόντες τὴν διάλυσιν τοῦ στρατοῦ τῆς Καρυταίνης, ἀνέβησαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς Λεβίδιον ἢ ὥρας ἀπέχον τῆς Τριπόλεως. Προσβληθέντες δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Τριπόλεως ἀντέστησαν γενναίως· ἐνισχυθέντες δ' ὑπὸ τῶν εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἐλθόντων Πλαπούτα, Τσαλαφατῖνου καὶ Νικολάου Πετμεζῆ, ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν.

Ἀφεῦ δὲ οἱ διάφοροι ὀπλαρχηγοὶ ἐστρατολόγησαν, συνενοήθησαν μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ ἐστρατοπέδευσαν κοινῇ γνώμῃ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη ἐν Βαλτετσίῳ φοβούμενοι ὅμως μὴ πάθωσιν, ὅσα προλαβόντως ἔπαθον, ὠχυρώθησαν ἐντὸς τεσσάρων κλειστῶν προμαχώνων. Ἐντὸς τοῦ ἐνὸς τούτων ἐκλείσθη ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης μετὰ 120· ἐντὸς δὲ τοῦ ἄλλου ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ηλίας Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Νικήτας Φλέσας μετ' 250· ἐπὶ δὲ τοῦ ἄλλου ὁ Ἰωάννης Μαυρομιχάλης καὶ Τσινόπουλος μετὰ 350, τὸν δὲ τέταρτον κατέλαβεν ὁ Τσαλαφατῖνος μετὰ 80. Ἐν δὲ τῇ περικειμένῃ ἐκκλησίᾳ ἐκλείσθη ὁ Κατσανδὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ Μπουρουκῆοι, ὥστε ὅλη ἡ ἐν Βαλτετσίῳ δύναμις τῶν Ἑλλήνων συναποσώτο εἰς 880.

Ἐντὸς δὲ τοῦ στρατοπέδου τούτου, ἦσαν ὅχι μακρὴν Τριπόλεως καὶ τρεῖς ἄλλα μικρὰ στρατόπεδα, τὸ μὲν ἐν Χρυσοβιτίῳ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην, τὸ δὲ ἐν Πιάνῃ, ὑπὸ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην καὶ Πλαπούταν, τὸ δὲ ἐν Βερβένοις ὑπὸ τὸν Π. Γιατράκον· ἦσαν δ' ὅλα πλησίον τὸ ἐν τοῦ ἄλλου, ὥστε νὰ βοηθῶσιν ἄλληλα ἐὰν ᾔτο ἀνάγκη.

Μετέβησαν δὲ συγχρόνως καὶ 350 ὑπὸ τὸν Νικήταν Στ-

ματελόπουλον, ὑπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Μυρομιχάλην εἰς Ἄργος, ὅπου ἐσώζοντο δύο δημόσια κτίρια μολυβδοσκεπάστα ἐπὶ μεταφορᾷ πολεμικῆς ὕλης, τῆς ὁποίας εἶχεν ἀνάγκην τὸ ἐν Βερβένοις στρατόπεδον.

Τὴν 12 δὲ Μαΐου αἱ ὑπὸ τῶν ὑψωμάτων σκοπικαὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀνήγγειλαν διὰ σημείων, ὅτι οἱ Τούρκοι τῆς Τριπόλεως ἐκινουῦντο πρὸς τὸ Βαλτέτσιον. Ποτὲ στρατὸς μεγαλείτερος δὲν ἐκινήθη ἐν Πελοποννήσῳ, οὔτε σχέδιον τοιοῦτον πολέμου ἐσχεδιάσθη. Ὁ Κεχαγιάμπης διήρσεε τὸν στρατὸν τοῦ εἰς τρία μέρη· 1000 ἔστειλεν εἰς Καλογεροβοῦνι διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ἐν Βερβένοις Ἕλληνας νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῶν ἐν Βαλτετσίῳ 600 ἔστειλεν ὀπισθεν τοῦ Βαλτετσίου πρὸς αἰχμαλωσίαν, ἔν ἐτρέποντο οἱ Ἕλληνες εἰς φυγὴν· τὸν δὲ ἀνδρεῖόν καὶ ἔμπειρον Ρουμπῆν μετὰ 3,500 ἔστειλε κατὰ τῶν ἐν Βαλτετσίῳ Ἑλλήνων. Ὁ Ρουμπῆς ἔπεσεν ὡς μαινόμενος κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες οὐχὶ μόνον δὲν ἐλαίποτακτησαν ὡς ἄλλοτε, ἀλλ' ἀντιστάντες γενναίως ἀπέκρουσαν τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους τῶν Τούρκων.

Μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἔφθασεν εἰς βοήθειαν τῶν πολεμούντων ὁ Κολοκοτρώνης, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ὁ Πλαπούτας, ἔχοντες καὶ οἱ δύο ἕως 1,200, καὶ ἐτοποθετήθησαν ὀπισθεν τῶν ἐχθρῶν, κόψαντες τὴν μεταξὺ αὐτῶν συγκοινωνίαν. Ὁ Κεχαγιάμπης, βλέπων τότε τὴν ἀπροσδόκητον ἀντίστασιν τῶν ἐν Βαλτετσίῳ, ἐπλησίασε καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸ πεδὸν τῆς μάχης μετὰ δύο κανονίων· ἐπίσης ἦλθεν εἰς τὴν μάχην τὸ πρὸς αἰχμαλωσίαν σταλὲν σῶμα καὶ τὸ ἐν Καλογεροβοῦνι σταλὲν, καὶ ὁ πόλεμος διήρκει σφοδρὸς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. Ἐλθούσης τῆς νυκτὸς, οἱ μὲν Ἕλληνες ἤλπιζον, ὅτι οἱ Τούρκοι ἀποτυχόντες ἤθελον ἀναχωρήσει, οἱ δὲ Τούρκοι ὅτι οἱ Ἕλληνες, μὴ ἔχοντες ἄλλον τρόπον σωτηρίας, ἤθελον φύγει· διετῆρσαν ὁμῶς ἀμφοτέρωι τὰς θέσεις των πολεμοῦντες καὶ τὴν νύκτα.

Περὶ δὲ τὸ μετονύκτιον ἐπεδοήθησαν τοὺς Ἕλληνας 600 περίπου ὑπὸ τὸν Ἀντώνιον Μυρομιχάλην, Πέτρον Βαρβιτσιώτην καὶ Σ. Καλογωνιάτην, καὶ ἐφόβησαν τοὺς ἐχθροὺς τουφεκίζοντες ἀπροσδοκῆτως ἔπισθεν. Ὁ Βαρβιτσιώτης μάλιστα συλλογισθεὶς, ὅτι οἱ ἐν Βαλτεσίῳ συνάδελφοί του ἦσαν ἀπηνυδισμένοι πολεμοῦντες ἐπὶ 16 ὥρας, διασχίσας ξιφήρης μετ' ἄλλων 17 στρατιωτῶν τοὺς σωροὺς τῶν ἐχθρῶν, εἰσῆλθον ἀβλαβῆς εἰς τὸ χωρίον. Περὶ τὰ χαράγματα ἦλθε καὶ ἄλλη ἐκ Βερβένων βοήθεια ὑπὸ τὸν Π. Γιατράκον καὶ ἡ μάχη ἐξήχθη ἐπὶ μᾶλλον. Τὴν πρώτην ὁ Κεχαγιάμπης παρατηρήσας, ὅτι ὁ Ρουμπῆς ἦτο πανταχόθεν γενοχωρημένος, καὶ μὴ ἔχων ἐλπίδα νίκης, ἐσήμανε τὴν ἀνάκλησιν. Ὁ Ρουμπῆς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ὤρμησαν τότε νὰ φύγωσι διὰ μέσου τῶν Ἑλλήνων· οἱ δ' ἐγκλειστοὶ Ἕλληνες, ἐρρίφθησαν τότε ἔξω τῶν προμαχώνων κατὰ τῶν φευγόντων κτυπῶντες αὐτούς. Οἱ ἐχθροὶ τότε ἐπιπτον σωρηδὸν καὶ διὰ νὰ σωθῶσιν ἐρρίπτον τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ αὐτῶν ὅπλα εἰς ἀρκυγὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ μάχη διήρκεσεν 23 ὥρας, οἱ δὲ φονευθέντες καὶ πληγωθέντες Τοῦρκοι ἐλογίσθησαν εἰς 600· ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν τέσσαρες καὶ ἐπληγώθησαν 17. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐφθασαν καὶ οἱ ἐν Ἄργει καταβάντες· ἐφθισαν δὲ συγχρόνως ἐκ Λεβιδίου ὁ Ἀνδρέας Ζαῦτης, ὁ Ἀθανάσιος Κανακάρης καὶ Σωτήριος Χαραλάμπης καὶ οἱ Πετμεζαῖοι μετὰ 1,000 στρατιωτῶν. Ἡ ἡμέρα τῆς τροπῆς τῶν ἐχθρῶν ἦτο Παρασκευή. Ὁ Κολοκοτρώνης παρήγγειλε νὰ νηστεύσωσιν ὅλοι, εὐχαριστοῦντες οὕτω τὸν δοτῆρα τῆς νίκης Θεόν.

Κατησχυμμένος ὁ Κεχαγιάμπης δι' ὅσα ἔπαθεν, ἔσπευεν νὰ συνάψῃ νέαν μάχην διὰ νὰ ἀποπλύνῃ τὸ αἷσχος του, νικηθεὶς ὅμως ἐν Δολιχνοῖς ἀφῆκεν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης τὰ κωνόνια, τρεῖς σημαίας καὶ περὶ τοὺς 70 νεκρούς. Κατὰ τὴν μάχην τυχόντα ὁ Νικήτας ἔδειξε τρανὰ δείγματα τῆς προσωπικῆς του ἀνδρείας. Οἱ Τοῦρκοι κατησχυμμένοι ἔφυγον εἰς

Τρίπολιν, οἱ δ' Ἕλληνες λαβόντες θάρρος ἐστρατοπέδευσαν ἐν Τρικόρφοις πλησίον τῆς Τριπόλεως εἰς πολιορκίαν τῆς πόλεως ταύτης.

Ἀφοῦ ὁ ἐν Ἰωαννίνοις Χουρσὴτ Πασᾶς ἔμαθε τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, διέταξε τὸν Ὁμέρ Πασᾶ Βριώνην καὶ τὸν Μεχμέτ Πασᾶν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν ἐπαναστατήσασαν Ἑλλάδα. Οὗτοι δ' ἐτοιμάσαντες στρατὸν περὶ τὰς 7,000 εἰσέβαλον περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου εἰς τὰς Θερμοπύλας. Τὴν δύναμιν ταύτην ἀπεφασίσαν ν' ἀπαντήσωσιν ὁ Πανουριᾶς μετὰ ἐξικοσίων, ἔχων παρ' αὐτῷ συναγωνιστὴν καὶ τὸν ἀξιολόβιστον Ἐπίσκοπον Σόλωνος Ἠσαΐην, ὁ Δουβουνιώτης μετὰ 400 καὶ ὁ ἀνδρεῖος Διάκος μετὰ 500. Οἱ ὑπὸ τὸν Πανουριᾶν καὶ Δουβουνιώτην μὴ δυνήντες νὰ βастάσωσι τὸ βῆρος τῆς δυνάμεως ταύτης ἐτράπησαν εἰς φυγὴν· ὁ δὲ Διάκος κατέχων τὴν πρὸς τὰς Θερμοπύλας ἄγουσαν ὁδὸν, ἔμενε μαχόμενος. Ἐν τοσούτῳ δὲ οἱ περὶ τὸν Διάκον δειλιάσαντες ἔφυγον· μόνος δὲ ὁ Διάκος μετ' ὀλίγων ἐκ τῶν ὁπαδῶν του ἡσθάνθησαν, ὅτι ἐκεῖ ἀπέθανεν ὁ Λεωνίδα. Εἰς τοὺς εἰπόντας εἰς αὐτὸν νὰ φύγῃ διὰ νὰ χρητιμεύσῃ εἰς ἄλλην περίστασιν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος ἀπεκρίθη, «Ὁ Διάκος δὲν φεύγει». Ἐπιπεσόντων δὲ κατ' αὐτοῦ τῶν ἐχθρῶν, ὁ μὲν ἀδελφός του καὶ ὅλοι οἱ περὶ αὐτὸν ἐφονεύθησαν, οὗτος δὲ μαχόμενος περικυκλοῦται ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ συλλαμβάνεται ζῶν καὶ καθημαγμένος, κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ τὸ ὄπλον. Ἀχθεὶς δὲ εἰς τὴν σκάνην ἀλυσοδεμένος ὑπέστη μαρτυρικώτατον θάνατον, ψυχὴς εἰς τὴν σοῦβλαν.

Τοιαῦτα μαρτύρια ὑφίστανται οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τῶν ἀγρίων τούτων Θηρίων τῆς Ἀσίας ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας!!!

Οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ Πανουριᾶς καὶ Δουβουνιώτης, ἀφοῦ ἀπώλεσαν τὸν ἀνδρεῖον αὐτὸν συνάδελφον Διάκον, συνελθόντες με-

τὰ τῶν στρατευμάτων αὐτῶν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Γραβιάς, ἐσκέπτοντο πῶς νὰ στήσωσι τὴν ὁρμὴν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐμψυχώσωσι τὸ δειλιάσαν αὐτῶν στράτευμα· ἐνῷ δὲ ἐσκέπτοντο ἐφθασεν ἀπροσδοκῆτως Ὀδυσσεὺς ὁ Ἀνδρούτσου. Ἀπεφασίσθη δὲ, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς νὰ κλεισθῇ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ, ἅμα φανῇ ὁ ἐχθρὸς, ὁ δὲ Πανουριᾶς καὶ ὁ Δουβουνιώτης νὰ καταλάβωσι τὰ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ, βοηθοῦντες τοιοιτοτρόπως τοὺς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ. Ὁ Ὀδυσσεὺς πλήρης τόλμης εἶπεν, ὅτι, ὅστις τῶν στρατιωτῶν θέλει νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, ἅς πιασθῇ εἰς τὸν χορόν. Ἠγεῖτο Λοιπὸν αὐτός, κατόπιν δ' αὐτοῦ ἐπιάσθησαν ὁ Ἰωάννης Γούρας, ὁ Παππᾶ Ἀνδρέας Κακοβιζιανὸς, ὁ Ἀγγελῆς Νικολάου Εὐβοεὺς, ὅλοι ἀξιωματικοί· ἐνιάσθησαν δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ περὶ τοὺς ἑκατόν· εἰσελθόντες δὲ ὠχυρώθησαν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ. Ἐπελθούσης ὁμῶς τῆς Τουρκικῆς δυνάμεως, οἱ μὲν περὶ τὸν Πανουριᾶν καὶ Δουβουνιώτην διεσκορπίσθησαν, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ κατεῖχον τὴν θέσιν αὐτῶν. Ἐνωθέντες δὲ οἱ εἰς τρία σώματα διηρημένοι Ὀθωμανοί, ὥρμησαν πανστρατιᾷ κατὰ τοῦ ξενοδοχείου. Ἀφοβοὶ οἱ ἐντὸς ἐτουφέκισον κατὰ τοῦ σωροῦ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς, ὥστε οἱ Τούρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν· ἀποκρουσθέντες δὲ καὶ δευτέραν καὶ τρίτην φορὰν ἀπεσύρθησαν. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ διέταξαν τότε τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ ξενοδοχείου, οἱ δὲ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ Ἕλληνες ἐξῆλθον ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀβλαβεῖς διὰ μέσου τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων.

Κοινὴ ἐπιθυμία συστάσεως κεντρικῆς ἀρχῆς ἐπεκράτει ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος, ἡ δὲ συστηθεῖσα Μεσσηνιακὴ Γερουσία, οὐσα τοπικὴ, δὲν ἤρκει. Οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου συνελθόντες ἐν τῇ Μονῇ τῶν Καλτετσιῶν, ἐσύστησαν κεντρικὴν ἀρχὴν περὶ τὰ τέλη Μαΐου, ὀνομάσαντες αὐτὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐδόθη πλατυτάτῃ καὶ πάντῃ ἀνεύθυνος ἐξουσία.

Τὴν 7 Ἰουνίου ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης πληρεξούσιος τοῦ αὐταδέλφου του Ὑψηλάντου, Γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς τῆς Ἐταιρίας τῶν Φίλων, ἐφθασεν ἐκ Τεργέστης εἰς Ἰδραν. Χαρᾶς καὶ ἐλπίδος ἐπλήρωσε τὰς καρδίας ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἡ ἔλευσις αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἔμελλε διὰ τῶν Πετσῶν ν' ἀποβιβασθῇ εἰς Ἄστρος, μετέβησαν αὐτόσε ὅλοι οἱ Γερουσιασταὶ καὶ ἄλλοι πρόκριτοι, τὸν ὑπεδέχθησαν καὶ τὸν συνώδευσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβένων, δόσαντες εἰς αὐτὸν 200 ὀπλοφόρους εἰς φρουράν του. Ἡ Γερουσία ἀνέδειξεν αὐτὸν πρόεδρόν της, ὁ δὲ Μαυρομιχάλης, ὅστις ἐπρώτευσεν, ἔσπευσε νὰ τὸν τιμῇ ὡς ἀνώτερόν 'του· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ὑψηλάντης ἤθελε νὰ διορισθῇ αὐτοκράτωρ ἀρχιστράτηγος, οἱ δὲ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου δὲν ἐδέχοντο τοῦτο, ὁ Ὑψηλάντης δυσαρεστηθεὶς ἀνεχώρησεν· ἐπειδὴ δὲ οἱ πολιορκοῦντες τὴν Τρίπολιν στρατιῶται ἐζήτουν ἐπιμόνως τὸν Ὑψηλάντην, ἀπεξάλη ὑπὸ τῶν προκρίτων ὁ Ἀναγνώσταρας καὶ ὁ Δικαῖος καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ· ἐπιστρέψας δὲ ἔμεινεν εἰς Τρίκορφα ἐν μέσῳ τῶν πολιορκούντων τὴν Τρίπολιν στρατευμάτων.

οἱ Τούρκοι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ἑλλήνων ἔμειναν εἰς τὴν Γραβιάν ἐπὶ ἡμέρας τινὰς θάπτοντες τοὺς νεκροὺς τῶν ἀκολούθως μετέβησαν εἰς Βοδογίτσαν, μετὰ ταῦτα δὲ ἐκυρίευσαν τὴν Λεβαδείαν. Ἀφοῦ δὲ οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν, ὁ Ὀδυσσεὺς κατέλαβε μετὰ 1000 στρατιωτῶν τὸ ἄνωθεν τῆς Λεβαδείας κείμενον χωρίον Σούρπιον, ὅπου ἦλθε καὶ ὁ Γούρας· οἱ Τούρκοι προσθαλόντες αὐτοὺς τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν ἁπλῶς καὶ τοὺς Πελοποννησίους, οἵτινες ἦλθον εἰς βοήθειαν αὐτῶν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπροχώρησαν πρὸς τὰς Θήβας, τὰς δόποιας καὶ ἐκυρίευσαν.

Ὁ Ὁμῆρ Πασᾶς μετέβη ἔπειτα εἰς Εὐβοίαν· ὀλίγας δὲ ἡμέρας· πρὸ τῆς ἐκεῖ μεταβάσεώς του, οἰυπό τὸν Ὁμέρμπειν τῆς Καρύστου Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἐνίκησαν τοὺς Κυμαίους κατὰ τὸ

χωρίον Λέπουρα καὶ ἐφόνευσαν τὸν γενναῖον αὐτῶν ἀρχηγὸν Γεώργιον Ἰωάννου Παππᾶν, ἔκασαν καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Κύμην. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν τῆς εἰς Χαλκίδα μεταβάσεώς του ὁ Ὁμέρ Πασᾶς ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν ἐν Βρυσακίοις ὠχυρωμένων Ἑλλήνων. Ἀλλ' ὁ Ἀγγελῆς διαθέσας καλῶς τὰ τῆς μάχης ἀπέκρουσε τὴν προσβολὴν τῶν ἐχθρῶν, βοηθούμενος καὶ διὰ θαλάσσης ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Ἀλέξανδρον Κριεζῆν πλοίων. Οἱ δὲ Ὁθωμανοὶ ἐπέστρεψαν κατησχυμμένοι εἰς τὴν Χαλκίδα, ἀφήσαντες καθ' ὁδὸν καὶ δύο κανόνια.

Οἱ Τοῦρκοι τῶν Ἀθηνῶν, μαθόντες τὴν εἴσοδον τῶν Τουρκικῶν δυνάμεων εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἔστειλαν κρυφίως Ὁθωμανοὺς τινὰς καὶ παρέστησαν εἰς τὸν Ὁμέρ Πασᾶν τὴν δεινὴν θέσιν τῶν ἐξερχόμενων δὲ προσέβαλλον τοὺς Ἕλληνας. Εἰς μίαν δὲ τῶν προσβολῶν τούτων ἐφονεύθη ἀνδρεῖός τις καὶ ὀρμητικὸς ἄραψ, τοῦ ὁποῖου τὴν κεφαλὴν ἔκοψαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἀνεστήλωσαν ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ μουσείου. Ἀγανακτήσαντες ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τῷ θεάματι τούτῳ, ἐξήγαγον τῆς φυλακῆς δέκα Χριστιανούς, τοὺς ὁποῖους ἄλλοτε συνέλαβον, ἀπεκεφάλισαν αὐτοὺς καὶ ἀνεστήλωσαν τὰς κεφαλὰς τῶν ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ὁμέρ Πασᾶς μαθὼν τὴν θέσιν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ Ἀθηνῶν Ὁθωμανῶν, δὲν ἠθέλησε νὰ χρονοτριβήσῃ ἐν τῇ Εὐβοίᾳ καὶ ἐκίνησε πρὸς τὰς Ἀθήνας. Ἡ προσέγγις αὐτοῦ ἠνάγκασε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πόλιν. Οὗτος δ' εἰσελθὼν μετὰ τῶν στρατευμάτων του ἐλαφρυαγώγησε τὴν πόλιν καὶ ἔσφαξε τοὺς μείναντας Χριστιανούς, μὴ σεβόμενος οὐδ' αὐτὰ τὰ Προζνεῖτς ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκυμάτιζεν ἡ μαίαν τῶν κυβερνήσεων τῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἐλύθη ἡ πρώτη πολιορκία τῶν Ἀθηνῶν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες κατέφυγον εἰς Αἴγινον, Σκλαμῖνα καὶ εἰς ἄλλα διάφορα μέρη.

Οἱ Τοῦρκοι τῆς Πελοποννήσου, ἀφοῦ ἐκλείσθησαν εἰς τὰ ἀπρομήθευτα αὐτῶν φρούρια, ἤτο ἐπόμενον νὰ χισθῶνθαι

ταχέως τὴν ἔλλειψιν τῶν ζωοτροπιῶν. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Μο-
νεμβασίας ἡσθάνθησαν πρῶτοι τὴν ἔλλειψιν ταύτην. Μετά-
τινας δὲ ἡμέρας ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν ὑπὸ
τοῦ Ὑψηλάντου σταλέντα κατ' αὐτῶν Ἀλέξανδρον Καντακου-
ζηνὸν ἐπὶ ἀσφαλείᾳ ζωῆς καὶ τιμῆς. Ἀκολούθως δὲ παρεδό-
θη καὶ τὸ Νεόκαστρον· ἐκ δὲ τῶν Ὀθωμανῶν τῆς πόλεως
ταύτης ἄλλοι ἐφρονεύθησαν καὶ ἄλλοι διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ
χωρία.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ πολιορκοῦντες τὴν Τρίπολιν, συχνὰ συνεκρού-
οντο μετὰ τῶν πολιορκουμένων καὶ ἐκ τούτου συνέβαινον φό-
νοι συχνοί. Οἱ Ὀθωμανοὶ γενοχωρούμενοι ᾗθελον νὰ συμβιβα-
σθῶσι μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἐπρότεινον νὰ
ἀποζημιώσωσιν αὐτοὺς δι' ὅσας φθορὰς ἐπροξένησαν εἰς τὴν Πελο-
πόννησον, καὶ νὰ ἀποτίσωσι τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου, ἀναβαίνον-
τα περὶ τὰ 50,000,000 γροσίων, ὁ συμβιβασμὸς δὲν ἐπέτυχε
καὶ αἱ ἐχθροπραξίαι ἐπανελήφθησαν. Τὴν δὲ 23 Σεπτεμ-
βρίου, οἱ Ἕλληνες ἰδόντες τὸ πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου
κανονοστάσιον ἀφρούρητον ἀνέβησαν πεντήκοντα αὐτῶν ἀλ-
λεπαλλήλως· ἐπήδησαν ἔσωθεν τοῦ τείχους, ἤνοιξαν τὴν ἀ-
φρούρητον καὶ ἀτείχιστον ἐκείνην πύλιν, εἰσήγαγον τοὺς συ-
ναγωνιστάς των καὶ ἔστησαν τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν. Ἰ-
δόντες οἱ Ὀθωμανοὶ τὸ γεγονός τοῦτο ἔτρεξαν πρὸς τοὺς εἰσ-
ελθόντας Ἕλληνας πυροβολοῦντες καὶ πυροβολούμενοι. Οἱ
δὲ ἔξω Ἕλληνες ἰδόντες τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ τεί-
χους, ὥρμησαν ὅλοι ἀναβαίνοντες τὰ τεῖχη, καὶ ἀνοίγοντες
τὰς ἄλλας πύλας ὑπὸ τὸν σφοδρὸν πυροβολισμὸν τῶν ἐχθρῶν,
εἰσῆλθον καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν.

Ἡ ἡμέρα τῆς ἀλώσεως τῆς πρωτευούσης τῆς Πελοποννήσου
ἦτο ἡμέρα κατὰστροφῆς, πυρκαϊᾶς, λεηλασίας καὶ αἵματος. Ἐ-
φαίνοντο δὲ οἱ Ἕλληνες ὡς θέλοντες ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ νὰ ἐκ-
δικηθῶσιν ἀδικήματα τεσσάρων αἰώνων. Οἱ Ἑβραῖοι, οἵτινες διὰ
τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἄλλοις τισὶ μέρεσι κακὴν αἰ-

τῶν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς διαγωγὴν ἐφονεύθησαν ἅπαντες· 200 ἦσαν οἱ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀλληλομαχίας πεσόντες Ἕλληνες· δεκακισχίλιοι δὲ πάσης ἡλικίας, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἑβραίων, οἱ φονευθέντες Ὀθωμανοὶ καὶ Ὀθωμανίδες· οἱ δὲ λοιποὶ ἠχμαλωτίσθησαν, ἐκτὸς 40 φυγόντων εἰς Ναύπλιον. Οἱ ἐπισημότεροι αἰχμάλωτοι ἦσαν ὁ Κεχαγιάμπης, ὁ Καϊμακάμης, ὁ Μουσταφάμπης καὶ αἱ γυναῖκες τῶν Πασάδων, ἅπειρα δὲ καὶ πολύτιμα ἦσαν τὰ λάφυρα.

Ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Καρᾶ-Ἀλὴν ἐφθασεν εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Σάμου. Ἡ εἰδησις τῆς ἐξόδου τοῦ στόλου ἔβαλεν εἰς κίνησιν τὰς τρεῖς ναυτικὰς νήσους καὶ ἔστειλαν τὸν στόλον αὐτῶν. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἰδὼν τὸν Ἑλληνικὸν ἔφυγε πρὸς τὴν νῆσον Κῶ, ὃ δ' Ἑλληνικὸς ἔκαυσεν ἑννέα φορτηγὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἔμελλον ν' ἀποβιβάσωσι στρατεύματα ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Σάμον. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐκ τῆς Κῶ διευθύνθη πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἐχορήγησε τροφὰς εἰς τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην, καὶ μετὰ ταῦτα πλέων πρὸς τὰς Πάτρας ἐβοήθησε τὰ φρούρια μὲ τροφὰς, ἔκαυσε τὸ Αἰγίον καὶ τὸ Γαλαξείδιον καὶ προσωρμίσθη εἰς τὴν Συκιῶνα, σκοπεύων νὰ δώσῃ τροφὰς εἰς τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου· ἀλλ' ἐμποδισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰψηλάντου ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Ἐκτὸς τῶν Χριστιανικῶν αἱμάτων, ἅτινα ἐχύθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Κρήτῃ, ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ἄλλοις διαφόροις μέρεσιν, ἐπέπρωτο νὰ χυθῇ ἀθῶον αἷμα καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιδάφους τῆς Κύπρου. Ἐπὶ τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διετάχθη ὁ Πασᾶς τῆς Ἀκρῆς νὰ μεταφέρῃ εἰς Κύπρον 3,000 στρατευμάτων πρὸς περιστολὴν τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐδόθη ἄδεια εἰς τὸν Μουσελήμην αὐτῆς νὰ σφάξῃ ὅσους ἐνόμιζεν ἀξίους σφαγῆς. Ὁ Μουσελήμης λαβὼν τὰ στρατεύματα ταῦτα, συνεχάλεσεν εἰς Λευκωσίαν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ λοι-

ποὺς προκρίτους ἐπὶ λόγῳ νὰ σκεφθῶσι περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων· ἀλλὰ τὴν 9 Ἰουλίου μεταφερθέντες ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς Πάφου, Κυτίου καὶ Κυρηνίας εἰς τὴν κάτωθεν τοῦ Διοικητηρίου πλατεῖαν, ὁ μὲν Ἀρχιεπίσκοπος ἐκρεμάσθη ἀπὸ τινος δένδρου, οἱ δὲ Ἀρχιερεῖς ἀπεκεφαλίσθησαν· ἀπεκεφαλίσθησαν δὲ καὶ πολλοὶ πρόκριτοι Χριστιανοί, τὰ σώματα τῶν ὁποίων ἔμενον ἄταφα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Ἐκτοτε δὲν ἔπαυσαν οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας σφάζοντες τοὺς ἀθώους Κυπρίους. Πλειάκινα Γαλλικὰ, εὑρεθέντα ἐν Κύπρῳ, ἔσωσαν πολλὰς οἰκογενεῖας ἀπὸ τοῦ πελέκεως τῶν βρβάρων τούτων Ὀθωμανῶν. Ὅμοιαι σφαγαὶ συνέβησαν ἐν τε τῇ Σμύρῃ καὶ τῇ νήσῳ Κῶ.

Κατὰ τὸν Αὐγούστου μῆνα ἔφθασεν ἐκ Λιβόρνου εἰς Μεσολόγιον ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, συνοδευόμενος ὑπὸ πολλῶν φιλελλήνων ἀξιωματικῶν καὶ νέων μαθητευόντων εἰς τὰ ἐν Ἰταλίᾳ πανεπιστήμια. Οἱ Μεσολογγῖται τὸν ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς· αὐτὸς δ' ἀνήγγειλε τὴν ἔλευσίν του πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ὅστις τῷ ἀπήντησε νὰ μεταβῇ εἰς Πελοπόννησον. Μετέβη ὅθεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον τῶν Πατρῶν, ὅπου ἐγνώρισε προσωπικῶς τοὺς προσεστώτας Ἀθανάσιον Κανακάρην, Ἀνδρέαν Ζαΐμην καὶ τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν. Ἐντεῦθεν δὲ μετέβη πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ὅστις τὸν ὑπεδέχθη εὐκρινῶς καὶ τῷ παρέστησεν ἀπροκαλύπτως τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Μετὰ ταῦτα δὲ μετέβη εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ὅπως διοργανίσει αὐτήν. Ὁ Μαυροκορδάτος λοιπὸν μετὰ τοῦ Θεοδώρου Νέγρη διήρесе τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα εἰς Ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν, καὶ κατέστησεν εἰς μὲν τὴν δυτικὴν κεντρικὴν Γερουσίαν, ἐδρεύουσαν ἐν Μεσολογγίῳ, εἰς δὲ τὴν ἀνατολικὴν κυβερνεῖον, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄρειος Πάγος.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπόλεως μετέβησαν τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα εἰς Ναύπλιον, τὸ ἐστενοχώρησαν καὶ τὸ ἀνάγκασαν ν' ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις περὶ παρχδόσεως, ἐνε-

καὶ τῆς ἐλλείψεως ζωοτροφιῶν· ἀλλὰ πλοῖον ἐκ Μερίτης διελθὼν κρυφίως διὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἔδωκε ζωοτροφίας εἰς τὸ φρούριον, καὶ οὕτως ἐματαιώθη πρὸς τὸ πικρὸν ἢ πολιορκία.

Κατὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἰσέβαλον μετὰ 7,000 στρατιωτῶν τέσσαρες πασάδες, Βεράμ, Μεμῆς, Σχαδὴν Ἀλῆς καὶ Χατσῆ Βεκὺρ καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Λαμίαν, ἀλλὰ χίλιοι πεντακόσιοι περίπου Ἕλληνες καταλαβόντες τὰς Θερμοπύλας ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεύ, Γούραν καὶ Δουβουνιώτην, τὴν μὲν 23 Αὐγούστου ἀπέκρουσαν καὶ ἠφάνισαν τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, τὴν δὲ 25 ἔστρεψαν εἰς φυγὴν ὅλον τὸν Τουρκικὸν στρατὸν καὶ ἐγένοντο κύριοι ὅλης τῆς ἀποσκευῆς. Εἰς τὴν μάχην ταύτην διέπρεψε μάλιστα ὁ Γούρας, φονεύσας ἰδίαις χερσὶ τὸν Μεμῆς Πασῶν. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς μάχης ταύτης ἦτο, ὅτι οἱ δύο εἰσβαλόντες προηγουμένως Πασάδες θεωροῦντες ἑαυτοὺς ἀπεστερημένους πάσης βοηθείας, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἥπειρον. Ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Κορίνθου Τούρκοι, μὴ βλέποντες ἕκτοτε οὐδεμίαν ἐλπίδα ἐπικουρίας, παρεδόθησαν ὑπὸ συνθήκας.

Περὶ δὲ τὰ μέσα Δεκεμβρίου, συνελθοῦσα ἡ πρώτη ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων συνέλευσις, ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Ἡ συνέλευσις ἐξέδωκε καὶ τὸ ἀκόλουθον ἐμφαντικὸν κήρυγμα·

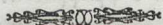
« Ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας καὶ Ἀδιαίρετου Τριάδος ».

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη Ὀθωμανικὴν δουλοπενίαν, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βεβήλωτον καὶ ἀπαρτῶν δειγματίστον ζυγὸν τῆς τυραννίας καὶ ἀποσύσαν αὐτὸν μετὰ μεγάλων θυσιῶν, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, εἰς Ἑθνικὴν συνέλευσιν συνηγμένων, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξίν καὶ ἀνεξαρτησίαν ».

Ἀκολούθως δ' ἐψήφισε τὸ προσωρινὸν τοῦ ἔθνους πολίτευ-

μα καὶ συνέστησε κυβένησιν ἐκ δύο σωμάτων· τὸ μὲν ἐν βουλευτικόν, τὸ δ' ἄλλο ἐκτελεστικόν, καὶ ἐν Ἰπουργικόν συμβούλιον. Πρόεδρος δὲ τοῦ μὲν βουλευτικοῦ ἐξελέχθη ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, τοῦ δὲ ἐκτελεστικοῦ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, τοῦ δὲ Ἰπουργικοῦ συμβουλίου ὁ Θεόδωρος Νέγρης.

Ἡ συνέλευσις παρεδέχθη ὡς χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς ἐθνικῆς σφραγίδος τὴν Ἀθηνᾶν, ὡς Ἐθνικὴν δὲ σημαίαν τὴν ἐξ ἐννέα ὀρίζοντέων ἐναλλάξ κειμένων κυανῶν καὶ λευκῶν ταινιῶν ἐσχηματισμένην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

1822.

Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Καρύστου καὶ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Ἡλίου Μαυρομιχάλη. — Εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη. — Δημήτριος Ὑψηλάντης. — Πέτρος Μαυρομιχάλης. — Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. — Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη. — Νικήτας Σταματελόπουλος, ὁ Τουρκοφάγος. — Καταστροφὴ τῆς Χίου. — Ἀνδρέας Μιαούλης. — Κωνσταντῖνος Κανάρης. — Μέγα τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ λιμένι τῆς Χίου κατόρθωμα. — Ἐπονείδιστος φυγὴ τοῦ Ὄθωμανικοῦ στόλου ἀπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. — Ἄλωσις Ἀθηνῶν. — Ἡ περὶ Πέταν μάχη. — Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. — Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. — Ἰποχώρησις τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. — Νέον τοῦ Κανάρη κατόρθωμα ἐν Τενέδῳ. — Ἄλωσις Ναυπλίου.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους τούτου ἐθεωρήθη ἀπαραίτητον γὰρ πολιορκηθῶσι τὰ ἐν Εὐβοίᾳ φρούρια τῆς Καρύστου καὶ

Χαλκίδος. Ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης προσκληθεὶς παρὰ τῶν Εὐβοέων ὡς ἀρχηγὸς τῶν κατὰ τῆς Καρύστου στρατευμάτων, μετέβη συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ του Κυριακούλη μετὰ 600 Μανιατῶν πλησίον τῶν Στούρων, καὶ μετὰ τινα συμπλοκὴν ἀπέκλεισεν ἐν τῷ ῥηθέντι χωρίῳ περὶ τοὺς 300 ἐπιλέκτους Τούρκους· ὁ δὲ Κυριακούλης καὶ ὁ Βάσος Μαυροβουνιώτης, ἐκλεχθεὶς παρὰ τῶν Κυμαίων ὡς ἀρχηγὸς ἀντὶ τοῦ φονευθέντος Γεωργίου Ἰωάννου Παπᾶ, ὑπῆγαν διὰ νὰ καταλάβωσι θέσιν τινα μετὰ τῶν Στούρων καὶ Καρύστου, ἀλλ' ἐνῷ ἀνέβαινον, κατέβαιναν ἐκείθεν ὁ Ὁμέρμπεης μετὰ ἰσχυρᾶς δυνάμεως, εἰδοποιηθεὶς ἄρ' ἐσπέρας περὶ τῶν ἐχθρικῶν κινήματων· ἀδυνατώτεροι οἱ ὑπὸ τὸν Βάσον καὶ Κυριακούλην ὠπισθοδρόμησαν καὶ ἐχωρίσθησαν· οἱ δὲ ἀποκλείσαντες τοὺς ἐν Στούροις Τούρκους, μαθόντες ὅτι ὁ Ὁμέρμπεης ἤρχετο, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ὁ δὲ Ἡλίας συνοδευόμενος ὑπὸ ἑπτὰ πιστῶν ὁπαδῶν, μὴ καταδεχόμενος νὰ φύγῃ, ἐκλείσθη εἰς ἀνεμόμυλόν τινα κείμενον ἐπὶ λόφου, καὶ παρεκίνει τοὺς φεύγοντας νὰ ἐγκαρτερήσωσιν, ἀλλ' οὗτοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἀφοῦ δὲ ἐπολέμησαν ἐπὶ πολλὴν ὥραν, ὥρμησαν ξιφῆρεις κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἀπέθανον ἅπαντες, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἡλίας, εὐκλεῶς βιώσας καὶ εὐκλεέστερον ἀπαθανών· ὁ δὲ Ὁμέρμπεης μαθὼν, ὅτι εἷς τῶν φονευθέντων ἦτο καὶ ὁ ἐπίσημος οὗτος νέος, ἔκοψε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ τὸ δυστύχημα τοῦτο ὅλοι οἱ πρόκριτοι πολιτικοὶ τε καὶ πολεμικοὶ συνελθόντες εἰς χωρίον Ἀλιθέρι, προσεπάθουν νὰ μείνῃ ἀδιάλυτον τὸ στρατόπεδον· ἐνῷ δὲ ἐσκέπτοντο περὶ δευτέρου κινήματος, ἐφθασεν καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ 300 καὶ τοὺς ἐνεθάρρυνε. Κινήσαντες δὲ περὶ τὰ τέλη Ἰανουαρίου εἰς Κάρυστον, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς κατέλαβε τὴν ἄνωθεν τοῦ φρουρίου θέσιν Πλακωτά, ὁ δὲ Κυριακούλης, Κριεζώτης καὶ Βάσος κατέλαβον τοὺς κήπους, πολιορκοῦντες τὸ φρούριον. Ἐνῷ δὲ ἡ πολιορκία ἐφαίνετο προοδεύουσα, ὁ Ὀδυσσεὺς χωρὶς νὰ εἰδο-

ποιήσῃ τοὺς ἄλλους ἀνεχώρησεν, ἀφοῦ ἔλαβε δῶρά τινα κα-
πνοῦ καὶ ταμβάκου ἐντὸς κουτίων παρὰ τοῦ Ὁμέρμπεη· μετὰ
δὲ τὴν φυγὴν ταύτην διελύθησαν καὶ οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί,
θεωροῦντες ἄχρηστον τὴν ἐκεῖ διατριβὴν των· ὁ δὲ ἰθαγενὴς Κρι-
εζώτης ἔμεινεν ἐκεῖ, περιφερόμενος εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς
Εὐβοίας μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ στρατιωτῶν.

Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις, ἀφοῦ κατετρόπως διὰ τοῦ Χουρ-
σῆτ Πασᾶ τὸν ἰσχυρὸν καὶ ἄγριον σατράπην τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ
Πασᾶν καὶ ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ
μεγάλην κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν, διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ
θαλάσσης. Ἀπὸ τῆς Θράκης καὶ ἀπὸ τῆς Μακεδονίας, ἀπὸ
τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἰστροῦ καὶ τοῦ Στρυμόνος τὰ στρατεύματα
τοῦ Σουλτάνου συνέρρυσαν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Θεσσαλίας·
συγχρόνως δὲ οἱ στόλοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Αἰγύ-
πτου καὶ τῆς Βαρβαρίας ἡτοιμάζοντο νὰ ὑποστηρίξωσιν παν-
ταχόθεν τὴν ἐπιδρομὴν ἐκείνην. Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου
μηνὸς ὁ Χουρσῆτ Πασᾶς, καταλιπὼν τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς
Ἠπείρου εἰς τὸν Ὁμέρ Βριώνην, ἦλθεν εἰς τὴν Λάρισσαν τῆς
Θεσσαλίας καὶ διέταξε τὸ στρατιωτικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν
ἤδη καταλάβει τὰς ὀχθὰς τοῦ Σπερχειοῦ, νὰ ὁρμήσῃ ἀμέ-
σως εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος. Τὸ σῶμα τοῦτο συνέκειτο
ἀπὸ 40,000 περίπου ἀνδρῶν, τὸ πλεῖστον ἱππέων, καὶ διετέ-
λει ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην ἀρχηγίαν τοῦ Μαχμουτ Πασᾶ Δρά-
μαλη, διότι ὁ γέρων Χουρσῆτ Πασᾶς ἔμεινεν εἰς Λάρισσαν,
διὰ νὰ διευθύνῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην τῆς ἀνατο-
λικῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα πόλεμον,
τὸν ὁποῖον θέλομεν ἐκθέσει ὕστερον.

Κατὰ δυστυχίαν οἱ Ἕλληνες ἐνθαῤῥυνθέντες ἀπὸ τὰ κατορ-
θώματα τοῦ παρελθόντος ἔτους, καὶ ἀρχίσαντες νὰ διχονοῶσι
πρὸς ἀλλήλους, δὲν εἶχον προκαταλάβει μὲ ἀρκετὰς δυνάμεις
τὰ διάφορα στενὰ, διὰ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ περάσῃ ὁ Δρά-
μαλης· θῆεν ὁ στρατηγὸς οὗτος ἔφθασεν ἀνεμποδίστως σχεδὸν

μέχρι τῆς Κορίνθου, καὶ ἔγεινεν ἀμαχητὶ κύριος τοῦ Ἀκροκορίνθου, τὸν ὁποῖον ἐγκατέλιπεν ὁ φρούραρχος αὐτοῦ. Ἀπὸ τὴν Κόρινθον κατῆλθεν ὁ Δράμαλης περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουλίου εἰς τὴν Ἀργολίδα, καὶ διέλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἑτοιμον νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν, καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις, διηρημένη οὖσα, τίποτε δὲν ἔπραξε πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐχθρῶν, ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα ὀλίγοι τινὲς γενναῖοι καὶ ἐπιτήδειοι ἄνδρες, ἐξ ὧν δίκαιον εἶναι νὰ ἀναφέρωμεν πρὸ πάντων τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, τὸν Πέτρον Μαυρομιχαλὴν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης μετὰ τῶν Μαυρομιχαλαίων ὠχυρώθη εἰς τοὺς Μύλους καὶ κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους, διὰ νὰ ἀνθῇ ὀλίγας ἡμέρας εἰς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ νὰ δώσῃ οὕτω καιρὸν εἰς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην νὰ συλλέξῃ στρατιώτας ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν, τὸ ὁποῖον καὶ ἐγένετο. Κατελθόντος δὲ τοῦ Κολοκοτρώνου ἀπὸ Τριπόλεως μετὰ 40,000 περίπου ἀνδρῶν, οἱ ἐχθροὶ ἐνόησαν ὅτι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου· ἀφ' ἑτέρου ὅμως δὲν ἠδύναντο οὔτε εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους νὰ μείνωσι δι' ἑλλειψιν τροφῶν, ὥστε ἀπεφάσισαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν εἰς Κόρινθον. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, προλαβόντες, κατέλαβον ὑπὸ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην καὶ τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον τὰ στενὰ τὰ φέροντα ἀπὸ τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἰς Κόρινθον καὶ ὀρμήσαντες κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ διέλθωσι διὰ τῶν στενῶν τούτων, ἐπήγαγον εἰς αὐτοὺς φοβερὰν φθοράν· ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῶν ἐχθρῶν καὶ τινες τῶν Πασάδων ἔπεσαν κατὰ τὰς ἐνδόξους ἐκεῖνας μάχας, καθ' ἃς ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας διέπρεψεν ὁ Πελοποννήσιος Νικήτας Σταματελόπουλος, ὅστις τότε ἐπωνομάσθη Τουρκοφάγος. Ἐλαβον δὲ οἱ Ἕλληνες καὶ λάφυρα πολλὰ, διότι ὅλα τὰ φορτηγὰ ζῶα, ἐν οἷς

καὶ 200 κάμηλοι, καὶ ὅλαι αἱ ἀποσκευαὶ τοῦ ἐχθροῦ ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν.

Καὶ ὁ μὲν Δράμαλης ἐκλείσθη μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ εἰς Κόρινθον, ὅπου ἀπέθανε μετ' οὐ πολὺ, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπανελάβον τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου.

Ἡ Χίος, ἃν καὶ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀπεστάτησαν, ἔμενεν ἡσυχός· ἡ δὲ Τουρκικὴ ἐξουσία πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῆς ἐζήτησεν ὁμήρους ἐκ τῶν προκρίτων καὶ τὸν Ἀρχιερέα αὐτῶν Πλάτωνα. Τούτων οὕτως ἐχόντων, Ἀντώνιος Βουρνίας, Χίος, ὅστις ὑπηρέτησεν ἄλλοτε εἰς τὸν ἐν Αἰγύπτῳ Γαλλικὸν στρατὸν, ἐτόλμησε νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν πατρίδα του. Μεταβὰς δὲ εἰς Σάμον μετὰ τινων ἄλλων κατέπεισε τὸν Λυκοῦργον Λογοθέτην νὰ κινήσῃ πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς Χίου. Ὁ δὲ Λυκοῦργος παραδεχθεὶς τοῦτο μετέβη εἰς Χίον μεθ' ἱκανῆς δυνάμεως καὶ ἀπεβιδάσθη περὶ τὰ τέλη Μαρτίου εἰς τινὰ λιμένα αὐτῆς, ὀνομαζόμενον « Ἀγία Ἑλένη ». Οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τὴν δύναμιν ταύτην ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον, ὃ δὲ φρούραρχος ἐζήτηε νὰ κλείσῃ ἐν τῷ φρουρίῳ, ἐκτὸς τῶν ληφθέντων ὁμήρων, καὶ ἄλλους ἐκ τῶν εὐκαταστάτων, ὅσους ἠδύνατο. Ὁ Λυκοῦργος εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει κατήργησε τὴν δημογεροντίαν, καὶ συνέστησε προσωρινὴν διοίκησιν ἐξ ἐπτὰ ἐφόρων καὶ ἔφερε κανόνια, τὰ ὅποια ἔστησε κατὰ τοῦ φρουρίου.

Ἡ ἀγγελία τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Χίων φθάσασα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπετάχυνε τὴν ἀπόπλευσιν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Μετ' οὐ πολὺ ἐφάνη ἔξωθεν τῆς Χίου ὁ στόλος οὗτος, συγκεῖμενος ἐκ 46 πλοίων, ἐξ ὧν 6 τοῦ πρώτου μεγέθους, ἐννέα φρεγάται καὶ ἄλλα διάφορα, φέρων καὶ ἐπτακισχιλίους στρατιώτας, τινὰς τῶν ὁποίων ἔλαβεν ἀπὸ τὰ ἄντικρυ τῆς Χίου παράλια. Ἦρχισε δὲ νὰ πυροβολῇ τὴν πόλιν, πυροβολουμένην συγχρόνως καὶ παρὰ τοῦ φρουρίου. Οἱ δὲ Ψαριανοὶ ἔστειλαν πλοῖα διὰ νὰ σώσωσι τοὺς κινδυνεύοντας Χίους.

Ὁ Καπετὰν Πασᾶ, ἀποβιδάσας τοὺς ἀγρίους αὐτοῦ στρα-

τιώτας ἔκαυσε τὴν πόλιν καὶ τὰ περίξ χωρία, οἱ δὲ Χῖοι κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη. Ἰνα δὲ συλλάβῃ αὐτοὺς εὐκολώτερον ὁ Καπετὰν Πασᾶς, ἔδωκε πρὸς τοὺς προξένους ἑγγραφον ἀμνηστείας καὶ παρεκίνησεν αὐτοὺς νὰ πείσωσι τοὺς κατοίκους εἰς τὸ νὰ ἐπιστρέψωσιν. Οἱ δυστυχεῖς Χῖοι, ἀπηυδισμένοι ἐκ τῆς κακοπαθείας, ἤκουσαν μετὰ χαρᾶς τὴν ἀμνηστείαν ταύτην καὶ ἔστειλαν περὶ τοὺς 70 προσετῶτας, διὰ νὰ πείσωσιν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Καπετὰν Πασᾶ, καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσωσι, διότι τοὺς χαρίζει τὴν ζωὴν· ἀλλὰ τὴν νύκτα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐκρέμασεν ὁ Καπετὰν Πασᾶς τοὺς ληφθέντας ὁμήρους περὶ τοὺς 65 καὶ τὸν Ἀρχιερέα Πλάτων· ἔμπροσθεν τοῦ φρουρίου, τοὺς δὲ 70 προσετῶτας ἀπὸ τὰ κατάρτια τῶν πλοίων.

Οἱ αἰμοδιψεῖς Ἀσιανοὶ Τοῦρκοι, διασπαρέντες εἰς διάφορα μέρη, ἤρχισαν τὰς σφαγὰς καὶ τὰς λεηλασίας. Μέρος αὐτῶν ὁρμήσαν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ἐφόνευσε περὶ τὰς 3,000 πολιτῶν· εἰς ἕτερον δὲ μοναστήριον ἔσφαξαν περὶ τὰς 2,000 Χριστιανῶν. Τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση ἀντήχουν ἀπὸ τοὺς θρήνους τῶν δυστυχῶν, τοὺς ὁποίους ἢ ἐκρήμνιζον εἰς τὰς φάραγγας, ἢ ἐκρέμων ἐκ τῶν δένδρων, ἢ κατέκοπτον μεληδόν. Νήπια ἐσφενδονίζοντο κατὰ πετρῶν ὅλη ἡ χώρα ἐδάφη ἀπὸ τὰ αἵματα· τεσσαράκοντα χιλιάδων γυναικῶν καὶ παιδιῶν ἐφύλαξαν τὴν ζωὴν διὰ νὰ τὰς πωλήσωσιν εἰς Σμύρνην, Κωνσταντινούπολιν, μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἄλλα διάφορα μέρη. Τὰ νοσοκομεῖα παρεδόθησαν εἰς τὰς φλόγας καὶ συγκατέκαυσαν καὶ τοὺς ἀθλίους ἀρρώστους· ναοὶ ἐβεβηλώθησαν καὶ κατεκρήσαν· παῖδια ἀνήλικα περιπλανώμενα, ἀφροῦ ἐφρονεύθησαν αἱ μητέρες των, συνηθροίσθησαν καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἐσφενδονίσθησαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἰδοὺ εἰς ποῖα αἰμοδιψῇ θηρία, ἀνοχῇ τῶν Εὐρωπαίων, εἶναι ἐγκαταλελειμμένη ἡ Ἀνατολὴ ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας!

Ἡ περὶ τῶν συμφορῶν τῆς Χίου ἀγγελία ἐνέπλησε Οὐλίψεως

καὶ ἀγανακτήσεως σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα· οἱ Ἰδραῖοι καὶ οἱ Σπετσιώται ἐξέπλευσαν τῇ 23 Ἀπριλίου, καὶ, ἐνωθέντες τῇ 28 μετὰ τῆς μοίρας τῶν Ψαρῶν, ὥρμησαν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Ἑλληνικὸς οὗτος στόλος συνέκειτο ἀπὸ 56 πλοίων, ὧν τὰ μέγιστα ἔφερον 20 κανόνια, καὶ ἀπὸ 6 πυρπολικῶν· προῖστατο δὲ τῆς μὲν τῶν Ψαριανῶν μοίρας ὁ Νικόλαος Ἀποστόλης, τῆς δὲ τῶν Σπετσιωτῶν ὁ Γεώργιος Ἀνδροῦτσος, τῆς δὲ ὅλης δυνάμεως ὁ ἀείμνηστος Ἀνδρέας Μισούλης, ἀνὴρ Ἰδραῖος, ὅστις ναυαρχήσας δι' ἅπαντος σχεδὸν τοῦ ἁγῶνος, ἀνεδείχθη ἐνάμιλλος τῶν μεγαλητέρων ναυτικῶν ἡγεμόνων, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἡ ἱστορία.

Ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα περιέπλεον μεταξὺ τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Χίου, σῶζοντα ὅσους ἠδύναντο πλειοτέρους Χίους. Ὁ Καπετὰν Πασᾶς προσεποιεῖτο ὅτι περιφρονεῖ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον καὶ ἐξέπλεε μὲν ἐκ διαλειμμάτων, ἀλλ' ἅμα ἀνταλλάττων σφαίρας τινὰς μὲ τοὺς ἀντιπάλους, ἐπανήρχετο εἰς τὸν λιμένα· τῇ 18 Μαΐου, ἐν συμβουλίῳ γενομένῳ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ναυαρχίδος, ἀπεφασίσθη κρίσιμος κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἔφοδος· καὶ ἐγένετο τῶντι, τὴν ἐσπέραν τῆς 19 καὶ τὴν ἐπιούσαν, δύο, ἐν τῷ πορθμῷ τῷ μεταξὺ τῆς Χίου καὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ναυμαχίαι, καθ' ἃς οἱ Ἕλληνες μετὰ γενναϊότητος ἠγωνίσθησαν, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν ἔτι νὰ ἐπιφέρωσι πολλὴν ζημίαν εἰς τὴν ὑπέρογκον τοῦ ἐχθροῦ δύναμιν. Ὅθεν ὁ μὲν Ἑλληνικὸς στόλος ἐπανῆλθεν εἰς Ψαρὰ, ὁ δὲ Καπετὰν Πασᾶς, ἐκλαβὼν τὴν ὑποχώρησιν ταύτην ὡς ἥτταν, προσλαβὼν δὲ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν 4 Ἰουνίου νέαν ἐπικουρίαν, δι' ἧς ὁ στόλος του συνεποσώθη εἰς 38 μεγάλα πλοῖα, πρὸς δὲ τούτοις περιμένων ἐτέραν ναυτικὴν μοῖραν ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἥτις ἔμελλε νὰ ἐνωθῇ μετ' αὐτοῦ, ἅμα ἀποβιβάσασα στρατεύματά τινα εἰς Κρήτην, ἐνόμιζεν ὅτι εὐχερῶς ἤδη θέλει κατατροπώσει ἀπάσας τὰς νήσους· καὶ πρὶν ἐκπλεῖσθαι ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ ἡτοιμάζετο νὰ πνηγυρίσῃ τὴν νύκτα τῆς 6 πρὸς τὴν 7

Ἰουνίου, τὴν παρχμονὴν τῆς μεγαλητέρας τῶν Τούρκων ἐορτῆς, ἣτις καλεῖται Βαϊράμιον. Περιεστοιχισμένος δὲ ὑπὸ τῶν αἰματοφύρτων τροπικίων τῆς Χίου, εἶχε λησμονήσει, ὅτι πλησίον αὐτοῦ ἦσαν αἱ Ἕλληνες, οἵτινες ναυλοχοῦντες εἰς Ψαρά, δὲν ἐκάθηντο ἀργοί, ἀλλὰ ἐβουλεύοντο τίνι τρόπῳ νὰ καταφέρωσιν εἰς τὸν Τουρκικὸν στόλον πληγὴν τινα καιρίαν πρὶν ἢ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ. Ὅθεν ἀπεφάσισαν, ἐκλέξαντες νύκτα σκοτεινὴν, νὰ ἐκπέμψωσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν δύο πυρπολικά. Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης Ψαριανὸς, περιώνυμος ἐπὶ τῇ τόλμῃ αὐτοῦ καὶ δεξιότητι, καὶ τριάκοντα τρεῖς ἕτεροι ἄνδρες, ἀνέλαβον ἐκουσίως τὴν ἐπὶ τῶν πυρπολικῶν ὑπηρεσίαν, τὴν δὲ θ' Ἰουνίου, ἀφοῦ ἐκοινωνήσαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἐξέπλευσαν συνοδευόμενοι μακρόθεν ὑπὸ ἐξ πολεμικῶν πλοίων.

Τὰ δύο πυρπολικά, φέροντα Γαλλικὴν καὶ Αὐστριακὴν σημαίαν, ἐναυσιπύρρησαν πρὸς τὸν Τσεσμεν καὶ ἐπλησίασαν τόσον εἰς τὰ ἐχθρικά πλοία, ὥστε διετάχθησαν παρ' αὐτῶν νὰ μακρυνθῶσι· καὶ τότε μὲν ἐπαλινδρόμησαν, ἀλλὰ περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐπανῆλθον, καὶ, ὑπὸ οὐρίου ἀνέμου φερόμενα, παρσισέδυσαν ἐντὸς τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Ὁ Κανάρης ἐκόλλησε τὸ πυρπολικὸν τοῦ εἰς τὴν προῶραν τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος, ἡγχυροβολημένης εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ὅλου στόλου, καὶ μετέδωκεν ἀμέσως εἰς αὐτὴν τὸ πῦρ· οἱ δὲ πυρπολισταὶ, ἐπιβάντες εἰς ἀκάντιον μέγαν, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τούτῳ ἔσυρον κατόπιν τῶν, περιέπλευσαν τὴν πρύμναν, παιανίζοντες ἐπὶ τῷ κατορθώματι. Τὸ ἕτερον πυρπολικὸν ἐκόλλησεν ὁμοίως εἰς ἓν ἄλλο δίκροτον, φέρον τὸ ταμειὸν τοῦ στόλου καὶ τὴν σημαίαν τοῦ ὑποναύρχου, καὶ μετέδωκεν εἰς αὐτὸ τὸ πῦρ, ἀλλ' ὅχι μετ' ἴσης ἐπιτυχίας, διότι οἱ ἐν αὐτῷ ἔθεσαν τὸ ἐναυσμα προῦνόμενον τοῦ δέοντος, οἱ σύντροφοὶ τῶν ἐδέχθησαν αὐτοὺς, τὸ ἀκάντιον αὐτῶν καὶ οὕτω οἱ 34 πυρπολισταὶ διήλθον ἀναμέσον ὅλου τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου σῶαι καὶ μηδεμίαν λαβόντες

πληγὴν· ἀλλ' εἶχον ἐν τῷ ἀκατίῳ πυρίτιδα, ὥστε ἐν ἀνάγκῃ νὰ παραδῶσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὸν θάνατον μᾶλλον ἢ εἰς αἰχμαλωσίαν.

Ἐνῶ δὲ οὗτοι ἀπῆρχοντο περιχαρεῖς ἐν τῷ λιμένι τῆς Χίου, συνέβαινε φοβερὸν θέαμα· ἡ ναυαρχίς μετεβλήθη ἐντὸς μικροῦ εἰς στήλην πυρός· ἐκ τῶν 2,286 ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους περιεῖχε, μόλις ἐσώθησαν 180· ὁ Καπετὰν Πασᾶς, ἔξω φρενῶν ὑπὸ τῆς ἀπογνώσεως, εἰσῆλθε μὲν εἰς ἓν τῶν ἀκατίων, ἀλλὰ μόλις ἐκάθησεν ἐν αὐτῷ, καὶ εἰς τῶν ἰσθῶν κατέπεσεν, ἀνατρέψας τὸ ἀκάτιον καὶ πληγώσας αὐτὸν καίριως· τότε ὁ Καρὰ Ἀλῆς μετεκομίσθη ὑπὸ ἐπιτηδείων κολυμβητῶν εἰς τὴν πηραλίαν, μετ' ὀλίγον ὁμοῦς ἐξέπνευσε τὴν μαύρην αὐτοῦ ψυχὴν ἐπὶ τοῦ τόπου αὐτοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἔχυτε τεσοῦτον ἄθωον Χριστιανικὸν αἶμα. Ἐπὶ τρία δὲ τέτταρτα τῆς ὥρας ἐξηκολούθησεν ἡ Πυρκαϊὰ τῆς ναυαρχίδος, ἐκπέμπουσα τὴν λάμψιν αὐτῆς μέχρι τῆς Σμύρνης· καὶ περὶ τὴν 2 ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐτινάχθη τὸ πελώριον πλοῖον εἰς τὴν ἀέρα μετὰ φρικτῆς ἐκρήξεως. Τὸ ἄλλο δίκροτον ἐσώθη, ἀλλ' ἔπαθε τοιαύτην ζημίαν, ὥστε δὲν ἠμπόρεσε πλέον νὰ χρησιμεύσῃ. Καὶ ἄλλα δέ τινα ἐχθρικά πλοῖα ἐν τῇ ταραχῇ ἐκείνῃ μεγάλως ἐβλάβησαν.

Ὁ Κανάρης καὶ οἱ λοιποὶ νικηταὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸν λιμένα τῶν Ψαρῶν, ἀνευφημούμενοι ὑπὸ τῶν συναγωνιστῶν καὶ χαίρετιζόμενοι ὑπὸ τῶν πυροβόλων τοῦ στόλου καὶ τῶν κωδῶνων τῆς πόλεως· ἀλλ' αὐτοὶ, γυμνώσαντες τοὺς πόδας, ἐπορεύθησαν πρὸ πάντων ἐν σιγῇ βαθεῖα εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ εὐχαριστήσωσι τὸν Θεόν, τὸν προστάτην τῆς Ἑλλάδος, τὸν εὐδοκῆσαντα νὰ περιποιήσῃ εἰς 3¼ ἡρας τοιαύτην νίκην κατὰ τῶν ἀναριθμητῶν στιφῶν τῶν ἀπίστων. Τὸ κατόρθωμα αὐτῶν διέχυσεν ἀγαλλίαςιν ἀπερίγραπτον εἰς τὰς καρδίας ὅλων τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐνέπλησε φόβου καὶ τρόμου ὅλους τοὺς Ὀθωμανοὺς, τῶν ὁποίων τὰ πλοῖα κακῶς ἔχοντα κατέφυγον εἰς Μιτυλήνην καὶ εἰς Τένεδον.

Καὶ ὁ μὲν Ἑλληνικὸς στόλος, ἀφοῦ ἐπὶ τινὰς ἔτι ἡμέρας κατεδίωξε τοὺς ἐχθροὺς, ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου· ὁ δὲ Τουρκικὸς, λαβὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως νέαν πάλιν ἐπικουρίαν, διετάχθη νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀναχθέντος Αἰγυπτιακοῦ καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὰς Πάτρας, διὰ νὰ παραλάβῃ τὸν διορισθέντα νέον ἀρχιναύαρχον Καρὰ Μεχμέτ, στρατηγὸν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ. Ὅθεν, καταπλέων τὸ Αἰγαῖον ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ, εἶχε πλησιάσει εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Δράμαλης ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ἀντὶ ὅμως νὰ εἰσέλθῃ ἔκτοτε εἰς τὸν κόλπον τοῦτον καὶ νὰ αὐξήσῃ τὸν ἔσχατον κίνδυνον, εἰς ὃν ἔφερε τὴν Ἑλλάδα ἡ εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη, ἐξηκολούθησε τὸν πρὸς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον δρόμον αὐτοῦ, καὶ δὲν ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Ναυπλίου, εἰμὴ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ.

Τὴν 8 λοιπὸν Σεπτεμβρίου, ἐφάνη ἀναγόμενος ἀπὸ τοῦ Μαλέα, ὑπὸ τὸν νέον ἀρχιναύαρχον, πρὸς τὰς νήσους Ἰδραν καὶ Σπέτσας· συνέκειτο δὲ ἀπὸ 84 πλοίων, ἐνῶ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, ἀσυγκρίτως τῷ λόγῳ μικρότερα ὄντα, μόλις συνεποσοῦντο εἰς 60. Ἀλλὰ τοσαύτῃ ἦτον ἡ ἐπιτηδειότης μεθ' ἧς ἀντεπαρατάχθησαν εἰς τὸν ἐχθρὸν τὰ πλοῖα ταῦτα, καὶ τοσοῦτος ὁ τρόμος τὸν ὁποῖον εἶχον οἱ Τούρκοι ἀπὸ τῶν πυρπολικῶν, ὥστε ὁ κολοσσικὸς ἐκεῖνος στόλος, τέσσαρας ἡμέρας ἐχρονοτρίβησε μετὰ τῶν Ἰδρας καὶ Σπετσῶν, μὴ τολμῶν ἐκ τοῦ σύνεγγυς νὰ πολεμήσῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνας· ἔπειτα τὴν 12 Σεπτεμβρίου εἰσῆλθε τελευταῖον εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἐπλησίασε μάλιστα εἰς τὸ Ναῦπλιον. Ἡδύνατο δ' ἤδη εὐκολώτατα νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ τὰς ἀναγκαίας τροφάς, ἀλλὰ τὴν 14, ἐκπλαγεὶς ἀπὸ τοῦ παρακολουθήσαντος αὐτὸν Ἑλληνικοῦ στόλου, ὠπισθοδρόμησε, καὶ, ἀπελθὼν ἄπρακτος εἰς Κρήτην, ἐγκατέλιπεν ἀβοήθητον τὸ μέγιστον ἐκεῖνο φρούριον, τὸ ὁποῖον ἠναγκάσθη μετὰ ταῦτα νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Ἐν ὅσῳ ὁ Ὁμέρ Πασᾶς εὐρίσκατο εἰς Ἀθήνας, οἱ Τούρκοι τῶν Ἀθηναίων ἔμενον ἀνεπηρέαστοι κύριοι ὅλης τῆς Ἀττικῆς, ὅτε ὅμως ὁ Ὁμέρ Πασᾶς ἀνεχώρησεν εἰς Ἰωάννινα, ἡ φύλαξις τῆς χώρας ταύτης ἔμεινεν εἰς τοὺς ἐντοπίους Τούρκους καὶ ὀλίγους Ἀλβανούς. Οἱ Ἕλληνες διεσπαρμένοι, ὡς εἵπομεν, εἰς διάφορα μέρη ἕνεκα τῆς ἀφίξεως τοῦ Ὁμέρ Πασᾶ, ἐπανῆλθον καὶ ἤρχισαν νὰ προσβάλλωσι τοὺς Τούρκους. Μετὰ τινὰς δὲ συμπολοῦς ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐκλείσαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ φρούριον. Οἱ δὲ Τούρκοι εἰσελθόντες εἰς τὸ φρούριον καὶ στερούμενοι ζωοτροφῶν καὶ ὕδατος, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν ὑπὸ συνθήκας.

Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅποις ὑπῆρξεν ἡ ἐκβάσις τῆς κατὰ τὸ Ἀνατολικὸν τῆς Ἑλλάδος μέρους καὶ κατὰ θάλασσαν μεγάλης τῶν Τούρκων ἐκστρατείας, ἐν δὲ τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ἀναδειχθέντες οἱ ἐχθροὶ κατ' ἀρχὰς εὐτυχέστεροι, ἐπαθον ἐπὶ τέλους καὶ ἐνταῦθα ἤτταν δεινὴν. Ὁ Χουρσὴτ Πασᾶς, ἀφοῦ κατετρόπωσε τὸν Ἀλῆν, ἐτράπη πρὸ πάντων κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, οἱ ὅποιοι, ἐπανελθόντες ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους τὸ 1820, εἶχον συμμαχήσει μετὰ τοῦ πρώην ἐχθροῦ αὐτῶν, καὶ τοιουτοτρόπως ὄχι μόνον τὴν πατρίδα των ἀνέκτησαν, ἀλλὰ καὶ μέγιστα ἐβοήθησαν τὴν ἑναρξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, παρατείναντες ἐπὶ πολὺν καιρὸν τὴν εἰς τοὺς Τούρκους ἀντίστασιν τοῦ ἐπικινδύνου ἐκείνου ἀντιπάλου. Οἱ Σουλιῶται ἀπέκρουσαν κατὰ μῆνα Μάιον τὸν ἐπελθόντα ἐπ' αὐτοὺς πολυάριθμον Τουρκικὸν στρατὸν, καὶ ἐπανειλημμένως κατετρόπωσαν τὸν τε Ὁμέρ Βριώνην καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοπροσώπως ἐκστρατεύσαντα Χουρσὴτ Πασᾶν, ὅστις ὅμως μετ' ὀλίγον, ὡς προείπομεν μετέβη εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἀναθεὶς τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν Ὁμέρ Βριώνην.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἔμεινεν ἀδιάφορος εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς τῶν Σουλιωτῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος εἰς ὃν εἶχεν ἐπιτραπὴ ἡ ὑπερεπὶ διόικησις τῶν κατὰ τὴν

δυτικὴν Ἑλλάδα πραγμάτων, ἀνεχώρησεν ἀπὸ Μεσολογγίου τῇ 4 Ἰουνίου εἰς βοήθειαν αὐτῶν μετὰ μικρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως, τῆς ὁποίας τὸ κράτιστον μέρος ἀπετέλουν 700 τακτικοί, συγκείμενοι τὸ πλεῖστον ἐκ Φιλελλήνων, διαφόρων δηλαδή Εὐρωπαίων, οἱ ὁποῖοι, διὰ τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπην, ἔδραμον ἀπὸ τᾶς πατρίδας αὐτῶν διὰ νὰ συναγωνισθῶσι μετὰ τῶν Ἑλλήνων τὸν ἱερὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα. Ὁ Μαυροκορδάτος ἠλπίζεν, ὅτι ὁ μικρὸς οὗτος στρατὸς θέλει αὐξήσει προχωρῶν εἰς τὴν Ἱπείρον, διὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἀκαρνανίας. Κατὰ δυστυχίαν ἡ ἐλπίς αὕτη ἐματαιώθη. Τὰ Ἑλληνικὰ τάγματα, μόλις εἰς 2 ἢ 3,000 ἀνδρῶν συμποσούμενα, περιεκυκλώθησαν εἰς Πέταν ὑπὸ τετραπλάσιας Τουρκικῆς δυνάμεως· καὶ ἠγωνίσθησαν μὲν μετὰ θαυμαστῆς ἀνδρίας, ἀλλὰ κατετροπώθησαν ὑπὸ τοῦ πολυαριθμοτέρου ἐχθροῦ ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἔπεσαν οἱ πλεῖστοι τῶν Φιλελλήνων καὶ ἐπληρώθη ὁ στρατηγὸς Νορμαννὸς, ὅστις ἀπέθανε μετὰ τινος μῆνας εἰς Μεσολόγγιον.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀποφράδα ἡμέραν, ἔπεσεν εἰς Σπλάγγαν καὶ ὁ ἥρως τοῦ Βαλτετσίου Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ὅστις εἶχεν ἐκπλεύσει διὰ θαλάσσης ἀπὸ Μεσολογγίου μετὰ τινῶν Μανιατῶν καὶ Ἀρκάδων, καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς Θεσπρωτίαν, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν κατὰ ξηρὰν γενομένην ἐπὶ τὴν Ἱπείρον ἐκστρατείαν. Ἡ κατ' αὐτοῦ σταλεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὁμέρ Βριώνη ἱσχυρὰ δύναμις δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἱπείρου. Ὁχυρωθεὶς δὲ εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν θέσιν, ἀπέκρουσε πολλάκις τοὺς πολεμίους, μέχρις οὗ τὴν 4 Ἰουλίου ἔπεσε, γενναίως μαχόμενος.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ὁ Μαυροκορδάτος ἐπανῆλθεν εἰς Μεσολόγγιον, οἱ δὲ Σουλῶται ἀντέσχον μὲν εἰσέτι ἐπὶ τινὰ χρόνον, ἀλλὰ τελευταῖον στερηθέντες τῶν ἀναγκαιῶν τροφῶν καὶ ἐφοδίων, ἤλθον εἰς λόγους πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ, παραδόντες εἰς αὐτοὺς διὰ συνθήκης ἐντί-

μου τὸ Σούλιον, ἀπῆλθον τῇ 4 Σεπτεμβρίου μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων, τῶν ὅπλων καὶ τῆς ἀποσκευῆς των εἰς Κεφαλληνίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας μετ' ὀλίγον ἡ ἡρωϊκὴ ἐκείνη φυλὴ διεπέρασεν εἰς τὴν δυτικὴν στερεάν Ἑλλάδα, οὐδέποτε παύσασα ἀγωνιζομένη ἐνδόξως ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους.

Τότε ὁ Ὁμὲρ Βριώνης ἐνέβαλε μετὰ 12,000 περίπου λογάδων Ἀλβανῶν καὶ ἱκανοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἱππικοῦ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ εἰς τὴν Αἰτωλίαν, καὶ ἐφθασε περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Μεσολογγίου. Ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης εὐρίσκετο ὁ Μαυροκορδάτος μετὰ 380 ἐν ὅλοις ἀνδρῶν. Τὸ πυροβολικόν των δὲν συνέκειτο εἰμὴ ἐκ 14 παλαιοῦν σιδηρῶν κανονίων· τὸ τεῖχος ἦτο ἀσθενὲς καὶ ἀπῆ-
τει φρουρὰν τοῦλάχιστον δεκαπλῆσιν. Πρὸς τοῦτοις ὁ ἐν Πάτραις στρατηγὸς Ἰσοῦφ Πασᾶς, ἔστειλε τρεῖς πολεμικὰ πλοῖα διὰ νὰ ἀποκλείσωσι τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἀπὸ θαλάσσης· ὥστε ἡ ἀντίστασις ἐφαίνετο ἀδύνατος. Ἀλλ' οἱ εὐάριθμοι ἐκείνοι Ἕλληνες ἐνόουν, ὅτι ἂν καὶ ἡ πόλις αὕτη πέσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθροῦ, ἡ Πελοπόννησος κινδυνεύει τὸν ἔσχατον κίνδυνον· ὅθεν ἀπεφάσισαν, ἐμψυχούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, νὰ ἐμμείνωσιν εἰς τὴν θέσιν των. Ὁ Μαυροκορδάτος διεπαιδαγώγησεν ἐπιτηδεύων τοὺς ἐχθροὺς μὲ ὑποσχέσεις παρὰδόσεως καὶ ἠδυνήθη οὕτω νὰ λάβῃ ἐν τῷ μεταξὺ τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν πρὸ καιροῦ ἐζήτησεν. Ἑπτὰ Ἰδρυκὰ πλοῖα, προφθάσαντα, διέλυσαν τὸν ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμόν. Μετ' ὀλίγον ἦλθεν ἐπικουρία ἐκ Πελοποννήσου μὲν ὑπὸ τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην καὶ τὸν Ἀνδρέαν Λόντον, ἀπὸ δὲ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὸν Τζόγγαν, τὸν Μιχαὴλ καὶ ἄλλους· ὥστε ἡ φρουρὰ συνεποσώθη εἰς 3,000 περίπου ἀνδρῶν. Ἀφ' ἑτέρου, οἱ κάτοικοι τῆς Ἀκαρνανίας ἤρχισαν νὰ ἀπειλῶσι κατὰ νῆ-
τον τοὺς Τούρκους καὶ ἡ χειμερινὴ τοῦ ἔτους ὥρα ἠνώχλει ὅχι ὀλίγον τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον.

Ὁ Ὁμὲρ Βριώνης, ἀγανακτῶν διὰ τὸ στρατήγημα τοῦτο

τοῦ Μαυροκορδάτου ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ μεγάλην ἐφοδὸν κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως· ἀπεκρούσθη ὁμῶς μετὰ φθορᾶς μεγάλης, καὶ, μετὰ τινὰς ἡμέρας, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρας τὴν τε Αἰτωλίαν καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν· καταδιωκόμενος δὲ καὶ πολυειδῶς παρενοχλούμενος ἐν τῇ ἐπανάδῳ ταύτῃ ὑπὸ τῶν νικηφόρων Ἑλλήνων, ἔπαθε καταστροφὴν δεινοτάτην.

Πολὺ δὲ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους τούτου, οἱ Ἕλληνες κατάρθωσαν νέους καὶ κατὰ θάλασσαν θριάμβους. Μετὰ τὴν αἰσχρὰν φυγὴν ἀπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ὁ Καπετὰν Πασᾶς διέτριψεν ἐβδομάδας τινὰς εἰς Σούδαν τῆς Κρήτης· καὶ ἔπειτα, ἐν ἀρχῇ τοῦ Ὀκτωβρίου, ἐφάνη πάλιν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἀλλὰ μὴδὲν λόγου ἄξιον πράξας, ἀπῆλθεν εἰς Τένεδον διὰ νὰ περιμεῖνῃ ἐκεῖ νέας διαταγὰς τοῦ Σουλτάνου. Ὁ λιμὴν τῆς Τενέδου δὲν εἶναι ἀσφαλής. Ὅθεν, συμβάσης τρικυμίας, ὁ σῆλος ἔπαθε ζημίαν μεγάλην· μετ' ὀλίγον δὲ ὑπέστη καὶ ἄλλην συμφορὰν.

Δύο πυρπολικά ἀνεχώρησαν ἀπὸ Ψαρῶν, τὴν νύκτα τῆς 28 Ὀκτωβρίου, συνοδευόμενα ὑπὸ δύο βρικήων, καὶ ἐπλησίασαν τὴν ἑσπέραν τῆς ἐπιούσης εἰς Τένεδον. Τὰ πληρώματα τῶν πυρπολικῶν ἔφερον Τουρκικὴν ἐνδυμασίαν, καὶ τὰ πλοῖα ταῦτα ὑψώσαντα σημαῖν Τουρκικὴν, ἐφαίνοντο διωκόμενα ὑπὸ τῶν δύο βρικήων, τὰ ὁποῖα ἔχοντα σημαῖαν Ἑλληνικὴν, ἐπυροβολοῦν κατ' αὐτῶν· ἔπαυσαν δὲ τὴν καταδίωξιν ὅμα ἐπλησίασαν ὁπωσοῦν εἰς τὸν στόλον τῶν ἐχθρῶν, ὅτινες πεπεισμένοι, ὅτι οἱ διασωθέντες ἦσαν ὁμογενεῖς, ἔκραζαν εἰς αὐτοὺς εὐχαρίστως, ὅτι ἡμποροῦν ν' ἀγκυροβολήσωσι πλησίον των. Ἀμέτωπος τὸ ἐν τῶν πυρπολικῶν, ὑπὸ Ἰδραίων ἀγόμενον, ἔδραμε πρὸς τὴν ναυαρχίδα, τὸ δὲ, ὑπὸ τοῦ Κανάρη ὀδηγούμενον, ἐκόλλησεν εἰς ἓν ἄλλο δίκροτον, τὸ ὁποῖον περιεῖχε τὸ ταμεῖον τοῦ στόλου, καὶ ὁ Κανάρης ἔκραξε γεγυμνασμένη φωνῇ « Τούρκοι, σᾶς καίομεν καθὼς εἰς τὴν Χίον » !

Ὁ Καπετὰν Πασᾶς, κόψας τὰς ἀγκύρας, διέφυγε μετὰ πολλοῦ κινδύνου τὸν ἐπικείμενον ὄλεθρον· ἀλλὰ τὸ ἄλλο δίκροτον κατελήφθη ὑπὸ τῆς φλογὸς καὶ ἐτινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μεθ' ὅλου τοῦ πληρώματος, συγκειμένου ἀπὸ 1600 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν μόλις 4 ἢ 5 ἐσώθησαν. Ὁ λοιπὸς στόλος κυριευθεὶς ὑπὸ πανικοῦ φόβου, κατέφυγεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, οἱ δὲ νικηταὶ ἐπανήλθον εἰς Ψαρά, μὴ ἀποβαλόντες οὔτε ἓνα ἐκ τῶν συναγωνιστῶν. Οὕτω διὰ τῆς τόλμης καὶ τῆς ἐπιτηδειότητος ἀνδρὸς ἑνὸς, κατεστράφησαν τετρακισχίλιοι περίπου βάρβαροι κατὰ τὴν ἀξιωμανημένον ταύτην ἐκστρατείαν τοῦ 1822 ἔτους.

Οἱ ἐν Ναυπλίῳ Τοῦρκοι πολιορκούμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ τῶν κατοίκων τῶν πέριξ μερῶν Κρανιδίου, Ἑρμιόνης καὶ Ἄργους, καὶ πάσχοντες ἀπὸ τινος καιροῦ ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν, ἤρχισαν νὰ διαπραγματεύωνται περὶ παραδόσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως διαστήματι, δύο Ἀλβανοὶ ἰδόντες τὴν φρουρὰν διασπαρείσαν κατέβησαν διὰ σχοινίου ἐκ τοῦ τείχους καὶ ἐλθόντες εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σταΐκου Σταϊκοπούλου ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν τὴν κατάστασιν ταύτην τοῦ φρουρίου. Ὁ γενναῖος Σταΐκος, χωρὶς νὰ ὑποπτευθῇ δολιότητα, παραλαβὼν 200 στρατιώτας, 60 Κρανιδιώτας, καὶ ἓνα λόχον τακτικοῦ, ἦλθεν ὑπὸ τὰ τείχη περὶ τὸ μεσονύκτιον. Ἀσέληνος καὶ βροχερὰ ἦτο ἡ νύξ ἐκείνη. Κατ' ἀρχὰς ἀνέβησαν τινες εἰς τὰ τείχη, ἤνοιξαν αὐλίδας τινὰς καὶ οὕτως εἰσήγαγον ὅλους τοὺς ἄλλους. Τινὲς τῶν φυλάκων ἠθέλησαν ν' ἀντισταθῶσιν, ἀλλὰ φοβηθέντες παρέδωκαν τὰ ὅπλα. Οὕτω λοιπὸν ἐκυριεύθη ἀναιμωτὶ τὸ ἀπόρητον Παλαμηδίου τὴν 30 Νοεμβρίου ἡμέραν, καθ' ἣν εορτάζεται ἡ μνήμη τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ἀφοῦ δὲ τὸ ἐκυρίευσαν, ἐπυροβόλησαν ὅλοι ὁμοῦ βλέποντες πρὸς τὴν πόλιν καὶ φωνάζοντες· «κα» » ᾧς σᾶς ἤῤῃραμεν ἀγάδες, καλῶς σᾶς ἤῤῃραμεν». Ἡμέρας δὲ γενομένης, οἱ κύριοι τοῦ Παλαμηδίου ὕψωσαν τὴν σημαίαν

τοῦ σταυροῦ κανονοβολοῦντες καὶ φωνάζοντες « καὶ τοῦ χρό-
νου ἀγάδες τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, καὶ τοῦ χρόνου ».

Ἐν τούτῳ ὁ ἐν Δερβενακίοις Κολοκοτρώνης, ἀκούσας τὸν
κανονοβολισμὸν ἔτρεξεν ἔφιππος πρὸς τὸ Ναύπλιον. Καθ' ὁ-
δὸν ὅμως ἀπήντησε πεζὸν φέροντα τὴν ἀγγελίαν τῆς ἀλώσεως
τοῦ Παλαμηδίου. Φθάσας δ' εἰσῆλθεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Πα-
λαμηδίου ὑπὸ τὸν κρότον τῶν κανονίων καὶ διέταξε νὰ στρέ-
ψωσι ταῦτα πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἀκροναυπλίαν. Οἱ Τοῦρ-
κοὶ βλέποντες τὸν κίνδυνον παρεδόθησαν ὑπὸ συνθήκας, καὶ
ἀκολουθῶς μετεφέρθησαν οἱ μὲν τούτων εἰς Σμύρνην διὰ τῆς
ὑπὸ τὸν Ἀριλτωνὰ φρεγάτος, οἱ δὲ εἰς Ἔφεσον ὑπὸ τῶν
Ἑλληνικῶν πλοίων τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ναυάρχου Ἀν-
δρέου Μιαούλη.

Οἱ Ἀλβανοὶ ἀκούοντες περισσότερον εἰς τὸ ἐθνικὸν αἶσθη-
μα, ἢ εἰς τὴν ἐπιβεβλημένην εἰς αὐτοὺς Ὀθωμανικὴν θρη-
σκείαν, ἐφάνησαν ὡφέλιμοι εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐν τῇ ἀλώσει
τῆς τε Τριπόλεως, τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Ναυπλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

1823

Δευτέρα ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις ἐν Ἄστρει. — Τὰ κα-
τὰ τὴν Εὐβοίαν. — Ὁ Νικόλαος Κριεζώτης. — Εἰσβολὴ
τοῦ Ὁμέρ Βριώνη εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. — Ὁ Μάρκος
Βότσαρης. — Ἡ περὶ τὸ Καρπενήσιον μάχη. — Πολιορκία
τοῦ Αἰτωλικοῦ. — Ἰποχώρησις τῶν Τούρκων. — Τὰ κατὰ
τὴν Κρήτην.

Τὴν 29 Μαρτίου συνεκροτήθη ἐν Ἄστρει ἡ δευτέρα ἐθνικὴ
τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις, ἥτις, χειροτονήσασα πρόεδρον αὐ-

τῆς τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην, ἀντιπρόεδρον, τὸν Πανιερώτατον Ἐπίσκοπον Βρεσθένης Θεοδώρητον, καὶ ἀρχιγραμματέα τὸν Θεόδωρον Νέγγην, ἐπέφερε μικράς τινας τροπολογίας εἰς τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδρύρου, καὶ διελύθη τῇ 18 Ἀπριλίου. Μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ τῆς Β' περιόδου διωρίσθησαν ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, ὁ Σωτήριος Χαρχάμπης, ὁ Ἀνδρέας Ζαῦμης καὶ ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, γενικὸς δὲ γραμματεὺς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

Ἐν τῇ Εὐβοίᾳ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δύο διετηροῦντο στρατόπεδα, τὸ μὲν εἰς τὸ βόρειον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σ. Τομαρά, διχδεχθέντος τὸν ἐμπειροπόλεμον Ἀγγελεῖν φονευθέντα ἐν Κασέλλα, τὸ δὲ εἰς τὸ μεσημβρινὸν ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον Νικόλαον Κριεζώτην. Καὶ τὸ μὲν βόρειον ἐπολιόρκει τὴν Χαλκίδα, τὸ δὲ μεσημβρινὸν τὴν Κάρυστον. Ὁ ὀπλαρχηγὸς Κριεζώτης ἐμπόδιζε πολλὰς ἐκ τοῦ φρουρίου τῆς Καρύστου ἐξόδους, τὴν δὲ 5 Μαΐου ἐνίκησε λαμπρὰν νίκην κατὰ τὸ χωρίον Βατίσι· εἰς σημεῖον δὲ τῆς νίκης ταύτης ἔστειλεν εἰς Ἀθήνας 50 κεφαλὰς καὶ τρεῖς αἰχμαλώτους. Ἐκτοτε δ' ἔκλεισε τοὺς Τούρκους ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ τοὺς ἐστενοχώρησε τόσον, ὥστε ἐσκέπτοντο νὰ παραδοθῶσιν· ἀλλ' ἔσωσεν αὐτοὺς ὁ λιμενισθεὶς ἐν Καρύστῳ Τουρκικὸς στόλος, ὅστις ἀποβιβάσας 4,000 περίπου στρατιωτῶν, διέλυσε τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ἔδωκε τροφὰς καὶ πολεμεφόδια εἰς τὸ φρούριον, καὶ ἐματαίωσεν οὕτω τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἀνδρείου Κριεζώτου.

Ἡ μεγαλειτέρα ἐκστρατεία, τὴν ὁποίαν οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, εἶναι ἡ γενομένη κατὰ τῆς δυτικῆς ὀστερεᾶς Ἑλλάδος, ὅπου συνέβη καὶ ἐν τῶν λαμπροτέρων κατορθωμάτων ἀφ' ὧν μνημονεύει ἡ νεωτέρη Ἑλληνικὴ ἱστορία.

Ὁ Ὁμέρ Βριώνης, ὅστις ἐν ἀρχῇ τοῦ 1823 ἀπῆλθε κακῶς ἔχων ὡς εἶδομεν ἀπὸ τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἀκχρνανίας, ἠτοιμάσθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους τούτου, νὰ εἰσβάλῃ καὶ

πάλιν εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας ἐπῆλθε δὲ διὰ τὰ συμπράξει μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ Μουσταφᾶς Πασᾶς τῆς Σκόδρας, συνεπαγόμενος πολυάριθμον Ἀλβανικὸν στρατόν. Τὰ Ἄγραφα καὶ τὸ Ἀσπροπόταμον καθυπετάχθησαν εὐχερῶς· ἡ δ' εὐάριθμος φρουρὰ καὶ τὰ ἀσθενῆ τεῖχη τοῦ Μεσολογγίου δυσκόλως ἤθελον ἀνθέξει εἰς τοὺς πολεμίους, ἃν δὲν εὐρίσκετο ἐκεῖ ὁ Σουλιώτης Μάρκος Βότσαρης, ὅστις, ἔχων μεγαλοφυχίαν καὶ φιλοπατρίαν, ὁποῖαν σπανίως ἀναφέρει ἡ ἱστορία, περιστοιχίζετο ὑπὸ τινων ἐκ τῶν Σουλιωτῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐγεννήθησαν, ἀνετράφησαν καὶ ἔζησαν ἐν μέσῳ τῶν ἐνδοξοτέρων πρὸς τοὺς Τούρκους ἀγώνων. Μετὰ τῶν λογάδων τούτων ἀνδρῶν ἐξεστράτευσεν ὁ Βότσαρης τῇ 30 Ἰουλίου κατὰ τοῦ προελαύνοντος ἐχθροῦ, καὶ, παραλαβὼν καθ' ὁδὸν ἐπικουρίαν τινὰς, δι' ὧν ὁ μικρὺς αὐτοῦ στρατὸς συνεποσώθη εἰς 1,200 ἄνδρας, ἐπλησίασεν εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τοῦ Πασᾶ τῆς Σκόδρας, ἣτις, τεταγμένη ὑπὸ τὸν ἀνεψιὸν του Ζελαδίμβην, κατεῖχε τοὺς λειμῶνας καὶ τοὺς κήπους τοῦ Καρπενησίου. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ αὕτη συνέκειτο ἐκ 5,000 μαχιμωτάτων Ἀλβανῶν.

Τὴν 8 Αὐγούστου, ὁ Μάρκος συγκαλέσας τοὺς λοιποὺς ἀρχηγοὺς εἰς συμβούλιον, ἀπέδειξεν εἰς αὐτοὺς, ὅτι δι' ἑλλειψιν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, δὲν δύνανται νὰ παρατείνωσι τὸν πόλεμον, καὶ ὅτι ἀνάγκη, ἄνευ ἀναβολῆς, νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ ζητήσωσιν εἰς ἔφοδον κρίσιμον, τὴν νίκην ἢ τὸν θάνατον. Ἡ ἥρωϊκὴ πρότασις ἐπεδοκιμάσθη καὶ ὠρίσθη νὰ ἐκτελεσθῇ τὴν ἀκόλουθον νύκτα. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς διηρέθη εἰς τρία σώματα, ἐξ ὧν ὁ Βότσαρης ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐκ τῶν Σουλιωτῶν συγκειμένου κέντρου, ἡ δ' ἔφοδος συνεφωνήθη νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ κοινοῦ πέντε ὥρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ἐλθούσης τῆς ὠρισμένης στιγμῆς, ὁ Μάρκος περιέμενεν εἰσέτι ἐν τέταρτον τῆς ὥρας διὰ νὰ δώσῃ καὶ εἰς τὰς πτέρυγας νὰ προφθάσωσι, καὶ μὴ βλέπων ταύτας κινούμενης ὤρμητεν αὐτὸς μετὰ 350 ἀνδρῶν εἰς τὸ στρατόπεδον

τοῦ Ζελαδίμβεη. Οἱ Σκοδρινοὶ, καταληφθέντες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕπνου αὐτῶν, ἔπαθον ἥτταν φοβεράν. Ἄν ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἔπραττεν ὅ,τι ἔπραξαν οἱ Σουλιῶται, οἱ Ἕλληνες ἤθελον ἐπιτύχει νίκην ὀλοσχερῇ. Κατὰ δυστυχίαν οἱ πλείστοι τῶν τεταγμένων εἰς τὰς πτέρυγας ἀπεποιήθησαν νὰ ἀκολουθήσωσι τοὺς ἀρχηγούς των. Οὐδὲν ἥττον οἱ Σουλιῶται, μαχόμενοι ξιφήρεις, ἐξέβαλον τοὺς ἐχθροὺς ἀφ' ὅλων τῶν χαρὰκωμάτων αὐτῶν, ἐκτὸς ἐνὸς μόνου, τὸ ὁποῖον ματαίως ἠγωνίσθη νὰ ἐκπορθήσῃ ὁ Βότσαρης. Πληγωθεὶς διὰ πυροβόλου εἰς τὸν μηρὸν, ἔκρυψε τὴν πληγὴν του ταύτην καὶ ἐξηκολούθησε μαχόμενος, μέχρις οὗ σφαῖρα, προσβαλοῦσα αὐτὸν εἰς τὴν κεφαλὴν, τὸν ἔρριψε νεκρὸν κατὰ γῆς. Ἡ μάχη διήρκεσεν ἔτι μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν· ἀλλ' ἀφοῦ διεθυλλήθη ὁ θάνατος τοῦ Βότσαρη καὶ ἤρχισε νὰ ἐξημερώνῃ, οἱ Σουλιῶται ὑπεχώρησαν εἰς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατεῖχον τὴν προτεραίαν· 690 ὅπλα (τουφέκια), 1,000 πιστόλια, πολλοὶ ἵπποι, ἡμίονοι καὶ ἄλλη πλείστη λεῖα ὑπῆρξαν οἱ καρποὶ τῆς νίκης. Καὶ ἐχθροὶ μὲν ἔπεσον 800, Ἕλληνες δὲ ὅχι πλείονες τῶν 50· ὁ δὲ στρατηγός, ὁ διὰ τῆς τόλμης αὐτοῦ ἐπιτυχὼν τὸ κατόρθωμα τοῦτο, δὲν ἔπαυσε καὶ μετὰ τὸν θάνατον ὑπηρέτων τὴν πατρίδα· διότι, ἐὰν ἐξαίρεσωμεν τὰ μεγαλουργήματα τῶν ναυτικῶν ἡμῶν ἡρώων καὶ τὴν τελευταίαν τοῦ Μεσολογγίου πολιορκίαν, οὐδὲν ἄλλο γεγονός ἐκίνησε τοσοῦτον τὸν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἀνδρείαν θαυμασμόν τῆς Εὐρώπης ὅλης, ὅσον ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου.

Τὴν 10 Αὐγούστου, ὁ νεκρὸς αὐτοῦ μετεκομίσθη εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἐκηδεύθη αὐτόθι μεθ' ὅλης τῆς τιμῆς καὶ μεγαλοπρεπειᾶς, ὅση ἡδύνατο νὰ ἀποδοθῇ αὐτῷ ὑπὸ τῆς πόλεως, κατὰ τὰς κρίσιμους ἐκεῖνας ἡμέρας. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς, στερηθεὶς οὕτω τοῦ ἀρχηγοῦ του, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ ἐπὶ πολὺ εἰς τὰ πλῆθη τῶν πολεμίων· καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου, ἀφοῦ ἀπέβαλε τὸ κράτιστον αὐτοῦ μέρος, διεσκορ-

πίσθη, καταφυγὼν ἐν μέρει εἰς τὰ ὄρη, ἐν μέρει εἰς Μεσολογγίον, ὅπου ἐπλησίασε περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου καὶ ὁ Μουσταφᾶς Πασᾶς, ὅστις, ἐνωθεὶς ἤδη μετὰ τοῦ Ὁμέρ Βριώνη, εἶχεν ὑφ' ἑαυτὸν στρατὸν συμποσούμενον ἐκ 15,000 τοῦλάχιστον λογάδων ἀνδρῶν. Οὐδὲν ἦττον οἱ δύο Τοῦρκοι στρατηγοὶ, ἐνθυμούμενοι τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐν τῷ προηγουμένῳ ἔτει γενομένης κατὰ τοῦ φρουρίου τούτου ἐφόδου, δὲν ἐπεχείρησαν τὴν πολιορκίαν του, ἀλλὰ προετίμησαν νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ Αἰτωλικοῦ, μικρᾶς, πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τοῦ Μεσολογγίου, κειμένης ἐπὶ νησιδίου τινὸς πόλεως, τῆς ὁποίας γενομένοι κύριοι, ἤλπιζον ὅτι εὐκολώτερον θέλουσιν ἐπιτύχει καὶ τὴν τοῦ Μεσολογγίου ἄλωσιν. Τὸ Αἰτωλικὸν δὲν εἶχεν, εἰμὴ ὀλίγα τινὰ παλκιᾶ σιδηρᾶ πυροβόλα καὶ 500 στρατιώτας· πρὸς τούτοις, τὸ νησιδίον τοῦτο ἐστερεῖτο ὕδατος, τὸ ὅποιον οἱ κάτοικοι ἐπρομηθεύοντο ἀπὸ τῆς παρκασιμένης στερεᾶς, ἣτις κατείχετο τότε ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν· ὥστε οὗτοι εὐλόγως ἤλπισαν, ὅτι τὸ Αἰτωλικὸν θέλει ἀναγκασθῆ νὰ παραδοθῇ μετ' ὀλίγον. ἤρχισαν λοιπὸν νὰ πυροβολῶσιν ἐπιμόνως κατὰ τοῦ φρουρίου, ἀλλὰ μία ἀπὸ τὰς πρώτας σφαίρας τῶν πυροβόλων αὐτῶν ἔπεσεν εἰς τὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ ἐκκλησίαν τῆς πόλεως· κτυπηθέντος δὲ ὑπ' αὐτῆς τοῦ ἐδάφους ἀνέβλυσεν ὕδωρ. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἐθεράπευσεν μίαν ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἀνάγκας τῶν πολιορκουμένων, καὶ πρὸς τούτοις ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς, ὡς δεῖγμα τρανῶτατον τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως. Οἱ δὲ πολιορκηταὶ ὄχι μόνον ἔπασχον τὰ πάνδεινα ἀπὸ τοῦ ἀρξαμένου ἤδη χειμῶνος, ἀλλὰ παρηνυχλοῦντο καὶ ὑπὸ τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου. Ὅθεν, ἀφοῦ εἰς μάτην προέτειναν συνθήκας παραδόσεως εἰς τοὺς γενναίους ὑπερμάχους τοῦ Αἰτωλικοῦ, ἠναγκάσθησαν τὴν 18 Νοεμβρίου, νὰ ἀπέλθωσιν ἄπρακτοι εἰς Ἡπειρον καὶ νὰ ἀφῆσωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας πολλὰ πολεμεφόνδια. Τοιαύτη λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ ἐκβασὶς τῆς μεγαλητέρας ἐκστρατείας, τὴν

ὁποῖαν ἐπεχείρησαν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ ἔτος τοῦτο.

Οἱ Κρήτες ἀφοῦ ἀπέκλεισαν τοὺς Τούρκους ἐν τοῖς φρουρίοις τῶν Χανίων καὶ τῆς Ρεθύμνης, μαθόντες, ὅτι ἔφθασεν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἔστειλαν καὶ ἐζήτησαν ἀρχηγὸν καὶ πολεμεφώδια. Ὁ Ὑψηλάντης ἔστειλεν αὐτοῖς ἀρχηγὸν τὸν Μιχαὴλ Ἀφεντούλην. Ὁλίγον δὲ μετὰ τὴν ἀφίξιν του ἔφθασαν εἰς Κρήτην πολλὰ Εὐρωπαϊκὰ πλοῖα, φέροντα πολεμεφώδια· μετέπειτα δ' ἔφθασε καὶ ὁ Βαλέστος· ἀλλὰ τὸ περὶ τὴν Ρεθύμνην Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, προσβλήθην ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Ρεθύμνης, διελύθη, ἐν δὲ τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐφονεύθη καὶ ὁ πλήρης εὐγενῶν αἰσθημάτων Βαλέστος.

Τὸ δὲ ἐξώθεν τῶν Χανίων Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ἀνίκανον διὰ τὴν ὀλιγότητά του νὰ ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ τῶν πεδινῶν μερῶν, κατεῖχε τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Μελιάξας. Μεταξὺ τῶν ἐκεῖ ὀπλαρχηγῶν διέπρεπεν ὁ Πρωτοπαπαδάκης καὶ ὁ Σίφακας· εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦτο ἦλθε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Ἀφεντούλης. Ἐνῶ δὲ ἐσκέπτοντο τὰ τοῦ πολέμου, αἰφνης ἐφάνη Αἰγυπτιακὸς στόλος ἐξ 406 πλοίων καὶ ἐλλιμενίσθη ἐν τῷ λιμένι τῆς Σούδας φέρων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χασάν Πασᾶ 7,000 ἐμπειροπολέμων Τούρκων. Μετὰ τινὰς δὲ μάχας, οἱ μὲν Τοῦρκοι ἔμενον ἐν τοῖς φρουρίοις, οἱ δὲ Ἕλληνες κατεῖχον τὰ ὀρεινὰ μέρη. Ὅταν ὁμως ὁ ὑπὸ τὸν Γιβραλτάρ Πασᾶν στόλος ἔφθασεν εἰς Κρήτην καὶ ἀπεβίβασεν ἄλλα στρατεύματα, οἱ Τοῦρκοι ἐνισχυθέντες ἐνίκησαν τοὺς Ἕλληνας ἐν Ἀμουργέλαις, ἐφόνευσαν τὸν γενναῖον αὐτῶν ἀρχηγὸν Πρωτοπαπαδάκην, καὶ ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ διασκορπισθῶσιν. Οὕτω κατεστράφη πρὸς τὸ παρὸν ὁ ἐν Κρήτῃ Ἑλληνικὸς ἀγών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

1824

Ἐταιρεῖται ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. — Φιλέλληνες. — Λόρδος Βύρων.

Ἐπέμβασις τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ Πασᾶ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. — Ἐμφύλιοι διενέξεις τῶν Ἑλλήνων. — Καταστροφή τῆς Κάσου. — Καταστροφή τῶν Ψαρῶν. — Ἐνδοξοὶ περὶ Σάμον ναυμαχίαι, ναυαρχοῦντος τοῦ Γεωργίου Σαχτούρη. — Νέα περὶ Κῶ κατορθώματα κατὰ τῶν ἠνωμένων στόλων τοῦ Βυζαντίου, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀλγερίας ναυαρχοῦντος τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη. — Εἰσβολὴ τοῦ Δερβίς Πασᾶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἥττα αὐτοῦ καὶ φυγὴ.

Ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διέγειρε μέγαν ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, καὶ σοφοὶ Φιλέλληνες καὶ αὐτὸς ὁ Φιλελληνικώτατος βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος, διὰ λαμπρῶν ὑπομνημάτων καὶ ἐνθουσιωδῶν ποιημάτων, ἐσπευσαν νὰ διασαλπίσωσι διὰ τοῦ τύπου τὸ δίκαιον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, νὰ διεγείρωσι τὴν συμπάθειαν καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν συνδρομὴν τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ ἐνὸς λαοῦ, εἰς τοὺς προγόνους τοῦ ὁποίου κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς τῆς Εὐρώπης.

Τὰ ἡρωϊκὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ καρτερίᾳ αὐτῶν, τὰ δεινοπαθήματά των ἀφ' ἐνός, ἀφ' ἐτέρου δ' ἡ ἀπανθρωπία καὶ ἡ ἀπιστία τῶν Τούρκων, κατὰ τὴν περίστασιν ἰδίως τῆς Χίου λῦξησαν καὶ ἀνεζωπύρησαν τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα αἰσθημα τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν Γερμανίαν, Ἑλβετίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικὴν, συνεστήθησαν ἑταιρεῖαι πρὸς ἐμψύχωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, εἰς ἀποστολὴν ἐπι-

κουριῶν εἰς στρατιώτας καὶ πολεμεφῶδια· ἄνδρες ἐπομένως μεγαλόψυχοι καὶ Φιλέλληνες ἐξ Ἰταλίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας, ἔσπευσαν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ὑποστηρίξωσι καὶ διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα.

Εἰς τῶν μεγαλοψύχων τούτων ἀνδρῶν ἦτο καὶ ὁ Λόρδος Βύρων. Ὁ μεγαλοφυῆς οὗτος ποιητής, ὅστις ἐφαλλεν ἄλλοτε παθητικώτατα τὴν Ἑλλάδα δούλην, ἔσπευσε νὰ βοηθήσῃ αὐτὴν καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου αἵματος. Φθάσας εἰς Μεσολόγγιον ὑπεδέχθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μετ' ἀγαλλιάσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ. 2,000 στρατιωτῶν ἐτέθησαν κατὰ σειρὰν πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ. Κανονοβολισμοὶ δὲ ἀνήγγειλαν τὴν ἔλευσιν τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός. Μεταβάς ἀκολούθως εἰς τὸ Κυβερνεῖον, ὑπεδέχθη παρὰ τῶν προεστώτων μεθ' ὅλων τῶν ἀπακτουμένων τιμῶν. Ζητήσας δὲ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Μάρκου Βότσαρη Κωνσταντῖνον, εἶπε « Ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός τοῦ Λεωνίδα; ». Ὅταν δ' οὗτος ἐπαρουσιάσθῃ ἐνώπιόν του, εἶπε « Μακάριε θνητὲ, εἶσαι ἀδελφός ἥρωος, τὸν ὅποιον δὲν θέλουν λησμονήσῃ » ὅλοι οἱ αἰῶνες ». Ἐνδυθεὶς δ' Ἑλληνικά, ἐγένετο ψυχῇ καὶ σώματι Ἕλλην. Ἡ Κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν σπάθην καὶ τὸ δίπλωμα τοῦ πολίτου Ἕλληνος. Ἐκτίσεν ἐπομένως φρούριον πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ, τὸ ὅποιον οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν φρούριον Βύρωνος. Μὲ ἰδίαν δαπάνην ἀπεφάσισε νὰ συναθροίσῃ στρατεύματα καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν Ναύπακτον· ἀλλ' ἡ φθονερὰ μοῖρα ἐστέρησε τὴν Ἑλλάδα τῶν καλῶν, ὅσα ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτήν. Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους τούτου ἐξελθὼν εἰς κυνήγιον μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν Σουλιωτῶν ἐβράχη, ἕνεκα τῆς πιπτούσης βροχῆς· θέλων δὲ νὰ μιμηθῇ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν σκληραγωγίαν ἔμεινε μὲ βεβρεγμένα πορέματα. Φλόγῳσις ὅμως τοῦ στήθους μετὰ τέσσαρας ἡμέρας τοῦ ἀφῆρσε τὴν ζωὴν. Εἰς τὸν ἱατρὸν ἐπιμένοντα νὰ τὸν

φλεβοτομήσῃ εἶπεν « Πίνω ὅλα τὰ ἱατρικὰ σου, ἀλλ' οὐδεμίαν
» ῥανίδα αἵματος χύνω κείμενος ἐπὶ κλίνης· πρόθυμος εἶμι
» νὰ χύσω ὅλον εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ».

Ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐγένετο ἡμέρα
πένθους διὰ τοὺς Ἕλληνας. Τὴν ἐπικύριον τοῦ θανάτου αὐτοῦ,
ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ἐβρίθθησαν 37 κανονοβολισμοί, ἰσά-
ριθμοι τῶν ἐτῶν τοῦ ἀποθανόντος, ἐψάλησαν καθ' ὅλας τὰς
ἐκκλησίας ἐπικηδεῖοι τελεταί, καὶ διετάχθη πενθοφορία 3
ἐβδομάδων. Ἡ Κυβέρνησις διέταξε νὰ ἐπαναληφθῶσιν αἱ ἐπι-
κήδειαι αὐταὶ τιμαὶ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ Πασᾶς τῆς Αἰγύπτου ἐθεωρεῖτο μὲν
ὑποτεταγμένος εἰς τὸν Σουλτάνον, ἔχων ὅμως στόλον καὶ
πεζικὴν δύναμιν, ἦτο ἀληθῶς ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν Τουρ-
κίαν. Ὁ Σουλτάνος ὑπέβλεπεν αὐτὸν καὶ ἐμελέτα τὴν κατα-
στροφὴν αὐτοῦ, ἀλλ' ἔχων κατὰ τὸ παρὸν νὰ δαμάσῃ ἄλλους
ἐπικινδυνότερους ἐχθρούς, τοὺς Ἕλληνας, ἀπεφάσισε νὰ κολα-
κεύσῃ ὅσον ἡδύνατο τὸν ἰσχυρὸν Σατράπην· καὶ διὰ νὰ κατα-
στήσῃ αὐτὸν προθυμότερον εἰς τὴν καττάπausιν τῆς Ἑλ-
ληνικῆς ἐπαναστάσεως, παρεχώρησεν αὐτῷ τὴν Κρήτην, διώ-
ρισε δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰβραήμ Πασᾶν διοικητὴν τῆς Πελοπον-
νήσου.

Ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν ἀπέβη ἔκτοτε πολὺ δυσκολώτερος πα-
ρὰ πρότερον. Ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς ἦτο ὄχι μόνον γενναῖος, ἀλλὰ
καὶ ἐπιτήδειος στρατηγός. Ὁ πατὴρ του καὶ αὐτὸς εἶχον ὀρ-
γανίσει στρατεύματα τακτικά, κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν τρόπον,
καὶ εἶχον φέροι πολλοὺς Εὐρωπαίους ἀξιωματικοὺς ἐπιτη-
δεῖους νὰ διδάξωσιν εἰς αὐτὰ τὴν στρατιωτικὴν τέχνην καὶ
νὰ ὁδηγῶσιν αὐτὰ ἐν πολέμῳ. Τὰ δὲ τοιαῦτα στρατεύματα
εἶναι πάντοτε καλλίτερα ἀπὸ τὰ ἄτακτα, ὅσον γενναῖοι καὶ ἀν-
ῆναι οἱ ἄνδρες οἱ ἄτακτως πολεμοῦντες.

Ἐνῶ δὲ ὁ ἐχθρὸς τῆς Ἑλλάδος ἔγινε τοιοῦτοτρόπως ἐπικιν-
δυνότερος, οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνον δὲν ἐφρόντισαν νὰ ἀποκτήσωσι

τὰ προτερήματα, τὰ ὅποια ἀπέκτησεν οὗτος, ἀλλ' ἐστερήθησαν καὶ τὴν κυριωτέραν ἀρετὴν, διὰ τῆς ὁποίας κυρίως μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐφάνησαν τοσοῦτον φοβεροὶ εἰς τοὺς πολεμίους, τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν ὁμόνοιαν· διότι διὰ τὴν πλεονεξίαν τινῶν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἔθνους προέκυψαν τότε ἐμφύλιοι διενέξεις καὶ πόλεμοι, ἔνεκα τῶν ὁποίων διηρέθη καὶ ἐξησθένησε τὸ ἔθνος, καθ' ἣν μάλιστα ἐποχὴν εἶχεν ἀνάγκην ὅλων αὐτοῦ τῶν δυνάμεων, διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὸν ἐπικείμενον φοβερὸν κίνδυνον. Ἐξ αἰτίας τῶν διακρίσεων τούτων συνέβησαν ἔτι ἀπὸ τοῦ 1824 μεγάλα τινὰ δυστυχήματα. Κατὰ δὲ τὰ ἀκόλουθα ἔτη, διὰ τε τὰς διχονοίας, καὶ διότι δὲν συνεκροτήθη ἡ ἀπαιτουμένη τακτικὴ δύναμις, ὀλίγον ἔλλειψε νὰ ἀποβάλλῃ ἡ Ἑλλὰς ὅλους τοὺς κερπούς τῶν προτέρων θυσιῶν.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ Πασᾶς ἀπεφάσισε πρὸ πάντων νὰ καταστρέψῃ τὴν νῆσον Κᾶσον, τῆς ὁποίας οἱ μάχιμοι κάτοικοι, ἔχοντες ναυτικὸν ἀξιόλογον, ὑπεστήριζον τὴν ἐπικυβερτασίαν τῆς Κρήτης καὶ ἐπεχειροῦν ἀδιακόπως ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένους νήσους, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ρόδον. Τὴν 6 Ἰουνίου, ὁ Αἰγυπτιακὸς στρατὸς καὶ στόλος, ἐπιτεθείς κατὰ τῆς Κᾶσου, ἐγένετο κύριος αὐτῆς μετὰ γενναίαν, ἀλλὰ σύντομον ἀντίστασιν· κατασφάξας δὲ τοὺς κατοίκους, καὶ ἀπαγαγὼν 15 μεγάλα πλοῖα καὶ 40 μικρότερα, ἔτι δὲ πολλὴν ἑλληνὴν προμήθειαν ξυλείας, τροφίμων καὶ ἐμπορευμάτων, ἀπῆλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Μοῖρα τοῦ Ἰδρυτικῆς στόλου, ἐκπλεύσασα βραδύτερον τοῦ δέοντος εἰς βοήθειαν τῶν Κασίων, δὲν ἐφθασεν εἰμὴ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς νήσου.

Μετ' ὀλίγον δὲ ἡ Ἑλλὰς ἔπαθεν ἄλλην συμφορὰν ἔτι δεινοτέραν. Ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν νήσων δύο μάλιστα ἐκίνουν πρὸ καιροῦ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Σουλτάνου, τὰ Ψαρά καὶ ἡ Σάμος, διότι ὅχι μόνον διετῆρουν τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ δὲν ἔπαυον ἐπιχειροῦσαι εἰς τὰ περὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἐπιδρομὰς, αἱ ὁποῖαι ἐπροξένουν καὶ ζημίαν καὶ ὄνειδος εἰς τὸ

Ὁθωμανικὸν κράτος. Ὄθεν ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἔτους τούτου ὁ Σουλτάνος ἀπήγγειλεν ἀπὸ τὸν ἀρχινύρχον αὐτοῦ νὰ καταστρέψῃ ἐξ ἅπαντος τὰς δύο ἐμπροσθοφυλακὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἄδειαν νὰ συγκροτήσῃ ἐπὶ τούτῳ μεγάλην θαλάσσιον καὶ πεζικὴν δύναμιν.

Ἀρχινύρχος εἶχε διορισθῇ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἔτους ὁ δραστήριος γέρον Χοτρὲφ Πασᾶς, ὅστις πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς δοθείσης αὐτῷ παραγγελίας, ἡτοιμάσθη ἤδη νὰ προσεῖλῃ καὶ ἀρχῇς τὰ Ψαρά. Ἡ μικρὰ αὕτη νῆσος κατὰ κράτος τότε ἀπὸ 15,000 περίπου ψυχῶν, διότι εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς αὐτῆς κατοικοῦντες, οἵτινες δὲν ὑπερέβαινον τὰς 6,000 ψυχῶν, εἶχον προστεθῇ κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως πολλοὶ πρόσφυγες Χίοι, Λέσβιοι καὶ Κυδωνεῖς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ψαριανοὶ συνετήρουν φρουρὰν μισθοφορικὴν 4000 Ὀλυμπίων, ἡ ὅλη ἔνοπλος αὐτῶν δύναμις ἠδύνατο νὰ ὑπολογισθῇ εἰς 5,000 ἀνδρῶν· πρὸς τούτοις ἔπρεπε ἡ νῆσος ἦτο περιπεφοργμένη δι' ὠχυρωμάτων καὶ πυροβολοστασίων, τὰ ὁποῖα ἔφερον 200 περίπου πυροβόλα. Πολλαχοῦ δὲ αὐτῆς εἶχον συστηθῇ τηλεγράφοι, οἷτινες εἰς κανένα ἄλλον λιμένα τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπῆρχον, πολυάριθμος δὲ καὶ καλῶς παρεσκευασμένος στόλος βρικίων, μικροτέρων πλοίων καὶ πυρπολικῶν, ἐκάλυπτε τὸν λιμένα τῆς νήσου, ὥστε οἱ Ψαριανοὶ ἀφόδως περιέμενον τὴν ἐφοδὸν τοῦ Καπετὰν Πασᾶ.

Κατὰ δυστυχίαν δύο σφάλματα ἐματαιώσαν ὅλας τὰς ἀγαθὰς αὐτὰς ἐλπίδας. Ἐκ τῶν σφαλμάτων τούτων, τοῦ ἐνὸς παραίτιοι ἦσαν αὐτοὶ οἱ Ψαριανοί· τὸ δὲ ἄλλο προῆλθεν ἀπὸ τὴν διχόνοιαν καὶ τὴν ἀναρχίαν, ἥτις τότε ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ψαριανοὶ ἔπρεπε νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι, ἐπιχειροῦντες νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν παλαιάν τῆς νήσου αὐτῶν καὶ διαιροῦντες οὕτω τὰς δυνάμεις των, καθίστων πιθανωτάτην τὴν ἀπώθεσιν τῶν Τούρκων· ὅθεν πολὺ φρονιμώτερον ἦτο νὰ κατασκευάσωσι μίαν τινὰ ἀκρόπολιν τῆς νήσου αὐτῶν,

ἱκανὴν νὰ περιλάβῃ τὴν πολύτιμον κινητὴν περιουσίαν των, τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰς οἰκογενείας των, καὶ ὀχυρώσαντες αὐτὴν ἀποχρώντως, νὰ ἀναθέσωσι τὴν φρουρήσιν της εἰς τοὺς Μακεδόνας μισθοφόρους καὶ τοὺς ἄλλους ἀξιωμαχοὺς φυγάδας, αὐτοὶ δὲ ἐπιβάντες εἰς τὰ πλοῖά των, νὰ ἐπιχειρήσωσι κατ' ἀρχὰς τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα. Ἄν ἔπραττον τοῦτο, ὁ ἀπὸ τῶν πυρπολικῶν φόβος ἤθελεν ἴσως τρέψῃ εἰς φυγὴν τοὺς πολεμίους. Ἀλλὰ καὶ ἂν οἱ Τούρκοι κατάρθουν τελευταῖον νὰ ἀποβιβασθῶσιν, ἡ ἰσχυρὰ ἀκρόπολις αὐτῶν, ἀνθισταμένη ἐπὶ τινος τοῦλάχιστον ἡμέρας, ἤθελε δώσει κενὸν εἰς τὴν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπικουρίαν νὰ προσβῇ. Οἱ Ψαριανοὶ ἐξ ἐναντίας ἀπεφάσισαν νὰ περιμείνωσι τὸν ἐχθρὸν ἐπὶ τῆς νήσου καὶ νὰ διακρίσωσι τὰς δυνάμεις αὐτῶν πρὸς ὑπεράσπισιν ὁλοκλήρου τῆς παραλίας. Τὸ λάθος τοῦτο ἠδύνατο νὰ διορθωθῇ, ἂν προσέφθκον ἐγκαίρως αἱ ναυτικαὶ μοῖραι τῆς Ἰδρας καὶ τῶν Σπετσῶν.

Ἀλλ' ἐνῷ ὁ σκοπὸς τοῦ Χοτρεφ Πασᾶ νὰ προσβῇ τὰ Ψαρά ἦτο πρὸ καιροῦ γνωστὸς, ἡ βοήθεια ἐκεῖνη ἐβράδυνε νὰ ἐκπλεύσῃ, διὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας, τὰς ὁποίας προανεφέραμεν τὴν 19 Ἰουνίου ἐξέπλευσεν ὁ Καπετὰν Πασᾶς ἀπὸ Μιτυλήνης, καὶ τὴν ἐπιούσαν περὶ τὴν 5 ὥραν Μ. Μ., περιέζωσε τὰ Ψαρά ὁ ὑπέρογκος αὐτοῦ στόλος, ὅστις συνέκειτο ἀπὸ δύο δικρότων, ἐξ φρεγατῶν, δέκα κορβετῶν καὶ πολυαρίθμων ἄλλων μικροτέρων πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν πλοίων, ὥστε ὅλος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐχθρικῶν πλοίων συνεποσούτο εἰς 200· ὁ δὲ ἐν τῷ στόλῳ πεζικὸς στρατὸς ἀνέβαινε εἰς 14,000 Γιανιτσαρῶν καὶ ἄλλων ταγμάτων. Εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν, συγκροτηθέντος ἐπὶ τῆς νήσου πολεμικοῦ συμβουλίου, τινὲς ἐπέμειναν εἰσέτι λέγοντες, ὅτι τὸ συμφερότερον εἶναι νὰ πολεμήσωσι κατὰ θάλασσαν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθησαν. Οἱ δὲ ἄρχοντες τῶν Ψαρῶν, μὴ ἀκούμενοι εἰς τοῦτο, ὅτι ἀφῆκον τὸν στόλον αὐτῶν ἐντελῶς ἄχρηστον, διέταξαν

πρὸς τοῦτοις νὰ φέρωσιν εἰς τὴν ξηρὰν τὰ πηδάλια τῶν πλοίων, διότι τοῦτο ἀπῆντησαν οἱ μισθοφόροι, φοβούμενοι μήπως ἐγκαταλειφθῶσι. Τὴν 24 Ἰουνίου ἀπὸ πρωῒας ὁ Τουρκικὸς στόλος ἤρχισε σφοδρὸν πυροβολισμὸν κατὰ τε τῆς πόλεως, ἣτις ἔκειτο πρὸς τὸ μεσημβρινοχανατολικὸν τῆς νήσου, καὶ κατὰ τῶν πρὸς τοῦτο τὸ μέρος κυριωτέρων πυροβολοστασίων, ἐνθ' ἃ φορτηγὰ πλοῖα, κρυπτόμενα ὀπισθεν τοῦ καπνοῦ καὶ συνοδευόμενα ὑπὸ φρεγατῶν, ἐπλευσαν πρὸς τινὰ λιμένασκον, κείμενον εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου καὶ ἀπεβίβασαν ἐκεῖ τὰ στρατεύματα ἄνευ δυσκολίας τινὸς, διότι οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐπιστήσσει ὅλην αὐτῶν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν προσποιητὴν ἐκείνην κατὰ τῆς πόλεως ἐπίθεσιν.

Οἱ Τοῦρκοι, κυριεύσαντες ἐξ ἐφόδου ἐν ὀχύρωμα, εἰς τὸ ὁποῖον εὕρισκοντο 3 πυροβόλα καὶ 30 μόνον ἄνδρες, προσχώρησαν πολυάριθμοι εἰς τὰ ἐμπρὸς, καὶ τρέψαντες τὰ ὀλίγα καὶ ἀσθενῆ ἀποσπάσματα τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ψαριανῶν, ὅσα ἀπῆντησαν καθ' ὁδὸν, ἔστησαν περὶ τὴν 7 ὥραν τῆς πρωῒας τὰς σημαίας αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐπιχειμένων τῇ πόλει λόφων. Τότε φρίκη μεγάλη κατέλαβε κατ' ἀρχὰς τοὺς ἀθυμήσαντας πρόσφυγας, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς γενναιοτέρους τῶν Ψαριανῶν, οἵτινες ἰδόντες τὴν πόλιν αὐτῶν πανταχόθεν περιζωσθεῖσαν, ἀπηλπίσθησαν περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παῖδες ὤρμησαν εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὰ ἀκάτια ἢ εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου πολλοὶ αὐτῶν ἐπνίγησαν. Δέκα ἐννέα βρῖκια, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἠγκυροβολημένα εἰς τὰ παρακείμενα Ἀντίψαρα, ἀνελκύσαντα τὰς ἀγκύρας, κατέρωθωσαν νὰ διαφύγωσι τὸν ἐχθρικὸν στόλον, φέροντα τοὺς προὔχοντας, τὰς οικογενεῖας αὐτῶν, μέρος τῶν ναυτῶν καὶ τοὺς ὀλίγους φυγάδας, ὅσοι ὀρμήσαντες κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ἀπὸ τῶν Ψαριανῶν ἠδυνήθησαν ἢ ἐπὶ ἀκατίων ἢ κολυμβῶντες νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν μοῖραν ταύτην τῶν πλοίων. Οἱ δὲ Τοῦρκοι εἰσα-

ἔβαλον ἤδη εἰς τὴν πόλιν τῶν Ὑαρώων ἀπὸ τε ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, σφάζοντες κατὰ τὴν συνθήκην τῶν καὶ πυρπολοῦντες.

Ἐμελλεν ὁμοῦ νὰ μὴ παρέλθῃ ἄδοξος καὶ ἀνεκδίκητος ἡ πτώσις τῆς νήσου ἐκείνης, ἥτις τοσοῦτον κλέος περιποίησεν εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα καὶ πρὸ τῆς συμφορᾶς ταύτης καὶ μετ' αὐτήν. Ἐξ ἁκόσιοι Μακεδόνες προλαβόντες κατέλαβον τὸ διὰ 2½ πυροβόλων ὠχυρωμένον μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅπου εἶχον μετακομίσει τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν. Οἱ Τοῦρκοι, ἀποῦ ἐλεηλάτησαν καὶ ἐπυροβόλησαν τὴν πόλιν, ὥρμησαν κατὰ τοῦ ὠχυρώματος τούτου, ἀλλ' ἐπανελημμένως ἀπεκρούσθησαν. Τὴν ἐπιούσαν, 22 Ἰουνίου, ὁ Καπετὰν Πασᾶς ἐπανελάβε μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς δυνάμεως καὶ με πολλὴν μανίαν τὴν ἔροδον· πάλιν δὲ ἀπεκρούσθη.

Ἀλλὰ τὰ δύο τρίτα τῆς ἡρωϊκῆς φρουρᾶς εἶχον ἤδη πέσει, οἱ δὲ ὑπόλοιποι εἶχον ἀποκάμει ἀπὸ τῶν πληγῶν καὶ τῶν κάπων· ἐλπίς βοηθείας δὲν ὑπῆρχεν· ὅθεν ἀπεφάσισαν ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτῶν, ἀπόφασιν μεγάλην καὶ ἔνδοξον. Περὶ τὴν 4 ὥραν μ. μ. εἰς ἐξ αὐτῶν ἐξελθὼν τοῦ φρουρίου μετὰ θουαλλίδος ἐπλησίασεν εἰς τὴν εἴσοδον μεγάλης ὑπογείου πυριτοθήκης, ἥτις ἔκειτο ἔξωθεν τῆς Μονῆς· οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τὸν ἄνδρα, κατεπυροβόλησαν αὐτὸν καὶ τὸν ἐφόνευσαν· ἀκολούθως δὲ πέντε Ἕλληνες μιμηθέντες αὐτὸν ἔλαβον τὴν αὐτὴν τύχην. Τότε οἱ πολιορκούμενοι βλέποντες, ὅτι δὲν εἰμποροῦν νὰ ἐκπληρώσωσι τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τοῦ σχεδίου των, ἀπεφάσισαν νὰ βάλωσι πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα, ἥτις εὑρίσκετο ἐντὸς αὐτῆς τῆς Μονῆς. Ἐπαυσαν λοιπὸν τὸν πυροβολισμὸν, οἱ δὲ Τοῦρκοι πλησιάσαντες ἀμέσως, εἶχον ἤδη πανταχόθεν ἀναβῆ ξιφῆρεις ἐπὶ τῶν τειχῶν, ὅτε αἰφνης ἡ Ἑλληνικὴ σημαία κατεβιβάσθη, ὑψώθη δὲ λευκὴ ἐτέρα, φέρουσα τὴν ἐπιγράφην « Ἐλευθερία ἢ Θάνατος »· ἐδόθη ἔπειτα τὸ σύνθημα δι' ἐνὸς μόνου πυροβολισμοῦ, καὶ φθερὰ ἐκρηξίς, ἀναστρίσαντα

ἄλῃ τὴν νῆσον καὶ τὴν περίξ θάλασσαν, ἔθαψεν ὑπὸ τὰ ἐρεῖπια τοῦ Ἁγίου Νικολάου 4,000 Τούρκων μετὰ τῶν ἀτρομήτων τοῦ σταυροῦ ὑπερμάχων.

Ἀλλ' οὐδὲν ἥττον εἰς τῶν κυριωτέρων τῆς Ἑλλάδος προμαχόνων περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, τὸ Χριστιανικὸν αἶμα ἔρρευσε ποταμὴδόν· ἐκ τῶν Ψαριανῶν δὲν διεσώθησαν, εἰμὴ 3,600 ψυχαί, ἐκ τῶν Μακεδόνων σχεδὸν οὐδεὶς, ἐκ δὲ τῶν φυγάδων ὀλίγιστοι. Ὁ Καπετὰν Πασᾶς ἐκυρίευσεν, ἡ ἔκχυσεν 100 μεγάλα καὶ μικρὰ πλοῖα, καὶ ἀφήσας ἐπὶ τῆς νήσου φρουρὰν 2,000 ἀνδρῶν, ἀπῆλθεν εἰς Μιτυλήνην διὰ νὰ ἐτοιμασθῇ πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς δευτέρας παραγγελίας, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν, ἥτοι πρὸς ἄλωσιν τῆς Σάμου.

Ἡ πτώσις τῶν Ψαρῶν ἐπανηγυρίσθη μεγαλοπρεπῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπροξένησε τοσοῦτον ἐνθουσιασμόν εἰς ὅλην τὴν Τουρκίαν, ὥστε οἱ Μωαμεθανοὶ τῆς ἀνατολῆς συνέρρευταν πολυάριθμοι εἰς τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας διὰ νὰ βοηθήσωσι τὸ νέον τοῦ Χοσεὺ Πασᾶ ἐπιχείρημα. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἐσωφρονίσθησαν ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς καὶ ἀπεφάσισαν νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ σώσωσι τοῦλάχιστον τὴν Σάμον.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου πολυάριθμος Ὀθωμανικὸς στρατὸς ἦτο κατεσκευασμένος εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Σάμου παραλίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὁ δὲ Καπετὰν Πασᾶς κατῆλθε, μετὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πολεμικοῦ καὶ φορτηγοῦ στόλου, πρὸς τὴν παραλίαν ἐκείνην, διὰ νὰ κατορθώσῃ ἀπόβασιν τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν νῆσον. Ἀφ' ἑτέρου 12,000 περίπου Σαμίων κατέλαβον ἅπαντα τῆς πατρίδος αὐτῶν τὰ παράλια, ὅπου ἦτο δύνατον νὰ γείνη ἀπόβασις· προσῆλθε δ' εἰς τὸν πορθμὸν καὶ στόλος Ἑλληνικὸς αξιόλογος, διὰ νὰ πρερμποδίσῃ τὴν ἀπόβασιν. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἐκτὸς τῶν Ὑδραίων καὶ τῶν Σπεισιωτῶν, συνέδραμον καὶ τὰ λείψανα τοῦ τῶν Ψαριανῶν στόλου, ὅσοι ἐπέζησαν διὰ νὰ ἐκδικηθῶσι τὴν πτῶσιν τῆς ιδίας

πατρίδος. Ἐναύρχει δὲ τοῦ ὅλου στόλου ὁ ἀντιναύαρχος Γεώργιος Σαχτούρης, Ἰδρακίος, ὁ μετὰ τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην περιφανέστερος τῶν ναυτικῶν ἡγεμόνων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Τὴν 30 Ἰουλίου οἱ Ἕλληνες παρετήρησαν, ὅτι 40 περίπου φορτηγὰ πλοῖα καὶ μεγάλα ἀκάτια, φέροντα στρατὸν 2,000 ἀνδρῶν, ἀνεχώρησαν ἀπὸ τῆς Ἀσιανῆς παραλίας, διὰ νὰ ἀποβιβάσωσι τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο εἰς τὴν βόρειον ἀκτὴν τῆς Σάμου. Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ὁρμήσαντα διέλυσαν τὸν στολίσκον ἐκεῖνον, τόσῳ εὐχερέστερον, ὅσῳ ὁ μέγας Τουρκικὸς στόλος δὲν ἦτο παρών· τρία ἐκ τῶν φορτηγῶν ἐκυριεύθησαν, πολλὰ κατεστράφησαν, τὰ δὲ λοιπὰ μετὰ κόπου ἐσώθησαν. Τὴν ἐπιοῦσαν 31 Ἰουλίου, ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ἡγκυροβολημένος ὢν εἰς τὸ στενώτατον τοῦ πορθμοῦ, εἶδεν ἐπερχόμενον ἐπ' αὐτὸν ἀπὸ μεσημβρίας δεκαοκτὼ μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα, ἀλλὰ προβαίνοντα βραδέως, διότι ἔπνεε σφοδρὸς βόρειος ἄνεμος. Ὁ Σαχτούρης συνεκάλεσεν ἀμέσως ἅπαντας τοὺς πλοιάρχους εἰς τὴν ναυαρχίδα, ὅπου ἀπεφασίσθη νὰ περιμείνωσι τὸν ἐχθρὸν εἰς ἣν ἦσαν θέσιν καὶ νὰ ναυμαχήσωσιν ἐπ' ἀγκυρῶν. Περί τὴν 7 ὥραν, δύο φρεγάται καὶ μία κορβέττα, πλησιάσασαι, ἤρχισαν τὸν πυροβολισμόν. Ὁ ἀντιναύαρχος διέταξεν ἀμέσως τὰ πυρπολικά νὰ προχωρήσωσιν· ἐκ τούτων ἓν μὲν ὥρμησε κατὰ μιᾶς φρεγάτας, ἕτερον δὲ κατὰ μιᾶς κορβέττας· τοῦτο καὶ μόνον τὸ κίνημα, ἤρκεσε διὰ νὰ τρέψῃ τοὺς Τούρκους εἰς φυγὴν.

Τὴν 4 Αὐγούστου, περὶ τὴν 7 ὥραν τῆς πρωῒας, οἱ Τούρκοι, πλησιάσαντες πάλιν, ἐπανελάβον τὴν μάχην· οἱ Ἕλληνες ἀπὴντησαν γενναίως εἰς τὸν ἐχθρικὸν πυροβολισμόν διαρκήσαντα μέχρι τῆς 40 ὥρας, ὅτε οἱ Τούρκοι, ἰδόντες τέσσαρα πυρπολικά προχωρήσαντα κατ' αὐτῶν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ κατεδιώχθησαν μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης. Τελευταῖον ὁ Καπετὰν Πασᾶς, αἰσχυρόμενος, διότι ἀνεχαιτίζετο ὑπὸ τοσοῦτον ἀσθενοῦς δυνάμεως, εἰσῆλθεν εἰς τὸν πορθμὸν

μετὰ τεσσαράκοντα καὶ δύο μεγάλων πλοίων· καὶ αἱ μὲν φρεγάται αὐτοῦ ἐπεχείρησαν φοβερὸν πυροβολισμόν κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Σάμου πυροβολοστικῶν, αἱ δὲ κορβέτται καὶ τὰ ἄλλα μικρότερα Τουρκικὰ πλοῖα ἐπλευσαν πρὸς τὴν Ἀσιανὴν παραλίαν. Δεκαεξ Ἰδραϊκὰ καὶ Σπετσιωτικὰ πλοῖα, ἀνεκύσαντα τὰς ἀγκύρας, προσέβαλον εἴκοσι καὶ δύο ἐχθρικά, οἱ δὲ Σάμιοι ὑπεστήριζον ἀπὸ τῆς νήσου αὐτῶν τὸν ἀγῶνα. Μετ' ὀλίγον, ὁ ἐν τῷ μεταξὺ προφθάσας εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης Κανάρης προχωρεῖ μετὰ τοῦ πυρπολικοῦ αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, καίται ὑπὸ ἀληθοῦς χαλάζης σφαιρῶν κεραυνοβολούμενος. Τὸ δὲ πολυμῆδον τοῦτο κίνημα ἀναγκάζει κατὰ τὸ σύνθημα τοὺς παλαιούς· νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν, περὶ τὴν 10 ὥραν π. μ. Ὁ Ὀθωμανὸς ἀρχινύκρχος ἐβλεπεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποβιάσῃ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Σάμον, ἐν ὅσῳ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος κατεῖχε τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῷ πορθμῷ. Ὅθεν τὴν 5 Αὐγούστου ἐπιχειρεῖ τετάρτην ἔφοδον, ἐπαγαγοῦσαν ἀγῶνα πεισματωδέστερον καὶ αἱματηρότερον ὅλων τῶν προηγουμένων.

Μία μεγάλη φρεγάτα καὶ μία κορβέττα, φερόμεναι ὑπὸ εὐδίου ἀπὸ ξηρᾶς ἀνέμου, καὶ παρελθοῦσαι τὴν ἄκρην τῆς Μυκάλης, ἤρχισαν τὸν πυροβολισμόν, ἐνῷ ὁ ἐπίλοιπος Τουρκικὸς στόλος ἐζήτησε νὰ διέλθῃ μετὰ τῆς Ἀσιανῆς παραλίας καὶ τῆς ἀριστερᾶς τῶν Ἑλλήνων πτέρυγος, ἣν κατεῖχεν ἡ τῶν Σπετσιωτῶν μοῖρα γενναίως ἀγωνισθεῖσα. Κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐν τῷ πορθμῷ καὶ ἐπὶ τῶν ἀντιθέτων παραλίων 60,000 μαχητῶν ἀντεπαρετάχθησαν κατ' ἀλλήλων, ἡ δὲ τύχη τῆς Σάμου ἐξηρτάτο ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς πάλης τούτης. Περὶ τὴν 10 ὥραν π. μ. προχωροῦσι τὰ πυρπολικά κατὰ τῆς μεγαλειτέρας τοῦ ἐχθροῦ φρεγάτας, ἥτις ἔφερε 54 πυροβόλα, 600 ἄνδρας· καὶ ἐν μὲν Ἰδραϊκὸν ἀποκορεύεται· ἀλλὰ πλησιάζει ὁ Κανάρης, καὶ τὸ ἐκπεπληγμένον Τουρκικὸν πλοῖον

ζητεῖ νὰ φύγῃ πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Ἀσίας. Πρὶν ὅμως κατορθώσῃ τοῦτο, ὁ Κανάρης τὸ προφθάνει. Τότε ἅπαντες οἱ στρατιῶται καὶ ναῦται ρίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ αὐτοὶ μὲν καταδιώκονται ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν ἀκατίων, τὸ δὲ πῦρ καταλαβὼν τὴν πυριτοθήκην ἀνατρέπει τὴν φρεγάταν. Ἡ ἐκρηγξίς ὑπῆρξε τοσοῦτον ἰσχυρὰ, ὥστε τὰ περιϋπτάμενα συντρίμματα ὄχι μόνον κατέστρεψαν δώδεκα περίπου ἐχθρικά πλοίαρικα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας αὐτῆς ἐπλήγωσαν καὶ ἐφόνευσαν ἀνθρώπους πολλούς. Οἱ πολέμιοι τρομάζαντες ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου θεάματος, διακόπτουσιν ἐπὶ μικρὸν τὴν μάχην· ἐπαναλαμβάνουσι δὲ αὐτὴν πάλιν. Ὁ Καπετὰν Πασᾶς μετὰ τῆς ναυαρχίδος καὶ τριῶν φρεγατῶν, πλησιάσας εἰς τὴν Σάμον, κεραυνοβολεῖ τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς ἰσχυρῶς ἀμυνομένην· περὶ δὲ τὴν 3 ὥραν, ὁ Γεώργιος Βατικιώτης, ὑπὸ τῶν Ὑδραϊκῶν πλοίων ὑποστηριζόμενος, καίει ἐν Τουνεζικὸν βρίκιον 20 πυροβόλων· καὶ περὶ τὴν 5 ὥραν καίεται ὁμοίως μία μεγάλη Τριπολιτικὴ κορβέττα, περιζωσθεῖσα ἀφ' ἐνὸς μὲν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ραφαλιᾶ, ἀφ' ἐτέρου δ' ὑπὸ Σπετζιωτικοῦ πυρπολικοῦ. Τελευταῖον μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου οἱ Τοῦρκοι ἀναγκάζονται νὰ υποχωρήσωσιν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἀναλαμβάνουσι τὴν ἐν τῷ πορθμῷ αὐτῶν θέσιν καὶ μένουσι κύριοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

Εἰς τὴν ἀξιολογητέον ταύτην ναυμαχίαν ἔπαθον οἱ ἐχθροὶ μεγάλας ζημίας, διότι ἀπέβηλον 3 ἐξάρετα πλοῖα, ἐκατὸν πυροβόλα καὶ 1000 τοῦλάχιστον ἄνδρας· οἱ δ' Ἕλληνες ἀπώλεσαν μὲν 23 πυρπολικά, ἀλλ' ἐκ τῶν πυρπολιστῶν τρεῖς μόνον ἐφονεύθησαν. Τὰ πολεμικὰ ἡμῶν πλοῖα ὀλίγον ἐβλάβησαν· τὰ δὲ κατορθώματα τῶν πυρπολιστῶν ὑπῆρξαν τοσοῦτω μάλλον θαυμαστά, ὅσῳ ἐγένοντο ἐν πελάγει καὶ ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ.

• Τὰ ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἐσκηνωμένα ἐχθρικά στρατεύματα, ἰδόντα τὴν ἥτταν τοῦ στόλου των καὶ καταπληγέντα ὑπὸ τῆς

ἐπρήξεως, ἡσθάνθησαν τὴν προθυμίαν αὐτῶν ψυχραινομένην, καὶ ἤρχισαν σωρὸν νὰ δραπέτεύωσιν. Οἱ πλοίαρχοι δύο Γαλλικῶν πλοίων παρεννεθέντων πλησίον τοῦ ἀγῶνος, ἔσπευσαν νὰ συγχρηῶσι τὸν Σαχτούρην διὰ τὸ λαμπρὸν αὐτοῦ κατόρθωμα, ὁ δὲ Καπετὰν Πισᾶς ἐπέστη ἤδη, ὅτι ἀνάγκη νὰ ἀφήσῃ πρὸς τὸ παρὸν τὰ κατὰ τῆς Σάμου βουλευματα αὐτοῦ, καὶ ἔπλευσεν εἰς Κῶ, διὰ νὰ περιμείνῃ ἐκεῖ τὸν μέγαν Αἰγυπτιακὸν στόλον, ὅστις πρὸ καιροῦ παρασκευαζόμενος εἶχε τελευταῖον ἐκπλεύσει ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰουλίου μηνός, διὰ νὰ συνοδεύσῃ τὰ φορτηγὰ πλοῖα, ἐφ' ὧν ἔμελλον νὰ μετακομισθῶσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον τὰ στρατεύματα τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ Πασᾶ.

Ὁ στόλος οὗτος συνέκειτο ἐκ 54 πολεμικῶν πλοίων καὶ ἐκ 350 περίπου φορτηγῶν· ἡ δ' ἔνωσις αὐτοῦ μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ ἐγένετο περὶ τὰ μέσα τοῦ Αὐγούστου μετὰξὺ Κῶ καὶ τῆς κατέναντι ἐπὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας κειμένης Ἀλικαρνασσού. Τὰ στρατεύματα ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ξηρὰν διὰ νὰ λάβωσιν ἀναψυχὴν τινα ἀπὸ τῆς μακρᾶς θαλασσοπλοΐας, τὰ δὲ φορτηγὰ πλοῖα διετάχθησαν νὰ προμηθευθῶσιν ὕδωρ καὶ τροφὰς διὰ πλοῦν 25 ἡμερῶν, μέχρι τῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλὰ ὁ πλοῦς οὗτος δὲν ἔμελλε νὰ κατορθωθῇ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο.

Ἡ ἀγγελία τῶν νικῶν τοῦ Σαχτούρη ἐνέπλησεν ἐνθουσιασμοῦ ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα· νέα πυρπολικά παρασκευάσθησαν ἐν τάχει· ἄφθονα πολεμεφόδια ἐστάλησαν εἰς τὸν κατὰ τὰ πικράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἡμῶν στόλον, καὶ ὁ Μιαούλης, ὅστις ἐν τῷ μετὰξὺ εἶχεν ἀπασχοληθῆ εἰς ἄλλας ὑπηρεσίας, ἀπῆλθεν ἡδὴ αὐτὸς πρὸς τὸ κύριον ἐκεῖνο τοῦ πολέμου στάδιον, συνεπαχόμενος τὴν δευτέραν τῶν Ὑδραίων μοῖραν. Ἐνωθεὶς δὲ τὴν 22 Αὐγούστου περὶ Πάτρων μετὰ τοῦ Σαχτούρη ἀνέλαβε τὴν ὅλην ἀρχηγίαν. Σύμπασα ἡ δύναμις αὐτοῦ δὲν ὑπερέβαινε τὰ 70 πλοῖα, φέροντα 5,000 μὲν ναυτῶν

700 δὲ πυροβόλα, μεθ' ὧν ὤφειλε ν' ἀντιπαραταχθῇ εἰς 80,000 γυυτῶν καὶ στρατιωτῶν καὶ εἰς 2,500 πυροβόλα. Ἀπὸ τῆς πρώτης τῆς 23, ἐξέπλευσαν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἐχθροῦ εἴκοσι τῶν ἀρίστων Ἑλληνικῶν πλοίων, μετὰ 23 πυρπολικῶν, ἀπετέλουν τὴν πρωτοπορείαν· τὰ δὲ λοιπὰ ἡκολούθουν ἐν διαστήματι δύο μέχρι τριῶν Ἀγγλικῶν μιλίων. Περὶ τὴν 44 ὥραν, ἡ πρωτοπορεία προσέβηκε μίαν πρόσκοπον φρεγάταν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἔτρεψεν αὐτὴν εἰς φυγὴν· οἱ Τοῦρκοι, ἐν τῷ ἄμα, ἀνελκύσαντες τὰς ἀγκύρας, παρατάχθησαν ὡς εἰς μάχην, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες προσήρχοντο μετὰ θυμῆος τοῦ θάρρους, ἡγουμένου τοῦ ναυάρχου αὐτῶν. Ὁ Καπετὰν Πασᾶς ἀντεπεξήλθεν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, θραυσθέντος τοῦ ἄνω τμήματος τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἰστοῦ, ἠνγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀλικαρνασσόν. Μία Τουρκικὴ κορβέττα, ἐλθοῦσα εἰς πεισματώδη συμπλοκὴν ἐπὶ δέκα λεπτά τῆς ὥρας μετὰ μιᾶς Ἑλληνικῆς, ἀπώλεσε τὸν πλοίαρχόν της. Ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς ἔδειξεν ὁμοίως πολλὴν τόλμην καὶ μετὰ κόπου διέφυγε τὸν ἐσχατον ἀφ' ἐνὸς πυρπολικοῦ κίνδυνον, ὃ δὲ ναύαρχος τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου, Ἰσμαήλ Γιβραλτάρ, δις παρέπλευσε τὴν ὅλην Ἑλληνικὴν παράταξιν, κεραινοβολήσας αὐτὴν διὰ πυρὸς σφοδροτάτου· ἀλλ' ἡ ἐπίλοιπος Τουρκικὴ δύναμις ἀνεδείχθη νωθρά καὶ περιῆλθεν εἰς σύγχυσιν, τὴν ὁποῖαν ἠῤῥανε τὸ στενὸν τοῦ πορθμοῦ, ἐν ᾧ συνεκροτήθη ἡ ναυμαχία.

Τὸ ἐσπέρας οἱ Ἕλληνες, ἀρκεσθέντες εἰς τὸ ὅτι ἀνήγγειλαν τὴν παρουσίαν αὐτῶν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, ἐξῆλθον τοῦ πορθμοῦ· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐνόησαν, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ διαπλεύσωσι τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἐν ᾧ εἶχον πλησίον των τὸν Ἑλληνικὸν στόλον· ὅθεν, μετὰ πολλῶν ἡμερῶν ἀλλεπαλλήλους σκέψεις, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσωσι κοινὴν κατ' αὐτῶν ἐφοδον καὶ ἀνείλκυσαν ἐπὶ τούτῳ τὰς ἀγκύρας.

Τὴν 28 Αὐγούστου, περὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ὁ Μικ-

ούλης καὶ ὁ Σχχτούρης, οἵτινες μετὰ τῶν ἄλλων 12 Ἰδρα-
κῶν πλοίων παρέμενον εἰς Ἀτάλειαν, παρετήρησαν ὀγδοήκον-
τα καὶ ἑπτὰ Τουρκικὰ καὶ Αἰγυπτιακὰ πλοῖα, ὑπὸ λαμπροῦ
ἀνέμου, ἀπὸ τοῦ νοτειοανχτολικοῦ μέρους φερόμενα ἐπ' αὐ-
τοὺς, καὶ σχηματίζοντα μίαν γραμμὴν ἐκτεινομένην ἀπὸ
Λέρου μέχρι Καλύμνου. Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ὥρμησαν ἀ-
μέσως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐπελθούσης μετ' οὐ πολὺ εἰς βοή-
θειαν αὐτῶν ἐτέρως μοίρας τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἀντέστη-
σαν γενναίως μέχρις οὗ, μετὰ τινος ματαίας ἀποπειρας τῶν
πυρπολιστῶν, δύο Ἰδραίων πυρπολικὰ κατώρθωσαν νὰ κολ-
λήσωσιν εἰς τὴν φρεγάταν τοῦ ναύαρχου τῆς Τύνιδος. Τὸ
πλοῖον τοῦτο φέρον 44 πυροβόλα ἐτινάχθη μετ' ὀλίγον εἰς
τὸν ἕρα· τὸ ἐξ 750 ναυτῶν καὶ στρατιωτῶν συγκείμενον
αὐτοῦ πλήρωμα κατεποντίσθη, αὐτὸς δὲ ὁ ναύαρχος καὶ εἰς
συνταγματάρχης τοῦ Ἀραβικοῦ στρατοῦ συνελήφθησαν αἰχ-
μάλωτοι. Ἡ ναυμαχία τότε κατέπαυσε, καὶ οἱ πολέμιοι ἀ-
πῆλθον κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς Κάλυμνον, ἔπειτα δὲ πάλιν εἰς
Ἀλικαρνασσόν.

Ἐνταῦθα ὁ Καπετὰν Πασᾶς καὶ ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς, συσκε-
φθέντες πάλιν, ἀπεφάσισαν, ἀντὶ νὰ πλεύσωσιν ἀμέσως εἰς
τὴν Πελοπόννησον, νὰ ἐνασχοληθῶσι κατὰ τὸ φθινόπωρον, εἰς
τὸ νὰ καθυποτάξωσι τὴν Σάμον. Ὅθεν τὴν 6 Σεπτεμβρίου
ἐξέπλευσαν μετὰ 200 πολεμικῶν καὶ ἄλλων πλοίων, ἀλλὰ
παρεμποδιζόμενοι ὑπὸ τῆς σφοδρότητος καὶ τῆς ἀνωμαλίας
τοῦ ἀνέμου, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προχωρήσωσι πολὺ. Οἱ Ἑλ-
ληνες διηρημένοι εἰς δύο μοίρας παρετήρησαν τὰ κινήματά
των· τὴν δὲ 10 ὁ Μικούλης συνηντήθη μετ' αὐτῶν μεταξὺ
Ἰκαρίας καὶ Ἀμοργοῦ· εἶχε δὲ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέ-
ρας ἐκείνης προπορευθῆ πολὺ τῆς ἰδίας μοίρας, μετὰ ἐξ μόνον
πλοίων, ὅτε αἰφνης κατελήφθη ὑπὸ γαλήνης βαθείας καὶ πε-
ριῆλθεν εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον, διότι οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Αἰγύ-
πτιοι, ὠφελιμέντες ὑπὸ ζωηροῦ μεσημβρινουδτικοῦ ἀνέμου,

ᾠρησαν κατ' αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἰβραήμ, δεικνύων τὰ δύο κεχωρισμένα τμήματα τῆς Ἑλληνικῆς μοίρας, τὰ ὅποια ἴσταντο ὡς κορμοὶ ἀκίνητοι ἐπὶ τοῦ πελάγους, ἀνέκραξε γεγωνυῖα τῇ φωνῇ «Ἀμφότερα εἶνε ἰδικὰ μας!» Ἀλλ' ἂν καὶ τινὰ τῶν Τουρκικῶν πλοίων περιέζωσαν τρώντι τὰ ἐξ Ἰδραϊκῆ καὶ ἡνάγκασαν αὐτὰ νὰ διατελέσωσιν ἀμυνόμενα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἂν καὶ οἱ ἐχθροὶ κατηνάλωσαν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον 10,000 βολὰς, αἱ ἐλπίδες αὐτῶν ἐματαιώθησαν· διότι περὶ δυσμᾶς ἡλίου πνεύσαντος βορειοδυτικοῦ ἀνέμου, τὰ δύο τμήματα τῆς Ἑλληνικῆς μοίρας κατῴρθωσαν νὰ ἐνωθῶσιν. Εἰς ταύτην τὴν περὶ ἱκερίαν ναυμαχίαν ἔπαθε πολλὴν ζημίαν ἡ φρεγάτα τοῦ Ἰσμαήλ Γιβραλτάρ.

Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζον, ὅτι ἠπειλεῖτο πάλιν ἡ Σάμος, καὶ ὅτι ἐπὶ τούτῳ ἠθροίσθησαν στρατεύματα εἰς τὴν ἀπέναντι Ἀσιανὴν παραλίαν, ὁ μὲν Σαχτούρης ἔμεινεν ἐκεῖ πλησίον, διὰ νὰ παρεμποδίσῃ πᾶσαν στρατευμάτων διαπεραίωσιν εἰς τὴν νῆσον, ὁ δὲ Μιαούλης παρηκολούθει ἄγρυπνος τὸν μέγαν Τουρκικὸν στόλον, ὅστις παρέπλεε περὶ Νάξον καὶ Μύκωνον. Τὴν νύκτα τῆς 15 σφοδρὰ τρικυμία διέλυσε τοὺς Τούρκους τῇδε κἀκεῖσε· καὶ συνηθροίσθησαν μὲν πάλιν μετὰ τὴν ἀκτάπαυσιν αὐτῆς εἰς Μιτυλήνην, ἀλλ' ὁ Καπετὰν Πασᾶς, ἀθυμήσας διὰ τὰς ἀδιαλείπτους ταύτας συμφοράς, ἐγκητέλιπε τὰ κατὰ τῆς Σάμου βουλευόμενα αὐτοῦ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν Ἑλλησπόντον, ἀφήσας ἀξιόλογον μέρος τοῦ στόλου του εἰς τὸν Ἰβραήμ Πασᾶν, ὅστις ἀνείλκυσε ἤδη τὰς ἀγκύρας αὐτοῦ διὰ νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Ἀλικαρνασσόν. Τὴν νύκτα ὅμως τῆς 24 πρὸς τὴν 25 ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Σαχτούρης, ἐξελθόντες κατ' αὐτῶν, ἔκαυσαν ἐν βρίκιον καὶ μίαν κορβέτταν αὐτοῦ, καὶ τὸν ἡνάγκασαν νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Μιτυλήνην.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου, κατῴρθωσε τελευταῖον ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Ἀλικαρνασσόν· ἀλλ' ἐνόησε καὶ αὐτὸς, ὅτι δὲν ἦτο πλέον καιρὸς νὰ περνα-

ση εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἀπεφάσισε νὰ διαχειμάρῃ εἰς Κρήτην. Ἐπὶ δὲ τούτῳ ἐξέπλευσεν ὁλόκληρος αὐτοῦ ὁ στόλος ἐξ Ἀλικαρνασσὸς τὴν 27 Ὀκτωβρίου. Ὁ Μικούλης ἔμωσ, μαθὼν τὰ σχέδιά του ἀπὸ τινῶν αὐτομόλων, δὲν ἔπαισε κυνηγῶν αὐτὸν καὶ κυριεύων ἐκ διαλειμμάτων τὰ φορτηγὰ του πλοῖα· τὴν δὲ 4 Νοεμβρίου, ἐκ τοῦ συστάδην πρὸς τὸν ὅλον Τουρκικὸν στόλον ναυμαχήσας, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ περάλια τῆς Ἀσίας. Καὶ τότε θεωρῶν ὅτι, οἱ μὲν πολέμιοι εἰς τὴν περιῆλθον κατὰστασιν ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐπιχειρήσωσιν τι σπουδαῖον προσεχῶς, αὐτὸς δὲ δυσκόλως ἠδύνατο νὰ παρκαμείνῃ ἐν πελάγει διὰ τὸ χειμερινὸν τῆς ὥρας, ἐπανῆλθε τελευταῖον εἰς Ἰδραν, τυχὼν αὐτόθι ὑποδοχῆς τῆς πρεπούτης εἰς τὴν ἀπαράμιλλον ἐκείνην ἐπιτηδεϊότητα, ἀνδρίαν καὶ καρτερίαν.

Ἐκ τῶν ἐπτά ναυτικῶν ἐκστρατειῶν, ὅσας ἐν διαστήματι τοῦ ὅλου ἀγῶνος οἱ πικτέρες ἡμῶν ἐπεχείρησαν, αὕτη περιποίησε μὲν πλείστον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα κλέος, ἐπροξένησε δὲ τὴν μεγίστην εἰς τοὺς Τούρκους ζημίαν. Διότι ἀπὸ Ἰουλίου μέχρι Δεκεμβρίου, οἱ ἐχθροὶ ἀπώλεσαν 2 λαμπράς φρεγάτας, 2 κορβέττας καὶ 2 βρίκια, τὸ ὅλον ἔξ πολεμικὰ πλοῖα, πυρποληθέντα μεθ' ὅλων αὐτῶν τῶν πληρωμάτων· ἔτι δὲ μίαν κορβέτταν, ναυαγήσασαν, καὶ 50 φορτηγὰ πλοῖα, αἰχμαλωτισθέντα, καταβυθισθέντα ἢ καταστραφέντα· εἰς ναύαρχος καὶ 4,000 στρατιῶται καὶ ναῦται συνελήφθησαν, ἐφονεύθησαν ἢ κατεποντίσθησαν· 500 περίπου τακτικοὶ Ἄραβες ἀπῆχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Ναύπليون, τὴν τότε πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους. Ἐὰν δὲ εἰς τούτους προσθέσωμεν τοὺς εἰς Ψαρὰ πεσόντας καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀπὸ νοσημάτων θανόντων, ἀναμφιβόλως οἱ πολέμιοι ἀπέβηλον εἰς ταύτην τὴν κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος στρατεῖαν τοῦλάχιστον δεκαπέντε χιλιάδας ἀνδρας, καὶ ἡ ὅλως ματαιωθείσα χρηματικὴ δαπάνη αὐτῶν ὑπῆρξεν ὑπέρογκος.

Εἰς δὲ τὴν Στερεάν, ὁ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ ἔτους τούτου διορισθεὶς νέος Ρόυμελη-Βαλεσής, δηλαδὴ σατράπης τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ἑλληνικῶν χωρῶν Δερβίς-Πασᾶς, συγκροτήσας στρατὸν 10,000 Ἀλβανῶν, ἐπεχείρησε νὰ εἰσβάλῃ κατὰ τὸν Ἰούλιον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν καταλαβόντων τὰ στενὰ ὀπλαρχηγῶν Πανουριᾶ, Γεωργίου Δράκου, Γ. Δαγκλῆ, Διαμαντῇ Ζέρβα, Χριστοφόρου Πεῤῥαῖβοῦ, Σκαλτσᾶ καὶ Σαφάκα, μεθ' ὧν συνετάσσοντο καὶ τινες Σουλιῶται καὶ Πελοποννήσιοι. Ἐκ τῶν ἐνταῦθα γενομένων μαχῶν, ἡ μᾶλλον ἀξιωμακρὺς εἶναι ἡ περὶ τὴν Ἀμπλιανήν, τὴν 14 Ἰουλίου συγκροτηθεῖσα, καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι ἔπαθον ἥτταν ὀλοσχερῆ, καταλιπόντες εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν δύο πυροβόλα, ἐπτὰ σημαίας καὶ πολλὰ ὄπλα καὶ πολεμεφόδια. Ὁ Δερβίς Πασᾶς παρέμεινεν εἰσέτι ἐπὶ τρεῖς περίπου μῆνας εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Κηφισοῦ καὶ τοῦ Σπερχειοῦ, μὴδὲν δυνάμενος νὰ ἐπιχειρήσῃ παρενοχλούμενος δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀπῆλθεν τὴν 6 Ὀκτωβρίου ἐπέκεινα τοῦ Σπερχειοῦ. Προσβληθέντες δ' οἱ ἐχθροὶ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Λάμπρον Βεῖκον ἠναγκάσθησαν νὰ διαλυθῶσιν. Ὁ Σουλτάνος, ἀποδώσας τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης εἰς τὴν ἀναξιότητα τοῦ Δερβίς Πασᾶ, καθήρεσεν αὐτὸν καὶ ἀκολούθως τὸν ἀπεκεφάλισεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

1825

Ἄφιξις τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου εἰς Μεθώνην. — Απόβασις τῶν Αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων καὶ πολιορκία τῆς Πύλου. — Ὑποχώρησις τοῦ κατὰ τῶν Ἀράβων ἐπιτεθέντος Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. — Ἄλωσις τῆς Σφακτηρίας. — Τὸ Ἑλληνικὸν πλοῖον « ἡ Ἀθηνᾶ ». — Ὁ ὑπὸ τοῦ Μισούλη ἐμπρη-

σμός ἐχθρικοῦ πλοίου ἐν Μεθώνῃ. — Ἡ περὶ Καφερέα ναυμαχία ναυαρχοῦντος τοῦ Σαχτοῦρη. — Ἡρωϊκὸς θάνατος Γρηγορίου Δικαίου κατὰ τὴν Κυπαρισσίαν. — Εἴσοδος τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ εἰς Τρίπολιν. — Μάχη ἐν Μύλοις καὶ ἀποκρουσίς τῶν Ἀράβων. — Μάχη ἐν Τρικάρφοις καὶ τροπή τῶν Ἑλλήνων. — Τελευταία πολιορκία τοῦ Μεσολογίου.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους τούτου οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἱ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος διαταράξαντες τὴν Ἑλλάδα εἶχον καταπάσει. Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἦτο ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης, ἀδελφὸς τοῦ ἐπὶ τῇ συνέσει αὐτοῦ περιωνόμου Λαζάρου Κουντουριώτου. Ἦσαν δὲ οἱ δύο οὗτοι ἀδελφοὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἀφοσίωσιν αὐτῶν οἱ περιφανέστεροι πολῖται τῆς Ἰδρας, ἥτις διετέλεσε δι' ὅλου τοῦ ἀγῶνος ἡ κυριωτάτη ἐστία τῆς ναυτικῆς ἡμῶν δυνάμεως, καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας πάλιν κυρίως ἐξηρτάτο ἡ τύχη τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Τὰ δὲ λοιπὰ μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἦσαν ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, ὁ Π. Μπότσας, ὁ Α. Φωτίλας, καὶ ὁ Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης· γενικὸς δὲ γραμματεὺς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Αὕτη ἡ Κυβέρνησις ὑπῆρξεν ἡ ἐσχυροτέρη ὅλων τῶν προηγουμένως συστηθεισῶν· εἶχε δὲ καὶ πόρους χρηματικούς ἀξιολόγους ἀπὸ τῶν δανείων, τὰ ὅποια τότε συνωμολογήθησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀντὶ ὅμως ν' ἀσχυληθῇ πῶς νὰ παρεμποδίσῃ παντὶ σθένει τὴν εἰς Πελοπόννησον διαπεραίωσιν τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ, ἐπέστησεν ἀκαίρως ὅλην αὐτῆς τὴν προσοχὴν εἰς τὸ νὰ κυριεύσῃ τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔτι κατεχόμενον φρούριον τῶν Πατρῶν. Ἐκ τῆς ἀμελείας ταύτης ὠφελούμενος ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς, κατώρθωσεν ἤδη ὅ,τι κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δὲν εἰμύρεσε νὰ κατορθώσῃ, καὶ ἀφοῦ ἀνεπλήρωσεν ὅλας τὰς ζήμιας, ὅσας εἶχε πάθει, διεπεραιώθη ἀκωλύτως εἰς Πελοπόννησον μετὰ 50 πολεμικῶν καὶ φορτη-

γών πλοίων, καὶ ἀπεβίβασε τὴν 11 καὶ 12 Φεβρουαρίου πρὸς τὴν Μεθώνην, ἣτις κατεῖχeto ἔτι ὑπὸ τῶν Τούρκων, 4,000 πεζῶν καὶ 400 ἱππεῖς. Ἐπειτα τὴν 5 Μαρτίου ἐπῆλθε καὶ δευτέρα τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ μοῖρα, συγκεντρωμένη ἀπὸ 7,000 ἀνδρῶν, ἐν οἷς ἦσαν 400 ἑτεροὶ ἱππεῖς.

Ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς τότε ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπολιόρκησε τὴν Πύλον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐτροφοδότησεν ἀπὸ θαλάσσης τὰς Πάτρας, καὶ ἐπεμψε πάλιν τὸν στόλον αὐτοῦ εἰς Σούδαν διὰ νὰ παραλάβῃ ἐκεῖθεν νέα στρατεύματα καὶ πολεμφοδία. Τὰ ἐν Ἀχαΐᾳ ἐνησυχημένα Ἑλληνικὰ στρατεύματα κατήλθον μὲν τελευταῖον εἰς Μεσσηνίαν καὶ ἐπεχείρησαν νὰ προσβάλλωσι τὰ νῶτον τοῦ Ἀραβᾶς· ἀλλ' ἀνθορμήσαντος τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ μετὰ 3,000 πεζῶν, 400 ἱππέων καὶ 4 πυροβόλων, δὲν ἡδυνήθησαν ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὸν τακτικῶς ὀργανισμένον Ἀραβικὸν στρατόν. Εἰς ταύτην τὴν μάχην συμβῆσαν ἐν Κρεμυδίῳ οἱ Ἕλληες ὑπέστησαν θραύσιν μεγάλαν, ἐφονεύθησαν ἡ ἡγματοῦσίθησαν περὶ τοῦς 500, ἐν οἷς καὶ πολλὰ ἐπίσκημα πρόσωπα.

Τότε ὁ Μιαούλης ἐκπεμφθεὶς ἤδη ἠγωνίσθη νὰ παρεμποδίσῃ τὴν μετακώμισιν νέων στρατευμάτων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ Κρήτης καὶ Ἀλεξανδρείας· κατ' ἀρχάς ὅμως ἕνεκα δύο ἀλλεπαλλήλων τρικυμιῶν καὶ ἔπειτα ὑπὸ γαλήνης καταληφθεὶς, δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ τοῦ καὶ τὴν 19 Ἀπριλίου, ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπεβίβασε πάλιν εἰς Μεθώνην 4,000 ἀνδρῶν καὶ πλῆθος πυροβόλων καὶ ἄλλων πολεμφοδίων.

Μετ' ὀλίγον ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παράδοσιν τῆς Πύλου, ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, καὶ ἐπὶ τοῦτῃ τὴν 25 Ἀπριλίου παρέστησαν εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ λιμένος 52 πολεμικὰ Αἰγυπτιακὰ πλοῖα. Ἐντὸς τοῦ λιμένος εὐρίσκοντο ὀκτὼ Ἑλληνικὰ πλοῖα ὑπὸ τὸν μοίραρχον Ἀναστάσιον Τσαμαδὸν τὸν ἀριστον ἴσως τῶν πλοιάρχων τῆς Ἰδρίας. Ὁ Μυροκοροδάτος, ὅστις εἶχε δράμει ἐκ Ναυπλίου εἰς

τὸ κρίσιμον ἐκεῖνο πεδῖον τῆς μάχης, μετέβη αὐτὸς εἰς τὴν νῆσον διὰ νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς εὐκρίθιμους αὐτῆς ὑπερμάχους, ἐν οἷς ἦσαν ἄνδρες ὀνομαστοί, ὁ γέρον Ἀναγνώσταρᾶς Πελοποννήσιος, οἱ Ἰδραῖοι Σταῦρος Σαχίνης, Δημήτριος Σαχτούρης, ἀδελφὸς τοῦ ἀντιναύαρχου, αὐτὸς ὁ Τσαμαδὸς καὶ ὁ Ἰταλὸς Σανταρόζας, Φιλέλλην γενναῖος καὶ ἀξιαγάπητος. Ἐπῆλθε δὲ καὶ ὁ Μιαούλης μετὰ τῆς ναυτικῆς αὐτοῦ μοίρας κατόπιν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου.

Τὴν 26 περὶ μεσημβρίαν τὰ Αἰγυπτιακὰ βρῖκια ἤρχισαν νὰ καταपुरοβολῶσι τὴν νῆσον καὶ νὰ ἀποδιβάζωσιν εἰς αὐτὴν πολυπληθῆ στρατεύματα, ἐνῶ αἱ φρεγάται καὶ αἱ κορβέτται ἀντιπαρετάχθησαν εἰς τὸν Μιαούλην, ὅστις ἕνεκα τῆς γαλήνης δὲν ἠδύνατο νὰ πλησιάσῃ· ὥστε ἡ Σφακτηρία καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ λιμένος Ἑλληνικὰ πλοῖα δὲν εἰσπόρεσαν νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὴν ὑπέρογκον τῶν πολεμίων δύναμιν. Σχεδὸν ἅπαντα τῆς νήσου ἡ φρουρὰ ἔπεσε μαχομένη. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος ἐπὶ ἀκκτίου τινὸς εἰς τὸ Βρῖκιον τοῦ Τσαμαδοῦ· καὶ ὁ Σαχτούρης ἔφθασε σῶος εἰς τὸ πλοῖον τοῦτο κολυμβῶν, ἐνῶ ἄνωθεν κατέπιπτε βροχὴ πολεμίων σφαιρῶν· ἀλλ' ὁ Ἀναγνώσταρᾶς, ὁ Σαχίνης, ὁ Σανταρόζας, ὁ Τσαμαδὸς, ἔπεσαν κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην ἡμέραν. Ἐκ τῶν ὀκτὼ ἐν τῷ λιμένι πλοίων τὰ ἑπτὰ, βοηθούμενα ὑπὸ οὐρίου ἀνέμου, διῆλθον αἰσίως ἀναμέσον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, τὸ δὲ πολυθρύλλητον βρῖκιον τοῦ Τσαμαδοῦ « ἡ Ἀθηνᾶ », παρέρμευεν ἐν τῷ λιμένι, διότι τὸ ἀφωσιωμένον εἰς τὸν πλοῖαρχόν του πλήρωμα ἤλπιζεν ἔτι νὰ τὸν σώσῃ.

Ἀφοῦ δὲ κατέστη ἀναμφισβήτητον, ὅτι ὁ Τσαμαδὸς ἀπέθανεν, ἐξώρμησεν τελευταῖον οἱ ἀπαρχαμύθητοι αὐτοῦ συναγωνιστὰι πρὸς τὸ πέλαγος, ἀναλαβόντες τὴν ἀρχηγίαν τῆς Σαχτούρη. Φοβερώτατος ἦτο ὁ κίνδυνος, εἰς ὃν εὕρισκετο τὸ ἐν καὶ μόνον ἐκεῖνο πλοῖον, τὸ ὁποῖον μὴ ἔχον εἰμὴ 18 πυρροβόλα, ἦτο ἠναγκασμένον νὰ διαπεράσῃ ὁλόκληρον τὸν ἐχ-

Θρικὸν στόλον, ὅστις συνεπυκνώθη εἰς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος διὰ τὰ παρεμποδίσαι τὸν ἐκπλουν αὐτοῦ καὶ τὰ αἰχμηλώ-
τισιν. Ἐπυροβολεῖτο δὲ τὸ πλοῖον καὶ ἀπὸ τῆς Σφακτηρίας,
τὴν ὁποῖαν κατεῖχον ἤδη Ἄρκυες· ἐπῆλθε δὲ καὶ γαλήνη. Ἀλ-
λὰ μετὰ ἐξάωρον ἀγῶνα πρὸς τριάκοντα καὶ ἑξὶ πολεμικὰ
πλοῖα, τοῦ ὁποῖου ὅμοιον ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου δὲν ἀναφέρει
ἄλλον, ἐξῆλθε τελευταῖον ἡ Ἀθηνᾶ εἰς τὸ πέλαγος. Ἐφερε
μὲν κατ' ὅλον αὐτῆς τὸ σῶμα πληγὰς δεινοτάτας, ἀλλὰ δύο
μόνοι ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἀνδρῶν ἐφρονεύθησαν, καὶ ἐπτὰ ἐπλη-
γώθησαν, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ Δημήτριος Σαχτούρης. Εἰς τούτου
δὲ καὶ τοῦ ὑποπλοιαρχοῦ τοῦ Τσαμαδοῦ, Νικ. Βότσου τὴν ἐ-
πιτηδεύτητα καὶ τὴν ἀνδρίαν, ὀφείλεται κυρίως τὸ ἡρωϊκὸν
οὗτο κατόρθωμα.

Μετ' ὀλίγον ὁ Μικρούλης εὗρεν ἀφορμὴν νὰ ἐκδικηθῇ τὴν
ἀπώλειαν τῆς Σφακτηρίας. Ἐπειδὴ μέρος τῶν πολεμικῶν καὶ
φορτηγῶν πλοίων τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ εὕρισκετο εἰς τὴν Μεθώ-
νην, ὁ νάυαρχος τῶν Ἑλλήνων τὴν 30 Ἀπριλίου, ὠφελού-
τως ἀπὸ ἐπιτηδεύου μεσημβρινοανχτολικοῦ ἀνέμου, εἰσῆλθεν
εἰς τὸν λιμένα, καίτοι ἀπὸ τῶν πλοίων καὶ τῆς ξηρᾶς κα-
ταπυροβολούμενος, καὶ ἐξέπεμψε ἑξὶ πυρπολικά, τὰ ὁποῖα πα-
ρσιέδυσαν μετὰ τῶν Αἰγυπτίων.

Λαμπρὰ ἐπιτυχία ἔσπεψε τὸ τόλμημα τοῦτο· διότι οἱ ἐχ-
θροὶ ἐκοψαν μὲν τὰς ἀγκύρας, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ὠθήσας τοὺς
Ἕλληνας ἄνεμος ἐμπόδιζε τοὺς ἀντιπάλους τῶν νὰ ἐκπλεύ-
σωσι, προσέκρουσαν οὗτοι κατ' ἀλλήλων καὶ ἔφθασαν ὑπὸ τὰ
τείχη τῆς Μεθώνης, ὅπου μία μεγάλη φρεγάτα, τρεῖς κορ-
βέτται, τρία πολεμικὰ βρίκια καὶ τινὰ φορτηγὰ, ἐν ὅλοις εἴ-
κοσι πλοῖα, καὶ μία ἐν τῇ πόλει ἀποθήκη πλήρης τροφῶν,
ἐγένοντο παρὰ νάλωμα τοῦ πυρός.

Μετά τινὰς ἡμέρας ἔπαθον οἱ Ἕλληνες πληγὴν νέαν, διότι
ἡ Πύλος, πανταχόθεν ἤδη περιζωσθεῖσα, ἠναγκάσθη νὰ
παράδοθῃ εἰς τὸν Ἰβραήμ. Ἐπῆλθε δὲ πάλιν παρὰ νύκτα ἐτέρη

ἀπὸ θριάμβου ναυτικοῦ λαμπροτάτου. Ἡ δευτέρα μοῖρα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου συγκειμένη ἐξ 20 βρικίων καὶ 8 πυρπολικῶν, τεταγμένη δὲ ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Σαχτούρην, περιέπλεε πρὸ δύο μηνῶν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος διὰ τὴν ἀντιπαράταξιν εἰς τὸν στόλον, ὅστις παρεσκευάζετο νὰ κατὰπλεύσῃ ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ στόλος οὗτος συνέκειτο ἀπὸ ἐνὸς δικρότου 66 πυροβόλων, δύο φρεγατῶν, 8 κορβεττῶν καὶ 50 βρικίων καὶ ἄλλων φορτηγῶν πλοίων· ἤγετο δὲ ὑπὸ τοῦ Χοσρέφ Πασᾶ καὶ κύριον σκοπὸν εἶχε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν πρὸ ὀλίγου ἀρξαμένην νέαν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου· ὅθεν ἔφερε μεγάλην προμήθειαν πολυμεφοδίων καὶ πολιορκητικῶν μηχανῶν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ὑπόπτειον, ὅτι ὁ στόλος οὗτος ἔλπει ἐν πικρῷ ἐπιτεθῆ ἢ κατὰ τῆς Ἰδρας, ἢ κατὰ τῆς Σάμου καὶ διὰ τοῦτο ὁ Σαχτούρης, εὐρίσκετο εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην νῆσον, ὅτε ἔμαθεν, ὅτι ὁ ναύαρχος τῶν Ὀσμανῶν ἐξέπλευσε τὴν 12 Μαΐου. Ἀπῆλθε λοιπὸν ἀμέσως εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ καὶ ἐπέτυχεν αὐτὸν τὴν 20 Μαΐου εἰς τὸν μεταξὺ Ἄνδρου καὶ Εὐβοίας πρῶτον περὶ Καφηρέα. Ἐπιτεθείς δ' ἐν ταῦθα κατὰ τῶν πολυμίων, διέσπασε τὴν γραμμὴν αὐτῶν καὶ ἐξέπεμψε κατ' αὐτῶν τὰ πυρπολικά του. Δύο ἐκ τούτων, τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἰδρυαίου Ἰωάννου Μαρτῶζου ὀδηγούμενον, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Σπετσωῦτου Αἰζάρου Μοσιῶ, ἐπυρπόλησαν τὸ δίκροτον, τὸ ὁποῖον ἔφερεν 800 ναύτας καὶ βομβολιστάς, τὸ ταμῆον τοῦ στόλου καὶ τὴν σημαίαν τοῦ ἀρχιναύαρχου. Ὁ προνοητικὸς Χοσρέφ Πασᾶς ἔσωσεν ἑαυτὸν, μεταβὰς ἐγκλίρως εἰς ἓν τῶν μικροτέρων πλοίων. Ἐν ἑτέρον πυρπολικῶν ἐξηφάνισε μίαν φρεγάταν. Οἱ Τοῦρκοι τότε διεσπάρησαν τῇδε καὶ ἐκεῖ· εἴκοσι τῶν πλοίων αὐτῶν κατέφυγον εἰς Κάρυστον, ὃ δὲ Χοσρέφ Πασᾶς κατήλτησε μετὰ 36 πλοίων εἰς Σούδαν. Ὁκτὼ φορτηγὰ κομίζοντα πολυάριθμα πολυμεφοδία συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· μία δὲ ὡραία κορβεττα καταδωκυμένη ὑπὸ δύο Ἑλληνικῶν βρικίων ἐναυάγησεν εἰς Σά-

φόν, καὶ τὸ ἐκ 200 καὶ ἐπέκεινα ἀνδρῶν συνιστάμενον αὐτῆς πλήρωμα ἠχμαλωτίσθη.

Μετὰ ταῦτα ὁ Μικούλης καὶ ὁ Σαχτούρης, ἐνώσαντες τὰς μοίρας αὐτῶν, ἀπῆλθον εἰς Μῆλον, καὶ ἐκεῖ μαθόντες ὅτι ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος καὶ ὁ Τουρκικὸς εἶναι συμπεπικνωμένοι ἐν πολλῇ ἀταξίᾳ εἰς Σούδαν, ἀπεφάσισαν νὰ πυρπολήσωσιν αὐτούς. Κατὰ δυστυχίαν τὸ σχέδιον ἐπεδόθη εἰς τοὺς πολεμίους ὑπό τινος ἀλλοφύλου πλοίου, ὥστε ὅταν ἐπῆλθον τὴν 2 Ἰουνίου εἰς Σούδαν εὗρον τὰ ἐχθρικά πλοῖα περπαταγμένα πρὸς ἄμυναν, καὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καύσωσιν εἰμὴ μόνον μίαν κορβέταν.

Κατὰ τὸν ἀκόλουθον μῆνα ἐγένετο καὶ ἄλλη ἀξιωματημάτων ἀπόπειρα τῶν νευτικῶν μας, ἣν καὶ ἐπίσης ἀποτυχούσιν. Ἀναγγελθέντος, ὅτι ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἐτοιμάζει νέαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν, ὅτι ἐπὶ τούτῳ τρία συντάγματα τακτικῶν εἶχον ἤδη κατέλθαι εἰς τὴν περαλίαν τῆς Ἀιγύπτου, καὶ ὅτι πολυάριθμος αὐτόθι συνεκροτεῖτο στόλος ἐκ φορηγῶν καὶ φρεγατῶν, ὁ ἥρως τῶν Ψαρῶν ἀπορραΐζει νὰ καταστρέψῃ τὰς προπαρασκευὰς ταύτας ἐν αὐτῷ τῷ λιμένι τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐπὶ δὲ τούτῳ ἐκπλεῖι τὴν 23 Ἰουλίου ἐξ Ἰδρας μετὰ τοῦ ἰδίου πυρπολικοῦ καὶ δύο ἄλλων Ἰδρακίων, συνωδευμένους ὑπὸ δύο πολεμικῶν πλοίων, ὧν τοῦ μὲν ἐνὸς ἤρχεν ὁ Ἐμμανουὴλ Τομπάζης, τοῦ δὲ ἄλλου ὁ Ἀντώνιος Κριεζῆς Ἰδρακίος, διατελέσας δι' ὅλου τοῦ ἀγῶνος ὁ δεξιὸς τοῦ Μικούλη βραχίων. Τὴν 29 φθάνουσιν ἅπαντα ἐνώπιον τῆς Ἀλεξανδρείας· οἱ πυρπολιστὰι εἰσέρχονται εἰς τὸν λιμένα περὶ τὴν 3 ὥραν μ. μ. ὑπὸ Ῥωσικὴν, Αὐστριακὴν καὶ Ἰόνιον σημαίαν, καὶ ἤδη ὁ προπορευόμενος Κανάρης ἐπλησίαζεν εἰς σωρόν τινα φρεγατῶν, ἠγκυροβρολημένων ἔμπροσθεν τοῦ πελαγίου τοῦ Πασᾶ, ὅτε αἶφνης ὁ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης πνεύσας οὐριος ἄνεμος παύει, διαδέχεται δὲ αὐτὸν ἐναντίος ἄνεμος, καὶ οὕτω διαφεύγουσι τὸν ἐσχατὸν κίνδυνον καὶ ὁ στόλος καὶ ἡ πόλις. Ὁ Κανάρης ἔβριζε μὲν πῦρ εἰς τὸ πυρπολικόν του, ἀλλὰ τοῦτο λα-

Εὖν, ὡς ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀνέμου, ἀντίθετον διεύθυνσιν, ἐκὰν ἀνωφελῶς· αὐτὸς δὲ ἐσώθη, καίτοι ὑπὸ ἀπείρων πλοίων καταπυροβολούμενος. Ὁμοίως ἀπῆλθον ἄπρακτα καὶ τὰ δύο τῶν Ἰδραίων πυρπολικά.

Αἱ ἀποτυχίαι αὗται ἦσαν λυπηραί, καθ' ὅσον τὰ κατὰ τὴν Πελοπόννησον πράγματα δὲν εἶχον καλῶς. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πύλου, ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς ἐπεχείρησε, πρὶν προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα, νὰ ἐξαπλωθῇ δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Καὶ πρῶτον ὤρμησε πρὸς τὴν Κυπαρισσίαν. Ἐν ταύτῃ τῇ στρατείᾳ ἡγωνίσθη μὲν νὰ ἀναχαιτίσῃ αὐτὸν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικχιος, ὁ ἐπιλεγόμενος Παπαφλέσας, Πελοποννήσιος, μετὰ ἀνδρῶν 300· ἀλλὰ περιζωσθεὶς πανταχόθεν, μετὰ ἐννέα ὠρῶν πεισματωδεστάτην μάχην, ἔπεσεν ἐνδόξως μεθ' ὅλων τῶν συναγωνιστῶν. Οἱ Ἄραβες ἀπέβαλον ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ 600 ἄνδρας καὶ ἓνα συνταγματάρχην· πολλοὶ δὲ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ αὐτῶν ἐπληρώθησαν. Οὕτω κατισχύσας, ἂν καὶ μετὰ τὰ ζημίαις πολλῆς, τῆς πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ἀντιστάσεως ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς ἐτράπη κατὰ τῶν Κελαμῶν, καὶ πυρπολήσας τὴν τε πόλιν ταύτην καὶ ἄλλας τινὰς μικροτέρας περὶ αὐτὴν, ἐξεστράτευσεν εἰς Τρίπολιν σφάζων καὶ λεηλατῶν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, βλέπουσα τὸν ἔσχατον τῆς Χερσονήσου κίνδυνον, ἀνέθηκε τὴν ἀρχηγίαν αὐτῆς εἰς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, ὅστις, διὰ τὰς ἐμφυλίους διενέξεις τοῦ προηγουμένου ἔτους, διετέλει μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης περιωρισμένος εἰς Ἴδραν. Ὁ γέρον πολέμαρχος, ὅστις εἶχεν ἤδη σώσει ἅπαζ τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐπὶ Δράμαλῃ, ἔπραξε καὶ τὴν μετὰ πολλῆς δραστηριότητος καὶ ἐπιτηδεϊότητος, ὅτε ἦτο δυνατόν νὰ πράξῃ. Ἀλλ' εἶχε ν' ἀνταγωνισθῇ ἤδη πρὸς τάγματα τακτικῶς ὀργανισμένα· ὥστε ἂν καὶ ὁ περὶ αὐτὸν συγκροτηθεὶς στρατὸς συνέκειτο ἐξ ἀνδρῶν λόγου ἀξίων, δὲν εἰμύρεσε νὰ διακωλύσῃ τὴν πρόοδον τοῦ ἀντιπάλου του, ὅστις τὴν μὲν 11 Ἰουνίου ἐνέβαλεν εἰς Τρίπολιν, τὴν δὲ 13

κατήλθεν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους. Ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐν τῇ Πρωτεύουσῃ περιέμενε τὴν τοσοῦτον αἰφνιδίαν εἰσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ, μέγα μέρος τοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἀνήκοντος σίτου καὶ ἀλεύρου εὗρίσκετο εἰς τοὺς παρὰ τὴν Λέρνην Μύλους, ἡ δὲ διάσωσις αὐτῶν ἦτο ἀναγκαιοτάτη. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἐφαίνετο ἀδύνατον· διότι τὸ χωρίον, ἂν καὶ προφυλαττόμενον ὑπὸ ἔλους, ἦτο ὅμως ἀτείχιστον. Οὐδὲν ἤττον ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἀνέλαβε τὴν ἄμυναν τῶν Μύλων μετὰ 227 ἐν ὅλοις ἀνδρῶν. Ὁ ἐν τῷ λιμένι τῆς Ναυπλίας εὐρισκόμενος τότε Γάλλος ναύαρχος Ῥηγνὺς προσῆλθεν αὐτὸς εἰς Λέρνην διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὸν Ὑψηλάντην ἀπὸ ἐπιχειρήματος, τὸ ὁποῖον ἐμελλε νὰ ἐκθέσῃ αὐτὸν ἀνωρελῶς εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. « Ἀλλὰ ναύαρχε, ἀπήντησεν ὁ γενναῖος ἀνὴρ, τὸ καθήκον ἡμῶν εἶναι ν' ἀποθάνωμεν ἐνταῦθα ». Ἡ δὲ τόλμη, ὡς πολλάκις ἐν πολέμῳ συμβαίνει, ὑπῆρξεν εὐτυχής· διότι, γενομένης μετὰ μεσημβρίαν πεισματωδούς ἐφόδου τῶν Ἀράβων, οἱ ἐχθροὶ ἀπεκρούσθησαν ἐπανειλημμένως. Τὴν 14 οἱ Ἀράβες ἐπυρπόλησαν τὸ Ἄργος καὶ τὰ περὶ ἧς χωρία, τὴν δὲ 15 ἐπλησίασαν εἰς τὸ Νάυπλιον. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς δὲν εἶχε φέρεῖ μεθ' ἐαυτοῦ τὰ πρὸς τὴν πολιορκίαν τοῦ μεγάλου τούτου φρουρίου ἀναγκαῖα, καὶ πρὸς τοῦτοις ἐφρεῖτο μήπως ἀποκλεισθῇ εἰς τὴν Ἀργολικὴν πεδιάδα, ἐπεχείρησε τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας τὴν ἐπάνοδον καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Τρίπολιν, ὅπου διέτριψεν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας διὰ νὰ ἀναπαύσῃ τὰ τάγματα αὐτοῦ.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἀπεφάσισε τότε νὰ συγκεντρώσῃ ἐν Τρικόρφοις πλησίον τῆς Τριπόλεως τὸν ὅλον αὐτοῦ στρατὸν, συμποσοῦμενον εἰς 10,000 ἄνδρας διὰ νὰ ἀγωνισθῇ ἐκ τοῦ συστάδην πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ἐκείνον ἀντίπχλον. Ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς, ἐξελθὼν τὴν πρωτὴν τῆς 23 Ἰουνίου ἐκ Τριπόλεως ἤρχισε τὴν μάχην διὰ τῶν ἀκροβολιστῶν αὐτοῦ, ὑποσκηριζομένων ὑπὸ τριῶν πυροβόλων. Ἐπὶ δύο ὥρας ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ

τῶν Ἑλλήνων καρτερικῶς ὑπερασπίσθη τοὺς παρ' αὐτῇ κατεχο-
μένους πρόποδας τοῦ ὄρους. Ἀλλ' ἑκατὸν πεντήκοντα ἄνδρες,
κατακλιπόντες τὴν τάξιν αὐτῶν διὰ νὰ προσβάλωσι τοὺς Αἰγυ-
πτίους, προεχώρησαν πέραν τοῦ δέοντος καὶ κατεστράφησαν
ἐξ ὀλοκλήρου. Ἐντεῦθεν διαρράγείσης τῆς τῶν Ἑλλήνων πα-
ρατάξεως ἤρχισεν ἡ τροπὴ αὐτῶν, τὴν ὁποίαν συνεπλήρωσε
τὸ μεχρι τῆς ἄκρας τῶν Τρικύρφων κατὰ νῶτον ἀκολουθοῦν
ἱππικὴν τῶν πολεμίων. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἔπεσον 200 Ἑλ-
ληνες, ἐν οἷς δεκατέσσαρες ὀνομαστοὶ ἀξιωματικοί· ἡ χυμάλω-
τίσθησαν δὲ πολλοί.

Κατὰ τοὺς δύο ἀκολούθους μῆνας ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς, κατα-
λιπὼν φρουράν ἀποχωρῶσαν εἰς Τρίπολιν, ἐπεχείρησε δεινοτά-
την λεηλασίαν εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἀλφειὸν, τὸν Λάδωνα καὶ
τὸν Εὐρώταν χώρας, ἐπυρπόλησε τὴν Σπάρτην καὶ ἐπανῆλθεν
εἰς Μεθώνην διὰ νὰ περιμείνει νέας ἀπὸ τοῦ πατρός του ἐπικου-
ρίας· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, συναθροίσας περὶ Ἀλωνίσταιναν τὸν
στρατὸν αὐτοῦ, δὲν ἔπαυσε παρεκκολουθῶν κατὰ πόδας καὶ πε-
ρενοχλῶν ἀδιαλείπτως τοὺς πολεμίους.

Εἰς τὴν ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδος, καθ' ὅλον τὸ ἔτος τοῦ-
το καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου, κυριώτατον τοῦ ἀγῶνος
στάδιον ὑπῆρξε τὸ Μεσολόγγιον, ἡ πόλις ἐκείνη, τῆς ὁποίας
ἡ καρτερία καὶ ἡ πτώσις συνεκίνησε καὶ κατέπληξε τὸν κό-
σμον ὀλόκληρον. Ὁ Σουλτάνος εἶχεν ἐπιτρέψει τὸν κατὰ τῆς
Στερεᾶς Ἑλλάδος πόλεμον μετὰ ἀρχῆς αὐτοκράτορος καὶ με-
γάλων χρηματικῶν πόρων εἰς τὸν Ῥεσίτ Μεχμέτ Πασᾶν
Κιουταχῆν, ἄνδρα πολὺ ἀνώτερον ὅλων τῶν προηγουμένων
στρατηγῶν του, καὶ τὸν ἱκανώτερον ἴσως τῶν πολεμικῶν καὶ
πολιτικῶν ἀνδρῶν ὅσους ἀνέδειξεν ἡ Τουρκία ἀπὸ τῶν ἡμε-
ρῶν τοῦ μεγάλου Κιοπρλή. Οὗτος συγκροτήσας μετὰ πολλῆς
δραστηριότητος τὸν στρατὸν αὐτοῦ περὶ Ἄρταν, ἐνέβλεπεν εἰς
τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν 13 Ἀπριλίου ἔστητε τὸ στρατόπε-

δον αὐτοῦ ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου, τοῦ ὁποίου μετ' ὀλί-
γας ἡμέρας ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν.

Ἄν καὶ τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως ταύτης ἐβελτιώθησαν
πολὺ μετὰ τὴν πρώτην αὐτῆς πολιορκίαν· ἀλλὰ πατὲρ δὲν ἔ-
λαβον τὴν ἐντέλειαν τῶν περιφύμων τῆς Εὐρώπης φρουρίων.
Τὸ πυροβολικὸν συνέκειτο ἐκ 48 ἀθλίων σιδηρῶν πυροβόλων
μικρῶν καὶ μεγάλων, κυριώτατον δὲ τῆς πόλεως προπύργιον
ἦτο ἡ ἐκ 5,000 ἀνδρῶν συγκειμένη φρουρά, τὴν ὁποίαν συνε-
κρότουσιν οἱ ἄριστοι τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν· ἦγον δὲ οἱ ὀνομα-
στότεροι πολέμαρχοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, προϊσταμένου τοῦ
γέροντος Νότη Βότσαρη. Ἡ φρουρά αὕτη εὐγενῶς προοιμιά-
ζουσα εἰς ἀγῶνας ἀειμνήστους, ἔθεσεν ἅπαντα αὐτῆς τὰ ὀχυ-
ρώματα ὑπὸ τὴν σκέπην ὀνομάτων ἐνδόξων καὶ τῇ Ἑλλάδι
προσφιλεστάτων· διότι τὸ μὲν ἐκαλεῖτο ὀχύρωμα τοῦ Κοραῆ,
τὸ δὲ τοῦ Φραγκλίνου, ἐνὸς τῶν πρώτων ιδρυτῶν τῆς Ἀμε-
ρικανικῆς ἐλευθερίας· τὸ δὲ τοῦ ρηθέντος Λόρδου Βύρωνος, ἄλ-
λα πάλιν ὀχυρώματα ἔφερον τὰ ὀνόματα Ῥήγα τοῦ Φε-
ρρίου, τοῦ Βότσαρη, τοῦ Μισούλη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Κυρια-
κούλη καὶ τοῦ Νορμανοῦ.

Ὁ στρατὸς τοῦ Πέσιτ Πασᾶ συνεποσούτο ἐξ 20,000 ἀν-
δρῶν. Τὴν δὲ 28 Ἰουνίου ἐφθασεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μεσο-
λογγίου καὶ ὁ Χασρὲφ Πασᾶ· μετὰ 55 πλοίων, ἠνάγκασεν
ἑπτὰ ὕδρεια πλοῖα αὐτόθι εὐρυσκόμενα νὰ ὑποχωρήσωσι,
καὶ ἀπεβίβασεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολιορκητῶν ἀξιόλο-
γον ἐπικουρίαν ἀνδρῶν, πυροβόλων καὶ παντὸς εἵδους πολεμε-
φοδίων. Τὴν 16 Ἰουλίου ἐπεχείρησαν οἱ ἐχθροὶ τὴν πρώτην
αὐτῶν ἐφοδὸν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἀπὸ θαλάσσης· ἀλλ' ἀπεκρού-
σθησαν. Οὐδὲν ἦττον τὰ κατὰ τὴν φρουράν τῆς πόλεως ἀπέ-
θινοι ὁσημέρην δεινότερον, διότι ἤρχισαν νὰ ἐκλείπῃσι τὰ
τρόφιμα καὶ τὰ πολεμεφόδια. Δὲν ἠλπίζον δὲ οἱ πολιορκη-
μενοὶ βοήθειαν, εἰμὴ ἀπὸ θαλάσσης· καὶ κατ' εὐτυχίαν τὴν
μὲν 17 Ἰουλίου ἐφάνη ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ σά-

λου ὑπὸ τὸν Σαχτούρην, τὴν δὲ 21 προσῆλθεν ὁ Μικούλης αὐ-
τὸς μετὰ τῆς ἄλλης δυνάμεως.

Αὐθιμερὸν ἀπὸ πρωῒας ὁ Ρεσίτ Πασᾶς ἐπεχείρησε νέαν ἐ-
φοδὸν, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, πρὶν ἢ ὁ
Ἑλληνικὸς στόλος δώσῃ εἰς αὐτὴν νέα τρόφιμα καὶ πολεμικό-
ν. Ἄλλ' ἂν καὶ οἱ ἐχθροὶ προσχώρησαν μετὰ πλείστου θάρ-
ρους, διὰ φοβεροῦ πυροβολισμοῦ ὑποστηριζόμενοι, ἀπεκρού-
σθησαν μετὰ δύο καὶ ἡμισείας ὥρων πάλιν, ἀποβαλόντες τοῦ-
λάχιστον 500 ἄνδρας. Τὴν δὲ 23 ἐγένετο ἐν τῶν τολμηρο-
τάτων καὶ λαμπροτάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ κατορθω-
μάτων, διότι ὁ Μικούλης καὶ ὁ Σαχτούρης, ἐκ παρατάξεως
ἀγωνισθέντες πρὸς τὸν μέγαν Ὀθωμανικὸν στόλον, ἔτρεψαν
αὐτὸν εἰς φυγὴν, διέλυσαν τὴν ἀπὸ θαλάσσης πολιορκίαν καὶ
ἐτροφοδότησαν τὴν φρουράν. Τὸ δ' ἐσπέρας τῆς 25 μίαν ὥ-
ραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, 1000 ἄνδρες τῆς φρουρᾶς λο-
γάδες, ἐπιχειρήσαντες ἐξοδὸν κατὰ τῶν πολιορκητῶν, ὥρμη-
σαν ξιφῆρεις εἰς τὰ χρακώματα αὐτῶν, ἐξέβαλον αὐτοὺς
ἀπὸ τεσσάρων πυροβολοστασίων, καὶ μετὰ 3 ὥρων αἱμα-
τηρὸν ἀγῶνα ἐπληθύνοντες εἰς τὴν πόλιν φέροντες ὅπλα, ση-
μαίας καὶ αἰχμαλώτους. Τὴν 28 ὁ Μικούλης, κατελθὼν εἰς
τὴν πόλιν, χαιρετίσασκεν αὐτὸν διὰ τῶν πυροβολοστασίων
τῆς, περιῆλθε τὰ τείχη καὶ ἔπειτα ἀνεχώρησε διὰ νὰ περι-
πλήρῃ εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἀφοῦ ὅμως κατέλιπε μοῖραν τινα τοῦ
στόλου του εἰς τὸν λιμένα.

Αἱ ἀποτυχίαι αὗται δὲν ἐταπείνωσαν τὸ ἀγέρωχον πνεῦμα
τοῦ Ρεσίτ Πασᾶ, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν
οὔτε διὰ τοῦ λιμοῦ, οὔτε ἐξ ἐφόδου, ἐπεχείρησε νὰ διασπάσῃ
τὰ τείχη διὰ κολοσσαίου προχώματος, καὶ ἐγένετο μετ' ὀλί-
γων δι' αὐτοῦ κύριος τοῦ πυροβολοστασίου φραγκλίνου· ἀλλὰ
τὴν 19 Αὐγούστου ἡ φρουρά διὰ πεισματώδους ἀγῶνος ἐξέ-
βλεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς καίριας ἐκείνης θέσεως. Τὴν δὲ ἐπιού-
σαν, ἐπαναληφθείσης τῆς μάχης, οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνον ἀπέ-

ἔρυσαν τὸν ἐχθρὸν, ἀλλὰ καὶ ἐξηφάνισαν τὸ μηχανήμα ἐκείνο, τὸ ὁποῖον οὗτος ἐν διαστήματι τριῶν ἐβδομάδων μετὰ τοσούτου κόπου κατεσκεύασεν.

Ὁ Ῥεσίτ Πασᾶς, ἀμιλλώμενος πρὸς τὴν κερτερίαν τῆς φρουρᾶς, ἀφοῦ προσέλαθεν ἐπικουρίαν τινα, δὲν ἔπαυσε κεραινοβολῶν τὴν πόλιν διὰ σφαιρῶν καὶ βομβῶν καὶ παρεσκευάσθη εἰς νέαν ἔφοδον· οἱ Ἕλληνες ὁμῶς ἀπέκρυσαν καὶ ταύτην γενομένην τὴν 19 Σεπτεμβρίου. Ἦδη δὲ ὁ ἐχθρὸς ἤρχισε νὰ παρενοχλῆται καὶ κατὰ νῶτον ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη, τὸν ὁποῖον θέλομεν ἰδεῖ κατὰ τὰ ἀκόλουθα ἔτη πρωταγωνιστὴν εἰς τὸν ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ πόλεμον. Τὴν 1 Ὀκτωβρίου νέα ἐξοδος τῶν Ἑλλήνων ἐπροξένησε πολλὴν εἰς τὸν ἐχθρὸν ζημίαν. Τελευταῖον ὁ Ῥεσίτ Πασᾶς, δεινῶς παρενοχλούμενος καὶ διὰ τὸ βροχερὸν τῆς ὥρας, περιῆλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διακόψῃ τὰς ἐπιθετικὰς αὐτοῦ ἐργασίας· δὲν ἀρῆκεν ὁμῶς τὴν πολιορκίαν, ἀλλὰ περιχαρκαῶς ἐντὸς τῶν ὀχυρωμάτων αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ διαχειμᾶσῃ ἐμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου, ἐξακολουθῶν ἐν τούτοις νὰ πυροβολῇ ἐκ διαλειμμάτων πόρρωθεν κατὰ τῆς πόλεως. Οἱ δ' Ἕλληνες ἐξ ἐναντίας ἦταν πλήρεις θάρρους, διότι ἔλαβον στρατιωτικὰς τινας ἐπικουρίας· ἐδέχοντο ἀκωλύτως τροφὰς ἀπὸ θαλάσσης, ἠνώρθωσαν ὅπως οὖν τὰ γενόμενα εἰς τὰ τεῖχη αὐτῶν ῥήγματα· καὶ ἐβουλεύοντο ἤδη νὰ ἐκπολιορκήσωσι τοὺς πολιορκητὰς αὐτῶν. Ἦθελον δὲ βεβαίως κατορθώσῃ τοῦτο, ἂν δὲν ἤρχετο εἰς βοήθειαν τῶν πολεμίων ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς, φέρων τὴν ναυτικὴν δύναμιν τῆς Τουρκίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Βαλβαρίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

1826

Ἐξακολούθησις τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογίου. — Μετά-
 θασις τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ εἰς βοήθειαν τοῦ Ρεσίτ Πασᾶ. —
 Ἡ ἐν Κλεισόδῃ μάχη. — Ὁ Κίτσορ Τσαβέλας. — Πτώσις
 τοῦ Μεσολογίου καὶ ἔξοδος τῆς ἀρμιανίου αὐτοῦ φρου-
 ρᾶς. — Ἐκστρατεία τῶν ὑπὸ τὸν Φαβιέρον κατὰ τῆς Κα-
 ρύστου καὶ ἀποτυχία αὐτῆς. — Δεινὴ κατάστασις τῶν Ἑλ-
 ληνικῶν πραγμάτων. — Δευτέρα ἐκστρατεία τοῦ Ἰβραήμ
 Πασᾶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Αἱ περὶ Σχμόν καὶ Μιτυ-
 λήνην ναυμαχίαι. — Ἐναρξίς τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθη-
 νῶν. — Στρατεία τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη εἰς τὴν Στε-
 ρεάν Ἑλλάδα. — Ἡ ἐν Ἀρχόβῃ νίκη. — Ὑπογραφή τοῦ
 πρώτου περὶ τῆς Ἑλλάδος Πρωτοκόλλου ἐν Πετρούπολει,
 ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας. — Ἀξιόλογοι ἐξωτερικαὶ
 συνδρομαί.

Ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς, λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ νέαν ἐπι-
 κουρίαν 10,000 ἀνδρῶν τακτικῶς ὀργανισμένων, ἀποβιβα-
 σθέντων εἰς Πύλον τὴν 24 Ὀκτωβρίου τοῦ προηγουμένου ἔτους,
 ἀπεφάσισε νὰ συνδράμῃ κατὰ τὸν προσεχῆ χειμῶνα τὸν Ρεσίτ
 Πασᾶν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογίου, εὐελπίς ὅτι θέλει
 διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ταύτης ἐπιτύχει ὅ,τι τοσοῦτοι
 πρὸ αὐτοῦ πασάδες δὲν κατώρθωσαν.

Ὅθεν ἀποστείλας μετὰ τοῦ στόλου μέγα τῆς δυνάμεως μέρος
 εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, ἀπῆλθεν καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς ὑπο-
 λοίπου δια ξηρᾶς, καὶ ἀφ’ οὗ κατὰ τὸν Νοέμβριον ἐλεηλάτησεν
 ἀνηλεῶς τὴν Ἥλιν, διεπέρασε περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς τούτου
 τὸ κύριον τῆς δυνάμεως εἰς τὴν Αἰτωλικὴν περὶ τὴν Πύλον, κατὰ δὲ

τὸν ἀκόλουθον μῆνα, προσελθὼν καὶ αὐτὸς ἐπεχείρησε κολοσ-
σάικς ἐτοιμασίας πρὸς τὴν νέαν πολιορκίαν.

Κατὰ τὸ μετὰ τοῦτο διάστημα, ὁ Μικούλης, περὶ τὰ
τέλη Νοεμβρίου, μετὰ πολλὰς πρὸς τὸν ἐχθρὸν στόλον
συμπλοκάς, κατάρθωσε νὰ εἰσγάγῃ νέες τροφάς εἰς τὴν πό-
λιν καὶ ἔπειτα ἀπῆλθεν εἰς Ἰδραν, διὰ νὰ παρασκευάσῃ νέαν
ἄλλαν ἐφόδον τοῦ τε στόλου καὶ τῆς πόλεως· τὴν δὲ 9 Ἰα-
νουαρίου 1826 ἠγκυροβόλησεν αὐθις μετὰ 15 Ἰδραϊκῶν,
9 Σπετσιωτικῶν καὶ 4 Ψαριανῶν πλοίων εἰς Βασιλάδιον, καὶ
ἐχαιρετίσθη ὑπὸ τῶν πυροβολισμῶν τῆς ἐνθαρρυνθείσης διὰ
τῆς παρουσίας του φρουρᾶς.

Τὴν 10 ἐξῆλθον οἱ δύο στόλοι κατ' ἀλλήλων, ὁ μὲν Ἑλ-
ληνικὸς ἀπὸ Βασιλαδίου, ὁ δὲ Τουρκικὸς ἀπὸ τοῦ κόλπου τῶν
Πατρῶν· ἡ ναυμαχία αὕτη ἀπέβη ἀκριτος. Τὴν νύκτα τῆς
15 πρὸς τὴν 16, οἱ Ἕλληνες ἐκκυσαν διὰ πυρπολικοῦ μίαν
Τουρκικὴν κορβέτταν, τῆς ὁποίας τὸ πλήρωμα ἐκ 300 ἀνδρῶν
συγκείμενον ἐν μέρει ἐφονεύθη καὶ ἐν μέρει κατεποντίσθη. Τὴν
δὲ 16 ἐξήκοντα ἐχθρικὰ πλοῖα προέτειναν αὐθις τὴν μάχην
εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Μικούλης δὲν ἀπέφυγε τὸν ἀγῶνα, ὅστις
διήρκεσεν ὥρας τρεῖς καὶ ἐπήγαγεν ἐπονείδιστον τῶν Τούρ-
κων τροπὴν. Τότε ὁ τῶν Ἑλλήνων ναύαρχος ἐπανῆλθεν εἰς
τὸν λιμένα τοῦ Μεσολογγίου, ἐτροφοδότησε διὰ δύο μῆνας
τὴν πεινῶσαν φρουράν καὶ ἀπῆλθεν αὐθις εἰς Ἰδραν, διὰ νὰ
φροντίσῃ περὶ νέων βοηθημάτων.

Ἡ προμήθεια ὅμως τῶν τροφῶν εἶχε σχεδὸν ἐκλείψει πρὶν
τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ· οἱ κάτοικοι, ἀφοῦ ἔφαγον ὅλας τὰς κα-
μύλους καὶ ὅλους τοὺς ἡμίονους καὶ ὄνους, δὲν ἔζων εἰμὴ ἀπὸ
σίτου μὴ ἄλεσμένου. Πρὸ δεκαπέντε ἡμερῶν δὲν εἶχον ἰδεῖ
ὅλως διόλου ἄρτον, καὶ τὰ καθημερινὰ σιτηρέσια τῆς τρωπῆς
εἶχον καταβιβασθῇ εἰς πεντήκοντα καὶ τελευταῖον εἰς τριά-
κοντα ὀρμάκια. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν νέαν ταύτην τροφοδότη-
σιν τοῦ Μικούλη, ἡ κατάστασις τῶν πολιορκουμένων ἦτο ἐ-

πίσης θλιβερά καὶ ἱκανὴ νὰ φοβήσῃ τὰς γενναιοτέρας ψυχὰς. Ἐπὶ δέκα μῆνας ἀποκεκλεισμένοι καὶ πολλάκις κινδυνεύσαντες ν' ἀποθάνωσι τῆς πείνης, εἶχον ἤδη θάψει χιλίους πεντακοσίους ἐκ τῶν συντρόφων αὐτῶν, πεσόντων ἀπὸ τῶν πληγῶν ἢ τῶν κόπων. Ἡ πόλις ἅπασα εἶχε μεταβληθῇ εἰς σωρὸν ἐρειπίων· ἄστεγοι καὶ ἀνυπόδητοι ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν διάκρισιν δριμυτάτου χειμῶνος· περίξ δὲ αὐτῶν δὲν ἔβλεπον εἰμὴ σημαίας ἐχθρικής. Περὶ τὰς 25,000 τακτικοὶ καὶ ἄτακτοι ὑπὸ δύο τρομερῶν στρατηγῶν ἀγόμενοι, παρεκάθηντο ἀπὸ ξηρᾶς, φέροντες πυροβολικὸν ἱκνὸν, πρὸς τὸ ὅποιον τὸ μικρὸν πυροβολικὸν τῶν πολιορκουμένων δὲν ἠδύνετο νὰ παραβληθῇ· πολυάριθμος δὲ στόλος ἔφραττε τὴν θάλασσαν. Ἀλλ' ὅμως τοιαύτη ἦτο ἡ ἀνδρεία καὶ μεγαλοψυχία τῶν ἠρωικῶν ἐκείνων Ἀκαρνάνων, Αἰτωλῶν καὶ Ἡπειρωτῶν, ὥστε ἐν μέσῳ συμφορῶν δεινοτάτων, ὑψώνοντες οὗτοι ἀγέωχον τὴν κεφαλὴν ὡς ἐν ἡμέραις πανηγύρεως, ὅταν ἔτι ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1826 ὁ Ἰβραὴμ Πασᾶς ὑπέβαλεν εἰς αὐτοὺς λόγους περὶ παραδόσεως, μετὰ περιφρονήσεως ἀπέβαλον πάντοτε τὴν πρότασιν αὐτοῦ.

Οἱ πολέμιοι ἀποπερατώσαντες ὅλας αὐτῶν τὰς παρασκευὰς ἐπεχείρησαν τὴν 12 Φεβρουαρίου καταπληκτικὸν πυροβολισμόν, διαρκέσαντα μέχρι τῆς 15, καὶ ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ἔρριψαν 8,000 σφαιρῶν καὶ βομβῶν. Τὴν δὲ 15 μετὰ τὸ μεσονύκτιον, οἱ πολέμιοι ὑπὸ 40 πυροβόλων ὑποστηριζόμενοι, ὥρμησαν ἐπὶ ἐν ἐξωτερικὸν τῆς πόλεως προτείχισμα καὶ ἐγένοντο κύριοι αὐτοῦ· ἅμα ὅμως ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, προσέβαλον αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες ξιφῆρεις, καὶ κατισχύσαντες ἀνέλαβον τὸ προτείχισμα. Τότε ἀμφότεροι οἱ Πασάδες, περιφρουρούμενοι ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων αὐτῶν, προσχώρησαν αὐτοπροσώπως καὶ ἠνάγκασαν τὰ τάγματα αὐτῶν νὰ ἐπαναλάβωσι τὴν ἐφοδον· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν αὐτοὺς καὶ αὖθις μετὰ φθορᾶς μεγάλης. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν νύκτα, ἐπιχειρήσαντες ἔ-

ξοδον καὶ ἐμβαλόντες εἰς τὰ ὀχυρώματα τῶν πολεμίων, ἀπήγαγον ἀπ' αὐτῶν καὶ ὅπλα ἱκανὰ καὶ αἰχμαλώτους.

Ἀπελπισθέντες οἱ πασάδες τότε νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, ἐξηκολούθουν μὲν πυροβολοῦντες κατ' αὐτῆς καὶ πλησιάζοντες τὰ πολιορκητικὰ μηχανήματα, ἐφ' ὅσον ἐπέτρεπον αὐτοῖς τοῦτο, οἱ ἀδιαλείπτως ἀνταγωνιζόμενοι καὶ ἀντιμηχανώμενοι Ἕλληνες· ἀλλὰ κυρίως οἱ πολέμιοι ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἄλωσιν τῶν διαφόρων νησιδίων, τὰ ὁποῖα κείμενα εἰς τὰ ῥηχὰ νερὰ τοῦ Μεσολογίου, ἐχρησίμευσαν ὡς ἐπιθλάσσιοι αὐτοῦ προμαχώνες. Τῶντι περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου, ἐγένοντο μετὰ αἱματηροῦς ἀγῶνας κύριοι τοῦ Βασιλαδίου καὶ τοῦ παρὰ τὸ Αἰτωλικὸν κειμένου Δολμᾶ. Ἡ ἄλωσις τοῦ τελευταίου τοῦτου ἐπῆγαγε καὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ τὴν παράδοσιν. Τὴν δὲ 24 Μαρτίου, οἱ δύο στρατηγοὶ ἐπεχείρησαν ἀπὸ πρῶτας ἐφοδον κατὰ τοῦ νησιδίου τῆς Κλειστόβης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο ἡ Μονὴ τῆς Ἀγίας Τριάδος, ὠχυρωμένη διὰ 4 μικρῶν κανονίων καὶ ἔχουσα φρουρὰν 130 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Κίττον Τσαβέλλαν τεταγμένων. Ἡ πρώτη ἐφοδος ἀγομένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ρεσίτ Μεχμέτ Πασᾶ ἀπεκρούσθη, πληγωθέντος καὶ αὐτοῦ.

Τότε ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς ἐκπέμπει τὸν Χουσεϊμβεην μετὰ δύο Ἀραβικῶν συνταγμάτων, τὰ ὁποῖα μέχρι τῆς ἐσπέρας ἐπέμενον πεισματωδῶς ἐφορμῶντα καὶ ἀνδρείως ὑπὸ τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων καταπυροβολούμενα· ἀλλὰ πίπτει τελευταῖον ὁ Χουσεϊμβεης, πίπτουσι πολλοὶ ἄλλοι ἔγκριτοι τῶν πολεμίων ἀξιωματικοί, καὶ ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν ὑποχώρησιν. Τὴν στιγμὴν ὅμως ἐκείνην ἐξορμᾷ ὁ Τσαβέλλας ἀπὸ τοῦ ὀχυρώματος αὐτοῦ, κυριεύει ἐπτά ἀκάτιων πολεμίων, καὶ ἰδρύει τρόπαιον 4,200 ὀπλων καὶ λογχῶν. Αὕτη ὑπῆρξε μίξ τῶν ἐνδοξοτέρων κατὰ ξηρὰν μαχῶν, ἐξ ὧων ἀναφέρει ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ προσέμιον ἄξιον τῆς μετ' ὀλίγον ἐπελθούσης μεγάλης ἐξόδου. Ἰπὲρ τοῦ:

4,000 νεκρούς Τούρκων καὶ Ἀράβων ἐπέπλεον ἐπὶ τῶν πέριξ ὑδάτων, τὰ ὅποια εἶχον λάβει τὸ χρώμα τοῦ αἵματος· οἱ δ' Ἕλληνες ἀπέβηλον περὶ τὴν ἄμυναν τῆς Κλεισόβης 35 θανόντας καὶ ἰσαριθμούς πληγωθέντας.

Ὁ τρόμος τῶν Ὀθωμανῶν ὑπῆρξε τοσοῦτος, ὥστε ἂν οἱ πολιορκούμενοι ἤθελον νὰ ἐξέλθωσι κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα, ὀλίγην ἔμελλον νὰ ἀπαντήσωσιν ἀντίστασιν· ἀλλὰ καίτοι οὐδὲ κόκκου σίτου ὑπάρχοντος ἤδη ἐν ταῖς ἀποθήκαις, βαθύτατον αἶσθημα τιμῆς καὶ καθήκοντος ὑπηγόρευεν εἰς τὰς ἀρεμμανίους ἐκείνας ψυχὰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐμμείνωσιν εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν, ἐνὸς ὧ ὑπῆρχε τρόπος τοῦ νὰ πορισθῶσιν οἰανδήποτε τροφὴν πρὸς κατάπαισιν τῆς πείνης αὐτῶν.

Ἀφ' ἐτέρου ὁ Μισούλης, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶναι ἀναποσπάστως συνδεδεμένον μετὰ τοῦ ὅλου αὐτοῦ μεγαλουργήματος τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἔτι δὲ καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς ἐν Μισιολογγίῳ φρουρᾶς, τοὺς ὁποίους κατὰ τὴν τελευταίαν ἀναχώρησίν του ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης συναπήγαγε μεθ' ἐαυτοῦ, ἠγωνίζοντο νὰ εὕρωσι πόρους τινάς πρὸς καταρτισμὸν τοῦ στόλου.

Ὁ Μισούλης ἠδυνήθη ἐπὶ τέλους νὰ ἐκπλεύσῃ τὴν 19 Μαρτίου, καὶ παραλαβὼν Σπετσιωτικὰ τινὰ καὶ Ψαριανὰ πλοῖα, διεσπύνηθη πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Διὰ τὴν ἔλλειψιν ὅμως χρηματικῶν πόρων, ἡ μοῖρα ἐκείνη ἦτο ἀσθενής. Τὰ σκάφη δὲν ἦσαν ὀλίγα, ἀναλόγως τῶν ἄλλοτε στρατευσάντων· ἀλλὰ τὰ πληρώματα ἦσαν τοσοῦτον εὐάριθμα, ὥστε τινὰ τῶν Σπετσιωτικῶν πλοίων δὲν ἔφερον πλείονας τῶν 20 ἀνδρῶν. Οἱ κάτοικοι τῶν τριῶν νήσων, οἱ ἐξ ἰδίων, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, ἐν διαστήματι ἐνιαυτῶν πέντε ὀπλίσαντες τοὺς στόλους τῆς ἐπαναστάσεως, εἶχον ἤδη ἐξαντλήσει τοὺς πόρους αὐτῶν· τὸ δὲ ταμεῖον τῆς Κυβερνήσεως ἦτο ἐπίσης κενόν, ἐν μέρει διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀδιαιλείπτου πολέμου ἐρήμωσιν τῆς χώρας ἐν

φέρει διὰ τὴν ἀνεπιτηδεῖαν διαχείρησιν τῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου χρημάτων.

Τὴν 31 Μαρτίου ἐπεφάνη ὁ Μισούλης περὶ Ζάκυνθον καὶ ἀντήλλαξε μὲ τὰ πρόσκοπα τῶν πολεμίων πλοῖα σφαίρας τινες, τὰς ὁποίας ἀκούσας ὁ Τουρκικὸς καὶ Αἰγυπτιακὸς στόλος, ἐξῆλθεν ἀμέσως ἀπὸ τοῦ κόλπου καὶ περετάχθη πελώριος, ἐπὶ μῆκος μέγχι ἀπὸ Στρογγύδων μέχρις Ἀράξου (ἄρκος Πάπα) παρατεινόμενος. Τὴν 3 Ἀπριλίου συνεκροτήθη μάχη ἄκρως. Ὁ Μισούλης μετὰ ἑξῆς μόνον βρεικίων ἠγωνίσθη ἐπὶ ὥρας πολλὰς πρὸς δεκαπέντε βαρεῖας φρεγάτας καὶ κορβέττας, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς μοίρας αὐτοῦ διὰ τὸ ἀσθενὲς τῶν πληρωμάτων ἵστατο μακράν· δύο πυρπολικά προσχώρησαν ἐπὶ ματαίῳ· 30 δὲ ἄνδρες ἔπεσαν θανατωθέντες ἢ πληγωθέντες ἐπὶ τῶν ἑξῆς ἀγωνισθέντων Ἑλληνικῶν πλοίων.

Ὅσω δ' ἐπιμελῶς καὶ ἀν' ἐπετήρουν οἱ πολέμιοι τὴν ἀβυθὸν τοῦ Μεσολογγίου παραλίαν, ὑπῆρχεν ἔτι στενὴ τις καὶ ἀφηνῆς δίοδος, δι' ἧς τολμηροὶ καὶ ἐπιτηδεῖαι ναῦται καὶ κολυμβηταὶ κατάρθουν ἐκ διαλειμμάτων νὰ πηρεισάγωσιν εἰς τὸ φρούριον εὐτελεῖς τινες σίτου προμηθείας· καὶ δι' αὐτῶν ἡ φρουρὰ ἔπεμψεν εἰς τὸν Μισούλην ἐπιστολὴν παριστάσαν τὴν ἐσχάτην αὐτῆς ἀμνηχνίαν· ἡ δὲ ἀπήντησεν ἀμέσως ὑποσχόμενος ταχεῖαν βοήθειαν. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἀνακκλύψαντες τελευταίον τὴν μυστικὴν ἐκείνην δίοδον, ἐφραζαν καὶ ταύτην, ὥστε ἐντελῶς ἔπκυσσε πᾶσα μετὰ τῶν ἑξῶ Ἑλλήνων καὶ τῆς φρουρᾶς σχέσις. Ὁ Μισούλης οὕτε τότε ἀππλίσθη· ἀλλὰ περιέπλεεν ἄνω καὶ κάτω, πᾶσαν μηχανώμενος κατὰ τῶν πολεμίων τέχνην, συνεκρότει μικρὰς ναυμαχίας, ἔγραφεν εἰς τὸ Νάυπλιον ζητῶν ἐπικουρίαν, καὶ εἶχεν ἤδη ἀποφασίσει νὰ ἐξοπλίσῃ τὰ ἀκάτια αὐτοῦ, νὰ πληρώσῃ αὐτὰ μὲ ἄλευρον, νὰ ἐκπορθήσῃ τὸ Βασιλάδιον καὶ νὰ διελάσῃ τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν πόλιν. Πρὶν ὅμως προφθῇ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχεδὸν ἐκεῖνο, ἡ πεπρωμένη τοῦ Μεσολογγίου τύχη ἐ-

πληρώθη, ὁ δὲ γέρον νάυαρχος μετὰ βαρείας θλίψεως ἐπὶ νῆλθεν εἰς Ὑδραν.

Ἡ τελευταία πράξις τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου δράματος ἐπλησία-
ζεν· ἀπὸ τῆς 20 Μαρτίου εἶχε παύσει πᾶσα τροφῆς διανομὴ
εἰς τὴν φρουράν· τὸ ἀδιάλειπτον πῦρ εἶχε φυγαδεύσει· ἀπὸ τὰ
πέριξ ὕδατα τοὺς ἰχθύς, ὥστε οἱ ἐν τῇ φρουρίᾳ ἐτρέφοντο
μὲ γάτας, ποντικούς, δέρματα καὶ φύκη· οὐδεμίαν ὑπῆρχεν ἰα-
τρικὴ θεραπεία καὶ ἡ γῆ ἐκαλύπτετο ὑπὸ νοσούντων, τετραυμα-
τισμένων καὶ λιμοκτονούντων. Ὁ Ἰβραήμ Παῶς, ὅστις ἐγίνωσκε
τὰ παθήματα αὐτῶν καὶ ἐφοβεῖτο πάντοτε μήπως ἡ τύχη ἀρπά-
σῃ ἀπροσδοκῆτως ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὴν πολύτιμον ταύτην
λείαν προτείνει εἰς αὐτοὺς καὶ ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ στιγμῇ
νὰ παρὰδῶσι τὰ ὅπλα, ὑποσχόμενος τὴν ζωὴν, ἀλλ' αὐτοὶ
μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς ἐμμένοντες πιστοὶ εἰς τοὺς ὅρκους
αὐτῶν καὶ εἰς τὴν πατρίδα, ἀπέβαλον τὴν πράτασιν, εἰπόντες
ὅτι δὲν δέχονται νὰ καταλείψωσι τὴν πόλιν εἰμὴ μὲ τὰ ὅπλα
εἰς τὰς χεῖρας.

Ἡ παράτασις τῆς ἀμύνης ἦτο ἐν τούτοις ἀδύνατος, διότι
ἐντὸς τριῶν ἔτι ἡμερῶν ἅπαντες οἱ κάτοικοι ἠδύναντο νὰ ἀ-
ποθάνωσι τῆς πείνης. Ὅθεν οἱ ἡγεμόνες τοῦ στρατοῦ, συνελ-
θόντες ἐν συμβουλίᾳ, ἀπεφάσισαν νὰ διέλθωσιν ἀναμέσον τοῦ
ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, σώζοντες ὅσους ἠδύναντο πλειότερους
ἐκ τῶν ἄλλων κατοίκων· καὶ ἐπὶ τούτῳ νὰ ὁρμήσωσι πρῶτοι
3,000 μαχηταὶ καὶ τὰ διανοίξωσι τὸν δρόμον εἰς τὸ λοιπὸν
πληθος, τὸ ὅποιον ἐμελλεν ἀμείσως νὰ παρακολουθήσῃ.

Τάξαντες δὲ πρὸς τὴν ἐξοδὸν ταύτην τὴν νύκτα τῆς 10
Ἀπριλίου, εὗρον τὸν τρόπον νὰ εἰδοποιήσωσι τὸν ἔξω εὐρι-
σκόμενον Καρχισκάκην διὰ νὰ συνδράμῃ αὐτοὺς, διεκοίνωσαν
τὸ βούλευμά των εἰς τοὺς λοιποὺς πολίτας καὶ ἐπεχείρησαν
τὰς ἀναγκάϊας προπαρασκευάς. Τοσοῦτον δὲ ἦτο τὸ θάρρος
τῶν ἀτρομήτων ἐκείνων ἀνδρῶν, ὥστε πιθανώτατα ἤθελόν
καθ' ὁλοκληρίαν ἐπιτύχει, ἐὰν ἐπικατάρατός τις Βούλγαρος

πῦτομολήσας δὲν προέδιδεν εἰς τὸν Ἰβραήμ. Πασὴν ὅλον τὴ σκέδιόν των ὀλίγας στιγμὰς πρὸ τῆς ἐκτελέσεώς του. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν πολεμίων ἔπραξεν ἀμέσως, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ματαιώσῃ τὴν ἔξοδον· ἐκάλυψε τὰ τριπλᾶ αὐτοῦ χρακώματα διὰ πυροβολικοῦ καὶ πεζικοῦ· παρέταξε τὰς ἴλας τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ὀπισθεν τοῦ στρατοπέδου εἰς τὴν πεδιάδα διὰ νὰ ἐπιπέσωσι κατ' ἐκείνων, ὅσοι ἤθελον κατορθώσῃ νὰ διασχίσωσι τὰ χρακώματα· καὶ τελευταῖον ἐπεμψεν ἰσχυρὸν Ἀλβανὼν ἀπόσπασμα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ, ὅπου ἤξευρεν ὅτι οἱ μέλλοντες νὰ ἐξέλθωσιν, εἶχον σκοπὸν νὰ συγκεντρωθῶσιν.

Τὴν 10 περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐνήργησαν τὴν τελευταίαν τῶν στρατευμάτων ἐξέτασιν· ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς τάφρου κατεσκευάσθησαν τέσσαρες ξύλινοι γέφυραι· περίπολος δὲ, περιελθὼν τὸ τεῖχος, ἀνήγγειλεν, ὅτι ἐντὸς δύο ὥρων θέλει γίνεαι ἡ ἔξοδος καὶ παρήγγειλε σιωπὴν βυθιτάτην· μόνοι οἱ σκοποὶ ἐφώναζον καὶ ἐπυροβολοῦν ἐκ δικλαιμαμάτων. Ὅλαι αἱ γυναῖκες ἐφόρεσαν ἀνδρῶν ἐνδύματα καὶ ὠπλίσθησαν μὲ σπάθας καὶ μὲ ξίφη, ἔλαβον δὲ ὅπλα καὶ οἱ παῖδες, ὅσοι ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτά· οἱ πυροβολισταὶ διετάχθησαν νὰ γομφώσωσι τὰ πυροβόλα των ἅμα ἔλθῃ ἡ στιγμή νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ πυροβολοστάσια των. Ὅσοι διὰ τὴν ἡλικίαν, τὰς πληγὰς ἢ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ παρακολουθήσωσι τὴν ἔξοδον, καὶ ὅσοι δὲν ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πατρίδα γῆν, συνεκεντρώθησαν ἐντὸς τῶν ἐρειπίων, λιθίνων τινῶν κτιρίων καὶ εἰς τὴν κυρίαν ἀποθήκην, ἐν ᾗ ἐσώζετο ἔτι ὀλίγη τις πυρῖτις, πρὶν τῇ ὁποίᾳ ἐκάρησεν ἀπόμαχος κρατῶν ἀνημμένην θρυαλλίδα.

Τίς δὲ δύναται νὰ περιγράψῃ τὸν ἀποχωρισμὸν ἐκείνων, ὅσοι ἔμελλον νὰ μείνωσιν ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς των, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν ἔξοδον; Μετὰ παρέλευσιν δύο ὥρων, δεύτερος περίπολος περιελθὼν συνήγαγε

τὴν φρουράν καὶ διεύθυνε τοὺς πάντας πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τῆς πόλεως μέρος, ὅθεν ἔμελλε νὰ γένη ἡ ἐξόδος. Τὰ στρατεύματα τῆς φρουρᾶς διήλθον μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδῶν αὐτῶν τὴν τάφρον, καὶ ὅλοι πρηνεῖς ἐνταῦθα γενόμενοι, περιέμενον ἡσύχως νὰ ἀκούσωσι τὸ συντεθειμένον μετὰ τοῦ Καραϊσκάκη σύνθημα. Οἱ ἐχθροὶ ἐν τούτοις ἐπυροβόλουν ἀκαταπαύστως πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ φρουρίου, καὶ ἐκ διχλειμμάτων ἐφόνευον τοὺς αὐτάβι παρατηροῦντας. Ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ὥραν παρέμειναν οἱ Ἕλληνες ἀκίνητοι, ἐκτεθειμένοι εἰς τὸ πῦρ τῶν πολεμίων καὶ προσέχοντες μὴπως ἐννοήσωσι τὸν Καραϊσκάκην πλησιάζοντα· ἀλλὰ τελευταῖον ἡ δυσχέρεια αὐτῶν ἐκορυφώθη, ἐπεὶ δὲ ἀνέτειλε τὴν στιγμὴν ἐκείνην λαμπροτάτη ἡ σελήνη, ἠκούσθη αἴφνης καθ' ὅλας αὐτῶν τὰς τάξεις ὑπάκωφος ψθυρισμὸς, καὶ ἀμέσως σηκωθέντες ἀνέκραξαν ὁμοφώνως « Ἐμπρός! ἐμπρός! θάνατος εἰς τοὺς βαρβάρους! » καὶ ὤρμησεν ξιφῆρις.

Οὔτε χάνδακες, οὔτε προτειχίσματα, οὔτε οἱ κεραυνοὶ τῶν πυροβόλων καὶ τῶν ὅπλων, οὔτε αἱ λόγχαι τῶν Ἀράβων ἠδυνήθησαν ν' ἀνταρτίσωσι τὴν ἐνθουσιώδη αὐτὴν ἐφοδόν. Ἐντὸς ὀλίγων στιγμῶν τὰ χρακώματα ἐκυριεύθησαν, τὰ ἐχθρικὰ τάγματα δισπάρσθησαν, καὶ, σφαγέντων τῶν πυροβολιστῶν ἐπὶ τῶν πυροβόλων αὐτῶν, εἰσήγσαν τὰ πυροβολοστάσια. Ὁ ἐχθρὸς ἔμεινεν ἐμβράντητος ὑπὸ τῆς ἀκαταγωνίστου ἐκείνης ὀρμῆς καὶ πλατεῖα ἠνοίχθη ἐνώπιον τῶν ἐξερχομένων ὁδός. Κατὰ δυστυχίαν τὸ μέγα πλῆθος τῶν πολιτῶν δὲν παρηκαλούθησε τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν. Ἀλλ' οἱ περισσώτεροι ἐπ' ὀλίγον δισταγάντες καὶ ἔπειτα ἀπατηθέντες ὑπὸ ἀποφράδος τινὸς φωνῆς, ἔδηλον πῶς διαδοθείσης, « Ὀπίσω εἰς τὸ φρούριον », ὠπισθοδρόμησαν πρὸς τὴν πόλιν, εἰς ἣν συγχρόνως σχεδὸν εἰσέβαλον καὶ οἱ ἐχθροὶ· διότι Ἀράβες καὶ Τούρκοι ἐξώρμησαν πανταχόθεν εἰς τὰ τεῖχη ἐπὶ τῇ ἐλπίδι λαφυραγωγίας.

Καθ' ὅλην τὴν ἀπαισίαν ἐκείνην νύκτα ὠρυγμοὶ καὶ ὅλα-

κυγμοὶ ἀνεμειγνύοντο μετ' ἀδιακόπων πυροβολισμῶν καὶ ἐκρήξων. Οἱ μὲν πολέμιοι ἐπεχείρησαν τὴν ἄλωσιν ὅλων τῶν κτιρίων· οἱ δ' ἐν αὐτοῖς καταφυγόντες Ἕλληνες, ἐμβάλλοντες πῦρ εἰς τὰ σωζόμενα ἔτι ἐφόδια, ἀνέτρεπον ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἐπιτιθεμένους. Φοβερά μάλιστα ὑπῆρξεν ἡ ἐκρηξίς τῆς μεγάλης πυριταποθήκης, ἡ διασπαράξασα πλῆθος Τούρκων. Εἷς δὲ μύλος ἀντέσχε μέχρι τῆς 12, ὅτε μέρος τῶν ὑπερμάχων αὐτοῦ καὶ τινες τῶν ἐν ταῖς οἰκίαις στρατιωτῶν ἐσώθησαν· διότι πεσόντες εἰς τὰ ῥηχὰ καὶ κολυμβήσαντες, ἐφθασαν εἰς παραπλέοντά τινα ἰόνια ἀκάτια, καθόσον ὁ ἐχθρικός στόλος ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόλπον. Οἱ δὲ ἐμβολόντες πολέμιοι ἔπαθον φθορὰν δεινὴν, ὅχι μόνον ὑπὸ τῆς ἀπελπισίας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐμφύλιον πεισματώδη περιελθόντες ἀγῶνα ἔνεκα τῆς λείας, ὥστε ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν ἐξ αὐτῶν πεσόντων ἦτο ἰσάριθμον πρὸς τὸ πλῆθος τῶν θανόντων Χριστιανῶν. Οἱ δὲ ἐξελθόντες μετὰ πολλοὺς κινδύνους, πρῶτον μὲν ἦλθον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καραϊσκάκη, ὅπου εὗρον αὐτὸν κλινήρην, ἀκολούθως δὲ εἰς Ἀμφισσαν.

Τὴν 10 Ἀπριλίου εὐρίσκοντο ἔτι ἐν Μεσολογγίῳ 9,000 ψυχῶν· ἐκ τούτων 500 ἔπετον ἐν τῇ ἐξόδῳ· 600 ἀπέθανον βραδύτερον ὑπὸ πείνης· διεσώθησαν δὲ 1,800 περίπου, ἐν οἷς 200 γυναῖκες· 3,000 ἐθανατώθησαν ἐν τῇ πόλει καὶ 3,000 περίπου γυναῖκες καὶ παῖδες ἠχμαλωτίσθησαν. Ἀπέθανον δὲ κατὰ τὴν ὀλεθρίαν ἐκείνην νύκτα, ὁ Ἐπίσκοπος Ρογῶν Ἰωσήφ, ὁ χρηστὸς Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, πολιτικός διοικητής, ὅστις κατὰ τὸν Φεβρουάριον ἐπιβίβασθεις ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ μεταβὰς εἰς Ζάκυνθον διὰ νὰ φροντίσῃ περὶ τροφῶν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, διὰ μέσου μυρίων κινδύνων, καθ' ἣν μάλιστα στιγμὴν τὰ πράγματα αὐτῆς εἶχον περιέλθει εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμνηχανίαν, διὰ νὰ συναποθάνῃ μετὰ τῶν συμπολιτῶν. Κατὰ τὴν αὐτὴν ὁμοίως νύκτα, ἔπεσαν οἱ Στρατηγοὶ Νε-

κόλαρος Στουρνάρης, Κωνσταντίνος Σαδήμας καὶ Ἀθανάσιος Ραζής· ὁ πλεῖστον συντελέσας εἰς τὴν ἄμυναν ὀχυροποιῶς Μιχαὴλ Κοκκίνης, ὃν ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου, εὐγνωμοσύνης ἕνεκα, εἶχεν ἀνακηρύξει ἴδιον πολίτην· πολλοὶ δὲ καὶ φιλέλληνες. Οἱ ὀνομαζότεροι ἐκ τῶν περισωθέντων ἡγεμόνων τῆς φρουρᾶς ἦσαν ὁ Νόπτης Βότσαρης καὶ ὁ Μῆτσος Κοντογιάννης δύο ἐβδομηκοντούταις γέροντες. Ὁ Δημήτριος Μακρῆς, ὁ Κίτσος Τσαβέλλας καὶ ὁ Χρῆστος Φωτομάρας.

Τοιοῦτοτρόπως ἔπεσε τὸ Μεσολόγγιον. Αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ κηρυτεία δὲν δύνανται νὰ φθάσωσι περαιτέρω, οἱ δὲ ἱστορικοὶ δὲν εὐρίσκουσι καθ' ὅλην τὴν γνωστὴν τοῦ κόσμου ἱστορίαν, πολιορκίαν τινὰ ἱκανὴν νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν ἡρωϊσμόν τῆς Ἑλληνίδος πόλεως. Ἡ πτώσις αὐτῆς κατέφερε πληγὴν βαρεῖαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Ἐξω τοῦ ἱσθοῦ δὲν ἔμεινεν, εἰμὴ ἓν καὶ μόνον ἀσφαλὲς φρούριον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, τὸ φρούριον τῶν Ἀθηνῶν. Ἐντὸς τοῦ ἱσθοῦ οἱ πολέμιοι ἦσαν κύριοι τῶν Πατρῶν, ὅλων τῶν Μεσσηνιακῶν φρουρίων, τῆς Τριπόλεως καὶ ἥδη διεπεραιώθη αὐτοῖς εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ ἐπὶ τῷ προσφάτῳ αὐτοῦ κατορθώματι γαυρίων Ἰβραήμ.

Πρὶ τὰ μέσχα τοῦ Φεβρουαρίου ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ στρατεύματα πρὸς ἄλωσιν τῶν φρουρίων τῆς Εὐβοίας. Ὁ Φαβιέρος φιλέλλην Γάλλος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατευμάτων ἐκρίθη καταλληλότερος πρὸς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην. Ὁ Φιλέλληνοῦτος μετὰ 3,000 στρατιωτῶν μετέβη εἰς τὴν Χαλκίδα, ἀλλὰ βλέπων, ὅτι τὸ φρούριον τοῦτο ἦτο δυσπρόβητον, μετεβιβάσθη διὰ πλοίων εἰς Στούρα καὶ ἀκολούθως ἐκίνησε κατὰ τῆς Κερύστου. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Κερύστου ἑντρομοὶ διὰ τὴν αἰφνίδιον ταύτην εἰσβολὴν, ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον· οἱ δὲ Ἕλληνες κλείσαντες αὐτοῦς ὠχυρώθησαν εἰς αὐτὰς τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, ὅπου καίτοι ἡ συνοικία Γρυμπίτζ. Οἱ Τοῦρ

κοι συνελθόντες ἐκ τοῦ τρόμου ἤρχισαν σφοδρὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πυροβολισμὸν ἐκ τοῦ φρουρίου, καὶ ἐπροξένησαν μεγάλην φθορὰν εἰς αὐτούς· φονευθέντων ἢ πληγωθέντων πολλῶν στρατιωτῶν καὶ ἀξιωματικῶν. Μεταξὺ τῶν φονευθέντων ἦτο καὶ ὁ Πίστας, μεταξὺ δὲ τῶν πληγωθέντων ὁ ὑπολοχαγὸς Καρατσᾶς.

Μετὰ ταῦτα οἱ μὲν ἀσθενεῖς καὶ τραυματαῖαι ἀπεστάλησαν εἰς τὰς νήσους, οἱ δὲ λοιποὶ ἐτοποθετήθησαν κατὰ τὴν θέσιν Λυκάρρεα, παραλίαν ἀπέναντι τῆς νήσου τῶν Πεταλιῶν, ὅπου ἐπελθούσης μεγάλης Τουρκικῆς δυνάμεως ἐκ τε τοῦ φρουρίου τῆς Καρύστου καὶ τῆς Χαλκίδος, ἦν ὡδήγει ὁ Ὁμέρ Πασᾶς, ἐκινδύνευσαν νὰ ἀπολεσθῶσιν. Ἔσωσαν ὅμως τὸ στρατεύμα τοῦτο ἐκ τοῦ κινδύνου τινὰ τῶν Ψαριανῶν πλοίων, καθὼς καὶ ὁ Κριζώτης καὶ Βάσος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτούς, οἵτινες ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς κατὰ τῆς Βηρυτοῦ ἐκστρατείας εἰς Σύρον καὶ μαθόντες τὴν δεινὴν θέσιν τῶν τακτικῶν στρατευμάτων, ἔσπευσαν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ἔλυσαν τὴν διὰ θαλάσσης πολιορκίαν, παρέλαβαν τοὺς στρατιώτας καὶ μετέφεραν αὐτοὺς εἰς Ἀττικὴν, Κέα καὶ Ἄνδρον.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην καὶ τὴν πρὸ ὀλίγου διάλυσιν τοῦ ἐν Βρυσακίαις στρατοπέδου κατεστράφη καὶ ἐν Εὐβοίᾳ ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν· οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῶν Εὐβοέων, Νικόλαος Κριζώτης καὶ Βάσος, μετέδωκαν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς εἰς τὰ ἄλλα Ἑλληνικὰ στρατόπεδα.

Ἡ τρίτη ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων συνέλευσις, ἥτις συνεκροτήθη ἐν Ἐπιδαύρῳ τὴν 6 Ἀπριλίου, προεδρεύοντος τοῦ γέροντος Πανούτσου Νοταρᾶ, Κορινθίου, ἐκπλαγεῖσα διὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὴν περὶ Καρύστον τροπὴν τοῦ Φαβιέρου, ἀνέβαλε τὰς συνεδριάσεις αὐτὴν μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀναθεῖσα ἐν τῷ μεταξύ τὴν ὅλην τῆς Ἑλλάδος τύχην εἰς δύο ἐπιτροπὰς· ἐξ ὧν εἰς μὲν τὴν μίαν, καλουμένην Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἑλλάδος, συγκειμένην ἀπὸ ἑνδεκα ἀνδρῶν καὶ

προεδρευομένην ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Ζαΐμη, ἀνετέθη ἡ ὁλικὴ Κυβέρνησις τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων· εἰς δὲ τὴν ἄλλην, συγκειμένην ἐκ δεκατριῶν μελῶν καλουμένην ἐπιτροπὴν τῆς συνελεύσεως καὶ προεδρευομένην ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Γερμανοῦ, ἐπετράπη νὰ ἐπιχειρήσῃ διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας Στρατφόρδου Κάνιγγος, πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν διαπραγματεύσεις, τὰς συμφεροτέρας εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ ἀνταξίας τῶν μεγάλων αὐτοῦ θυσιῶν. Ὁ εἰρημένος πρέσβυς εἶχε λάβει, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, διαταχὰς περὶ τούτου καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ Κυβέρνησιν.

Ἐπὶ πᾶσι φόβος ὑπῆρχε μήπως ὅλος ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐπιπέσῃ εἰς τὰς νήσους Ἰδραν καὶ Σπέτσας· ὅθεν ἐθεωρήθη ἀπαραίτητον νὰ συγκεντρωθῇ εἰς τὴν πρώτην ἐξ αὐτῶν πᾶσα ἡ ναυτικὴ δύναμις, καὶ ἐπὶ τούτῳ, ἐν ἀρχῇ τοῦ ἰουνίου, οἱ Σπετσιῶται μετέβησαν πανδημεὶ εἰς Ἰδραν, ὅπου διέμειναν ἐπὶ ἑξ ἑβδομάδας, μέχρις οὗ, παρελθόντος τοῦ κινδύνου, ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια.

Τὰ πράγματα λοιπὸν ἐφαίνοντο περιελθόντα εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμηχανίαν, καὶ τόσῳ δεινότεραν ὅσῳ αἱ ὀλέθριαι ἐμφύλιοι διενέξεις δὲν ἔπαυσαν μαστίζουσαι τὸν τόπον· ἀλλ' ἔμελλον νὰ σώσωσι τὴν Ἑλλάδα ἡ καρτερίαι τῶν Πελοποννησίων, νέα κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν κατορθώματα καὶ ἡ μεγάλη τῆς Εὐρώπης βοήθεια.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Μαΐου μηνός, ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς ἐπανῆλθεν εἰς Πάτρας, ὅπου ἐξετάσας τὸν στρατὸν αὐτοῦ εὗρεν, ὅτι ἐκ τῶν 10,000 ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους εἶχε διαπεράσει εἰς Αἰτωλίαν, δὲν ἐσώζοντο εἰμὴ 3,500. Παραλαβὼν δὲ ἐκ Πατρῶν ἐπικουρίας τινάς, ὥρμησε πρὸς τὰ Καλάβρυτα καὶ ἐπέτεθη κατὰ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου· ἀλλ' ἀπεκρούσθη.

Τὴν 10 Μαΐου εἰσῆλθεν εἰς Τρίπολιν καὶ ἔδωκε τροφὰς εἰς τὴν λιμοκτονοῦσαν φρουρὰν τῆς πόλεως· ταύτης ἔπειτα τὴν

17 ἐπορεύθη ἐντεῦθεν πρὸς τὴν Γορτυνίαν, ἀπαντήσας ὁμῶς ἀντίστασιν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνου καταληφθέντα γενὰ, ἐτράπη ἐπὶ τὴν Σπάρτην καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Μεθώνην. Ἐκείθεν ἀναπαύσας τὸν στρατὸν ἐπὶ ἓνα μῆνα, ἐπεχείρησεν ἀπὸ τῆς 24—25 Ἰουνίου μεγάλην ἐπὶ τὴν Μάνην στρατείαν, γενναίως ἀποκρουθεῖσαν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς δυσπροσίτου ἐκείνης χώρας. Πάλιν δ' ἐν ἀρχῇ Ἰουλίου, ἐστράτευσεν ὁ θηριώδης οὗτος ἀρχηγὸς τῶν πολεμίων ἐπὶ τὴν Τρίπολιν, καὶ ἐν διαστήματι τεσσάρων μηνῶν, διέπραξε θηριωδεςτάτας λεηλασίας εἰς ὅλας τὰς πέριξ ἐπαρχίας τῆς Γορτυνίας, τῆς Κυνυρίας, τῆς Λακεδαιμόνος. Ἐπιχειρήσας δὲ νέαν ἐπὶ τὴν Μάνην ἔφοδον, ἀπεκρούσθη κατησχυμμένος. Τελευταῖον τὴν 2 Νοεμβρίου ἐπέστρεψε πάλιν ὁ Ἰβραῆμ εἰς Μεθώνην, διὰ τὰ διαχειμάρσιν αὐτόθι.

Ἡ φθορὰ τὴν ὁποίαν ἐπήγαγεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, μάλιστα κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἐπιδρομὴν του, ἦτο μὲν ἀκαταλόγιτος· ἀλλ' ἐκτὸς τῶν φρουρίων τὰ ὁποῖα κατεῖχεν, οὐδεμιᾶς σπιθαμῆς κύριος δὲν ἐγένετο, οὐδὲ ἐν χωρίον ὑπετάχθη εἰς αὐτόν. Οἱ καρτεριοὶ τῆς Χερσονήσου κάτοικοι, ἅμα ἀκούοντες τὸ θηρίον τοῦτο ἐπερχόμενον κατέφευγον μὲ τὰς οἰκογενεῖας καὶ τὴν κινητὴν περιουσίαν των εἰς σπήλαια δυσπρόσιτα, εἰς ὄρη, εἰς μοναστήρια καὶ εἰς πύργους· οἱ δ' ἐχθροὶ ἀγωνιζόμενοι ἐκ διαλειμμάτων τὰ ἐκπορθήσωσι τὰ ὀχυρώματα ταῦτα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπετύγχανον. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Πελοποννησιακὸς στρατὸς ἀπέφευγε τὰς ἐκ τοῦ συστάδην μάχας· ἀλλ' οἱ γενναῖοι καὶ ἀκαταμάχητοι ὑποστράτηγοι τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνου, ὁ Νικήτας, ὁ Δημήτριος Πλαπούτας, ὁ Ἰωάννης Κολοκοτρώνης, δὲν ἔπαυον ἐπικείμενοι εἰς τὰ πλευρά καὶ εἰς τὰ νῶτα τοῦ Ἰβραῆμ. Πασᾶ, φονεύοντες πάντα στρατιώτην, ὅστις ἐπὶ μικρῷ ἐμακρύνετο ἀπὸ τοῦ σώματος, διακόπτοντες τὴν μεταξὺ τῶν φρουρίων συγκοινωνίαν καὶ κυριεύοντες τὰς τροφὰς καὶ τὰ ἄλλα ἐφόδια.

Ἄν ἡ κατὰστασις τῆς Πελοποννήσου ἦτο θλιβερά, τὰ κατὰ τὸν Ἰβραήμ δὲν ἦσαν εὐχάριστα. Ἐκ τῶν 24,000 Ἀράβων, οἵτινες ἐν δικαστήματι δύο ἐτῶν ἐξέπλευσαν ἀπὸ Ἀλεξάνδρείας· μόλις ἐσώζοντο ἐν Πελοποννήσῳ 8,000 ἄνδρες, καὶ ἐκ τούτων 1500 ἔκειντο εἰς τὰ νοσοκομεῖα· αἱ ἀποθῆκαι αὐτοῦ ἦσαν κεναί, τὸ ταμεῖον δὲν εἶχεν ὀβολόν. Καὶ ἔλαβε μὲν τελευταῖον τὴν 19 καὶ τὴν 30 Νοεμβρίου ἄρθονα ἐξ Αἰγύπτου πικνὸς εἶδους ἐφόδια καὶ ἀξιόλογον χρηματικὸν ποσόν, ἀλλὰ στρατιώτην οὐδένα· ὥστε ἠναγκάσθη νὰ διαμείνῃ ἄπρακτος εἰς τοὺς σταθμοὺς αὐτοῦ μέχρι τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς τοῦ ἀκολουθοῦντος ἔτους.

Ὁ δὲ Καπετὰν Πασῆς εἶχεν ἐπικλέλθαι μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μετολογγίου, εἰς τὸν Ἑλλήσποντον· ἀλλ' ἐξέπλευσεν αὖθις, περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου, διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ κατὰ τῆς Σάμου τοσάκις ἀποτυχὴν ἐπιχείρημά του. Οἱ Σάμιοι ἔσπευσαν νὰ ζητήσωσι ναυτικὴν ἐπικουρίαν, ὑποσχομένοι νὰ καταβάλωσι μέρος τῆς δαπάνης· ὤθεν τὴν 11 Ἰουλίου ἀνεχώρησεν ὁ Σχολτοῦρης· ἐξ Ὑδρας μετὰ 33 πόλεμικῶν πλοίων καὶ 8 πυρπολικῶν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Σάμον τὴν 24. Τὴν ἐπιούσῃν ἐγένετο, περὶ Κώρυκον, ἄκριτός τις συμπλοκή μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ μιᾶς Τουρκικῆς μοίρας· τὴν δὲ 16 σύμπασα ἡ τῶν πολεμίων δύναμις συγκειμήνη ἐκ 2 δικρότων, 37 φρεγατῶν καὶ κορβεττῶν καὶ 7 βρικήων κατήλθεν ἀπὸ Χίου ὑπὸ οὐρίου φερομένη ἀνέμου καὶ ἐπαχείρησε νὰ ἀποκόψῃ τινὰ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων. Ἀλλ' ἀντιπραχθέντων τῶν ἡμετέρων, προσχώρησεν ὁ Κανάρης εἰς τὸ πυκνότερον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ ἤθελε βεβηῶς κολλήσαι εἰς μίαν φρεγάταν, ἃν τὸ κερκυνοβοληθὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων πυρπολικῶν του δὲν ἤρχιζε νὰ βυθίζηται. Ἐπειδὴ δὲ συγχρόνως ὤρμησεν κατ' αὐτοῦ δύο μεγάλα κλεισμένα ἀκάτικα, ἔβαλε τὴν θρυαλλίδα εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ κατήλθεν αὐτὸς εἰς τὸ μέγα ἀκάτιόν του. Ἐν τῶν Τουρκικῶν ἀκατίων κατεστράφη ὑπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πυρπολικοῦ,

ἀλλὰ τὸ ἑτερόν ἀντιπαρετάχθη κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ συνέβη μεταξὺ αὐτοῦ ἀγὼν πεισματώδης ἀνδρὸς πρὸς ἄνδρα.

Τρεῖς Ἕλληνες ἔπесαν μαχόμενοι, ὁ δὲ Κανάρης ἐπληγώθη εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ εἰς τὸν ἀριστερόν βραχίονα, ἀλλ' ἀπέκρουσε κελευσταῖον τοῦς ἀπίστους, ἐπεβιάσθη εἰς ἕν τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων καὶ ἅμα αἱ πληγαὶ τοῦ ἐθεραπεύθησαν εἰς Αἴγιναν, ἐπανῆλθεν αὖθις, μετὰ τοῦ νέου πυρπολικοῦ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης.

Μετὰ τὴν συμπλοκὴν τυχύτην ὁ Καπετὰν Πασᾶς ἐπέσρεψεν εἰς Μιτυλήνην, ὅπου διέτριψεν ἐπὶ ἓνα μῆνα. Τὴν 18 Αὐγούστου, 37 πολεμικὰ Τουρκικὰ πλοῖα κατέπλευσαν εἰς τὴν Ἰωνικὴν παραλίαν μαθόντα ὁμῶς, ὅτι οἱ Ἕλληνες περιπλεύουσι περὶ τὰ Ψαρά καὶ Ἰκκρίαν ὡπισθοδρόμησαν αὖθις εἰς Χίον. Τὴν 23 Αὐγούστου ἐπανῆλθεν ἐξ Ἰδρύας μετὰ 20 πλοίων ὁ Μισοῦλης, καὶ ἀναλαβὼν τὴν ὅλην ἀρχηγίαν, πηρέσθη τὴν 28 μὲ τὸ σύνθηρος αὐτοῦ θάρρος πρὸ τοῦ λιμένος αὐτῆς τῆς Μιτυλήνης, ὅπου οἱ Τούρκοι ἦσαν ἠγκυροβολημένοι ὑποκάτωθεν τοῦ φρουρίου. 22 τῶν πλοίων αὐτῶν ἐξεληθόντα τοῦ λιμένος, προσεβλήθησαν τὸ ἐσπέρας τῆς 29 ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πεισματωδέστατα, ὁ δὲ ἀγὼν οὗτος διήρκεσε δι' ὅλης τῆς νυκτὸς καὶ δι' ὅλης τῆς ἐπιούσης ἡμέρας. Τὰ μικρὰ ἡμῶν πλοῖα καὶ μάλιστα τὰ Ψαρικὰ ἐξήλθον κατὰ τῶν πελωρίων πλοίων τῶν πολεμίων μετὰ τόλμης, ἥτις κατέπληξε τὸν Γάλλον ναύαρχον Ρηγνὺν καὶ τὸν Γάλλον στρατηγὸν Γυλλεμινῶτον, γενομένους θεατὰς τῆς μάχης. Παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν 100 ἄνδρες ἐθανατώθησαν καὶ ἐπληγώθησαν, τρία δ' ἀπωλέσθησαν πυρπολικά, οἱ δὲ Μωαμεθνοὶ, παθόντες ζημίαν ὀλίγη μικροτέραν, κατέφυγον εἰς τὸν κόλπον τῆς Σμύρνης. Ἄν ὁ Χοσρέφ Πασᾶς ἦτο πικρὸν ἢ πολυθυρόλλητος δειλιά του ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν ὀλοσχερῇ τῶν πολεμίων ἥτταν· ἀλλ' εἶχεν ἀπέλθῃ ἐπὶ τῆς φρεγάτας, ἥτις ἔφερε τὴν σημαίαν του εἰς Φωκαίαν, διὰ τὴν διορθώσῃ τὸ πλοῖον τοῦτο, ὁ δ' ἀντ' αὐτοῦ ναυαρχήσας Τυχὶς Πασᾶς δὲν ἐστρεφεῖτο προσωπικῆς τόλμης.

Ἐκτότε οἱ Τοῦρκοι περιεστάλησαν εἰς τὰ περὶ Μιτυλήνην καὶ Τένεδον ὕδατα, καὶ τοσχύτην ἔδειζαν δειλίαν, ὥστε τὴν 25 Σεπτεμβρίου, 40 αὐτῶν πλοῖα ἀπέφυγον νὰ ναυμαχήσωσι πρὸς 14 Ἑλληνικά. Κατὰ τὸν Νοέμβριον ἐπανῆλθε τελευταῖον ὁ Χοσρὲφ Πασᾶς εἰς Κωνσταντινούπολιν δώσας πέρας εἰς τὴν ἀκλε-εστάτην ταύτην δι' αὐτὸν ἐκστρατεῖαν. Τότε δὲ ἐπέστρεψαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ ἴδια, χαίροντες, διότι τὴν τετάρτην ταύτην φορὰν ἔσωσαν τὴν Σάμον καὶ κατίσχυσαν τῆς ὅλης νηυτικῆς τοῦ Σουλτάνου δυνάμει.

Ὁ δὲ Ῥεσίτ Πασᾶς Κιουταχῆς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου, διοργανίσας μετὰ Οὐκυακτῆς ταχύτητος ἐξ ὑπαρχῆς τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ἐτράπη ἐπὶ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ συμπληρώσῃ διὰ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν τὴν χείρωσιν τῆς ὅλης ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδος. Ἐκβαλὼν δὲ κατὰ τὸν Ἰούνιον ἀπὸ τῶν περὶ Ἄμφισσαν θέσεων αὐτῶν τοὺς Ἕλληνας καὶ γενόμενος κύριος τῆς πόλεως ταύτης, ἐπεχείρησε περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου τὰς προπαρασκευαστικὰς τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν ἐργασίας, φέρων ἐπὶ τούτῳ ἄνδρας μὲν 10,000 πεζοὺς καὶ ἱππεῖς, 20 δὲ μεγάλα πυροβόλα, 4 βομβοβόλα καὶ 2 ὀλμοβόλα, ἅπαντα καλῶς παρεσκευασμένα· εἶχε δὲ πρόχειρον καὶ τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Ὁμέρ Πασᾶ τῆς Εὐβοίας.

Ὁ Ὀδυσσεύς, ὅστις κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἐπαναστάσεως ἔτη, ἦτο ὁ ἐπισημότερος τῶν κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα πολεμάρχων, ὑποπευθεὶς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὡς προδότης μετεφέρθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐτέθη ὑπὸ φύλαξιν, ἀλλ' οὗτος ζητήσας νὰ ἀποδράσῃ ἐκ τῶν τειχῶν ἐφονεύθη. Ὁ διαδεξάμενος τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ Γούρας, ἐκλείσθη ἥδη ἐν τῇ Ἀκροπόλει μετὰ ἀνδρῶν 400 ἔχων τροφάς διὰ 18 μῆνας. Τὴν δὲ 14 Ἰουλίου εἰσῆλθον εἰς αὐτὴν 80 προσέτι ἄνδρες μετὰ τοῦ ὑπονομοποιοῦ Κωνσταντίνου ἢ Κώστα, ὅστις εἶχεν ἀποκτήσει μέγα ὄνομα ἐν Μεσολογγίῳ, καὶ ἐστρεψίτο μὲν πικδεῖας παντάπασιν, ἀλλὰ προσέλαβε δ' αὖ τῆς ἀσκήσεως τέχνην

θαυμαστήν. Οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἄλλοτε, ὁσάκις ἠπειλεῖτο ἡ πόλις αὐτῶν, συνείθιζον ν' ἀποδημῶσιν εἰς Σαλαμῖνα, ἔδειξαν εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν ἀξιόλογον καρτερίαν, ἀποφασίσαντες νὰ ἐμμείνωσιν ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τοῦ πατρίου ἐδάφους. Τὸ πρᾶγμα ἦτο δυσχερέστατον· διότι τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἦτο ἀσθενές, καὶ διὰ τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ ἀπῆτει φρουρὰν πολυάριθμον· οὐδὲν ἦττον οἱ Ἀθηναῖοι ἀντέσχον ἐπὶ μῆνα ὅλον. Ἀλλὰ τότε ὁ Ῥεσίτ Πασᾶς, θεωρῶν ἀπαρκίτητον νὰ γείνη πρὸ πάντων κύριος τῆς κάτω πόλεως, ἐπεχείρησε τὴν 2 Αὐγούστου μέγαν κατ' αὐτῆς πυροβολισμὸν, καθ' ὃν διαρκέσαντα ἐπὶ 24 ὥρας, ἔρριψε χιλίας σφαίρας καὶ κατέβλασε τὸ πλεῖστον τοῦ τεύχους. Τὴν ἐπιούσῃν διέταξεν ἔφοδον γενικὴν, οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἀποβαλόντες 30 νεκροὺς καὶ πολλοὺς τετραχυματισμένους, ἠναγκάσθησαν νὰ υποχωρήσωσιν.

Ἀλλὰ συγχρόνως ἐπεφάνη εἰς τὰ νῶτα τοῦ Ῥεσίτ Πασᾶ, ὁ Γεώργιος Καρχισκάκης, ἀνὴρ ὅστις ἠγωνίσθη μὲν γενναίως καὶ κατὰ τὰ προηγουμένα ἔτη ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, εἰς ταύτην ὁμῶς τὴν ἀξιωμαθὲν μόνον τελευταίαν αὐτοῦ ἐκστρατεῖαν ἀνέδειξε κατὰ πρῶτον τὰ μεγάλα ἐκεῖνα στρατηγικὰ προτερήματα, δι' ἃ δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξοχώτερος τῶν πολεμικῶν ἡγεμόνων, ὅσους ἀνέδειξε κατὰ ξηρὰν ἢ νεωτέρα Ἑλλάς.

Ὁ Καρχισκάκης διορισθεὶς ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς στρατηγὸς τῆς ὅλης ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ δυνάμεως, ἀνεχώρησεν ἐκ Νεαπολίου τὴν 19 Ἰουλίου μετὰ 600 ἀνδρῶν, ἐπορεύθη εἰς Ἐλευσίνα, καὶ ἐνωθεὶς ἐνταῦθα μετὰ τῶν σωμάτων τοῦ Βάσου, τοῦ Κριεζώτου καὶ τοῦ Πανουριᾶ, ἔτι δὲ μετὰ τοῦ νεωστὶ αὐθις ὀργανισθέντος τακτικοῦ σώματος τοῦ Φαβιέρου, συνέκρότησε στρατὸν 3,500 μαχητῶν.

Τὴν 5 Αὐγούστου, ἀναχωρήσας τὸ ἐσπέραις ἀπὸ Ἐλευσίνος, κατέλαβε περὶ μεσονύκτιον τὸ οὐ μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν κείμενον μικρὸν τοῦ Χαϊδαρίου χωρίον. Καὶ ἀφ' οὗ τὴν 6 ἀπέ-

κρουσε τὸ κατ' αὐτοῦ σταλὲν ὑπὸ τοῦ Ρεσίτ Πασᾶ ἀπόσπασμα, ἠναγκάσθη μὲν τὴν 8, ἀντεπεξελθόντος αὐτοῦ τοῦ στρατάρχου τῶν Ὀσμανῶν, νὰ υποχωρήσῃ αὖθις μετὰ αἱματηρότατον ἀγῶνα εἰς Ἐλευσίνα, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπήγαγε πληγὴν βαρεῖαν εἰς τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον· διότι μαθὼν ὅτι οἱ ἐχθροὶ εἶχον συγκροτήσει εἰς τὰ μεταξὺ Βοιωτίας καὶ Μεγαρίδος ὄρια μεγάλην τροφῶν ἀποθήκην, ἐπεμψεν αὐτόθι μετὰ 1,000 ἐκτάκτων ἀνδρῶν τὸν Γεώργιον Χελιώτην, ὅστις ἐπιπεσὼν αἰφνιδίως τὴν 23 Αὐγούστου κατὰ τῶν πολεμίων, ἔφερεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα 19,000 προβάτων καὶ 200 ἡμιόνους.

Ἐν τούτοις ὁ Ρεσίτ Πασᾶς ἐξηκολούθει τὸν κατὰ τῆς Ἀγροπόλεως βομβολισμόν του. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς πολιορκίας μέχρι τῆς 1 Ὀκτωβρίου, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Γούρας, οἱ Τούρκοι ἔρριψαν εἰς τὸ φρούριον περὶ τὰς 6,500 σφαίρας καὶ βόμβας, οἱ δ' Ἕλληνες ἀπῆντησαν διὰ 4,000 περίπου σφαιρῶν καὶ βομβῶν. Ὁ Ρεσίτ Πασᾶς θεωρῶν, ὅτι αἱ προμήθειαι του ἤρχισαν νὰ ἐκλείπωσι καὶ ὅτι πᾶσαι αἱ προσπάθειαι του εἰς τὸ νὰ ὑπονομεύσῃ τὰ ὀχυρώματα ἐμτατιοῦντο διὰ τῆς ἐπιτηδειότητος τοῦ Κώστα εἰς τὸ ἀνθυπονομεύειν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἔφοδον· ὅθεν τὴν νύκτα τῆς 6 Ὀκτωβρίου σῶμα Ἀλβανικὸν ἐξέβιασε δι' αἰφνιδίως ἐπιδρομῆς τὴν εἴσοδον καὶ ἐκυρίευσεν τὸ στόμιον τῆς ὑπονόμου, ἐνῶ ὁ Κώστας ἠσχολεῖτο νὰ γερύσῃ αὐτήν. Ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα οἱ ἐχθροὶ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, προϊσταμένου τοῦ Μακρυγιάννη. Τινὲς τῶν πολεμίων πᾶρέμειναν εἰς τοὺς θόλους τοῦ θεάτρου μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς 7, ὅτε καὶ ἐκείθεν οἱ ἐπιζήσαντες ἐξεβλήθησαν· μεταξὺ δὲ τῶν πεσόντων ἦτο καὶ ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Μουχτάρβης, εἰς ὃν ὁ Ρεσίτ Πασᾶς εἶχεν ὑποσχεθῆ τὴν διοίκησιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τῷ διαστήματι τοῦ ἀγῶνος τούτου, διαρκέσαντος 24 ὥρας, 500 τῶν πολεμίων βόμβαι καὶ 500 σφαῖραι κατέπεσαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου, οἱ δ' Ἕλληνες ἔπαθον δεινῶς· ὁ Μακρυγιάννης ἀπέβαλε δέκα ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ καὶ αὐ-

τὸς ἐπληρώθη. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν ὁ Κώστας ἐτίναξε τὴν ὑπόνομον αὐτοῦ ἐπιτυχῶς.

Ἀλλ' ἡ φρουρὰ εἶχεν ἐν τῷ μεταξύ ἐλαττωθῆ ὥς ἐκ τῶν ἀδιακόπων αὐτῆς ἀγώνων· ὥστε ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἀπαρτίτητος νὰ εἰσέλθῃ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐπικουρίχ. Μετὰ δύο αὐτοχεῖς ἀποπείρας, ἐπιχειρήσαντος τοῦ Κραῖτσάκη γενικὸν ἀντιπερισπασμὸν, ὁ Κριεζώτης, ὁ Μαμούρης, ὁ Λέκας καὶ ὁ Τσουρᾶς, ἀποβιβάζονται τὴν νύκτα τῆς 11 Ὀκτωβρίου πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰλισσοῦ μετὰ 450 Στερεοελλαδιτῶν καὶ Ἰονίων, καὶ προχωροῦσιν ἡσυχῶς ἕως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Φιλοπάππου. Τότε πρῶτον ἀνεβόησαν οἱ ἐχθρικοὶ σκοποὶ καὶ ἐπυροβόλησαν, ἀλλὰ πρὶν ἢ τὰ στρατεύματα αὐτῶν ἐξυπνήσαντα προφθάσωσι νὰ ἐκπυρσοκροτήσωσι δις, ἐρρίφθησαν οἱ ἐπικουροὶ Ἕλληνες εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, μεγάλην μὲν προξενήσαντες χαρὰν εἰς τοὺς ὑπερμάχους αὐτῆς, πολλὴν δὲ ἀγανάκτησιν εἰς τὸν Ῥεσίτην.

Τότε ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων ἐπεχείρησε δι' εὐρείας ὑπονόμου νὰ ἀνατρέψῃ τὸ πυροβολοστάσιον, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐντὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐκκλεῖτο πυροβολοστάσιον τοῦ Ὀδυσσεως, διότι κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐπὶ τινος ὑπ' αὐτοῦ ἀνακχυφθείσης πηγῆς. Εἶχε δὲ προαγάγει ὁ Ῥεσίτης τὴν ὑπόνομον μέχρις 60 ὀργυιῶν ἀπὸ τῶν προπόδων τοῦ πυροβολοστασίου, καὶ οἱ μηχανικοὶ τοῦ πληρώσαντες τὸ κοίλωμα διὰ 5,000 λιτρῶν πυρίτιδος, ἐτίναζαν αὐτὴν τὴν 10 Νοεμβρίου· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ ὁ Κώστας εἶχεν ἀνθυπονομεύσει, ὥστε ἡ ἐκρηξίς ἀπέβη ἀτελοσφόρητος. Οἱ ἐχθροὶ ἐπιμένοντες, ἐπεχείρησαν νέαν πλησίον τῆς προτέρας ὑπονόμου, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν προέφθασαν νὰ τὴν τελειώσωσι, διότι ὁ ἄγρυπνος Κώστας ἀντιπαρῆλθε κατ' αὐτῶν δι' ἐτέρας, τὴν ὁποίαν πληρώσας διὰ 300 λιτρῶν πυρίτιδος, ἐτίναξε τὴν ἐσπέραν τῆς 24 Νοεμβρίου, ματαίωσας τὸ ἔργον τῶν πολεμίων· ὥστε ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐγκταλιπὼν ἤδη

παῖσιν ἐνεργητικὴν πολιορκίαν, ἀπεφάσισε νὰ περιοριθῇ εἰς τὸν πανταχόθεν ἀποκλεισμὸν τῆς πόλεως, καὶ ἐπὶ τούτῳ νὰ διαχειμάσῃ ἔμπροσθεν τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ πολιορκούμενοι ἀναπολοῦντες τὴν ἐν Μεσολογίῳ ἐπιμονὴν τούτου, εἶδον μετ' ἀθυρίας τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν αὐτοῦ· διότι συνεποσούντο μὲν ἔτι εἰς 1,000 ἄνδρας, καὶ εἶχον τροφὰς δι' ἓν ἔτος, ἀλλὰ τὰ πολεμιφόδιά τιν ἦσαν ὀλίγα. Ὅθεν ἐμήνυσαν εἰς τὴν διοίκησιν, ὅτι ἔχουν ἀνάγκην κατεπειγούσης ἐπικουρίας, ἣ δὲ διοίκησις ἀνέθηκεν εἰς τὸν πρὸ ὀλίγου χωρισθέντα ἀπὸ τοῦ Κραϊσκάκη καὶ ἐν Μεθάνοις σταθμεύοντα Φαβιέρον νὰ εἰσαγάγῃ τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐφόδια, διερχόμενος μετὰ τοῦ τακτικοῦ αὐτοῦ σώματος ἀναμέτον τῶν ἐχθρικών χαρκαμάτων.

Ὁ φιλότιμος οὗτος ἀνὴρ ἀνέλαβε τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον· καὶ ἀναχωρήσας τὴν 28 Νοεμβρίου ἐκ Μεθάνων ἐφ' ἐνὸς Ψαριανοῦ βρικίου, ἀπεβιβάσθη περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 1 Δεκεμβρίου πρὸς ἀνατολὰς τοῦ λιμένας Μουνυχίας μετὰ 650 ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν. Ἐνταῦθα διέταξε μὲ τόλμην ἅμα καὶ σύνεσιν τὰ κατὰ τὴν πορείαν αὐτοῦ· τεσσαράκοντα Φιλελλήνες ἐπροπορεύοντο, ἔπειτα ἤρχετο εἰς λόχος πυροβολιστῶν καὶ ἀμέσως κατόπιν αὐτῶν δύο τάγματα πεζῶν Ἑλλήνων· πάντες ἄνευ διακρίσεως ἀπὸ τοῦ συνταγματάρχου μέχρι τοῦ τελευταίου στρατιώτου ἔφερον ἀνὰ ἓνα σάκκον πυρίτιδος, καὶ διὰ νὰ μὴ συμβῇ ὁ ἐλάχιστος κρότος, ὁ ἀρχηγὸς ἔλαβε τὴν πρόνοιαν νὰ ἀφαιρέσῃ τὰς πέτρας ἀφ' ὧν τῶν ὀπλῶν.

Οὕτως ἤρχισε τὴν πορείαν αὐτοῦ, ἅμα ἀνέτειλεν ἡ Σελήνη, καὶ ἐπροχώρησεν ἀπαρατήρητος μέχρι τῆς κρηπίδος τῶν ἐχθρικών χαρκαμάτων εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Μουσειοῦ. Ἐνταῦθα ὁ Τουρκικὸς σκοπὸς, ὅστις ἐκοιμᾶτο ἐν τῇ τάφρῳ, ἐφρονεῦθη διὰ λόγῃς ὑπὸ τῶν Φιλελλήνων, τὰ τύμπανα ἔκρουσαν αἰφνὴς τὸ ἐμβυτήριον, καὶ γενομένης συγχρόνως ἐξόδου τῆς φρουράς, τὰ Ἑλληνικὰ τάγματα εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐνῶ βρα-

ἡλ' ὀφειρῶν κατέπιπτεν ἐπ' αὐτὰ ἀπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ Φιλοπάπου ἐχθρικῶν πυροβολοστασίων. Οἱ Ἕλληνες ἀπέβαλον ἐξ θανατωθέντας, δεκατέσσαρες δὲ ἐπληρώθησαν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ συνταγματάρχης Φαβιέρος. Τοῦ δὲ ταγματάρχου Ῥοβέρτου ἐθραύσθη ὁ μηρός· οἱ Ἕλληνες ὁμῶς στραφέντες, ἔλαβον αὐτὸν καὶ τὸν ἔφερον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν. Αὕτη ἡ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν εἵσοδος τοῦ Φαβιέρου, ὑπῆρξε τὸ κάλλιστον κατόρθωμα τοῦ τακτικοῦ ἡμῶν στρατοῦ ἐν τῇ ἐπαναστάσει, καὶ ἀπέδειξε τὸ τί ἡδύναντο νὰ πράξωσιν οἱ Ἕλληνες, ἐὰν πρὸς τῇ ἀνδρίᾳ αὐτῶν προσελάμβανον τὴν πειθοχρίαν τῶν τακτικῶς ὀργανισμένων στρατευμάτων.

Πολὺ πρὸ τοῦ κατορθώματος τούτου, ἔμικ μὲ τὴν ἐν τῇ Ἀκροπόλει εἵσοδον τῆς προμνημονευθείσης πρώτης ἐπικουρίας, ὁ Καραϊσκάκης θεωρῶν γὴν τύχην τοῦ φρουρίου ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐξασφαλισθεῖσαν, ἐπεχείρησε τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Στερεάν ἐκστρατεῖαν, ἐπὶ τῷ διττῷ σκοπῷ· νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὴν ἐπανάστασιν καθ' ὅλην τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, καὶ ἀποκόψῃ ἀπὸ τῶν πολιτοκρητῶν πᾶσαν ἐπικουρίαν νὰ κατὰλειψῃ αὐτοὺς ἐν τῇ κοιλάδι τῶν Ἀθηνῶν. Εἶχε δὲ συγκεντρώσει περὶ αὐτὸν 3,000 τῶν ἀρίστων μαχητῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐν οἷς περιελαμβάνοντο οἱ Σουλιῶται, τὰ λείψανα τῆς τοῦ Μεσολογγίου φρουρᾶς καὶ ὁ γενναῖος καὶ χρηστὸς Νικήτας, ὅστις ἀηδιάσας διὰ τὰς ἐν Πελοποννήσῳ ἀθλίας ἐμφυλίου διενέξεις ἀπῆλθεν εἰς τὸ κατὰ τὴν Στερεάν πεδῖον τῆς μάχης.

Τὴν 25 Ὀκτωβρίου ὁ τῶν Ἑλλήνων στρατάρχης, καταλιπὼν τὸν Βάσιν εἰς φύλαξιν τῆς Ἐλευσίνης καὶ Σαλαμῖνος, ἐξώρμησε πρὸς τὴν Βοιωτίαν, καὶ φθάσας τὴν 27 εἰς Δοβρέναν κατέκλεισε τοὺς Τούρκους αὐτόθι ἐντὸς τριῶν πύργων, ἀπέστειλε δὲ τὸ τρίτον τῆς δυνάμεως εἰς τὴν πέριξ χώραν, διὰ νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς Ἕλληνας. Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα περιήλθον πρὸς τοὺς Τούρκους εἰς διαφόρους συμπλοκάς, καὶ εἰς μίαν

ἔξ αὐτῶν ἔπεσεν ὁ ὀνομαστός Ἀκαρνάν πολέμαρχος Γεώργιος Σουλτάνης.

Ὁ δὲ Καραϊσκάκης, θεωρῶν ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀνακτῇ εὐχερῶς τὴν Δεβρέναν, καὶ μὴ θέλων νὰ χρονοτριβῇ, προσχώρησε πρὸς τὸ Δίστομον, καὶ τὴν 18 ἔπεμψε 500 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν καὶ τὸν Γεώργιον Βάϊαν διὰ νὰ καταλάβωσι τὴν Ἀράχοβαν, ἥτις κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Πικρασσοῦ, ἀποτελεῖ τὸ σημεῖον τῆς ἐνώσεως τριῶν διαφόρων κοιλάδων. Μόλις δὲ καταλαμβάνοντων αὐτῶν τὰς εἰκίας, ἐφάνη ἐρχόμενον ἐπὶ τὴν αὐτὴν οἴσιν ἐν σῶμα τῶν πολεμίων, τὸ ὁποῖον συνέκειτο ἐκ 4,500 Ἀλβανῶν, ἀγομένων ὑπὸ τοῦ Κεχχιγιάμβη καὶ τριῶν ἄλλων Τούρκων ἀρχηγῶν. Ὁ Πρίσιτ Πασῆς εἶχεν ἀναθέσει εἰς αὐτὸ ἰδίως τὸ ἔργον τοῦ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ γῶτά του· καὶ τῷ ὄντι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν οἱ Ἀλβανοὶ οὗτοι ἀπέκρουσαν τὴν ἔφοδον, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰωάννης Κωλέττης μετὰ τῶν Ὀλυμπίων, ἡγούμενου τοῦ γέροντος Καρατάσσου, εἶχεν ἐπιχειρήσει διὰ νὰ καταλάβῃ τὰς Θερμοπύλας καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ οὕτω τὴν ἄλλην τοῦ Καραϊσκάκη στρατείαν. Ἦδη δὲ ἐπύχοντο οἱ πολέμιοι ἐπὶ τὴν Ἀράχοβαν, μὴ γνωρίζοντες, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰσῆλθον εἰς αὐτήν· ὅθεν τυφλῶς ἐνέπεσον εἰς τὴν παγίδα. Ἀφοῦ δὲ μάτην ἡγωνίσθησαν νὰ κυριεύσωσι τὸ χωρίον, ἐπῆλθε καὶ ὁ Καραϊσκάκης μετὰ τῆς λοιπῆς δυνάμεως ἀπὸ Διστόμου, καὶ καταλαβὼν τὰ στόμια τῶν τριῶν κοιλάδων ἀπέκλεισεν αὐτοὺς ἐντελῶς. Οὕτω πανταχόθεν κκαταπυροβολούμενοι οἱ Τούρκοι παρέμειναν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀποκρήνου λόφου, ἐκτεθειμένοι εἰς δεινотάτην ἀμυνανίαν, διότι ἡ ἐπιχειρήσασα νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἐπικουρία κατετροπώθη εἰς Δαυλίδαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐκυρίευσαν τότε καὶ 80 ἡμιόνους, φέροντας ἄρτον καὶ πολεμφοῖδα. Οἱ ἐχθροὶ προσέτειναν νὰ συνθηκολογήσωσιν, ὁ Καραϊσκάκης ὅμως ἀπῆτει τὴν ἄνευ ὁρου παραδόσιν, ὑποσχόμενος μόνον τὴν ζωήν. Τότε οὗτοι ἀπεφάσισαν νὰ διαφύγωσι.

διὰ τοῦ χιονοσκεπάστου Περνασσῶ. Ἀλλ' αὕτη ἡ ἀπεργασ-
μένη ἀπόφασις ἐπήγαγε τὸν παντελῆ ὄλεθρον αὐτῶν· διότι
προσβληθέντες τὴν 25 Νοεμβρίου ὑπὸ βρῆκος χειμῶνος, πρὸς
τούτοις καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καταδιωκόμενοι, ὀλίγοι μόνον
δισσώθησαν, καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ παγετοῦ παθόντες. Ἐπεσαν δὲ
4,200 καὶ οἱ τέσσαρες ἀρχηγοὶ αὐτῶν, ἀφήσαντες εἰς τοὺς
νικητὰς πλουσιώτατα λάφυρα.

Ἡ δυστυχία αὕτη ἐνέβηλεν εἰς μεγάλην ἔρημνίαν τὸν
Ῥοσὶτ Πασᾶν, ὅστις φοβούμενος μήπως ἀποκλεισθῇ εἰς τὴν
Ἀττικὴν, ἔστειλε τὸν Ὄσμὰν Πασᾶν μετὰ 600 ἀνδρῶν εἰς
Δαυλίδα καὶ προσεμάλεσε τὸν Ὁμέρ Πασᾶν τῆς Εὐβοίας νὰ
ἐκστρατεύσῃ διὰ νὰ σώσῃ τὰ φρούρια τῆς Λεβαδείας καὶ τῆς
Ἀμφίσσης. Ἀλλ' ὁ Καραϊσκάκης ἀφήσας εἰς Δίστομον δύναμιν
ικανὴν νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν Ὄσμὰν Πασᾶν, ὥρμησεν πρὸς τὰς
Θερμοπύλας, καὶ τὴν 7 Δεκεμβρίου ἀπαντήσας μέγα ἐφοδίων
φορτίον, μεταφερόμενον ἀπὸ Ακρίας εἰς Ἀθήνας, ἐφόνευσεν
ἰδίᾳ χειρὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς συνοδευούσης τὴν λαμπρὰν ταύτην
λεῖαν φρουρᾶς, καὶ κυριεύει 4,000 φορτηγὰ ζῶα. Ἐπειτα ἐνι-
σχύσας τὸ στρατιωτικὸν σῶμα, τὸ ὅποῖον ἐπολιόρκει τὴν Ἀμ-
φίσσαν, διήλθεν αὐτὸς διὰ τοῦ Λοιδορικίου, διὰ τῶν Κραββά-
ρων, καὶ τὴν 2 Ἰανουαρίου 1827 ἐδίωξεν ἀπὸ Ναυπάκτου τὴν
Τουρκικὴν φρουράν. Οἱ Ἕλληνες ἐδέχοντο τὸν μεγαλεπήβολον
στρατάρχην πανταχοῦ ὡς σωτῆρα, καὶ ἡ σημαία τῆς ἐλευ-
θερίας ἐκυμάτιζεν αὐτῆς νικηφόρος ἀπὸ Μακρυνόρους μέχρι τοῦ
Κορινθιακοῦ κόλπου.

Τὸ ἔτος 1826 ἐτελείωτε λοιπὸν εὐτυχῶς χάρις εἰς τὴν
καρτερίαν, τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν ἀνδρίαν τῶν Ἑλλήνων, οἵτι-
τινες ἀνεπλήρουν μέχρι τινὸς τὰς ἀμικτίας τῶν ἐμφυλίων
διενέξεων καὶ τὴν ἀτέλειαν τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ στρατιω-
τικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐπῆλθον δὲ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καὶ ἄλλα
χίσις γεγονότα.

Αἱ συστηθείσαι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐταιρεῖαι, λαβοῦσαι πολ-

λοὺς ἰσχυροὺς προστάτας ἐπολλαπλασιάσθησαν, καὶ τοσαύτας συνέλεξαν συνδρομὰς, ὥστε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἔστειλαν εἰς τὴν Ἑλλάδα 2,000,000 δραχμῶν εἰς χρήματα, τροφὰς καὶ πολεμεφόδια· ἀφ' ἐτέρου δὲ τινὰ τῶν χρημάτων τοῦ ἐν Ἀγγλίας συνομολογηθέντος δανείου ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν κατασκευὴν διαφόρων πολεμικῶν πλοίων, τὰ ὅποια μετ' ὀλίγον ἔφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οὕτω τὴν μὲν 2 Σεπτεμβρίου κατέπλευσεν εἰς Νχύπλιον ἡ ἀτμοκίνητος κορβέττα Καρτερία, φερομένη ὑπὸ τοῦ Ἀγγλου Φιλέλληνος Ἀστιγγοῦ, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1822 δὲν ἔπαυε γενναίως, ἀφιλοκερδῶς καὶ ἐπιτηδείως ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀγωνιζόμενος· τὴν δὲ 26 Νοεμβρίου ἔφθασεν εἰς Αἴγιναν ἡ φρεγάτα Ἑλλάς, ἥτις ἦτο ἐν τῶν ὠραιότερων πλοίων τοῦ κόσμου, ἔφερεν 64 πυροβόλα καὶ εἶχε τροφὰς καὶ πολεμεφόδια διὰ 18 μῆνας. Ἐπὶ ταύτης ὑψώσε μετ' ὀλίγον τὴν ναυαρχικὴν αὐτοῦ σημαίαν ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης.

Ἐπὶ πᾶσιν ἐντὸς τοῦ ἔτους τούτου ἤρχισαν καὶ αὐταὶ αἱ Κυβερνήσεις τῶν μεγαλειτέρων Εὐρωπαϊκῶν ἐπικρατειῶν νὰ βουλευώνται περὶ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ῥωσσία, ἥτις πρὸ καιροῦ παρέστη ὡς προστάτις τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐβλεπε μὲ θλίψιν αὐτῆς κινδυνεύουσιν τὴν Ἑλλάδα· καὶ ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ὅστις πολυειδῶς εὐηργέτησε κατ' ἰδίαν τοὺς Ἕλληνας, διस्कωλύθη ἕνεκα τῶν πολιτικῶν τῆς Εὐρώπης περιστάσεων ἀπὸ τοῦ νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἀποθνήσκοντος αὐτοῦ περὶ τὰ τέλη 1825 ἔτους, ὁ διαδεξάμενος τὴν ἀρχὴν ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικόλαος εἶχεν ἀπορασίσει νὰ ἐπιχειρήσῃ ὅ,τι ὁ προκατόχος του δὲν προέβηκε νὰ πράξῃ. Ἡ Ἀγγλία ἐγίνωσκε τοῦτο· εὐμενῶς δ' ἐπίσης διακειμένη πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα, μάλιστα ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐκυβέρνα τὰ πράγματα αὐτῆς ὁ ἐπὶ τῇ εὐγλωττίᾳ καὶ τῇ μεγαλοφροσύνῃ διακρινόμενος Γεώργιος Κάνιγγ, ἀπεφάσισε νὰ ἀναλάβῃ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Ῥωσσίας

τὸ ἔργον τῆς τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων διαρρύθμισεως. Ὁ-
θεν τὸ Ἀγγλικὸν Ἰπουργεῖον ἀφ' ἐνὸς ἐπεμψεν εἰς Κωνσταν-
τινοῦπολιν τὸν Στρατῦφόδον Κάνιγγα, παραγγελθέντα νὰ δια-
πραγματευθῇ μετὰ τῆς Ὁθωμανικῆς Κυβερνήσεως περὶ τοῦ
ἀντικειμένου τούτου· ὁ δὲ πρέσβυς οὗτος, διαβαίνων διὰ τῆς
Ἑλλάδος, ἦλθεν ἐτι ἀπὸ τῆς 28 Δεκεμβρίου 1825 κατὰ τὴν
κατέναντι τῆς Ἰδρας παραλίαν εἰς προσωπικὴν περὶ τῆς ἀπο-
στολῆς αὐτοῦ συνέντευξιν μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορ-
δάτου· ἀφ' ἑτέρου ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἔστειλε κατὰ τὸ ἔαρ
τοῦ 1826 εἰς Πετροῦπολιν τὸν ἐπισημότερον αὐτῆς πολιτικὸν
καὶ στρατιωτικὸν ἄνδρα, τὸν Δούκα Οὐελιγκτῶνα, ὅστις ὑ-
πέγραψεν αὐτόθι τὴν 23 Μαρτίου μετὰ τοῦ κόμητος Λιεβίνου
καὶ τοῦ κόμητος Νεσελρόδου, ὑπουργῶν τοῦ Αὐτοκράτορος
Νικολάου, τὸ ἐξῆς πρωτόκολλον, δι' οὗ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσ-
σία ἀνέλαβον νὰ διενεργήσωσι παντὶ σθένει τὴν κατάπαυσιν
τοῦ μετὰ τὴν Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας πολέμου.

ΠΡΩΤΟΝ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΜΕΤΑΞΥ ΑΓΓΛΙΑΣ ΚΑΙ
ΡΩΣΣΙΑΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

Ἀεθίσεια παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἡ Βρετανικὴ Αὐτοῦ Μεγα-
λειότης νὰ μεσιτεύσῃ περὶ συνδιαλλαγῆς αὐτῶν μετὰ τῆς Ὁ-
θωμανικῆς Πόρτας, προβάλλουσα ἐπομένως τὴν μεσιτείαν
τῆς πρὸς ταύτην τὴν Δύναμιν, καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ συμφωνήσῃ
μετὰ τῆς Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς τῶν Ῥωσσιῶν περὶ
τῶν κατὰ ταῦτα μέτρων τῆς Κυβερνήσεως τῆς· ἐπιθυμοῦσα δὲ
πάλιν καὶ ἡ Α. Α. Μ. νὰ καταπαύσῃ ὁ πόλεμος, ὁ κατὰ τὴν Ἑλ-
λάδα καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὑριστάμενος, διὰ συμβιβασμοῦ
ἀρμόζοντος εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς θρητικῆς, τῆς δικαιοσύνης καὶ
τῆς φιλάνθρωπίας,

Οἱ ὑποφαινόμενοι ὥρισαν:

4. Ἡ εἰς τὴν Πόρταν προβληθησομένη συνδιαλλαγή, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις αὕτη δεχθῇ τὴν προταθεῖσαν μεσιτείαν, σκοπὸν θέλει ἔχει τὸ νὰ θέσῃ τοὺς Ἕλληνας πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Πόρταν εἰς τὰς κατωτέρω ρηθησομένας σχέσεις.

Ἡ Ἑλλάς θέλει εἶναι ἐξάρτημα ἐκείνου τοῦ Βασιλείου, καὶ οἱ Ἕλληνες θέλουν πληρῶναι εἰς τὴν Πόρταν φόρον ἐτήσιον, τὸ ποσὸν τοῦ ὁποίου νὰ προσδιορισθῇ διὰ κοινῆς συγκαταθέσεως. Θέλουν κυβερνασθαι ἀφοριστικῶς (ἀποκλειστικῶς) ἀπὸ Διοικητὰς παρ' αὐτῶν ἐκλεγομένου καὶ διοριζομένου, εἰς τὸν διορισμὸν ὅμως τῶν ὁποίων ἡ Πόρτα θέλει ἔχει κάποιαν ἐπιρροήν.

Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην οἱ Ἕλληνες θέλουν ἀπολαμβάνει τελείαν ἐλευθερίαν συνειδήσεως, ὁλόκληρον ἐλευθερίαν ἐμπορίου καὶ θέλουν κανονίζει ἀφοριστικῶς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν Κυβέρνησιν.

Διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ δὲ πλήρης διαχώρησις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τῶν δύο ἐθνῶν καὶ νὰ ἐμποδισθοῦν αἱ συγκρούσεις, αἵτινες μέλλουν νὰ ᾔναι τὰ ἀναγκαῖα παρεπόμενα τόσου μακροχρονίου πολέμου, οἱ Ἕλληνες θέλουν καταλάβει (ἀγοράσει) τὰς τε ἐν τῇ Ἠπείρῳ καὶ τὰς ἐν ταῖς νήσοις τῆς Ἑλλάδος κειμένας Τουρκικὰς κτήσεις.

2. Γενομένης δεκτῆς τῆς ἀρχῆς μεσιτείας, μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων, κατὰ συνέπειαν τῶν ἐπὶ τούτῳ γενομένων ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τοῦ πρέσβους τῆς Βρεταννικῆς Α. Μ. διαβημάτων ἡ Α. Α. Μ. θέλει μεταχειρισθῇ κατὰ πᾶσαν περίστασιν τὴν ἐπιρροήν της διὰ νὰ ἐπιταχύνῃ τὸν σκοπὸν τῆς μεσιτείας ταύτης. Ὁ δὲ τρόπος καὶ ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἡ Α. Α. Μ. θέλει μεθέξει εἰς τὰς μετέπειτα πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Πόρταν διαπραγματεύσεις, αἵτινες θέλουν εἶναι τὸ παρεπόμενον ταύτης τῆς μεσιτείας, θέλουν προσδιορισθῇ μετέπειτα, ἐκ κοινῆς συγκαταθέσεως, ἀπὸ τὰς Κυβερνήσεις τῆς Βρεταννικῆς Α. Μ. καὶ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Α. Μ.

3. Ὁφέποτε δὲ ἡ Πόρτα δὲν δεχθῇ τὴν παρὰ τῆς Βρεταννικῆς Α. Μ. προταθεῖσαν εἰς αὐτὴν μεσιτεῖαν, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ᾔθελεν εἶναι ἡ φύσις τῶν πρὸς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν σχέσεων τῆς Βρεταννικῆς Α. Μ., ἡ Βρεταννικὴ Α. Μ. καὶ Α. Α. Μ. θέλουν φυλάξει (θεωρήσει) πάντοτε τοὺς ὅρους τοῦ συμβιβασμοῦ τοῦ εἰς τὸν Ἀρ. 1. τοῦ παρόντος πρωτοκόλλου δηλωθέντος, ὡς βάσιν ὁποιασδήποτε συνδιαλλαγῆς μεταξὺ τῆς Πόρτας καὶ τῶν Ἑλλήνων, (γεννησομένης διὰ τῆς μεσιτείας αὐτῶν ἀπὸ κοινοῦ ἢ κατ' ἰδίαν) καὶ δὲν θέλουν παραβλέπει καμμίαν ἀρμοδίαν εὐκαιρίαν νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν ἐπιβρόν των πρὸς τὰ δύο διαμαχόμενα μέρη, διὰ νὰ κατορθώσουν τὴν συνδιαλλαγὴν των κατὰ τὰς ἄνω εἰρημένας βάσεις.

4. Ἡ Βρεταννικὴ Α. Μ. καὶ ἡ Α. Α. Μ. ἀποταμειοῦν (ἐπιφυλάττονται) εἰς τὸ μετέπειτα τὸ νὰ παραδεχθοῦν τὰ ἀναγκαῖα μέτρα διὰ νὰ προσδιορίσουν τὰ κατὰ μέρος τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος συνδιαλλαγῆς, καθὼς καὶ τὰ σύνορα τῆς γῆς, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους νήσων, αἵτινες θέλουν συμπεριληφθῇ, καὶ τὰ ὁποῖα θέλουν προταθῇ εἰς τὴν Πόρταν νὰ γνωρίζῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑλλάς.

5. Ἔτι δὲ ἡ Βρεταννικὴ Α. Μ. καὶ ἡ Α. Α. Μ. δὲν θέλουν ζητήσῃ κατὰ τὸν συμβιβασμὸν τοῦτον καμμίαν αὐξησιν γῆς, οὔτε καμμίαν ἀφοριστικὴν (ἀποκλειστικὴν) ἐπιβρόν ἢ πλεονέκτημα κατὰ τὸ ἐμπόριον τῶν ὑπηκόων των, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἀπολαμβάνουν ἐπίσης ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη.

6. Ἡ Βρεταννικὴ Α. Μ. καὶ ἡ Α. Α. Μ. ἐπιθυμοῦσαι νὰ συμμεθέξωσιν οἱ Σύμμαχοί των εἰς τοὺς ὀριστικούς συμβιβασμούς, τῶν ὁποίων τὸ παρὸν πρωτόκολλον περιέχει τὸ σχέδιον, θέλουν κοινοποιήσῃ τὴν παροῦσαν συνθήκην μυστικῶς εἰς τὰς Αὐλὰς τῆς Βιέννης, τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Βερολίνου, καὶ θέλουν προβάλλει εἰς αὐτάς τὸ νὰ στέρξουν νὰ ἐγγυηθοῦν μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας τὴν συνθήκην, διὰ τῆς ποίως θέλει ἐκτελεσθῇ ἡ μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων συν-

διαλλαγῇ, ἐπειδὴ ἡ Βρεταννικὴ Α. Μ. δὲν δύναται νὰ ἐγγυηθῇ παρομοίαν συνθήκην.

Ἐν Πετροπόλει, τὴν 23 Μαρτίου (4 Ἀπριλίου) 1826.

(Ἵπογρ.) ΟΥΕΛΛΗΓΚΤΩΝ. ΝΕΣΣΕΛΡΩΛ. ΛΙΕΒΗΝ.

Διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τούτου δὲν ἀνεγνωρίσθη μὲν ἔτι ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὅμως ἐτέθη ἡ βῆσις τῆς ἀπὸ κοινοῦ συμπράξεως τῶν μεγάλων Δυνάμεων, εἰς τὴν μετὰ τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν καὶ τοὺς ἀγῶνας τῶν Πατέρων ἡμῶν ὁφειλο-
μεν τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ὑπάρξιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

1827

Ἡ ἐν Τροιζίνι τρίτη ἐθνικὴ συνέλευσις. — Ἐξακολούθησις τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν. — Ἐπάνοδος τοῦ Καραϊσκάκη εἰς τὴν Ἀττικὴν. — Θάνατος αὐτοῦ. — Ἡ περὶ Φάληρον τροπὴ τῶν Ἑλλήνων. — Παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν. — Ἐσχάτη τῆς Ἑλλάδος ἀμνηχανία. — Νέα τοῦ Ἰβρῆμ Πασσά ἐκστρατεία εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Ἡ κατὰ τὴν 25 Ἰουνίου (6 Ἰουλίου) 1827 ἐν Λονδίνῳ ὑπογραφεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Γαλλίας συνθήκη. — Ἡ ἐν Πύλῳ Ναυμαχία. — Ἡ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐκστρατεία τῶν Ἑλλήνων. — Τὰ κατὰ τὴν Κρήτην, Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ Χίον.

Αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις εὐωδοῦντο, ὡς εἶδομεν, καὶ αἰ μὲν γὰρ τῆς Εὐρώπης δυνάμεις ἤρχισαν νὰ κήδωνται περὶ τῆς

σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' οὔτε ὁμόνοια, οὔτε σύνοσις ἐπεκράτει· περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων. Ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ τρίτη ἐθνικὴ συνέλευσις, ἡ συγκροτηθεῖσα τὴν 6 Ἀπριλίου τοῦ προηγουμένου ἔτους, εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ ἀναβάλῃ, τὴν 12 τοῦ αὐτοῦ μηνός, τὰς ἐργασίας αὐτῆς· μέχρι Σεπτεμβρίου. Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς συνελεύσεως προτεκάλισε τοὺς πληρεξουσίους νὰ συνέλθωσιν εἰς Πόρον διὰ νὰ ἐπαναλάβωσιν ἐκεῖ τὰς ἐργασίας αὐτῶν τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ πληρεξούσιοι διηρέθησαν, οἱ μὲν τούτων συνήλθον εἰς Ἑρμιόνην, οἱ δὲ εἰς Αἴγινα. Τελευταῖον μετὰ τινος φιλονικίας συνήλθον ἅπαντες εἰς Τροιζῆνα τὴν 19 Μαρτίου τοῦ ἔτους τούτου 1827 καὶ ἤρξαντο ἐνταῦθα τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν. Ἡ ἐθνικὴ αὕτη συνέλευσις, συνεδριάσασα μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ ἔτους τούτου, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Σισίνης, ἐψήφισεν ὥστε ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία νὰ ἀνατεθῇ εἰς χεῖρας ἐνὸς ἄρχοντος, καλουμένου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, ἐνῶ πρότερον ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἦτο μερισμένη εἰς πολλοὺς ἄνδρας· παρέτεινε τὸν χρόνον τῆς ἐξουσίας τοῦ ἄρχοντος ἐκεῖνου ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη καὶ ἐνίσχυσεν ἐν γένει τὴν Κυβέρνησιν αὐτοῦ· Κυβερνήτην δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐχειροτόνησε τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, Κερκυραῖον, ὅστις διετέλεσεν ὑπουργὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐκλεχθεὶς δὲν ἦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ ταχέως, ἡ Κυβέρνησις ἀνετέθη εἰς Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν, συγκατεμένη ἐκ τοῦ Γεωργίου Μαυρομιχάλη, Γ. Νάκου, καὶ Μαρκῆ Μηλακῆ.

Ἡ συνέλευσις οὕτῃ ἀνέθεσε πρὸς τούτοις τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν τῶν κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηρὰν δυνάμεων εἰς δύο Φιλέλληνας ἀμοτέρους Ἀγγλοὺς, τὸν Λόρδον Κόχραν καὶ τὸν Ριχάρδον Τζούρτζ. Ἐκ τούτων ὁ μὲν Κόχραν, ὅστις εἶχε διαπρέψει διὰ λαμπρῶν κατορθωμάτων ἐν τῇ μετῆβρινῇ Ἀμερικῇ, διώρισθη τότε πρῶτος στόλαρχος πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν ναυικῶν δυνάμεων· ἐλθὼν δὲ ἀνέλαβεν ἀμέσως τὸ ἐπιτρα-

πέν αὐτῷ μέγα ἀξίωμα. Ὁ δὲ στρατηγὸς Ριχάρδος Τζούρτζ, διωρίσθη ἀρχιστράτηγος διευθυντῆς πᾶσιν τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων, ἀνέλαθεν καὶ αὐτὸς ἀμέσως τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο μὲν ἀγαθός, ἀλλ' ὅχι καὶ ἐξοικειωμένος μετὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν, τὰ ἥθη καὶ τὰς ἔξεις τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εἶχε πράξει λάθος μέγα μὴ συγκροτῆσαν ἐγκαίρως ἀποχρῶντα τακτικὰ τάγματα· ἤδη δὲ διόρισαν ἡγεμόνας τῶν ὑπαρχόντων ἀτάκτων στρατευμάτων, ἀνδρας μὴ συνειθισμένους νὰ κυβερνῶσιν εἰμὴ τακτικόν, ἔπραξε λάθος· ἔτι μεγαλῆτερον, τοῦ ὁποίου τὰ ἀποτελέσματα ἐμελλον νὰ φανῶσι μετ' ὀλίγον εἰς τὰ περὶ τὰς Ἀθήνας γενόμενα πολεμικὰ ἐπιχειρήματα.

Ἐνθ' ὁ Καραϊσκάκης περιέφερε τὴν νικηφόρον αὐτοῦ σημαίαν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ εἶχεν ἀποφασίσαι νὰ ἐπιτύχῃ ἐκ παντὸς τρόπου τὴν διάλυσιν τῆς πολιτορκίας τῶν Ἀθηναίων· ἐπὶ δὲ τούτῳ μετ' ἀξίεπαινον δραστηριότητα συνεκρότησε, κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τοῦ ἔτους τούτου περὶ Ἐλευσίνας καὶ Σαλαμίνας, δύναντιν 6,000 ἀνδρῶν. Ἐσχημάτισε δὲ καὶ ναυτικὴν μοῖραν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου, συγκειμένην μὲν ἀπὸ τῆς Καρτερίας, δύο Ψυχριανῶν βρικίων, πέντε ὀπλισμένων ἀκατίων καὶ ἐνὸς μιστίκου, τεταγμένην δὲ ὑπὸ τὸν Ἀστιγγα. Ἀλλ' ὁ τρόπος μετὸν ὁποῖον ἐπεχείρησε νὰ βάλῃ εἰς κίνησιν τὰ προαναφερθέντα στρατεύματα, ἦτο ἀνεπιτήδευτος· διότι ἀπεφάσισε νὰ διαιρέσῃ αὐτὰ εἰς δύο σώματα, καὶ διὰ μὲν τοῦ ἐνὸς νὰ προσβάλῃ τὸ στρατόπεδον τοῦ Ρεσίτ Πασᾶ ἀπὸ Ἐλευσίνας, διὰ δὲ τοῦ ἐτέρου νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἀπὸ Φαλήρου, ὥστε τὰ δύο Ἑλληνικὰ σώματα ἐμελλον νὰ ἐνεργήσωσι κεχωρισμένα.

Ἡ πρὸς κατὰληψιν τοῦ Φαλήρου ὀρισμένη μοῖρα, συγκειμένη ἐκ 2,700 περίπου ἀνδρῶν, ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Ὀθμᾶν Γέρδωνα, φιλέλλην Ἀγγλον, τὸν Ἰωάννην Νοταρᾶν καὶ

τὸν Μακρυγιάννην, ἀναχωρήσασα τὴν 24 Ἰανουαρίου Μ. Μ. ἀπὸ Σαλαμῖνος, ἀπεβίβάσθη τὴν ἀκόλουθον νύκτα εἰς Φάληρον καὶ ὠχυρώθη αὐτόθι. Τὴν ἐπιούσαν ὁ Ἄστιγξ, εἰσελθὼν μετὰ τῆς Καρτερίας εἰς τὸν Πειραιᾶ, κατεπυροβόλησε τὸ αὐτόθι κείμενον καὶ ὑπὸ τῶν πολεμίων καταληφθὲν μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πυροβολισμὸς ἤνοιξε ῥῆγμα εἰς τὸ τεῖχος, 500 Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Νοταρὰν ἐπεχείρησαν ἔφοδον, ἣτις ὅμως ἀπεκρούσθη. Αὐθιμὲρον, 25 Ἰανουαρίου, ἡ ἀπὸ Ἐλευσίνος μέλλουσα νὰ ἐνεργήσῃ μοῖρα συγκειμένη ἐκ 3,500 περίπου ἀνδρῶν, ὑπὸ τὸν Κεφαλλῆνα Βούρβαχιν, τὸν Βάσσον καὶ τὸν Παναγιώτην Νοταρὰν, προεχώρησε μέχρι τοῦ Καματεροῦ, πλησίον τοῦ Μενιδίου. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἀπὸ πρῶτας ὁ Ἄστιγξ ἐπανέλαβε τὸν κατὰ τοῦ Μοναστηρίου πυροβολισμὸν, ἐπειδὴ ὅμως ἐτελείωσε τὰ πολυμεφύδια, ἦλθε δὲ δρομαῖος εἰς Πειραιᾶ καὶ ὁ Κιουταχῆς μετὰ πεζικοῦ, ἱππικοῦ καὶ δύο πυροβόλων, ἡ Καρτερία ἠναγκάσθη νὰ ἐξέλθῃ τοῦ λιμένος. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς τῶν πολεμίων ὠχύρωσε περισσότερον τὸ μοναστήριον, ἐποποθέτησε 300 ἄνδρας εἰς ἄλλο τι ἀσφαλὲς παρὰ τὸν λιμένα μέρος, καὶ τὴν 27 ὥρμησε μετὰ 2,000 πεζῶν, 600 ἱππέων καὶ 2 πυροβόλων κατὰ τῆς ἐν Καματερῷ μοίρας, ἣτις μὴ δυνήθεισα ν' ἀνθέξῃ ὑπεχώρησεν εἰς Σαλαμῖνα. Εἰς ταύτην τὴν μάχην ἔπεσεν ὁ γενναῖος Βούρβαχης, ἀνὴρ διατελέσας πολὺν χρόνον εἰς τὴν Γαλλικὴν ὑπηρεσίαν καὶ διαπρέψας ἐν αὐτῇ ὡς συνταγματάρχης τοῦ ἱππικοῦ.

Τὴν 29 ὁ Ρεσίτ Πασᾶς καταβάς μετὰ 4,000 ἀνδρῶν καὶ 6 πυροβόλων ἐπετέθη καὶ κατὰ τῶν ἐν Φαλήρῳ ὠχυρωμένων 'Ελλήνων' μολονότι δ' ἐπυροβολεῖτο ὑπὸ τε τῶν 'Ελληνικῶν πλοίων καὶ τῶν πυροβολοστασιῶν ἐπὶ πέντε ὥρας, ἐπέμενε πεισματωδῶς ἀγωνιζόμενος· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀπεκρούσθη παθὼν μεγάλην φθοράν. Ἐπέσαν δὲ περὶ αὐτὸν 400 περίπου ἄνδρες θανατωθέντες καὶ πληγωθέντες, ἐν οἷς τινὲς τῶν ἀρίστων ἀξιωματικῶν αὐτοῦ. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν διετήρησαν

θέσιν τοῦ Φαλήρου· ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ ἐχθρὸς ἤγειρε νέα χρεῶματα, δὲν ἠδύναντο νὰ προχωρήσωσιν.

Ἀπέτυχον δὲ καὶ δύο ἄλλαι ἀπόπειραι, περὶ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου γενομέναι, ἡ μὲν διὰ νὰ κυριευθῇ ὁ Ὠρωπὸς, ἡ δὲ διὰ νὰ καταληφθῶσιν αἱ Θερμοπύλαι· ὥστε ἡ τύχη τῶν Ἀθηναίων ἐξηρτάτο μόνον ἀπὸ τοῦ Καραϊσκάκη. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἀφοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου ἐπήγαγε τὴν ἄλωσιν τοῦ φρουρίου τῆς Ἀμφίσσης καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν κατὰ τοῦ Διοτόμου ἐκστρατεύσαντα ἀπὸ Εὐβοίας Ὁμὲρ Πασᾶν, ἐπληρώθη εἰς Ἐλευσίνα. Δὲν εἶχε δὲ περισσότερον τῶν 1,000 ἀνδρῶν, διότι εἶχεν ἀφήσει τὸ πλεῖστον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ περὶ Μεσολόγγιον καὶ Λεβαδείαν. Προσέλαβεν ὁμοῦς τὰ ὑπὸ τὸν Βάσον καὶ τὸν Παναγιώτην Νοταρᾶν στρατεύματα, καὶ τὴν νύκτα τῆς 2 Μαρτίου προχωρήσας, ἔφθασε τὴν ἀκόλουθον πρωΐαν εἰς Κερατσίνην, κειμένην πρὸς δυσμὰς τοῦ Πειραιῶς παρὰ τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος. Πρὶν φθάσῃ ἔτι νὰ ὀχυρωθῇ ἐνταῦθα, προσεβλήθη ὑπὸ Τουρκικοῦ τινοῦ ἀποσπάσματος, τὸ ὁποῖον ὁμοῦς ἀπέκρουσε. Τὴν 4 ἐστράτευσεν ὁ Ρεσίτ Πασᾶς μεθ' ὅλων τῶν ἱππέων αὐτοῦ, δύο σωμάτων πεζικοῦ καὶ τινων πυροβόλων, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ νὰ κατατροπώσῃ τοὺς Ἕλληνας· ἀλλὰ μετὰ αἱματηρὸν ἀγῶνα ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Εἰς ταύτην τὴν μάχην ἐφονεύθησαν ὁ ὀπλαρχηγὸς τῆς Ἑρμιόνης Ἰωάννης Μίτσας, καὶ ὁ τῆς Στερνίτσας Μηλιώτης. Ἐκτοτε ἔπαισε νὰ ἐπιτίθεται, καὶ ἀφαιρέσας κατὰ μικρὸν τὰ πυροβόλα, ὅσα εἶχεν εἰς τὰ ἐν Πειραιεὶ ὀχυρώματα, ἔφερεν αὐτὰ εἰς τὰ νέα χρεῶματα, τὰ ὁποῖα ἤγειρεν ἐπὶ τοῦ Κορυδαλοῦ εἰς τὴν ἀπωτάτην δεξιὰν αὐτοῦ πτέρυγα. Καίτοι δὲ κατέχων μεγάλην ἔκτασιν χώρας ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, ἐφύλαττεν ὁμοῦς ἀδιαχώριστον τὴν σειρὰν τῶν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ θαλάσσης θέσεών του, καὶ ἐπὶ πέντε ἐβδομάδας διέκοψε πᾶσαν διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν ἐν Φαλήρῳ καὶ Κερατσίνι,

Ἑλληνικῶν στρατοπέδων. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, δὴ καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου ἦλθον εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ὁ Κόγχραν καὶ ὁ Τζούρτζ.

Τὰ ὀνόματα τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα τοῦ πρώτου, εἶχον κινήσει μέγαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐνθουσιασμόν, ὥστε πολλὰ στρατεύματα συνέβρευσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καραϊσκάκη· 3,000 Πελοποννήσιοι ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Κολοκοτρώνην, τὸν Χρῦσανθον Σισίνην, τοὺς ἀδελφοὺς Πετμεζαίους καὶ ἄλλους· 4,000 Ἰδραῖοι ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Οὐρκουάρτην, συγγενὴ τοῦ Κόγχραν· 200 Κρήτες ὑπὸ τὸν Δημήτριον Καλλέργην· ἐν γένει τὸ ὅλον τῆς κατὰ ξηρὰν δυνάμεως συνεποσώθη εἰς 10,000 ἀνδρῶν, ἐχόντων ἄφθονα πολεμικά· ὅπλα καὶ τροφάς. Ἀπ' ἐτέρου ὁ Μικαύλης αὐτὸς, τοῦ ὁποῦ τοῦ τὴν λευκὴν κεφαλὴν ἐκόσμου ἐξ νικηφόρων ναυτικῶν ἐκστρατειῶν οἱ στέφανοι, ἐδέχθη νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς ἀπλοῖς πλοίαρχος ὑπὸ τὸν Κόγχραν, ὅστις προσῆλθε μετὰ τῆς φρεγάτας Ἑλλάδος καὶ 12 Ἰδραϊκῶν καὶ Σπαρτιωτικῶν βρικίων. Ὁ Ἄστιγξ διετάχθη νὰ μεταβῇ μετὰ μοίρας ναυτικῆς εἰς τὸν κόλπον τοῦ Βῶλου, διὰ νὰ διακόψῃ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἐχθροῦ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων βορειοτέρων ἐπαρχιῶν.

Τὴν 8 Ἀπριλίου οἱ ὑπὸ τὸν Οὐρκουάρτην δέκα Ἰδραϊκοὶ λόχοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς Φάληρον· ἔκτοτε δὲ μέχρι τῆς 13 συνέβαινον μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων συνεχεῖς ἀκροβολισμοί.

Οἱ Τούρκοι ἀντίσταντο ἐπιμόνως εἰς ἀμφοτέρω τὰ μέρη· ἀλλὰ τὴν 13, γενομένης κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ἐφόδου ἀπὸ τε Φαλήρου, θαλάσσης καὶ Κερατσίνης, κυριεύονται ἐννέα τῶν πολιεμίων περὶ τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα χαρκαῖώματα, οἱ Τούρκοι περιορίζονται ἐντὸς τῆς μονῆς ταύτης, καὶ ἤδη ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς παρεξέταθ' ἄνευ διακοπῆς τινος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Φαλήρου μέχρι τοῦ Κορυδαλοῦ· ἡ μονὴ ἀπεκλείσθη πανταχόθεν στενῶς· ὁ Καραϊσκάκης ἔστρεψε τὴν σιγήν του ἐν τῇ

κέντρῳ παρὰ τὸ ἀρχαῖον τοῦ Πειραιῶς, νεώριον· ὁ Μισοῦλης, εἰσελθὼν μετὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν λιμένα, ἤρχισε νὰ κεραυνοβολῇ τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα· ὥστε ἡ τε ἄλωσις αὐτοῦ καὶ ἡ διάλυσις τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως ἐφαίνοντο ἀναπόδραστοι.

Οἱ δ' ἐν τῷ μοναστηρίῳ Μωαμεθανοί, οὔτε ἄρτον ἔχοντες οὔτε ὕδωρ, ἔμελλον νὰ παραδοθῶσι μετ' ὀλίγον· τὸ δὲ στρατόπεδον τοῦ Ρεσίτ Πασᾶ, περιζωσμένον μεταξὺ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ ἔχον ὀλίγας τροφάς, ἤρχισε νὰ γογγύζῃ καὶ νὰ ἀπειλῇ στάσιν. Ὀλίγων ἔτι ἡμερῶν ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονὴ ἔρκει εἰς εὐόδωσιν τοῦ ὕλου ἐπιχειρήματος, ἀλλ' ἡ ἀφροσύνη καὶ τὸ ἀνυπόμονον τοῦ Κόχραν ἀνέτρεψαν πάσας τὰς ἀγαθὰς ταύτας ἐλπίδας. Ὁ στόλαρχος ἔσπευδε νὰ εἰσέλθῃ τροπικιοῦχος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν· αἱ ὧραι ἐφαίνοντο εἰς αὐτὸν ἡμέραι καὶ ἐβδομάδες· ὅθεν ἀπεφάσισεν, ὥστε ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὸν Τουρκικόν. Εἰς μάτην ὁ Καραϊσκάκης καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἔλεγον πρὸς αὐτόν, ὅτι τὰ ἄτακτα Ἑλληνικά στρατεύματα, ὄντα ἐπιτηδεύματα εἰς τὸν ἀπὸ χαρακωμάτων πόλεμον, δύνανται νὰ μὴ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὸν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα καὶ οὕτω νὰ διακινδυνεύσωσι τὰ πάντα· πρὸς τούτοις, ὅτι δὲν εἶναι φρόνιμον νὰ προχωρήσωσιν ἀφίνοντες κατὰ νῶτον τὸν ἐχθρὸν κατέχοντα τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα. Ὁ Κόχραν δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ καμμίαν παρατήρησιν, ὠνόμαζε δειλοὺς τοὺς Ἕλληνας ἡγεμόνας καὶ ἠπέλησεν, ὅτι ἂν δὲν ἐπιχειρήσῃσι τι κρίσιμον, αὐτὸς θέλει ἀναχωρήσει μεθ' ὅλης τῆς ναυτικῆς δυνάμεως. Ὁ Καραϊσκάκης, ἀγανακτῆτας δι' ὅλα ταῦτα, ἀπεφήνατο ῥητῶς, ὅτι δὲν προχωρεῖ εἰς τὰ πρόσω οὔτε καθ' ἐν βῆμα, ἂν προηγουμένως δὲν παραδοθῇ τὸ μοναστήριον. Τότε ὁ Τζούρτζ, διὰ νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἐριδα ταύτην, συνήνεσε νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῆς ἐν τῷ μοναστηρίῳ φρουρᾶς καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐξοδὸν αὐτῆς μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν σκευῶν.

Ἡ συνθήκη ἐγένετο, καὶ οἱ ἐπιστημότατοι τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, προΐσταμένου τοῦ Καραισκάκη, παρέσχον ἑαυτοὺς ὁμήρους διὰ τὴν ἀκριβῆ αὐτῆς ἐκτέλεσιν· ἀλλ' ἡ κατεσπευσμένη αὕτη ἀπόφασις, ἐκίνησε τὴν ὀργὴν τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, οἵτινες δὲν ᾔθελον νὰ στερηθῶσι τὴν πλουσίαν τῆς φρουρᾶς λείαν, ἐγίνωσκον ὅτι ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἡ φρουρὰ αὕτη ἔμελλεν ἐξ ἀνάγκης νὰ παραδοθῇ ἄνευ ὄρου, καὶ μὴ ὄντες καθυποβεβλημένοι εἰς πειθαρχίαν, δὲν ᾔξευρον, ὅτι τὸ πρῶτιστον τοῦ στρατευομένου καθῆκον εἶναι νὰ ὑποτάσσεται τυφλῶς εἰς τὸν ἀρχηγόν του. Ὅθεν ἅμα περὶ μεσημβρίαν τῆς 16 Ἀπριλίου οἱ Τούρκοι παραδόντες μόνον τὰς σημαίας, ἔχοντες δὲ ἐν τῇ μέσῃ αὐτῶν τοὺς εἰρημένους ὁμήρους, ἤρχισαν μετὰ τῶν ὅπλων αὐτῶν καὶ τῶν σκευῶν νὰ καταβαίνωσιν εἰς τὸ Ἀλίπεδον, διὰ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ρεσίτη, πίπτει μία πιστολίου βολὴ καὶ παρευθὺς πυκνότατον ἐκρήγνυται τῶν παρισταμένων πολυχρήθμων Ἑλλήνων πῦρ κατὰ τῶν διερχομένων. Ὁ Καραισκάκης ἀγανακτήσας διὰ τὴν ἀσεβῆ ταύτην παραβίασιν τῶν συντεθειμένων, ἠγωνίσθη προκινδυνεύων νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν φόνον· ὅταν ὅμως εἶδεν ὅτι ματαίως ἀγωνίζεται, ἀνέκραξε πρὸς τοὺς Τούρκους « Σκοτώσατέ με καθὼς σᾶς σκοτώνω! » Διακόσιοι Ἀλβανοὶ οὕτως ἐσφάγησαν καὶ μόλις ἐβδομήκοντα περίπου προέφθασαν νὰ διασωθῶσιν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ὁμογενῶν αὐτῶν.

Ἡ Θεῖα πρόνοια δὲν ἔμελλε νὰ ἀφήσῃ ἀτιμώρητον τὸ ἁμάρτημα τοῦτο. Ὁ Κόχραν ἐπέμενεν ἤδη ὑπὲρ ποτε εἰς τὴν βριαίαν κατὰ τῶν πολεμίων ἔφοδον. Ὁ δὲ Καραισκάκης ἀνθίστατο παντὶ σθένει εἰς τὸ ὀλέθριον τοῦτο βούλευμα, πολλὰκις μετὰ θλίψεως λέγων εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν φίλους, ὅτι ἡ ἀνυπομονησία τῶν Φράγκων, καθὼς ἔλεγε τοὺς Εὐρωπαίους, θέλει μᾶς ἐπιφέρει καμμίαν μεγάλην συμφορὰν· καὶ ἐν τούτοις δὲν ἔπαυε προχωρῶν κατὰ μικρὸν εἰς τὸ πεδῖον καὶ περὶ γύγων βαθμηδὸν τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλὰ τὴν 22 Ἀπριλίου,

ἡμέραν ἀποφράδα, Κρητές τινες καὶ Ὑδραῖοι μεθύσαντες ἐπέ-
τίθενται αὐτογνώμωνως κατὰ τῶν παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Ἰλίου-
σοῦ ὀχυρωμάτων τοῦ ἐχθροῦ, τὸ δὲ πλεῖστον τῆς δεξιᾶς πτε-
ρυγος παρακολουθεῖ τυφλῶς τὸ κίνημα τοῦτο. Οἱ Τοῦρκοι ὑ-
ποχωροῦσι καὶ δύο Ὑδραῖοι ἀξιωματικοὶ ἐμπήγουσιν ἤδη τὰ
ξίφη των ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν ὀχυρωμάτων, ὅτε τὸ ἱππι-
κὸν τῶν πολέμιων, οἱ καλούμενοι Δελίδες, προσδραμόντες, ἀπὸ
τοῦ ἐλαϊῶνος, ἐπιπίπτουν ἐκ πλαγίου κατὰ τῶν ἐφορμησάν-
των Ἑλλήνων καὶ ἀπωθοῦσιν αὐτοὺς εἰς Φάληρον, ἀποβαλόν-
τας ἄνδρας 100. Ὁ Καραϊσκάκης κατέκειτο τότε ἀσθενὴς ἐν
τῇ σκηνῇ αὐτοῦ, ἀλλ' ἅμα ἀκούσας τὸν πυροβολισμὸν ἀνεπή-
δησεν ἀπὸ τῆς κλίνης, καὶ τρέξας ἔφιππος εἰς τὸ πεδῖον τῆς
μάχης, ἠγωνίσθη νὰ ἀθροίσῃ τοὺς φυγάδας. Ἐνῶ δὲ διετέλει
ἀμυνόμενος ὑπὲρ τῆς καθόδου αὐτῶν, προσβάλλεται ὑπὸ βο-
λῆς πολέμιος καὶ εἰς τὴν γαστέρα καὶ μετακομισθεὶς εἰς
ἐν τῶν παρακειμένων Ἑλληνικῶν πλοίων ἐκπνέει αὐτόθι τὴν
ἐπιούσαν.

Εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς του, θεωρῶν ἡτρωμένους περὶ
αὐτὸν τοὺς ἀπαρχμυθήτους ὑποστρατήγους του, ἠγωνίσθη ἔτι
διὰ φωνῆς ἐκλειπούσης νὰ ἐνθαρρύνῃ αὐτοὺς, προτρέπων νὰ
ἐξακολουθήσωσι γενναίως ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνιζόμενοι· ἀλλὰ
ὕπάρχουσιν ἄνδρες, οἵτινες δὲν ἀναπληροῦνται. Οὐδεὶς ὑπῆρ-
χε τῷντι ὁ δυνάμενος πλέον νὰ ἀναχατίσῃ τὰ παράλογα
τοῦ Κόχραν βουλεύματα, ὅστις ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὰ
ἀμέσως.

Τὴν ἐσπέρην τῆς 23 Ἀπριλίου, αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἡμέρας,
καθ' ἣν ἐξέπνευσεν ὁ Καραϊσκάκης, ὁ στόλος παραλαβὼν τὸ ἐν
καὶ μόνον ἐν τῷ στρατῷ ὑπάρχον τακτικὸν τάγμα, τοὺς Φι-
λέλληνας, τοὺς Κρητάς καὶ τὰ σώματα τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ
Παναγιώτου Νοταρᾶ, τοῦ Βάσσου καὶ ἄλλων, ἀπεβίβασε κατὰ
τὸ μεσονύκτιον τοὺς ἄνδρας τούτους, 2,500 ὄντας περίπου,
εἰς Κωλιὰς διὰ νὰ ἐπιχειρήσωσι τὸν κρίσιμον ἀγῶνα, τὴν

ἔποιον πρὸ καιροῦ ἐπόθει ὁ Κόχραν. Ἐπειδὴ οἱ ἀποβιβασθέν-
τες οὐδένα εἶχον παρόντα ἀνώτερον ἀρχηγόν, ἕκαστος ἐστρα-
τοπέδευσεν ἀσκόπως καὶ ἀρρύθμως ὅπου ᾔθελε καὶ ἐπὶ το-
σοῦτον ἐξήπλωθησαν, ὥστε ἐνῶ τὸ μέτωπον αὐτῶν ἐπλησία-
σεν εἰς τὸ φρούριον μέχρι βολῆς πυροβόλου, οἱ τελευταῖοι ἵ-
σταντο πλησίον τῆς θαλάσσης. Οἱ στρατιῶται εἰς τοὺς ὀ-
ποίους δὲν εἶχον δοθῇ σκαπάναι, ἔσκαπτον τὴν γῆν μὲ τὰ ξί-
φη αὐτῶν, διὰ νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ ἱππι-
κοῦ ἐφόδου· καὶ ἐν τούτοις τὸ Ἑλληνικὸν ἱππικὸν, τὸ ὁποῖον
τοσοῦτον ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ἐνταῦθα, εἶχε λησμονηθῇ εἰς
Πειραιᾶ.

Ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ὁ Ῥεσίτ Πασῆς παρτάσσει τὸ πεζι-
κόν του παρὰ τῷ Μουσεΐῳ καὶ πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς·
προσιμιάζει δὲ πυροβολῶν ἀφ' ἐνὸς ὀλμοβόλου, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ
τακτικὸν τάγμα ἀπῆντα διὰ δύο μικρῶν πυροβόλων, ἐνῶ 600
ἱππεῖς, παρεισέδυσαν ἀπαρτῆρητοι εἰς χαράδραν, διὰ νὰ ἐ-
πιπέσωσιν αἰφνιδίως εἰς τὴν δεξιὰν τῶν Ἑλλήνων πτέρυγα.
Μετὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην βολὴν τοῦ ὀλμοβόλου, οἱ Τοῦρκοι
ἤρχισαν νὰ προσεύχωνται μεγαλοφώνως· μετὰ δὲ τὴν εἰ-
κοστὴν ἐξώρμησαν οἱ ἀκάθεκτοι Δελίδες κατὰ τοῦ Ἑλλη-
νικοῦ μετώπου. Τὸ μέτωπον τοῦτο, συγκείμενον ἀπὸ Σου-
λιωτῶν, τακτικῶν καὶ Φιλελλήνων, ἐδέχθη ἀκλόνητον τὴν
ἐφοδὸν· ἀλλ' ὁ ἀγὼν ἅμα ἀρξάμενος ἐπερατώθη, διότι οἱ Ἑλ-
ληνες, μόλις λαβόντες καιρὸν νὰ πυροβολήσωσι δις, ἤρχισαν νὰ
κκτακόπτωνται ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν σπαθῶν. Οἱ ἐν τῇ ὀπισθο-
φυλακῇ δὲν ἡδυνήθησαν παντάπῃς νὰ ἀντισταθῶσι καὶ ἐτρά-
πησαν ἐπὶ τὴν θάλασσαν καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν ἱππέων καὶ
τῶν Ἀλβανῶν. Ὁ ἀρχιστράτηγος, ὅστις εἶχεν ἀποβιβασθῇ
τὴν πρώτην, ὑπέστη τὸν ἔσχατον κίνδυνον· ἐπίσης καὶ ὁ στό-
λαρχος, ὅστις ἰδὼν τὴν νύκτα τὰ στρατεύματα πλησιάζαντα
εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐνόμισεν, ὅτι τὸ ἐπιχείρημά του κατωρθώθη
ᾗδη, καὶ εἶχε καταβῇ εἰς τὴν ξηρὰν διὰ νὰ δρέψῃ τοὺς καρπούς

τῆς νίκης. Ἐν δὲ τῇ παραλίᾳ ὀλεθρία συνέβη συμφορὰ, μέχρις οὗ ὁ γενναῖος Σουλιώτης Νικόλαος Ζέρβας εἰσήγαγέ τινα τάξις εἰς τὴν ὀπισθοδρόμησιν· καὶ μάλιστα τὸ ἐσπέρας ὁ στόλαρχος, ἐκπέμψας ἀκόντια, παρέλαβε τὰ ὀλίγα περισωθέντα λείψανα τῶν Ἑλλήνων. Ἐνῶ δὲ οὕτω καθ' ὀλοκληρίαν σχεδὸν ἤφηνίζετο ἡ δεξιὰ τοῦ στρατοῦ πτέρυξ, οἱ τοῦ κέντρου καὶ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, μηδεμίαν λαβόντες διαταγὴν, ἴσταντο ἀκίνητοι καὶ ἄπρακτοι.

Οὐδέποτε ἡ νεώτερα Ἑλλάς υπέστη τροπὴν μᾶλλον πολυδάκρυτον, διότι ἀπέβαλεν ἐν τῇ τροπῇ ταύτῃ 4,500 τοῦλάχιστον τῶν ἐκλεκτοτέρων αὐτῆς πολεμιστῶν, ἑννέα πυροβόλα καὶ πολλὰς σημαίας. Ἄπαντες σχεδὸν οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ γενναῖοτατοι τῶν Κρητῶν ἔπεσαν· ἐκ τῶν εἴκοσι καὶ ἑξ Ἑυρωπαϊῶν, οἵτινες παρευρέθησαν εἰς τὸ πυκνότερον τοῦ ἀγῶνος, διεσώθησαν μόνοι τέσσαρες, καὶ εἴκοσι ἑννέα μόνον ἄνδρες ἐκ τῶν 300 τοῦ τακτικοῦ τάγματος. Ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς, ὁ Λάμπρος Βέικος, ὁ Γεώργιος Τσαβέλλας, ὁ Ἀθανάσιος Τοῦσιας Βότσαρης, ὁ Ταγματάρχης τοῦ τακτικοῦ Ἑγγλέσης ἐφρονέθησαν, ὁ Δημήτριος Καλλέργης καὶ ὁ Γεώργιος Δράκος ἡχμαλωτίσθησαν. Ὁ πρῶτος ἐξηγοράσθη ὑπὸ τῶν συγγενῶν διὰ βαρυτάτων λίτρων· ὁ δεύτερος, τὸν ὁποῖον ὁ ἀρχηγὸς τῶν πολεμίων ἐκράτει δέσμιον διὰ νὰ τὸν πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς τὸ λαμπρότατον τῆς νίκης τρόπαιον, κατέτρωσεν ἑαυτὸν διὰ μαχαιριδίου. Ἄπαντες δὲ οἱ ἄλλοι αἰχμάλωτοι, εἰς 240 συμποσούμενοι, παραταχθέντες εἰς γραμμὴν ἀπεκεφαλίσθησαν. Ἐπεσε δὲ καὶ ὁ Ἱππάρχος τῶν Ὀσμάνων καὶ αὐτὸς ὁ Ρεσίτης ἐπληρώθη εἰς τὴν χεῖρα.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς 24 ὁ Κόχραν, φέρων τὸν στόλον ἀπῆλθεν ἀμέσως εἰς Ἰδραν, διελύθη δὲ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ πεζικοῦ τῶν Ἑλλήνων στρατοῦ. Ὁ Τζούρτζ, ἀναδειχθεὶς πολὺ συνετώτερος καὶ καρτερικώτερος τοῦ συναδέλφου αὐτοῦ, παρέμεινεν ἔτι εἰς τὸ Φάληρον μετὰ 2,000 ἀνδρῶν ἐπὶ τρεῖς

εβδομάδας· ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ μοῖρα τοῦ στρατοῦ, δεινῶς αὐτόθι ἀπὸ τοῦ καύματος καὶ τῆς δίψης ταλαιπωρουμένη, ἠναγκάσθη τελευταῖον νὰ διαλύσῃ τὰ πυροβολοστάσια αὐτῆς, καὶ ρίψασα εἰς φρέαρ τὸ βχυρὸ πυροβολικὸν ἀπέπλευσεν ἐκείθεν τὴν νύκτα τῆς 13 Μαΐου, καθ' ἣν περίστασιν ὁ Νικήτας, ὅστις τελευταῖος ἐπέβη εἰς τὰ ἀκάτια, ἐξησφάλισε τὴν ἀναχώρησιν, ἀντιπυροβοληθεὶς μετὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῶν Τούρκων. Τὴν δὲ 24 παρεδόθη καὶ ἡ Ἀκρόπολις.

Τοιαύτας συμφορὰς ἐπήγαγεν ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Ὁ θάνατος τούτου κατέφερεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν πληγὴν βαρυτέραν ἥσως καὶ αὐτῆς τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, ὅχι μόνον διότι ἔκτοτε πικρῆλθεν ἔτος ὁλόκληρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατηναλώθησαν ἔτι μᾶλλον αἱ ἡθικαὶ καὶ οὐλικαὶ δυνάμεις τοῦ ἔθνους, ὥστε πᾶσα ζημία ἦτο ἤδη ἐπαισθητοτέρα ἢ πρότερον· ἀλλὰ καὶ διότι ἦτο ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἂν ὁ Καραϊσκάκης ἔζη, ὁ Ρεσίτ Πασᾶς βεβαίως κατετροπούτο. Αὐτὸς οὗτος ἐθεώρει ἐαυτὸν ἀπολωλότα πρὸ τῆς 24 Ἀπριλίου. Ὅτε μετὰ τὴν νίκην τοῦ προσήγαγεν ἐνώπιον αὐτοῦ ἓνα τῶν ἐπισημοτέρων αἰχμαλώτων· « Ἴδε, τὸν » εἶπε, τοῦ Κόσμου τὰ πράγματα! Χθὲς ἔτι ἐθεώρουν ἑμαυτὸν ἀπεγνωστότα, καὶ σήμερον εἶμαι νικητής! » Κατατροπωθέντος δὲ ἅπαξ τοῦ Ρεσίτ ἄδελον τῇ ἀληθείᾳ μέχρι τίνος ἤθελε προχωρήσει ὁ πολυάριθμος καὶ νικηφόρος Ἑλληνικὸς στρατὸς, ὑπ' ἀνδρὸς οἷος ἦτο ὁ στρατάρχης τῆς Στερεᾶς ἀγόμενος.

Ἦδη δὲ πᾶσαι αἱ ἀγαθαὶ αὐταὶ ἐλπίδες ἐματχιώθησαν, καὶ ἡ Ἑλλὰς περιέστη εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμηχανίαν. Ὡλη ἡ Στερεὰ ἦτο εἰς χεῖρας τῶν πολεμίων. Κυβέρνησις σχεδὸν δὲν ὑπῆρχεν. Εἰς Ναύπλιον ἐπεκράτουν ἔριδες ἐλκευαί. Ὁ Κόρχαν ἐπέπλευσεν εἰς τὴν δυτικὴν τῆς Πελοποννήσου παραλίαν, ὅπου ἦτο ἡ ἐστία τῆς τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ δυνάμεως, ἐνεφανίσθη ἔπειτα ἔμπροσθεν τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπου ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς παρεσχευάζε

τετάρτην μεγάλην κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατεῖαν, ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς τὰ δυτικά παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἔπραξέ τι λόγου ἄξιον· μόνον κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἐκστρατεῖαν ἐκυρίευσεν, μεταξὺ Κυλλήνης καὶ Ἀράξου, τὴν 20 Ἰουλίου μίαν μεγάλην κορβέτταν, φέρουσαν 30 πυροβόλα· ἀλλὰ τὸ κατόρθωμα δὲν ἦτο μέγα ὡς πρὸς πλοῖον, οἷον ἦτο ἡ Ἑλλάς. Ἀφ' ἐτέρου ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς, μετὰ πεντάμηνον ἀπραξίαν, εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς τὰ πολεμικὰ αὐτοῦ ἐπιχειρήματα, καὶ περάσας τὴν 6 τοῦ μηνὸς τούτου τὸν Ἀλφειὸν ἐπόρθησεν αὖθις τὴν Ἥλιν, ἦλθεν εἰς Πάτρας, ἀνέβη ἐκεῖθεν εἰς Καλάβρυτα, καὶ πορευθεὶς εἰς Τρίπολιν ἐπκνέλαβε τὰς ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ καὶ τῇ Λακεδαίμονι ἐρημώσεις αὐτοῦ. Τὴν δὲ 6 Ἰουνίου ἐπανῆλθεν ἐκ νέου εἰς Μεθώνην, ὅπου περιέμενε τὰς ἐπικουρίας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, πεποιθὼς ὅτι θέλει δι' αὐτῶν κατορθώσει νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἰδραν καὶ νὰ καταλύσῃ οὕτω τὸν πόλεμον. Τῷ 26 Αὐγούστου ἔφθασεν εἰς Πύλον ἐξ Αἰγύπτου στόλος ἰσχυρὸς, ὅστις συγκείμενος ἀπὸ δύο δικρότων, δώδεκα μεγάλων φρεγατῶν, εἴκοσι κορβεττῶν, ἑνδεκα μικροτέρων πολεμικῶν πλοίων, ἐξ πυρπολικῶν, συνοδευόμενος δὲ ὑπὸ 41 φορτηγῶν πλοίων, ἔφερεν ἐν σύνταγμα πεζικοῦ, 150 ἱππεῖς καὶ ἄφθονα παντὸς εἶδους ἐφόδια καὶ χρήματα. Ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς τοιοιυτοτρόπως ἐνισχυθεὶς, ἐν μέσῳ τοιούτων τῆς Ἑλλάδος περιστάσεων, ἐφαίνετο ἀκαταγώνιστος· ἀλλ' ἡ Θεία Πρόνοια κατίσχυεν αὐτοῦ.

Αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις, τὰς ὁποίας ἐπεχείρησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1826 ὁ Στρατφόρδος Κάνιγγ οὐδὲν εἶχον ἐπιφέρει ἀξιόλογον ἀποτέλεσμα. Περὶ τὰ τέλη ὅμως τοῦ Ἰανουαρίου 1827, οἱ δύο ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ῥωσσίας ἀπήτησαν ἀπὸ κοινοῦ παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως τὴν πᾶσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Καὶ ἀπέβλεπε μὲν ὁ Σουλτάνος, μετὰ μακρὰς συνδιαλέξεις, τὴν 29 Μαΐου ὀριστικῶς τὰς προτάσεις τῶν δύο Δυνάμεων·

ἀλλὰ τότε ἡ Ἀγγλία, ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Γαλλία, ἥτις μόνη ἐκ τῶν ἄλλων μεγάλων Δυνάμεων ἀπεδέχθη μετὰ πολλῆς προθυμίας τὴν πρότασιν τοῦ νὰ συμπράξῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ὑπέγραψαν ἐν Λονδίνῳ τὴν ἐξῆς περίφημον συνθήκην.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕΤΑΞΥ ΑΓΓΛΙΑΣ, ΓΑΛΛΙΑΣ ΚΑΙ ΡΩΣΣΙΑΣ
ΠΕΡΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

«*Ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας καὶ Ἀδιαίρετου Τριάδος*».

«*Ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἡνωμένου βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ Ναβάρρας, καὶ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ Πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν, γνωρίζοντες τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐπιθέσουν τέλος εἰς τὸν αἱματώδη πόλεμον, ὁ ὁποῖος παραδίδων τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους εἰς ὅλας τὰς ἀταξίας τῆς ἀναρχίας, προξενεῖ καθ' ἐκάστην νέα ἐμποδία εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐπικρατειῶν, καὶ δίδει ἀφορμὴν εἰς πειρατείας, αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον ἐκθέτουν τοὺς ὑπηκόους τῶν Ὑψηλῶν συμφωνουσῶν Δυνάμεων εἰς σημαντικὰς ζημίας, ἀλλὰ καθιστῶσιν ἀφρευκτον τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ λαμβάνωνται μέτρα πολυέξοδα διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν κατάσχεσιν τῆς πειρατείας· καὶ ἐπειδὴ ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, καὶ ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ Ναβάρρας, ἔλαβον πρὸς τούτοις ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων τὴν θερμὴν παράκλησιν τοῦ νὰ μεσολαβήσωσι πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Πόρταν, καὶ ἐπειδὴ ἔχουν αἱ Αὐτῶν Μεγαλειότητες, ὡς καὶ ἡ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ Πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν, τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ στήσουν τὴν χάσιν τοῦ αἵματος, καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὰ κακὰ παντὸς εἶδους, τὰ ὁ-*

» πῶτα ἡμποροῦν νὰ προέλθουν ἀπὸ τὴν ἐξοχολογήσειν τοιαύ-
» τῆς στάσεως τῶν πραγμάτων, ἀπεφάσισαν νὰ ἐνώσουν τὰς
» δυνάμεις Των, καὶ νὰ ρυθμίσουν τὰς περὶ τούτου ἐργασίας
» Των δι' ἐπισήμου συνθήκης μετὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἀνακαλέ-
» σουν τὴν εἰρήνην μεταξὺ τῶν διαμαχομένων μερῶν διὰ συμ-
» βιβασμοῦ, τὸν ὅποιον ὑπαγορεύει ἐπίσης ἡ φιλανθρωπία καὶ
» τὸ συμφέρον τῆς ἡσυχίας τῆς Εὐρώπης.

» Διὰ τοῦτο διώρισαν πληρεξουσίου Των νὰ συζητήσουν,
» ἐγκρίνουν, καὶ ὑπογράψουν τὴν ρηθεῖσαν συνθήκην· δηλαδή,

» Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου τῆς Μεγά-
» λης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, τὸν ἐντιμώτατον Οὐίλλιέλ-
» μον ὑποκόμητα Δύδλεϋ, ἐκ τῶν Ὁμοτίμων τοῦ Ἡνωμένου
» Βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, μέλος
» τοῦ μερικοῦ Συμβουλίου τῆς Βρεττανικῆς Α. Μ., καὶ πρῶ-
» τον Γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπο-
» θέσεων.

» Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ Ναβάρρας, τὸν
» Πρίγκηπα Ἰούλιον, Κόμητα Πολιγνάκ ἐκ τῶν Ὁμοτίμων τῆς
» Γαλλίας, Ἱππέα τῶν ταγμάτων τῆς Χρ. Α. Μ. ὑποστρά-
» τηγον τῶν στρατευμάτων Του, μέγαν σταυροφόρον τοῦ
» Τάγματος τοῦ Ἁγίου Μαυρικίου τῆς Σαρδηνίας, καὶ Πρέσβυν
» Του παρὰ τῇ Βρεττανικῇ Α. Μ.

» Καὶ ἡ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ Ρωσῶν τῶν Ῥωσσιῶν, τὸν
» Χριστόφορον Πρίγκηπα τοῦ Λιέβεν, στρατηγὸν τοῦ πεζικοῦ
» τῶν στρατευμάτων τῆς Α. Α. Μ., Γενικὸν ἀνθυπασπιστὴν
» Του, Ἱππέα τῶν ταγμάτων τῆς Ῥωσσίας, καὶ τῶν τοῦ Μαύ-
» ρου καὶ Κοκκίνου Ἄετοῦ τῆς Προεδρίας, καὶ τοῦ Τάγματος
» τῶν Γουέλφων τῆς Ἀνοθέρας, Διοικητὴν μέγαν σταυροφόρον
» τοῦ Τάγματος τῆς Σπάθης καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἰε-
» ρουσαλήμ, ἔκτακτον Πρέσβυν καὶ πληρεξούσιον τῆς Α. Α.
» Μ. παρὰ τῇ Βρεττανικῇ Α. Μ.

» Οἱ ὅποιοι κοινοποιήσαντες πρὸς ἀλλήλους τὰ πληρεξού-

» σιάτων, καὶ εὐρόντες αὐτὰ ἐν καλῇ τάξει, ἐσυμφώνησαν κα-
» τὰ τὰ ἐξῆς.

» Ἄρθρ. 1. Αἱ συμφωνοῦσαι Δυνάμεις θέλουν προσφέρει τὴν
» μεσιτείαν τῶν εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Πόρταν, μὲ σκοπὸν τοῦ
» νὰ κατορθώσουν συμβιβασμὸν μεταξὺ Αὐτῆς καὶ τῶν Ἑλ-
» λήνων.

» Αὕτῃ ἡ προσφορὰ τῆς μεσιτείας θέλει γαίνει πρὸς τὴν
» εἰρημένην Δύναμιν (τὴν Πόρταν) ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπι-
» κύρωσιν τῆς παρούσης συνθήκης διὰ δημοποιήσεως ἐγ-
» γράφου, ὑπογεγραμμένης συμφώνως ἀπὸ τοὺς ἐν Κωνσταν-
» τινουπόλει πληρεξουσίους τῶν συμμάχων Δυνάμεων, καὶ
» ταυτοχρόνως θέλει ζητηθῇ καὶ ἀπὸ τὰ δύο διαμαχόμενα μέρη
» ἄμεσος ἀνακωχὴ μεταξὺ αὐτῶν, ὡς προειδοποιητικὴ ἀνα-
» πόφευκτος συμφωνία διὰ τὴν ἐναρξιν ὁποιασδήποτε διαπραγ-
» ματεύσεως.

» Ἄρθρ. 2. Ὁ προβληθησόμενος εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Πόρ-
» ταν συμβιβασμὸς θέλει ἐπιστηριχθῇ εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας βά-
» σεις.

» Οἱ Ἕλληνες θέλουν γνωρίζει τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Σουλτά-
» νου, ὡς ὑπερέχοντος κυρίου (superior lord suzerain), καὶ
» κατὰ συνέπειαν αὐτῆς τῆς ὑπεροχῆς θέλουν πληρώνει εἰς
» τὸ Ὀθωμανικὸν Βασίλειον φόρον ἐτήσιον (relief), τοῦ ὁποῖου
» τὸ ποσὸν θέλει διορισθῇ ἅπαξ διὰ παντός, διὰ κοινῆς συγ-
» καταθέσεως· θέλουν κυβερνᾶσθαι ἀπὸ τὰς Ἀρχάς, τὰς ὁποίας
» αὐτοὶ οἱ ἴδιοι θέλουν ἐκλέγει καὶ διορίζει· ἀλλ' εἰς τὸν διο-
» ρισμὸν αὐτῶν ἡ Πόρτα θέλει ἔχει προσδιωρισμένην τινὰ
» ψῆφον.

» Διὰ νὰ κατορθωθῇ ἐντελὴς διαχώρισις μεταξὺ τῶν προ-
» σῶπων τῶν δύο ἐθνῶν, καὶ διὰ νὰ προληφθῶσιν αἱ συγκρού-
» σεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὸ ἀναπόφευκτον ἐπόμενον τόσον πα-
» λυχρονίου σφαγῆς, οἱ Ἕλληνες θέλουν κατασταθῇ κύριοι τῆς
» Τουρκικῆς ἰδιοκτησίας, τῆς τε ἐπὶ τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς ἐπὶ

» τῶν νήσων τῆς Ἑλλάδος κειμένης, ἐπὶ συμφωνία τοῦ νὰ
» ἀποζημιώσουν τοὺς πρώην κτήτορας, ἢ διὰ τῆς πληρωμῆς
» ἐτησίαις τινὸς ποσότητος, ἥτις θέλει προστεθῇ εἰς τὸν φό-
» ρον τὸν πληρωθησόμενον εἰς τὴν Πόρταν, ἢ δι' ἄλλης τινὸς
» συμφωνίας τῆς αὐτῆς φύσεως.

» Ἄρθρ. 3. Τὰ μερικώτερα αὐτοῦ τοῦ συμβιβασμοῦ, καὶ
» τὰ ὅρια τῆς γῆς ἐπὶ τῆς Στερεᾶς, καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῶν
» νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους, εἰς τὰς ὁποίας θέλει προσαρμολῇ
» ὁ συμβιβασμὸς οὗτος, θέλουν ἀποφασισθῇ εἰς ἐπομένην δια-
»πραγματεύσιν μεταξὺ τῶν Ὑψηλῶν Δυνάμεων, καὶ τῶν δύο
» ἀντιφερομένων μερῶν.

» Ἄρθρ. 4. Αἱ συμφωνοῦσαι Δυνάμεις ὑποχρεοῦνται νὰ ἐξα-
» κολουθήσωσι τὸ σωτήριον ἔργον τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Ἑλλά-
»δος ἐπὶ τῶν βάσεων, αἱ ὁποῖαι ἐξετέθησαν εἰς τὰ προηγου-
»μενα ἄρθρα, καὶ νὰ δώσουν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀναβολῆς
» εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀντιπροσώπους τῶν ὅλας τὰς
» ἀναγκαιᾶς ὁδηγίας, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἤδη ὑπογραφο-
»μένης συνθήκης.

» Ἄρθρ. 5. Αἱ συμφωνοῦσαι Δυνάμεις δὲν θέλουν ζητήσῃ
» εἰς αὐτάς τὰς συμφωνίας, ὅποιανδήποτε αὐξήσιν ὀρίων γῆς,
» ὅποιανδήποτε ἀποκλειστικὴν ἐπιβρόχην, ὅποιονδήποτε ἐμ-
»πορικὸν πλεονέκτημα διὰ τοὺς ὑπηκόους των, τὸ ὅποῖον οἱ
» ὑπῆκοοι ὁποιοῦδήποτε ἄλλου ἔθνους νὰ μὴ εἰμποροῦν ἐπίσης
» ν' ἀπολαύουν.

» Ἄρθρ. 6. Αἱ συμφωνίαι τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ εἰρήνης,
» αἱ ὁποῖαι τελευταῖον ἤθελον ἐγκριθῇ μεταξὺ τῶν διαφερο-
» μένων μερῶν, θέλουν ἀσφαλισθῇ διὰ τῆς ἐγγυήσεως ἐκεῖνων
» τῶν Δυνάμεων, ἀπὸ τῆς ὑπογραφούσας τὴν παροῦσαν συνθή-
» κην, αἱ ὁποῖαι ἤθελον κριθῇ ὡφελίμοι, ἢ ἱκαναὶ νὰ δεχθῶσιν
» αὐτὴν τὴν ὑποχρέωσιν.

» Τὸ εἶδος τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς τῆς ἐγγυήσεως, θέ-

» λει γείνει ἀντικείμενον ἐπομένων συμφωνιῶν μεταξὺ τῶν
» Ὑψηλῶν Δυνάμεων.

» Ἀρθρ. 7. Ἡ παροῦσα Συνθήκη θέλει ἐπικυρωθῇ, καὶ αἱ
» ἐπικυρώσεις θέλουν ἀλλαχθῇ εἰς δύο μῆνας, ἢ ὀλιγώτερον,
» εἰ δυνατόν.

» Εἰς πίστῳσιν τούτων οἱ ἀμοιβαῖοι πληρεξούσιοι, ὑπέγρα-
» ψαν καὶ ἐπεσφράγισαν τὸ παρόν.

» Ἐγράφη ἐν Λονδίῳ, τὴν 6 Ἰουλίου 1827.

(ὑπογρ.) ΔΥΔΛΕΥ. ΠΡΙΓΚΗΨ ΠΟΛΙΓΝΑΚ. ΛΙΕΒΕΝ.

ΑΡΘΡΟΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΜΥΣΤΙΚΟΝ.

» Ἐάν ἡ Ὁθωμανικὴ Πόρτα δὲν ἤθελε δεχθῇ ἐντὸς διαστή-
» ματος ἐνὸς μηνὸς τὴν προβληθησομένην μεσιτείαν, αἱ Ὑψη-
» λαι συμφωνοῦσαι Δυνάμεις, συμβιβάζονται εἰς τὰ ἀκόλουθα
» μέτρα.

» 1. Θέλει δηλοποιηθῇ ἀπὸ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει
» ἀντιπροσώπους Τῶν εἰς τὴν Πόρταν, ὅτι τὰ δυσάρεστα ἐ-
» πακόλουθα καὶ τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα δεικνύονται εἰς τὴν φα-
» νεράν Συνθήκην, ὡς ἀχώριστα ἀπὸ τὴν κατὰστασιν τῶν
» πραγμάτων, ἡ ὁποία διχρεῖ εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τὰ
» τελευταῖα ἔξ ἔτη, καὶ τῆς ὁποίας καταστάσεως τὸ τέλος
» διὰ τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα εἰμφορεῖ νὰ μεταχειρισθῇ ἡ Ὑψη-
» λή Πόρτα, φαίνεται ἀκόμη μακρὰν, ὑποχρεώσονται τὰς Ὑψη-
» λὰς συμφωνούσας Δυνάμεις νὰ λάβουν ἄμεσα μέτρα προσ-
» εγγίσεως μετὰ τοὺς Ἕλληνας.

» Πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὅτι αὕτη ἡ προσέγγισις θέλει γείνει
» διὰ τῆς συστάσεως ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τοὺς Ἕλληνας,
» ἀποστελλομένων πρὸς αὐτοὺς ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ, καὶ ἀν-
» τιπεμπομένων ἐκ μέρους αὐτῶν Προξένων, καθ' ὅσον καιρὸν

» ἤθελον ὑπάρχει παρὰ τοῖς Ἕλλησιν Ἀρχαὶ ἀρμόδια εἰς τὴν
» συντήρησιν παρομοίων σχέσεων.

» 2. Ἐάν ἐν τῷ ῥηθέντι διαστήματι τοῦ ἐνὸς μηνὸς ἡ
» Πόρτα δὲν ἤθελε δεχθῇ τὴν ἀνακωχὴν, τὴν προβαλλομένην
» εἰς τὸ Α'. Ἄρθρον τῆς φανεράς Συνθήκης, ἡ ἐάν οἱ Ἕλληνες
» ἀρνηθῶσι τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου, αἱ Ὑψηλαὶ συμ-
» φωνοῦσαι Δυνάμεις, θέλουν δηλώσει εἰς ἐκεῖνο τῶν διαμα-
» χομένων μερῶν, τὸ ὅποιον ἤθελεν ἐπιθυμήσει τὴν ἐξακο-
» λούθησιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἡ καὶ εἰς τὰ δύο μέρη, ἂν
» ἦναι ἀνάγκη, ὅτι αἱ ῥηθεῖσαι Ὑψηλαὶ Δυνάμεις ἔχουν σκοπὸν
» νὰ βάλουν εἰς πρᾶξιν ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὅποια αἱ περιστάσεις
» ἡμποροῦν νὰ ὑπαγορεύσουν εἰς τὴν φρόνησίν των, διὰ νὰ ἀ-
» πολώσουν τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς ἀνακωχῆς, τὴν ὁ-
» ποίαν ἐπιθυμοῦν, προλαμβάνουσαι καθ' ὅσον δύνανται κά-
» θε σύγκρουσιν μετὰ τῶν ἀντιφερομένων μερῶν καὶ τῷ
» ὄντι, ἀμέσως μετὰ τὴν ῥηθεῖσιν δῆλωσιν, αἱ συμφωνοῦσαι
» Ὑψηλαὶ Δυνάμεις θέλουν μεταχειρισθῇ συμφώνως ὅλα των
» τὰ μέσα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τούτου τοῦ σκοποῦ, χωρὶς ὅ-
» μως νὰ πάρουν ὁποιοιδήποτε μέρος εἰς τὰς μεταξὺ τῶν
» δύο διαφερομένων μερῶν ἐχθροπραξίας.

» Ἐπομένως αἱ Ὑψηλαὶ συμφωνοῦσαι Δυνάμεις ἀμέσως με-
» τὰ τὴν υπογραφὴν τοῦ παρόντος συμπληρωτικοῦ καὶ μυ-
» στικοῦ ἄρθρου, θέλουν πέμψει ὁδηγίαις συμπρωματικὰς συμ-
» φωνίας μὲ ὅσα κατὰ πρόβλεψιν ἐσυμφωνήθησαν, πρὸς τοὺς
» Ναυάρχους τοὺς κυβερνῶντας τοὺς στόλους των εἰς τὰς θα-
» λάσσας τῆς Ἀνατολῆς.

» 3. Τελευταῖον, ἐάν, ἐναντίον πάσης προσδοκίας, αὐτὰ τὰ
» μέτρα δὲν ἤθελον ἀρκέσει εἰς τὸ νὰ κάμουν τὴν Ὀθωμανι-
» κὴν Πόρταν νὰ δεχθῇ τὰ προβλήματα τῶν Ὑψηλῶν συμφω-
» νουσῶν Δυνάμεων, ἡ ἐάν πάλιν οἱ Ἕλληνες ἀπορρίψουν τὰς
» ὑπὲρ αὐτῶν συμφωνίας, τὰς γενομένας εἰς τὴν σημερινὴν
» Συνθήκην, αἱ Ὑψηλαὶ Δυνάμεις οὐχ ἥττον θέλουν ἐξακολου-

» θήσει τὸ ἔργον τῆς εἰρηνοποιήσεως ἐπ' αὐτῶν εἰς τὰς μεταξὺ
 » Αὐτῶν συμφωνηθείσας βάσεις, καὶ κατὰ συνέπειαν δίδουν
 » ἀπὸ τοῦ νῦν τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς ἀμοιβαίους ἐν Λονδί-
 » νῳ Ἀντιπροσώπους τῶν, νὰ συζητήσουν καὶ προσδιορίσουν
 » τὰ μετὰ ταῦτα μέτρα, εἰς τὰ ὁποῖα εἴμπορεῖ νὰ γείνη χρεῖα
 » νὰ καταφύγουν.

» Τὸ παρὸν συμπληρωτικὸν καὶ μυστικὸν ἄρθρον, θέλει
 » ἔχει τὴν αὐτὴν ἰσχὺν, ὡς ἂν ἦτο καταχωρημένον κατὰ λέ-
 » ξιν εἰς τὴν σημερινὴν Συνθήκην· θέλει δὲ ἐπικυρωθῇ, καὶ αἱ
 » ἐπικυρώσεις του θέλουν ἀλλαχθῇ συγχρόνως μετὰ τῆς ῥη-
 » θείσης Συνθήκης.

» Εἰς πίστωσιν τούτων οἱ ἀμοιβαῖοι Πληρεξούσιοι ὑπέγρα-
 » ψαν καὶ ἐσφράγισαν αὐτό ».

» Ἐγγραφή ἐν Λονδίνῳ, τὴν 6^η Ἰουλίου 1827.

(ὑπογρ.) ΔΥΔΛΕΥ. ΠΡΗΓΚΗΨ ΠΟΛΙΓΝΑΚ. ΛΙΕΒΕΝ.

Πρὸς πραγματοποίησιν τῆς συνθήκης ταύτης, ἐνίσχυθησαν οἱ
 κατὰ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν στόλοι τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλ-
 λίας, ὧν τοῦ μὲν πρώτου ἤρχεν ὁ ναύαρχος Ἐδουάρδος Κο-
 δριγκτῶν, τοῦ δὲ δευτέρου ὁ καὶ ἄλλοτε μνημονευθεὶς ναύ-
 αρχος Ρηγινύς· Ῥωσικὸς δὲ στόλος, ὑπὸ τὸν ναύαρχον κόμητα
 Εἰδὲν κατέπλευσεν εἰς τὴν Μεσόγειον ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς. Ἡ
 Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἔσπευτε νὰ ἀποδεχθῇ τὴν προταθεῖσαν
 ἀνακωχήν, ἣ δὲ Ὁθωμανικὴ ἀπεποιήθη αὐτῇ.

Ὅθεν τὴν 6^η Ὀκτωβρίου οἱ Ναύαρχοι τῶν τριῶν Δυνάμεων,
 ἐνωθέντες μετὰ τῶν στόλων αὐτῶν ἔμπροσθεν τῆς Πύλου, ἀ-
 πεφάσισαν ἀπὸ κοινοῦ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν λιμένα τοῦτον,
 καὶ ἐπαναλαμβάνοντες τὰς προτέρας προτάσεις, νὰ κατορθώ-
 σωσιν, ὥστε ὁ Ἰβρὰ ἡμ. νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον,
 ἢ τοῦλάχιστον νὰ πκύσῃ τὰς ἐρημώσεις αὐτοῦ. Περὶ μεσημ-

Βρίαν δὲ τῆς 8 εἰσέπλευσαν οἱ στόλοι εἰς τὸν λιμένα, πρὸς πορευομένου τοῦ Ἀγγλικοῦ, ἐπομένου τοῦ Γαλλικοῦ, καὶ τελευταίου τοῦ Ῥωσικοῦ καὶ τότε, ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι ἐτόλμησαν νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τῶν Συμμάχων, συνέβη ἐνταῦθα ἡ σωτήριος ἐκείνη ναυμαχία, ἥτις κατέστρεψε τὴν ναυτικὴν τῶν πολεμίων δύναμιν, καὶ ὡς ἀστραπὴ διαδοθεῖσα καθ' ἅλην τὴν Ἑλλάδα ἀνεπτέρωσεν ὅλους τοῦ ἔθνους τὰς ἐλπίδας. Ὁ στόλος τῶν τριῶν Συμμάχων συνέκειτο ἀπὸ εἴκοσι καὶ ἑξ πλοίων, ὧν 10 δίκροτα, 10 φρεγάται καὶ ἑξ μικρότερα, τὰ ὅποια ἔφερον 1,324 πυροβόλα. Ὁ δὲ στόλος τῶν πολεμίων συνεποσοῦτο εἰς ἑξδομήκοντα ἐννέα πλοῖα, διότι εἰς Πύλον εἶχε καταπλεύσει καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει στόλος, φέρων 2,240 πυροβόλα, ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πυροβολοστασιῶν. Ἡ ναυμαχία διήρκεσε τέσσαρας ὥρας καὶ ὑπῆρξεν αἰματηρὰ καὶ πεισματώδης. Αἱ περίξ πεδιάδες καὶ τὰ ὄρη ἐδονοῦντο ὑπὸ τῶν ἀπείρων τεχνητῶν ἐκείνων κεραυνῶν, καὶ ἐφαίνοντο οἶονεὶ ἀποσειόντα τὸν βαρὺν τῆς τυραννίας ζυγόν. Καπνοὶ δὲ πυκνότατοι μέχρῃς οὐρανῶν φθάνοντες, ἐκάλυπτον τὰ πάντα· αἱ δ' ἐν μέσῳ αὐτῶν κυματιζόμεναι φλόγες ἐφαίνοντο ὡς φιλοτιμούμεναι νὰ λύσωσι ταχύτερον τὰς βαρεῖας ἀλύσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἡ θηριώδης τῆς Ἀσίας τυραννία εἶχε δεσμεύσει τὴν μητέρα τοῦ πολιτισμοῦ. Κραυγαὶ δὲ καὶ θρήνοι τῶν καιομένων Ἀφρικανῶν τούτων Σοδομιτῶν, ἐπλήρουν τὸν αἰθέρα· ἐκρήξεις δὲ τῶν θαλασσοθεμέθλων ἐκείνων φρουρίων, τῶν πλοίων, ἠύξανον τὸν τρόμον. Ἡ θάλασσα τῆς Πύλου μετεβλήθη εἰς αἷμα· τὸ δὲ σιδηρόστρωτον ἔδαφος τοῦ λιμένος, ἔτρεμεν ὑπὸ τοῦ βάρους τοῦ ἀνδρολέτηρος τούτου ἀγῶνος.

Ἡ φθορὰ, τὴν ὁποίαν ἐπήγαγον εἰς τοὺς Τούρκους, ὑπῆρξε δεινοτάτη, διότι ἔπεσαν μὲν 6,000 πολεμίων, ἐκ δὲ τῶν 120 περίπου πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν πλοίων δὲν ἔμειναν ἐπιπλέοντα, εἰμὴ κορβέτται τινὲς καὶ βρίκια· ἅπαντα δὲ τὰ λοιπὰ κατεστράφησαν.

Ἐκ τῶν Συμμάχων ἔπεςαν θύματα εὐγενῆ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρ-
τησίας ἡμῶν Ἀγγλοι μὲν 75 καὶ ἐπληρώθησαν 197· Ῥώσσοι
δὲ 57 καὶ ἐπληρώθησαν 137· Γάλλοι δὲ 43 καὶ ἐπληρώθησαν
117. Ἐν ὧσιν ὑπάρχει Ἑλλάς, ἄσβεστον εὐγνωμοσύνης αἶσθη-
μα θέλει διαφυλάττει πᾶσα Ἑλληνικὴ ψυχὴ πρὸς τοὺς τρεῖς
ἀειμνήστους ἐκείνους Ναυάρχους καὶ τοὺς γενναίους αὐτῶν
συναγωνιστάς.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις, οὐδὲ μετὰ τὴν συμ-
φορὰν ταύτην συνήνεσε νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους περὶ εἰρήνης, ἐπα-
νέλαθον καὶ οἱ Ἕλληνες τὰς ἐχθροπραξίας καὶ ἐπεχείρησαν
διαφόρους ἐκστρατείας, ἐξ ὧν ἡ μᾶλλον ἀξιωματιμώτερος εἶναι
ἡ ὑπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον Ἰζούρτζ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν
Ἑλλάδα γενομένη. Ὁ στρατηγὸς αὐτὸς διεπέρασε τὴν 17
Νοεμβρίου ἀπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ τῆς Πελοποννήσου μετὰ 1,200
ἀνδρῶν ἐπὶ τῆς Καρτερίας, δύο φορτηγῶν βρικίων καὶ ἑνὸς
ἀκατίου, εἰς Ἀκαρνανίαν καὶ κατέλαβε τὴν Δραγαμέστην, τὰ
Μίτηκα καὶ τὸ Κανδίλι· ὁ δὲ Ἄστιγξ, διαβιβάσας αὐτόν καὶ
ἕτερον στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν Κωνστ. Βότσαρην,
ἐπεχείρησε μετὰ τοῦ ἀτμοκινήτου καὶ ἑνὸς κανονοφόρου ἀ-
κατίου, τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογίου καὶ Αἰτωλικοῦ. Τὴν
15 Δεκεμβρίου ἐβομβοβόλισε τὸ Βασιλάδιον· καὶ ἵστατο μὲν
μικρὰν ἔνεκα τῶν ῥηχῶν νερῶν, ἀλλ' ὅμως ἐκ τῶν 7 βομβῶν,
τὰς ὁποίας ἐρρίψε, τέσσαρες ἔπεςαν ἐπὶ τοῦ νησιδίου καὶ ἡ
τελευταία ἐτίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὴν πυριταποθήκην τῶν πό-
λεμίων. Τότε ὀπλίξει τὰ ἀκάτιά του, καὶ ἀποδιβασθεὶς ἀναγ-
κάζει τὴν φρουρὰν νὰ πηραδοθῇ καὶ οὕτω κυριεύει τὸ Βασιλά-
διον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνεπέτασε τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν.

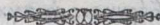
Ὁ κυριεύσας τὴν ἀξιόλογον ταύτην θέσιν ἀνὴρ ὑπὴρ-
ξεν εἰς τῶν ἀφιλοκερδესτέρων καὶ χρησιμωτέρων Φιλελ-
λῆνων. Οὐδέποτε ἔλαβε μισθὸν καὶ κκτηνάλωσε τὸ πλεῖ-
στον τῆς μικρᾶς αὐτοῦ περιουσίας εἰς τὸ νὰ συντηρῇ τὴν Καρ-
τερίαν κατὰ τοὺς τελευταίους ἑξ μῆνας. Κατὰ τὰς διαφό-

ρῶς αὐτοῦ ἐν ἔτει 1827 ἐκστρατείας, ὁ Ἄστιγξ κατέστρεψεν ἑπτὰ πολεμικά τῶν Τούρκων πλοῖα καὶ ἐκυρίευσεν δέκα τέσσαρα φορτηγά· ἔμελλε δὲ, ἀφοῦ πολλὰς προσήνεγκε τῇ Ἑλλάδι ὑπηρεσίας, νὰ πέσῃ τὴν 20 Μαΐου 1828, ἐνῷ ἠγωνίζετο νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἄλωσιν τοῦ Αἰτωλικοῦ. Ὁ Ἄστιγξ ἦτο ὄχι μόνον πολεμιστὴς γενναῖος καὶ ναυτικὸς ἐπιτήδειος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἦθος εὐγενὴς, καὶ τὴν ψυχὴν ἀγαθὸς, καὶ φίλος τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν. Ὁ δὲ Κόχραν ἀφοῦ ἐπλανήθη πάλιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τινα χρόνον παρὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου, μετέβη εἰς Αἴγιναν, ἔμεινεν ἐκεῖ περὶ τὸν μῆνα, καὶ παραδούς τὴν ναυρχίδα εἰς τὸν Μιαοῦλιν ἀπῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους τούτου.

Οἱ ἐν Ἑλλάδι Κρῆτες πρὸ πολλοῦ ἀπεφάσισαν νὰ ἀναζωπυρῶσιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν τὸν διακοπέντα Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Συναθροισθέντες δὲ πολλοὶ καὶ παραλαβόντες καὶ ἄλλους Ἕλληνας, ἐξέπλευσαν ἐκ Ναυπλίου περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου 1825. Οὗτοι δὲ συμποσούμενοι εἰς 1,500 κατέπλευσαν εἰς Κρήτην καὶ κατέλαβον τὰ φρούρια τῆς Γραμβούσης καὶ τῆς Κυσάμου· ἂν δὲ καὶ κατελήφθησαν τὰ φρούρια ταῦτα, ὁ ἀγὼν δὲν ἐπεξετάθη καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Ὅτε ὁμοῦς ἐγνώσθη ἡ συμμαχικὴ συνθήκη, οἱ Κρῆτες θέλοντες νὰ συμπεριληφθῇ καὶ ἡ πατρίς αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν, ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ γενικεύσωσιν αὐτόν. Ὅθεν οἱ ἐν Γραμβούσῃ ἐνωθέντες μετὰ τῶν ἐντοπίων ἐξεστράτευσαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς πρὸς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Χάλην· ἀλλὰ μετὰ τινὰς εὐτυχεῖς μάχας ἐν Σπινολόγγῃ καὶ Μοιραμπέλῳ, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφόνευσαν πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν, διηρέθησαν οἱ ἀρχηγοί· ἀποτέλεσμα δὲ τῆς διαίρεσεως ταύτης ἦτο ἡ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πεδιάδι· ἦττα 3,000 Ἑλλήνων ὑπὸ ἰσαριθμῶν Τούρκων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθησαν ἢ ἐπνίγησαν διαβαίνοντες τὸν παρακείμενον ποταμὸν Μο-

χὸν περὶ τοὺς 200. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην, ἄλλοι μὲν τῶν ἐπικούρων ἀνεχώρησαν ἐκ Κρήτης, ἄλλοι δὲ μετὰ τῶν ἐντοπίων ἐπανῆλθον εἰς τὴν Γραμβοῦσαν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους τούτου ἐγένοντο δύο προσέτι ἐκστρατεῖαι τῶν Ἑλλήνων, ἡ μὲν ὑπὸ τὴν Καρατάσσον κατὰ τῶν Τρικέρων, ἡ δὲ ὑπὸ τὸν Φαβιέρον κατὰ τῆς Χίου, ἀλλ' ἀμφοτέραι ἀπέτυχον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

1828 καὶ 1829.

Ἀφίξεις τοῦ Κυβερνήτου. — Ἀναχώρησις τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου. — Τὰ κατὰ τὴν Κρήτην. — Τελευταῖαι κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἐχθροπραξίαι — Τὸ ἀπὸ 10 (22) Μαρτίου 1829 Πρωτόκολλον. — Ἐνστάσεις τῆς ἐν Ἄργει ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως κατὰ τοῦ Πρωτοκόλλου τούτου. — Ἡ ἀπὸ 2 (14) Σεπτεμβρίου 1829 εἰρήνη μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας.

Ὁ Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας, ἀφοῦ μετέβη εἰς Πετροῦπολιν, εἰς Λονδίνον καὶ εἰς Παρισίους καὶ ἠγωνίσθη νὰ συγνευθῇ μετὰ τῶν τριῶν μεγάλων Δυνάμεων περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ προπαρασκευάσῃ χρηματικούς τινας πόρους, ἔφθασε τὴν 12 Ἰανουαρίου 1828 εἰς Αἴγιναν, καὶ ἀναλαβὼν ἀμέσως τὸ ἐπιτραπὲν αὐτῷ ὑπέρτατον ἀξίωμα, ἐπεχείρησε νὰ ὀργανίσῃ τὴν ὅλως παραλελυμένην Κυβέρνησιν καὶ ἰδίως τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις.

Ἐν Πελοποννήσῳ ἐπεκράτησεν ἀπὸ τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας ἀνακωχὴ ὅπλων. Ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς εἶχε περιέλθει εἰς δεινὴν ἀμνηχανίαν ἀφ' ἑνὸς οἱ παραπλέοντες τὴν Πελοπόννησον στόλοι τῶν τριῶν Δυνάμεων ἀπέκοψαν πᾶσαν αὐτοῦ συγκοινωνίαν.

νίαν μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἐδουάρδος Κοδριγκτὼν ἠ-
πείλει, ὅτι θέλει ἀποκλείσει τὴν Αἴγυπτον, ἐὰν ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ
δὲν ἀνακαλέσῃ ἀμέσως τὸν υἱόν του καὶ δὲν ἀπελευθερώσῃ τοὺς
εἰς δουλείαν ἀπαχθέντας Ἕλληνας· ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἰβραήμ οὐ-
δεμίαν εἶχεν ἐλπίδα βυθηθείας ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, διότι
ὁ πρὸ καιροῦ ἐπικρεμώμενος μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας
πόλεμος εἶχε κηρυχθῆ τελευταῖον τὴν 14 Ἀπριλίου 1828,
ὥστε ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστήσῃ ἁ-
πασάν αὐτῆς τὴν προσοχὴν πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος. Ὅθεν ἀπὸ
τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς ἐθεώρησε φρόνιμον
νὰ ἐκχωρήτῃ ἀπὸ τῆς Τριπόλεως, καὶ διέταξε τὴν φρουρὰν
αὐτῆς, ἀφροῦ καταστρέψῃ τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως ταύτης,
νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Μεθώνην. Ἐπειτα δὲ, ἐπειδὴ αἱ τρεῖς Δυνά-
μεις ἀπεφάσισαν νὰ στείλωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα μοῖραν τοῦ
Γαλλικοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν ἀναχώρησιν τῶν
Ἀράβων, καὶ ὁ στρατὸς οὗτος, συμποσούμενος ἐκ 14,000 ἀν-
δρῶν, ἔφθασεν ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μαιζῶνα εἰς τὸν τῆς Κο-
ρώνης λιμένα, περὶ τὰ μέσα τοῦ Αὐγούστου, ὁ Ἰβραήμ Πα-
σᾶς ἠναγκάσθη τελευταῖον νὰ ἀποπλεύσῃ τὴν 22 καὶ 23 Σε-
πτεμβρίου, οἱ δὲ Γάλλοι κατέλαβον τὴν Πύλον, τὴν Μεθώνην,
τὴν Κορώνην, τὰς Πάτρας καὶ τὸ Ρίον. Ἐπὶ τῶν φρουρίων
τούτων ὑψώθη ἡ Ἑλληνικὴ σημαία ὁμοῦ μὲ τὰς σημαίας τῶν
τριῶν Δυνάμεων. Καὶ τὸ μὲν πλεῖστον τοῦ Γαλλικοῦ στρα-
τοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος· μοῖ-
ρα δὲ τις αὐτοῦ παρέμεινεν ἐν Πελοποννήσῳ μέχρι τῆς ἀφί-
ξεως τοῦ Βασιλέως.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τούτου ἔφθασεν εἰς Γραμβοῦσαν
νέα ἐπικουρία ὑπὸ τὸν Χατζῆ Μιχάλην, ἀλλ' ἡ ἐπικουρία αὗ-
τη μετὰ τινα νίκην κατὰ τοῦ Πασᾶ τῆς Ρεθύμνης, συμπλα-
κεῖσα μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ, ὁδηγοῦντος τὴν ὅλην δύ-
ναμιν, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήτῃ καὶ νὰ κλεισθῇ ἐντὸς τοῦ
Φραγκοκαστέλου. Εἰς ταύτην τὴν ὑποχώρησιν ἐφρονέθησαν

περὶ τοὺς 300 Ἕλληνας καὶ ὁ γενναῖος στρατηγὸς αὐτῶν
Χατζῆ Μιχάλης.

Μαθὼν δὲ ὁ Μουσταφᾶ Πασᾶς, ὅτι οἱ Σφακιανοὶ ἐκινου-
ντο κατ' αὐτοῦ καὶ θέλων νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ
εὕρεθῇ ἐντὸς δύο ἐχθρῶν, ἀφῆκεν τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ νὰ ἐξέλ-
θωσι καὶ νὰ ἀπέλθωσι διὰ θαλάσσης· ἀντὶ δὲ νὰ κινηθῇ κατὰ
τῶν Σφακιανῶν, ἐπορεύετο πρὸς τὴν Ρέθυμνον. Οἱ Σφακιανοὶ
ὁμῶς ἐνδυναμωθέντες ὑπὸ τῶν προσελθόντων Ριζιτῶν καὶ Λα-
κιωτῶν, ἔσπευσαν νὰ καταλάβωσι τὸ στενὸν, δι' οὗ ἔμελλον
νὰ διέλθωσιν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τῆς θέσεως
Κόρκκος, κλείσαντες τοὺς Τούρκους ἐντὸς ἀνύδρου πεδιάδος.
Ὁ Μουσταφᾶ Πασᾶς ἐν τῇ δεινῇ ταύτῃ θέσει, συγκροτήσας
πολεμικὸν συμβούλιον, ἐπρότεινεν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς, ὅτι
μία σωτηρίας ἐλπίς ὑπάρχει, νὰ ρίψωσι τὰ ὅπλα αὐτῶν εἰς
διαρπαγὴν τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὕτω νὰ σωθῶσιν. Οὕτως ἐγει-
νεν, καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐσώθησαν. Ἡ δὲ πολυπαθὴς Κρήτη, ἐνῶ
ἐταλκνυέτο ἡ τύχη τῆς ἐξωτερικῶς, ἔχασε διὰ τὴν αἰσ-
χροκέρδειαν τινῶν τὸν ἰσχυρότατον συνήγορον εἰς τὸ συμμαχι-
αὶν συμβούλιον, τὴν καταστροφὴν τῶν πολέμιων τῆς. Ἐκ τῶν
ἐχθρῶν ἐφονεύθησαν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ περὶ τοὺς 4,000,
καὶ ἡχμαλωτίσθησαν περὶ τοὺς 50.

Εἰς δὲ τὴν ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδα ἐξηκολούθησαν αἱ
ἐχθροπραξίαι καὶ εὐκολύνθησαν ὅπως οὖν, ὅχι μόνον διότι συ-
νεκροτήθη ἡδὴ Κυβέρνησις τακτικὴ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἀντι-
περισπασμὸν, τὸν ὁποῖον ἐπέφερεν ὁ Ῥωσσικὸς πόλεμος. Στρα-
τάρχης τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος προεχειρίσθη ὑπὸ τοῦ Κυ-
βερνήτου ὁ Δημήτριος Ἰψηλάντης, στρατάρχης δὲ τῆς Δυτι-
κῆς ὁ Ριχάρδος Τζούρτ. Ἀμφότεροι κατῴρθωσαν κατ' ὀλίγον
νὰ ἀποβάλλωσι τοὺς Τούρκους ἀφ' ὧν σχεδὸν τῶν πρὸς με-
σημβρίαν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας Ἑλληνικῶν χωρῶν·
μόναί αἱ Ἀθῆναι, ἡ Αζμὶα καὶ ἡ Εὐβοία, ἔμειναν κατεχόμεναι
ἐτι ὑπὸ τῶν πολέμιων. Ἡ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτος μάχη τῆς

περιόδου ταύτης, ἡ καὶ ἐσχάτη τοῦ ὅλου ἀγῶνος, ὑπῆρξεν ἡ ἐν Πέτρῳ τῆς Βοιωτίας, τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1829 συγκροτηθεῖσα, καθ' ἣν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης μετὰ 3,000 ἀνδρῶν λαμπρῶς ἀγωνισθεὶς πρὸς 7,000 πολεμίους ἐνίκησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος. Ἡ τύχη ἐν τῇ δικαιοσύνῃ αὐτῆς ἠθέλησε νὰ ἐπιτρέψῃ τὸ τελευταῖον τοῦτο τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἄθλον εἰς τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου, ὅστις πρῶτος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως.

Ἐν τούτοις αἱ δυνάμεις ἐξακολουθοῦσαι τὰ περὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος βουλευόμενα αὐτῶν, συνέταξαν ἐν Λονδίνῳ τὴν 10|22 Μαρτίου 1829 τὸ ἐξῆς νέον πρωτόκολλον, δι' οὗ ὥριταν, ὅτι πᾶσαι αἱ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Παγασσητικοῦ καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου Ἑλληνικαὶ χῶραι, περιλαμβανομένης καὶ τῆς νήσου Εὐβοίας καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων, θέλουν ἀποτελέσει κράτος ὑποτελὲς μὲν καὶ ὑπόφρον τῇ Τουρίᾳ, ἀλλὰ κυβερνώμενον ὑπὸ ἰδίου κληρονομικοῦ καὶ Χριστιανοῦ ἡγεμόνος.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΤΟΥ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ.

- « Παρόντες: — Οἱ Πληρεξούσιοι τῆς Μεγάλης Βρετανίας,
» τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ῥωσσίας
» συνδιασκεψάμενοι ἀπεφάναντο τάδε.
» Οἱ παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ Πύλῃ Πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ
» τῆς μεγάλης Βρεταννίας, ἅμα φθάσαντες εἰς Κωνσταντινού-
» πολιν, θέλουσιν ἀρχίσει διαπραγματεύειν μετὰ τῆς Τουρκικῆς
» Κυβερνήσεως ἐν ὀνόματι τῶν τριῶν αὐτῶν, αἵτινες ὑπέγρα-
» ψαν τὴν Συνθήκην τῆς 6 Ἰουλίου 1827 περὶ τῆς μελλούσης
» εἰρηναποιήσεως καὶ διοργανώσεως τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς
» κάτωθι σημειουμένας βῆσεις

» *Ὁροθεσία τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν νήσων.*

» Νὰ προταθῇ εἰς τὴν Πύλην, ὅτι ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ κα-
» τὰ μὲν τὴν Στερεάν, ἄρχεται ἀπὸ τὸ στόμιον τοῦ Παγαση-
» τικοῦ κόλπου, ἐκείθεν, φθάνουσα εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Ὄθρου,
» ἐκτείνεται κατ' εὐθείαν μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς πρὸς Ἀνα-
» τολᾶς τῶν Ἀγράφων, ἐν ᾗ ἐστὶ τὸ σημεῖον τῆς ἐνώσεως με-
» τὰ τοῦ Πίνδου. Ἐκ τῆς ἀκρωρείας ταύτης, ἡ γραμμὴ κα-
» τέρχεται εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχελώου, πρὸς τὸ μεσημ-
» θρινὸν μέρος τοῦ Λεοντίου, τὸ ὁποῖον μένει εἰς τὴν
» Τουρκίαν· εἰτα διέρχεται τὴν σειρὰν τοῦ Μακρυνόρου, πε-
» ριλαμβάνει ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους τὸ ὁμώνυμον
» στενὸν τοῦ Μακρυνόρου, τὸ ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Ἄρτης
» ἀρχόμενον καὶ καταλήγει διὰ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου
» εἰς τὴν θάλασσαν.

» Ὅλοι αἱ πρὸς μεσημβρίαν τῆς γραμμῆς ταύτης καίμε-
» ναι ἐπαρχίαι θέλουσι συμπεριληφθῇ εἰς τὸ νέον Ἑλληνικὸν
» Κράτος.

» Αἱ νῆσοι αἱ εἰς τὴν Πελοπόννησον παρακείμεναι, ἡ Εὐ-
» βοία καὶ αἱ κοινῶς καλούμεναι Κυκλάδες, θέλουν ὡσαύτως
» συμπεριληφθῇ ἐντὸς αὐτοῦ τούτου τοῦ Κράτους.

Φόρος.

» Νὰ προταθῇ εἰς τὴν Ὁθωμανικὴν Πύλιν ἐν ὀνόματι τῶν
» τριῶν Δυνάμεων, ὅτι οἱ Ἕλληνες θέλουσι πληρῶναι εἰς αὐ-
» τὴν φόρον ἐτήσιον 1,500,000 γροσίων Τουρκικῶν.

Ἀμνηστία.

» Ἡ Ὁθωμανικὴ Πύλη θέλει διακηρύξει πλήρη καὶ τελείαν
» ἀμνηστείαν, ἵνα μήποτε οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων, συμμετασχὼν
» εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν Ἑλληνικόν, ἐνοχληθῇ τοῦ λοιποῦ.

» Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπίσης ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς

» Ἑλλάδος, θέλει παρέξει τὴν αὐτὴν ἀσφάλειαν εἰς πάντας
» τοὺς λαβόντας τὴν ἐναντίαν μερίδα, εἴτε Χριστιανούς εἴτε
» Μουσουλμάνους ».

Ἐν Λονδίνῳ, τὴν 40 | 22 Μαρτίου 1829.

(ὕπογρα·) ΑΒΕΡΑΗΝΟΣ. ΠΡΙΓΚΗΨ ΠΟΛΙΓΝΑΚ. ΛΙΕΒΕΝ.

Κατὰ τοῦ πρωτοκόλλου τούτου καθυπέβηλον ἡ τε Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καὶ ἡ τετάρτη ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἡ συγκροτηθεῖσα ἐν Ἄργει τὴν 11 Ἰουλίου 1829 καὶ μέχρι τῆς 6 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους αὐτόθι συνεδριάσασα εὐλόγους ἐνστάσεις. Τῶντι διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἐματαιοῦτο κατὰ μέγα μέρος ὁ ἀρχικὸς τῆς ἐπανάστασεως σκοπός. Ὅχι μόνον αἱ πλείεσαι Ἑλληνικαὶ χῶραι παρεδίδοντο αὖθις εἰς τὴν διακρίσιν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ ἐκείναι ὅσαι ἔμειλλον νὰ ἀποτελέσωσιν ἴδιον κράτος ἀπεστεροῦντο τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἐντελοῦς ἀνεξαρτησίας. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις, θεωροῦσα τὸν στρατὸν αὐτῆς ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν Ῥώσων κατατροπωθέντα καὶ ἀναγκασθεῖσα νὰ συνομολογήσῃ ἐν Ἀδριανουπόλει τὴν 2 | 14 Σεπτεμβρίου εἰρήνην ἐπὶ ζήμιον, ἔσπευσε διὰ τοῦ 40 ἄρθρου τῆς εἰρήνης ταύτης νὰ ἀποδεχθῇ ὀριστικῶς τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων, τὰς περιεχομένας εἰς τε τὴν ἀπὸ 25 Ἰουνίου (6 Ἰουλίου) 1827 συνθήκην καὶ εἰς τὸ ἀπὸ 40 | 22 Μαρτίου 1829 πρωτόκολλον. Ἐκτοτε ἔπαισε πᾶσα μετὰ τὸν Τούρκων καὶ Ἑλλήνων ἐχθροπραξία.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

1830—1833.

Θάνατος τοῦ Κυβερνήτου. — Πρωτόκολλον τῆς 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρουαρίου) 1830. — Ἐκλογή τοῦ Πρίγκηπος Λεοπόλδου τοῦ Σάξ Κοβούργ ὡς Κυριάρχου ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος καὶ πραιτίτσιν αὐτοῦ. — Ἡ ἀπὸ 25 Ἀπριλίου (7 Μαΐου) 1832 Συνθήκη. — Ἡ Ἑλλὰς ἀναγορεύεται Βασίλειον, προχειρίζεται δὲ βασιλεὺς αὐτῆς Ὁθων, ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας. — Τὰ σύνορα τοῦ νέου Βασιλείου. — Ἑπτανήσιοι.

Ἡ τάξις καὶ ἡ ἡσυχία, ἣτις ἤρχισε νὰ εἰσάγηται εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, ἔπαυσεν, ἐπελθόντος τοῦ θανάτου αὐτοῦ τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1830. Ἐπεκράτησε δὲ πάλιν ἀναρχία μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Βασιλέως.

Μάλιστα ἀξιομνημόνευτον γεγονός τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ἡ ἐπισυμβῆσα ἐν ἀρχῇ τοῦ 1830 μεταβολὴ τῶν διαθέσεων τῶν μεγάλων Δυνάμεων, ὡς πρὸς ἕνα τῶν κυριωτάτων ὄρων τοῦ ἀπὸ 10 | 22 Μαρτίου 1829 πρωτοκόλλου αὐτῶν. Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσσία ἀπεφάσισαν ἤδη νὰ ἀποδεχθῶσι τὴν περὶ τῆς ἐντελοῦς ἀνεξαρτησίας εὐχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους· καὶ διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρουαρίου) 1830 ἐν Λονδίνῳ νέου αὐτῶν πρωτοκόλλου ὥρισαν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θέλει συγκροτῆσαι Κράτος ὅλως ἀνεξάρτητον καὶ κυβερνώμενον ὑπὸ ἡγεμόνος κληρονομικοῦ, φέροντος τὸν τίτλον τοῦ κυριάρχου ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΝΙΑΣ,
ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ, ΠΕΡΙ ΑΝΕΞΑΡ-
ΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

« Παρόντες: — Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Μεγάλης Βρεταννίας,
» τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσσίας.

» Ἀπεφάσισαν τὰ ἑξῆς ἄρθρα ὁμοφώνως.

» 1. Ἡ Ἑλλάς θέλει σχηματίσει ἐν κράτος ἀνεξάρτητον καὶ
» θέλει χαίρει ὅλα τὰ δίκαια πολιτικά, διοικητικά καὶ ἔμπο-
» ρικά, τὰ προσπεφυκότεα εἰς ἐντελῆ ἀνεξαρτησίαν.

» 2. Κατὰ λόγον αὐτῶν τῶν εἰς τὸ νέον Κράτος παρεχο-
» μένων πλεονεκτημάτων, καὶ πρὸς συγκατάνευσιν εἰς τὴν ἔ-
» φεσιν, ἣν ἐξέφρασεν ἡ Πόρτα, περὶ τῆς ἐλαττώσεως τῶν
» ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22 Μαρτίου τεθέντων ὁρίων, ἡ
» διοριστικὴ γραμμὴ τῶν συνόρων τῆς Ἑλλάδος, ἀρξάμενη
» ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀιπροποτάμου, θέλει ἀνατρέξει τὸν
» ποταμὸν αὐτὸν, ἕως κατέναντι τῆς λίμνης τοῦ Ἀγγελοκά-
» στρου, καὶ διασχίσασα τόσον αὐτὴν τὴν λίμνην, ὅσον καὶ
» τὰς τοῦ Βραχωρίου καὶ τῆς Σαυροβίτσας, θέλει καταλήξει
» εἰς τὸ ὄρος Ἀρτοτίνη, ἐξ οὗ θέλει ἀκολουθήσει τὴν κορυφὴν
» τοῦ ὄρους Ἄξου, τὴν κοιλάδα τῆς Κοτούρης καὶ τὴν κορυ-
» φὴν τοῦ ὄρους Οἴτης ἕως τὸν κόλπον τοῦ Ζητουνίου, εἰς
» τὸν ὁποῖον θέλει καταντήσει πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερ-
» χεῖος.

» Ὅλαι αἱ χῶραι καὶ τόποι οἱ κείμενοι πρὸς Μεσημβρίαν
» αὐτῆς τῆς γραμμῆς, θέλουν ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅλαι αἱ
» χῶραι καὶ τόποι οἱ πρὸς Ἄρκτον κείμενοι τῆς αὐτῆς γραμ-
» μῆς, θέλουν ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποτελῶσι μέρος τῆς Ὀθωμα-
» νικῆς Αυτοκρατορίας.

» Θέλουν ἀνήκει ὡσαύτως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ νῆτος Εὐ-

» εοικ, αἱ Δαιμονόνησοι, ἡ νῆσος Σκύρος καὶ αἱ νῆσοι αἱ ἐ-
 » γνωσμέναι τὸ ἀρχαῖον ὑπὸ τὸ ὄνομα Κυκλάδες, συμπερι-
 » λαμβανομένης καὶ τῆς νήσου Ἀμοργοῦ, κείμεναι μεταξὺ τοῦ
 » 36 καὶ 39 βαθμοῦ πλάτους βορείου, καὶ τοῦ 26 βαθμοῦ μή-
 » κους ἀνατολικοῦ τοῦ μεσημβρινοῦ Γρενβίσχ.

» 3. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θέλει εἶναι μοναρχικὴ καὶ
 » κληρονομικὴ κατὰ τὰξιν πρωτοτοκίας· θέλει ἐμπιστευθῇ εἰς
 » ἓνα Ἡγεμόνα, ὅστις δὲν θέλει εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκλεχθῇ με-
 » ταξὺ τῶν οἰκογενειῶν τῶν βασιλευουσῶν εἰς τὰς ἐπικρα-
 » τείας τὰς ὑπογραφάσας τὴν συνθήκην τῆς 6 Ἰουλίου 1827
 » καὶ θέλει φέρεῖ τὸν τίτλον, Ἡγεμὼν Κυριάρχης τῆς Ἑλλά-
 »δος. Ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ τοῦ Ἡγεμόνος θέλει εἶναι τὸ ἀντικεί-
 » μενον διακεινώσεων καὶ συμφωνιῶν μεταγενεστέρων.

» 10. Αἱ διατάξεις τοῦ παρόντος Πρωτοκόλλου, θέλουν ἀμέ-
 » σως γνωστοποιηθῇ εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν διὰ
 » τῶν Πληρεξουσίων τῶν τριῶν Αὐλῶν, οἵτινες θέλουν ἐφο-
 » διασθῇ ἐπ' αὐτῷ τοῦτῳ μὲ κοινὴν ὁδηγίαν. Οἱ ἐν τῇ Ἑλ-
 » λάδι ἐδρεύοντες Ἀντιπρέσβεις τῶν τριῶν Αὐλῶν θέλουν λάβει
 » ὡσαύτως περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως τὴν ἀνήκουσαν ὁδηγίαν.

» 11. Αἱ τρεῖς Αὐλαὶ ἐπιφυλάττουσιν εἰς ἑαυτὰς τὸ νὰ κάμωσι
 » νὰ εἰσαχθῶσιν αἱ παροῦσαι συμφωνίαι εἰς Συνθήκην τινα ἐ-
 » πίσημον ὑπογραφησομένην ἐν Λονδίῳ, θεωρηθησομένην ὡς
 » ἐκτελεστικὴν τῆς κατὰ τὴν 6 Ἰουλίου 1827, καὶ διακοι-
 » νωθησομένην καὶ πρὸς τὰς ἄλλας τῆς Εὐρώπης Αὐλὰς, διὰ
 » νὰ τὴν πρᾶδεχθῶσιν, ἐὰν τὸ κρίνωσι προσήκον ».

Ἐν Λονδίῳ, τὴν 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρουαρίου 1830.

(ὑπογρ.) ΑΒΕΡΔΗΝΟΣ. ΜΟΝΤΜΟΡΕΝΣΥ—ΛΑΒΑΑ. ΛΙΕΒΕΝ.

Εἶναι ἀληθές ὅτι διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τούτου περιερίσθησαν ἔτι μᾶλλον τὰ Ἑπειρωτικά σύνορα τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι ἰδίως ἀφηρέθησαν ἀπὸ αὐτῆς ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Βόνιτσα, ὁ Βάλτος, ὁ Βλοχός, τὰ Ἄγραφα, τὰ Κράββαρα, τὸ Καρπενήσιον καὶ ἡ Ἰπάτη· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ συγχρόνως προχειρισθεὶς κυριάρχης Ἑγεμὼν τῆς Ἑλλάδος Πρίγκηψ Λεοπόλδος τοῦ Σάξ Κοβούργ, ζητήσας νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὸ νέον Κράτος ἡ Κρήτη καὶ ἡ Σάμος καὶ μὴ εἰσακουσθεὶς, παρητήθη μετ' οὐ πολὺ τοῦ ἀξιώματος τούτου, τὸ μὲν εἰρημένον πρωτόκολλον δὲν ἐξετελέσθη ὀριστικῶς, παρέμεινε δὲ ἡ ἀπὸ καθιερωθεῖσα ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἐντελής τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησία, τὴν ὁποίαν καὶ ἡ Ὁθωμανικὴ Κυβέρνησις ἀνεγνώρισε τὴν 12 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Λεοπόλδου, αἱ τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις, ἀπεφάσισαν νὰ προσφέρωσι τὸ μοναρχικὸν τῆς Ἑλλάδος ἀξίωμα εἰς Ὀθωνα, τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας· καὶ τότε, περιέχουσαι νέον δαίγμα τῆς εὐμενείας αὐτῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀνεβίβασαν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἰς τὰξιν Βασιλείου, καὶ ἀνηγόρευσα^ν Βασιλέα τὸν μονάρχην τοῦ Κράτους τούτου, ὅστις κατὰ τὸ προηγούμενον πρωτόκολλον τῆς 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρουαρίου) 1830 ἔμελλε νὰ φέρῃ τὸν ὑποδεέστερον τίτλον τοῦ Κυριάρχου Ἡγεμόνος· ἀφ' ἑτέρου ἐπεζέτειναν τὰ πρὸς βορρᾶν ὅρια τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου μέχρι τοῦ Παγασσητικοῦ καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ταῦτα πάντα καθιερώθησαν διὰ τῆς ἀπὸ 25 Ἀπριλίου (7 Μαΐου) 1832 συνθήκης, τῆς ὁποίας μετέσχε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας. Ἴδου ἡ Συνθήκη.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΠΕΡΙ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΥΝΟΜΟΛΟΓΗΘΕΙΣΑ ΕΝ

ΛΟΝΔΙΝῳ ΜΕΤΑΕΥ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΑΥΑΡΙΑΣ.

« Αἱ Αὐλὲς τῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρεταννίας καὶ τῆς

» Ῥωσσίας, ἐνεργοῦσαι δυνάμει τῆς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους
» ἀνατεθείσης αὐταῖς ἐξουσίας νὰ ἐκλέξωσι τὸν Ἡγεμόνα τῆς
» Ἑλλάδος, Κράτους ἤδη ἀνεξαρτήτου, καὶ ἐπιθυμοῦσαι νὰ
» χορηγήσωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον νέον δεῖγμα τῶν εὐνοϊ-
» κῶν αὐτῶν διαθέσεων διὰ ἐκλογῆς Πρίγκηπος ἐκ Βασιλείου
» οἴκου, οὗ ἡ συμμαχία θέλει οὐσιωδῶς ὠφελήσει τὴν Ἑλλάδα,
» καὶ ὅστις ἐκτῆσατο ἤδη δικαιώματα εἰς τὴν ἀγάπην καὶ
» εὐγνωμοσύνην αὐτῆς, ἀπεφάσισαν νὰ προσφέρωσι τὸ στέμ-
» μα τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους εἰς τὸν Πρίγκηπα Φριδε-
» ρίκον Ὄθωνα τῆς Βαυαρίας, δευτερότοκον υἱὸν τῆς Α. Μ.
» τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας.

» Ἀφ' ἐτέρου ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, ἐνεργῶν
» ὑπὸ τὴν ιδιότητα ἐπιτρόπου τοῦ ῥηθέντος Πρίγκηπος Ὄθω-
» νος, διχοκούσης τῆς ἀνηλικιότητος Αὐτοῦ, συμμεριζόμενος
» καὶ τὴν πρόθεσιν τῶν τριῶν Αὐλῶν καὶ ἐκτιμῶν τοὺς λό-
» γους, δι' οὓς αἱ ψῆφοι Αὐτῶν ἔπεσαν ἐπὶ Πρίγκηπα τοῦ οἴ-
» κου Αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ δεχθῇ τὸ Ἑλληνικὸν στέμμα ὑπὲρ
» τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ Αὐτοῦ τοῦ Πρίγκηπος Φριδερίκου
» Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας.

» Τοῦτου ἕνεκα καὶ διὰ νὰ συμφωνήσωσι περὶ τῶν ὑπὸ
» ταύτης τῆς ἀποδοχῆς ὑπαγορευομένων μείρων ἡ Α. Μ. ὁ
» Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας ἀφ' ἐνός, καὶ αἱ Α. Α. Μ. Μ. ὁ Βα-
» σιλεὺς τῆς Γαλλίας, ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἡνωμένου βασιλείου
» τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ
» Πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν ἀφ' ἐτέρου, διώρισαν πληρεξουσίου
» αὐτῶν.

» Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας τὸν Κ. Αὐγουστον Βα-
» ρώνον Κέττον, ἑκτακτον ἀπεσταλμένον καὶ πληρεξούσιον, ὁ-
» πουργὸν παρὰ τῇ Α. Β. Μ.

» Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Γάλλων τὸν Κ. Κάρολον Μαυ-
» ρίκιον Ταλλεϋράνδον Περιγόρδιον, Πρίγκηπα Δούκα Ταλλεϋ-
» ράνδον, ἐκτακτον ἀπεσταλμένον καὶ

» πληρεξούσιον ὑπουργὸν τῆς Α. Μ. παρὰ τῇ Α. Β. Μ.
» κ.τ.λ.

» Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου τῆς Μεγά-
» λης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, τὸν ἐντιμότατον Ἑρρίκον
» Ἰωάννην Ἰποκόμητα Παλμερστὼνα, Βαρῶνον Τέμπλον, ἰσότι-
» μον τῆς Ἰρλανδίας, σύμβουλον τῆς Α. Β. Μ. ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ
» Αὐτῆς Συμβουλίῳ, μέλος τοῦ Κοινοβουλίου καὶ πρῶτιστον
» Αὐτῆς Γραμματέα τῆς ἐπικρατείας ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑ-
» ποθέσεων.

» Ἡ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ Πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν τὸν Κ. Χρι-
» στόφορον Πρίγκηπα Λιεβὲν στρατηγὸν τῆς γραμμῆς τῶν
» στρατῶν Αὐτοῦ, γενικὸν Αὐτοῦ ὑπασπιστὴν καὶ πληρεξού-
» σιον παρὰ τῇ Α. Β. Μ., ἔκτακτον Πρόσβυν κτλ.

» Οἷτινες ἀνταλλάξαντες τὰ πληρεξούσια αὐτῶν ἔγγραφα,
» εὗρεθέντα ἐν τάξει, ἀπεφάσισαν καὶ ὑπέγραψαν τὰ ἐπόμενα
» ἄρθρα.

» 1. Αἱ Αὐλαὶ τῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρεταννίας καὶ
» τῆς Ῥωσσίας, δυνάμει τῆς πρὸς αὐτάς προσηκόντως δοθεί-
» σης πληρεξουσιότητος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, πρεσβύ-
» ρουσι τὴν διαδοχικὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν
» Πρίγκηπα Φριδερίκον Ὀθωνα τῆς Βαυαρίας, δευτερότοκον
» τῶν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας.

» 2. Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, ἐνεργῶν ἐπ' ὀνό-
» ματι τοῦ μνησθέντος Τιτοῦ Αὐτοῦ, ἀνηλίκου εἰσέτι, ἀποδέ-
» χεται ἀντ' αὐτοῦ τὴν διαδοχικὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλλάδος
» ὑπὸ τοὺς ἐφεξῆς προσδιοριζομένους ὅρους.

» 3. Ὁ Πρίγκηψ Ὀθων τῆς Βαυαρίας θέλει φέρει τὸ ὄνομα
» Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος.

» 4. Ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ τὴν Κυριαρχίαν τοῦ Πρίγκηπος Ὀθωνος
» τῆς Βαυαρίας καὶ τὴν ἐγγύησιν τῶν τριῶν Αὐλῶν θέλει ἀ-
» ποτελεῖ Κράτος μοναρχικὸν ἀνεξάρτητον, ὡς τοῦτο ὀρίζεται
» ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν 3 Φεβρουαρίου 1830 ὑπὸ τῶν ῥηθεισῶν

» τριῶν Αὐλῶν ὑπογραφέντος Πρωτοκόλλου καὶ ὑπὸ τε τῆς
» Ἑλλάδος καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης παραδεχθέντος.

» 7. Αἱ τρεῖς Αὐλαὶ θέλουσι μεσολαβήσαι ἀπὸ τοῦδε, ὥστε
» νὰ ἀναγνωρισθῇ ὁ Πρίγκηψ Ὄθων τῆς Βαυαρίας, ὡς Βασιλεὺς
» τῆς Ἑλλάδος παρὰ πάντων τῶν Κυριαρχῶν καὶ ἐπικρα-
» τειῶν, καὶ μεθ' ὧν διατελοῦσιν εἰς σχέσεις.

» 8. Τὸ Στέμμα καὶ τὸ Βασιλικὸν ἀξίωμα, τὰ ὅποια θέλου-
» σιν εἶσθαι διαδοχικὰ ἐν Ἑλλάδι, θέλουσι περιέλθει εἰς τοὺς
» κατιόντας κατ' εὐθεϊαν γραμμὴν γνησίους κληρονόμους
» τοῦ Πρίγκηπος Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας κατὰ τάξιν πρωτοτο-
» κίας. Ἄν ὁ Πρίγκηψ Ὄθων τῆς Βαυαρίας ἀποβιώσῃ ἄνευ
» γνησίων καὶ κατ' εὐθεϊαν γραμμὴν ἀπογόνων, τὸ Ἑλληνι-
» κὸν Στέμμα θέλει περιέλθει εἰς τὸν νεώτερον αὐτοῦ ἀδελ-
» φόν, καὶ τοὺς κατ' εὐθεϊαν γραμμὴν γνησίους αὐτοῦ κα-
» τιόντας κληρονόμους κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας. Ἄν ὁ τε-
» λευταῖος οὗτος ἀποβιώσῃ ὡσαύτως ἄνευ γνησίων καὶ κατ'
» εὐθεϊαν γραμμὴν ἀπογόνων, τὸ Ἑλληνικὸν Στέμμα θέλει
» περιέλθει εἰς τὸν νεώτερον τούτου ἀδελφόν καὶ τοὺς κατ' εὐ-
» θεϊαν γραμμὴν γνησίους αὐτοῦ κατιόντας κληρονόμους κατὰ
» τάξιν πρωτοτοκίας.

» Κατ' οὐδεμίαν περίπτωσιν τὸ Ἑλληνικὸν Στέμμα καὶ
» τὸ Βαυαρικὸν δὲν δύνανται νὰ ἐνωθῶσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς κε-
» φαλῆς.

» 9. Ὁ Πρίγκηψ Ὄθων τῆς Βαυαρίας, ὡς Βασιλεὺς τῆς Ἑλ-
» λάδος, θέλει εἶσθαι ἐνῆλικος ἅμα συμπληρωθέντος τοῦ εἰ-
» κοστοῦ Αὐτοῦ ἔτους, ἥτοι τὴν 20 Μαΐου (1 Ἰουνίου) 1835.

» 10. Διαρκούσης τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ Πρίγκηπος Ὄθω-
» νος τῆς Βαυαρίας Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, τὰ κυριαρχικὰ
» αὐτοῦ δικαιώματα θέλουσιν ἐνεργεῖσθαι ἐν Ἑλλάδι καθ' ὅ-
» λην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν ὑπὸ ἀντιβασιλείας, συγκειμένης ἐκ

» τριῶν συμβούλων, δοθησομένων Αὐτῷ ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ
» Βασιλέως τῆς Βαυαρίας.

» 18. Ἡ παρούσα σύμβασις θέλει ἐπικυρωθῇ, αἱ δὲ ἐπικυ-
» ρώσεις θέλουσιν ἀνταλλαχθῇ ἐν Λονδίῳ, ἐντὸς ἑξ ἑβδομά-
» δων ἢ πρότερον, ἐὰν ᾖ δυνατόν.

» Εἰς πίστῳσιν τούτου οἱ πληρεξούσιοι ὑπέγραψαν αὐτὴν,
» ἐπιθέσαντες καὶ τὴν σφραγίδα των ».

Ἐν Λονδίῳ, τὴν 25 Ἀπριλίου (7 Μαΐου) 1832.

(ὑπογρ.) ΤΑΛΛΕΤΡΑΝΔΟΣ. ΠΑΛΜΕΡΣΤΩΝ. ΛΙΕΒΕΝ.
ΜΑΤΟΥΤΣΕΒΙΚ. ΔΕΣΕΤΤΟΣ.

Ἡ Ὄθωμανικὴ Κυβέρνησις ἀπεδέχθη τὰ νέα ταῦτα ἔρια,
συγχρόνως δὲ ἀνεγνώρισεν αὐτῇ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς
Ἑλλάδος διὰ πράξεως, ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπογραφείσης,
τὴν 9 Ἰουλίου 1832. Τὸ δ' Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπεκύρωσεν
ἐμοθυμαδὸν διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, ἐν Προνοίᾳ συνηγ-
μένων, τὴν 27 Ἰουλίου 1833 τὴν ἀναγόμευσιν τοῦ Ὄθωνος, ὡς
Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ὀριστικὴ διαρρύθμισις τῆς τύχης τῆς
Ἑλλάδος. Κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἀποφάσεις τῶν Δυνά-
μεων, ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἡ Αἰτωλία, ἡ Φωκίς καὶ ἡ Λοκρὶς, ἡ
Βοιωτία καὶ ἡ Ἀττικὴ, ἡ Πελοπόννησος, ἡ Εὐβοία μετὰ τῶν
παρακειμένων αὐτῇ πρὸς βορρᾶν νήσων, καὶ αἱ Κυκλάδες νῆ-
σοι ἀπετέλεσαν τὸ νέον Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος· πᾶσαι δὲ
αἱ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ χῶραι ἔμειναν ὑπὸ τὴν Ὄθωμανικὴν κυ-
ριαρχίαν. Ἐκ τῶν χωρῶν τούτων τὴν μὲν Σάμον οὐδέποτε
εἶχον κατορθώσει οἱ Τοῦρκοι νὰ ἀνακτήσωσι διὰ πολέμου· εἰς
δὲ τὴν Κρήτην ἡ ἐπανάστασις, ἀναζωπυρηθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1825,
εἶχε λάβει κατὰ τὰ ἀκόλουθα ἔτη ἀξιόλογον πάλιν ἐπίδοσιν.

Ἀλλὰ θέλει ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὁπότε καὶ ἡ Σάμος καὶ ἡ Κρήτη καὶ ὅλαι αἱ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι, ἐλευθερούμεναι ἀπὸ τῆς αἰμοδιφοῦς Τουρκικῆς τυραννίας, θέλουσιν ἀποτελέσει μίαν κραταιὰν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, πρὸς δόξαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, πρὸς εἰρηνοποίησιν τῆς Οἰκουμένης καὶ πρὸς διδάσυσιν τῆς παιδείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἐκτὸς δὲ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ὅσαι ἀπετέλεσαν τὸ νέον Βασίλειον, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ὅσαι ἔμειναν ὑπὸ τὴν Ὄθωμανικὴν κυριαρχίαν, τρίτον μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, εἶχε λάβει πρὸ καιροῦ ἰδίαν τινὰ τύχην. Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι εἰχον διαμεῖναι ὑπὸ τὴν Ἑνετικὴν κυριαρχίαν μέχρι τοῦ 1797, ὅτε κατελύθη τὸ Ἑνετικὸν κράτος καὶ αἱ νῆσοι ἐκείναι κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων. Ἐπειτα τὸ 1800 ἀπετέλεσαν πολιτείαν αὐτόνομον, ὑποτελῇ μὲν τῆς Τουρκίας, ὑπὸ τὴν προστασίαν δὲ τῆς Ρωσσίας καὶ Ἀγγλίας. Πάλιν δὲ τὸ 1807 μετέβησαν εἰς τὴν Γαλλικὴν κυριαρχίαν. Τὸ δὲ 1814 ἀπετέλεσαν τὸ δεύτερον πολιτεῖαν αὐτόνομον, ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τῆς Ἀγγλίας μέχρι τῆς σήμερον. Δι' ἅπαντος δὲ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου, οἱ γενναῖοι καὶ φιλοπάτριδες Ἑπτανήσιοι δὲν ἔπαυσαν συντρέχοντες ψυχῇ τε καὶ σώματι τοὺς κινδυνεύοντας αὐτῶν ἀδελφοὺς, καὶ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἔπεσαν ἐνδόξως εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης. Ἀλλὰ θέλουσιν ἔλθῃ αἱ εὐτυχεῖς ἐκεῖναι ἡμέραι, καθ' ἃς λυόμενοι καὶ οὗτοι οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας, θέλουσιν ἐνωθῇ μετὰ τῶν ὁμοδόξων καὶ ὁμογενῶν αὐτῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

1833—1860.

Ἀφιξίς τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος. — Ἀντιβασιλεία. — Κατάληψις τῆς Ἀττικῆς, τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Λαμίας ὑπὸ τῶν Ἑλ-

λήνων. — Μετάθεσις τῆς Πρωτεύουσας εἰς Ἀθήνας. — Νύμφεσις τοῦ Βασιλέως Ὀθωνος. — Συνταγματικὸν πολίτευμα. — Κινήματα τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἐλευθέρωσιν τῶν ὑπὸ τὰν Τουρκίαν ὁμογενῶν καὶ ἀναστολὴ αὐτῶν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων. — Ἐπίλογος.

Ὁ Βασιλεὺς Ὀθων ἀπεβιβάσθη εἰς Ναύπλιον τὴν 25 Ἰανουαρίου 1833, ἡμέραν εὐτυχῆ, καθ' ἣν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος μετὰ 380 ἐνιαυτῶν χρεῖαν τοῦ Βασιλικοῦ αὐτοῦ θρόνου, ἡξιώθη νὰ χαιρετίσῃ αὐτὸς τὸν μονάρχην αὐτοῦ, καὶ εἶδε τελευταῖον μετ' ἀγαλλιάσεως ἀρρήτου, βαθείας δὲ πρὸς τὸν ὕψιστον εὐγνωμοσύνης, ἐκπληρουμένους τοὺς πόθους του, βραβευομένην τὴν καρτερίαν του καὶ στεφανουμένους τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ὁ Βασιλεὺς Ὀθων ἦτο ἔτι ἀνήλικος, τρεῖς σύμβουλοι δοθέντες αὐτῷ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐκυβέρνησαν τὰ πράγματα, ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἀντιβασιλείας μέχρι τῆς 20 Μαΐου 1835, ὅτε, συμπληρώσας ὁ Βασιλεὺς τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Κράτους. Ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγίδα μονάρχου δικαίου, ζηλωτοῦ τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας, προστάτου τῆς παιδείας καὶ μετὰ συνέσεως ἐξόχου διέποντος τὴν τύχην τοῦ Κράτους, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἤρχισε νὰ θεραπεύῃ τὰς πληγὰς τῶν πολυχρονίων αὐτοῦ συμφορῶν καὶ νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ἠθικῶν καὶ ὀλικῶν αὐτοῦ δυνάμεων.

Κατὰ τοὺς μῆνας Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον τοῦ 1833 ἐνηργήθη ὑπὸ Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἡ κατάληψις τῆς Ἀττικῆς, τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Λαμίας, χωρῶν αἵτινες εἶχον μείνει, ὡς προσέπομεν, κατεχόμεναι ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τὴν παύσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1835 ἐγένετο ἡ μετάθεσις τῆς Πρωτεύουσας τοῦ Βασιλείου εἰς Ἀθήνας, τὴν πόλιν ἣτις, διὰ

τὰς μεγάλας αὐτῆς ἀναμνήσεις, ἦτο ἡ ἐπιτηδαιοτέρα νὰ κα-
ταστῇ Μητρόπολις τοῦ ἀναγεννηθέντος Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Τὴν 40 | 22 Νοεμβρίου τοῦ 1836 ἐνυμφεύθη ὁ Βασιλεὺς
Ὁθων τὴν Βασίλισσαν Ἀμαλίαν, θυγατέρα τοῦ μεγάλου
Δουκὸς τοῦ Ὁλδεμβούργου, ἥτις ἐξ ἀρχῆς μὲν εἴλχυσεν εἰς
ἐκυτὴν τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας τοῦ ἔθνους, ἀπέκτησε δὲ
νέα δικαιώματα εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ κατὰ τὰ ἔτη
1850 καὶ 1852, ὅτε ἀναγκασθέντος τοῦ Βασιλέως, ἔνεκα ἀ-
σθενείας, νὰ ἀποδημήσῃ πρὸς κκίρον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἡ Βα-
σίλισσα Ἀμαλία μετὰ πλείστης φρονήσεως καὶ ἀφοσιώσεως
εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον ἐκυβέρνησε τὰ πράγματα ἐν ὀνόματι
τοῦ Βασιλέως.

Τὴν ὀγδόην Νοεμβρίου 1843 συνεκροτήθη ἐν Ἀθήναις ἡ ἑκτὴ
ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων συνέλευσις, καὶ συνέταξε μετὰ τοῦ Βασιλέως
τὸν Συνταγματικὸν Χάρτην, κατὰ τὸν ὁποῖον κυβερνᾶται
τὸ Κράτος. Διὰ τοῦ Χάρτου τούτου ἡ ἐξουσία ἐνεργεῖται ὑπὸ
τοῦ Βασιλέως, τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας. Ὁ Διάδοχος ὀ-
φείλει νὰ ᾖ τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος κτλ.

Ἀσθενοὺς ὑπάρχει εἰς ὅλων τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων τὰς
ψυχὰς ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἴδωσι τοὺς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἀδελ-
φοὺς αὐτῶν ἐλευθέρους, τοὺς δὲ θηριώδεις Τούρκους, τοὺς μο-
λύναντας τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρώπης διὰ κηλίδων δισεξαλεί-
πτων, ἀπελευνομένους.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1854, ὅτε ἡ Τουρκία εὗρίσκατο εἰς
πόλεμον μετὰ τῆς Ρωσσίας, πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐμπνεόμενοι
ὑπὸ τοῦ αἰσθημάτων τούτου, καὶ στρατηγούμενοι ὑπὸ τῶν στρα-
τηγῶν Τσάμη Καρατάσσου, Χρηστοδούλου Χατσῆ Πέτρου, Κί-
τσου Τσαβέλλα καὶ τῶν ἀξίων γόνων τοῦ Καραϊσκάκη καὶ Γρίβα
καὶ ἄλλων μετέβησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἡ-
πείρου καὶ τῆς Μακεδονίας πρὸς ἐλευθέρωσιν τῶν στεναζόν-
των ὑπὸ τὸν βρῦν τῆς τυραννίας ζυγὸν ἀδελφῶν αὐτῶν, ἐνέ-
πτευσαν τρόμον εἰς τοὺς βαρβάρους καὶ ἐκέρδισαν καὶ πολλὰς

κατὰ τῶν ἀπίστων τούτων νίκας, εἰς μίαν τῶν ὁποίων ἔπε-
σεν ὁ χρηστός νέος Ἀγησίλαος Λεβέντης. Ἀλλ' αἱ δυνάμεις,
Γαλλία καὶ Ἀγγλία, καταληφθεῖσαι ὑπὸ σφοδρᾶς Ῥωσσοφο-
βίας καὶ συμμαχήσασαι μετὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ,
τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τῆς Εὐνομίας, ἀνέστειλαν τὰ σωτηριώδη
ταῦτα διὰ τοὺς ὁμογενεῖς ἡμῶν ἐπιχειρήματα τῶν ἐλευθέ-
ρων Ἑλλήνων, καταλαβοῦσαι μὲν διὰ κατοχῆς τὸν Πειραιᾶ,
ἀναγκάζουσαι δὲ νὰ ἐπιστρέψωσιν οἷ τε πρὸς ἐλευθέρωσιν τῶν
ἀδελφῶν αὐτῶν μεταβαίνοντες Ἕλληνες, καὶ τὰ πολεμικὰς
ὕλας μεταφέροντα πλοῖα.

Ἐὰν οἱ Εὐρωπαῖοι θέλωσι νὰ ἀναστείλωσι τὸν Ῥωσσικὸν
χείμαρρον ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὴν Εὐρώπῃ πολιτικὸν
κατακλυσμὸν, δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζωσιν, ὅτι δύναται νὰ διακω-
λύσῃ τοῦτον ὁ φρυγανώδης καὶ ὑπὸ παντοίων ἀνέμων κλονι-
ζόμενος φράκτης τῆς Τουρκικῆς βαρβαρότητος καὶ ἀσταθείας,
καθ' οὗ πολλὰς εὐρίσκει ἡ Ῥωσσία τὰς αἰτίας· ἀλλὰ δύναται νὰ
πράξῃ τοῦτο τὸ ἀδαμάντινον τεῖχος τῆς Ἑλληνικῆς μονιμό-
τητος καὶ εὐσταθείας, σεβαστὸν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ῥωσσίαν,
τὸ ὅποιον ἴσταται ἀπὸ πέντε περίπου χιλιοστηρίδων, ὁ προ-
μαχὼν, ὁ διακωλύων τὴν Ἀσιατικὴν ἀγριότητα καὶ βαρβα-
ρότητα νὰ μεταφυτευθῶσιν εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς πεδιάδας, εἰς
ἃς ἀνθοῦσι τὰ εὐγενέστατα προϊόντα τῆς ἀνθρωπότητος αἱ
Ἐπιστῆμαι, ὁ Πολιτισμὸς, ἡ Ποίησις καὶ ἡ Εὐγλωττία. Ἐὰν δὲ
διστάζωσι διὰ τὴν μεταξὺ Ῥώσων καὶ Ἑλλήνων ὁμοδοξίαν,
ἃς ὧσι βέβαιοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες γνωρίζουσι κάλλιστα νὰ θέ-
σωσι τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς Ὁμοδοξίας καὶ κῆς Ἐλευ-
θερίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

—ο—

Εάν τις παραβάλῃ τοὺς ἀγῶνας τῶν τε ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Ἑλλήνων, εὐρίσκει αὐτοὺς ὁμοιοτάτους. Οἱ μὲν ἀρχαῖοι πρὸς τοὺς βαρβάρους κατοίκους τῆς Ἀσίας ἐμάχοντο Πέρσας, οἱ δὲ νεώτεροι πρὸς τοὺς θηριώδεις καὶ ἀγρίους κατοίκους τῆς Ἀσίας Τούρκους. Οἱ μὲν ἀρχαῖοι ἔστησαν τὰ κατὰ τῶν βαρβάρων τρόπαια ἔντε τῷ Μαραθῶνι, τῇ Σαλαμῖνι, ταῖς Πλαταιαῖς καὶ τῇ Μυκάλῃ, οἱ δὲ νεώτεροι, ἔντε τῷ Βαλτετσῶ, τοῖς Δερβενάκιοις, τῇ Ἐρυσσῷ, τῇ Τριπόλει, ταῖς Θερμοπύλαις, τῷ Ναυπλίῳ, τῇ Μυκάλῃ, τῷ Καφηρεῖ, τῇ Πέτρᾳ κτλ. Εἰς μὲν τοὺς ἀρχαίους ἀνεδείχθησαν ἥρωες οἱ Μιλτιάδαι, οἱ Θεμιστοκλεῖς, οἱ Λεωνίδαι, οἱ Πausανίαι, οἱ Κίμωνες· εἰς δὲ τοὺς νεωτέρους οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Κωλοκοτρῶναι, οἱ Μαυρομιχάλοι, οἱ Καραϊσκάκαι, οἱ Βότσαροι, οἱ Διάκοι, οἱ Κριεζῶται, οἱ Γρίβαι, οἱ Νικηταί, οἱ Στάικοι, οἱ Ὀδυσσεῖς, οἱ Τσαβέλλαι, οἱ Μιζοῦλαι, οἱ Κανάραι, οἱ Κριεζίδαι, οἱ Τομπάζαι, οἱ Σαχίнай, οἱ Σακτοῦραι, οἱ Φιλέλληνες, Κοδρικτῶνες, Ρηγνῦς, Ἐτδένες, Φαβιέροι, Μαιζῶνες καὶ Τσοῦρτσαι, καὶ τὸ ἄγνωστον ἴσως εἰς τοὺς ἀρχαίους πρωτότυπον τῆς γυναικειᾶς ἀρετῆς ἡ ἡρωὺς τῶν Σπετσῶν Βουβουλίνα.

Ὁμοιοτάτοι δὲ ὄντες οἱ ἀγῶνες οὗτοι, μίαν μόνην ἔχουσι τὴν διαφορὰν, τὸ πλῆθος τῶν τροπαίων καὶ τῶν ἡρώων, κατὰ τὸ ὅποιον οἱ τῶν νεωτέρων ὑπερτεροῦσι τοὺς τῶν ἀρχαίων. ἔχουσι δὲ καὶ ἄλλην οὐ μικρὰν τὴν διαφορὰν, καθότι οἱ μὲν ἀρχαῖοι ἐπερχομένους ἀπῆντησαν τοὺς ἐχθροὺς, οἱ δὲ νεώτεροι ἐξέβαλον τοὺς θηριώδεις Τούρκους πρὸ τεσσάρων αἰῶνων ἐγκατεστημένους μεταξὺ αὐτῶν καὶ κατέχοντας ὅλα τὰ ἐν Ἑλλάδι φρούρια.

Ἰπέρτεροι δὲ οἱ ἀγῶνες τῶν νεωτέρων ὄντες, δὲν συ-

νεπληρώθησαν εἰσέτι. Οἱ μὲν ἀρχαῖοι συνεπλήρωσαν τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν κατατροπώσαμενοι διὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, ἀνατρέψαντες τοὺς θρόνους τῶν καὶ πυρπολήσαντες τὰ πολυτελῆ αὐτῶν βασιλεια· οἱ δὲ νεώτεροι θέλουσι συμπληρώσει τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν, ὅταν ἀναφανῇ ὁ στιβαρὸς βραχίων, ἡ μεγάλη καρδιά, ὁ νέος τῆς Ἑλλάδος Ἀλέξανδρος, ὅστις ἀνατρέπων τοὺς βεβήλους τῆς Τουρκίας θρόνους, ἀντικταστήσει αὐτοὺς διὰ τῶν Σεπτῶν Θρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Θεοδοσίου, τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Διαρρηγνύων δὲ τὴν ἡμισέληνον, τὸ σημεῖον τῆς ἀγριότητος, τῆς βρβιχρότητος καὶ τῶν αἱμάτων, κοσμήσει τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν, τὸ σύμβολον τοῦ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΥΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ!

ΤΕΛΟΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελ. 43	στίχ. 19	ἀντὶ τὴν τε	ἀνάγνωθι	τὴν τε
» » »	20	» οἱ Ἰψηλάνται	» οἱ Ἰψηλάνται	
» » »	21	» οἱ Μαυροκορδάται	» οἱ Μαυροκορδάτοι	
» 44 »	20	» Ψαρχ	» Ψαρά.	
» » »	21	» ἔκκρηξιν	» ἔκρηξιν.	
» 26 »	5	» πολεμοφοδίων	» πολεμεφοδίων.	
» 27 »	41	» τοὺς	» τοὺς	
» 29 »	4	» τί	» τί	
» 31 »	5	» ὀλιγορήτης	» ὀλιγορήτας.	
» » »	28	» οὗτος ὅμως	» οὗτοι ὅμως	
		» ἀνεχώρησεν	» ἀνεχώρησαν.	
» 42 »	9	» Βουβουλινάς	» Βουβουλίνας	
» » »	30	» ἐπαναστάσεως	» ἐπαναστάσεως.	
» » »	»	» ἐπαναστάτησαν	» ἐπινέστησαν.	
» 43 »	20	» ὑπαροχῆς	» ὑπεροχῆς.	
» » »	25	» Νικαλάου	» Νικολάου.	
» 45 »	8	» πολεμοφόδιον	» πολεμεφόδιον.	
» » »	25	» οἱ ἀρχηγοί	» οἱ ἀρχηγοί.	
» 47 »	27	» καὶ	» καὶ	
» 48 »	7	» ἐστρατοπέδευσαν	» ἐστρατοπέδευσαν.	
» 55 »	6	» πόλεως	» πόλεως.	
» » »	7	» διεσκορπίσθησαν	» διεσκορπίστησαν.	
» 71 »	25	» μετ' ὀλίγον	» μετ' ὀλίγον.	
» 74 »	5	» νήν.	» τήν.	
» » »	41	» φρεγάτος	» φρεγάτας.	
» 80 »	13	» διέγειρε	» διήγειρε.	
» 82 »	18	» καττάπυσιν	» κατὰπυσιν.	
» 83 »	12	» ἔλειψε	» ἔλειψε.	
» 84 »	17	» ὠχυρωμάτων	» ὀχυρωμάτων.	

» 91 »	25 »	ἄνδρας	»	ἄνδρας.
» » »	29 »	ὅσω	»	ὅσω
» 93 »	32 »	Αὐγούστου	»	Αὐγούστου
» 115 »	4 »	σφαίρας τινας	»	σφαίρας τινάς.
» 116 »	24 »	τὰ	»	νὰ
» 124 »	1 »	Ἄν ἢ	»	Ἄν καὶ ἢ
» » »	15 »	ἐπιχείρημά του	»	ἐπιχείρημά του.
» 125 »	5 »	κελευταῖον	»	τελευταῖον
» » »	26 »	Μωαμεθνοὶ	»	Μωαμεθανοὶ
» 128 »	40 »	49,000.	»	9,000.
» 129 »	20 »	κατεσκευάσθη	»	κατεσκευάσθη.
» 131 »	23 »	ὅστις	»	ὅστις.
» 148 »	24 »	ἑαυτὸν	»	ἑαυτὸν
» 156 »	29 »	προβλήματα	»	προβλήματα
» 173 »	7 »	Στέμμα	»	Στέμμα
» 176 »	4 »	τὴν Τουρκίαν	»	τὴν Τουρκίαν

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

ΟΙ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΥΡΙΟΙ.

Σώμ.

	Σώμ.	Γ. Ξένος	4
Λ. Μελάς	3	Δ. Α. Λινδεργάιερ	4
Π. Κ. Ηπίτης	4	Θεόδ. Στάγκαλης	4
Παν. Έμμ. Γιαννόπουλος	4	L. Roussin	3
Αθ. Δουρούτης	4	Εύρ. Θ. Χαϊδᾶς	2
Γ. Ί. Δουρούτης	4	Ι. Δραγούνης	4
Μ. Μαυροκορδάτου	4	Στέφ. Σήκ	4
Δημ. Μαυροκορδάτος	4	Γ. Ἀργυρόπουλος	4
Παύλος Λάμπρος	4	Δρόσος Ρίζου	4
Δ. Π. Μουρούζης	4	Ἀδελ. Α. Σάκδα	4
Γ. Παππαδόπουλος	4	Κ. Δούρος	4
Π. Παπαρρήγόπουλος.	4	Π. Ἀλ. Κριεζῆς	4
Μ. Π. Παπαρρήγόπουλος	2	Ἀσπ. Ν. Νέρη	4
Σπ. Δέ Τζωρτζής	4	Χ. Σ. Μανσόλας	4
Μιλτ. Γ. Σαχτούρης	4	Ἰω. Γ. Εὐστρατίου	4
Θ. Ι. Τυπάλδος	4	Θ. Λογοθέτης	4
Ἰω. Γ. Κριεζῆς	4	Σ. Ἐμμανουήλ	4
Ἰω. Ἐλ. Κριεζῆς	4	E. Mindler	4
Κίμων Ἀφεντούλης	4	Ἰω. Χηρίσης	4
Ἀνδ. Ἰω. Φιλίππου	4	Πρόδ. Πάγκαλος	4
Γ. Παγών	5	Ἀντ. Ἀναστασιάδης	4
Π. Ἀργυρόπουλος	4	Ι. Παῖκος	4
Θεοφ. Βερσῆς	4	Π. Φιλιππίδης	4
Ἀνδ. Γ. Γλαράκης	4	Στ. Γαβαλᾶς	4
Χ. Αελοῦδης	4	Α. Ἐμμ. Καισσαρείας	4
Γ. Χ. Παππαδάκης	4	Μιχ. Παππᾶ Ἰωάννου	4
Δημ. Ψάλτης	4	Χρ. Δεληγιάννης	4
Γ. Ἐμμ. Τσιαπάρης.	4	Σ. Ἱερομνήμονος	4
Σπ. Ἀργυρόπουλος	4	Κ. Μπαρμπανιώτης	4
Σ. Π. Βερσῆς	4	Ἰω. Λιμπροπούλου	4
Παν. Γεωργαντζής	4	Χρ. Καπαρέλης	4

Σώμ.	Σώμ.	
Σταμ. Δημηνίτης	1 Αθ. Ἀναγνωστόπουλος	4
Ίω. Ἀλεξ. Οἶκον. Βαλτινός	1 Γ. Εὐδης Λακεδαιμόνιος	4
N. Ι. Κωνσταντίνου	1 Ν. Στασινόπουλος	4
Ίω. Παππᾶ Γεωργίου	1 Δ. Παππαδόπουλος	4
K. Τομποτσάνος	1 Ηλ. Ηλιόπουλος	4
Σταμ. K. Τρίφων	1 Π. Βενετσάνος	4
Σωτ. Α. Βοσνιάνος	1 Ηλ. Καραδοκυράκος	4
Ἀναστ. Ἀγγ. Τζέρος	1 Δημ. Λαμπίρης	4
A. Κομάνης	1 Σταμ. Σ. Τρίπου	4
Ἀναστ. Ἰτρίου	1 Ἀλέξ. Ἀποστολίδης	4
N. Γαλιάνος	1 Γερ. Πολλάτος	4
Λεων. Πάστας	1 Εὐστ. Γ. Βουρλιώτης	4
Γ. Α. Αηγιράκης	1 Ν. Γ. Μαρίνης	4
K. Γεωργίου	1 Μιχ. Σεβαστιαν	4
N. Γ. Καρζής	1 Γ. Κουτσαλέξης	4
N. Σαχίνης ἐκ Λαρίσσης	1 Ηλ. Καντᾶς	4
Θῶ. Α. Κουτσαριζίδης	1 Ἀλ. Νοταρᾶς	4
Διον. Δενδρολίθανος	1 Ν. Π. Νοταράκης	4
Γ. Καβαλάρης	1 Στ. Βουλγαράκης	4
A. Α. Βραχνός	1 Π. Δούνδρας	4
B. Βενδεβής	1 Δ. Ζαχρηῆτος Πρωτοπαππᾶς	4
Ίω. Α. Νίκας Πάριος	1 Κ. Γ. Μπεκῆρος	4
N. Γ. Βεντούρης Κυμώλιος	1 Δημ. Ἐμ. Σόρας	4
A. Πρωτοπαπ. Λακεδαιμόνιος	1 Ίω. Π. Τσουκάτος	4
N. Παππᾶ Ματζιώτης	1 Γεώργ. Σκάγιανης	4
Ἀναγν. Α. Μίχος	1 Κατήγια Δ. Τζούνα	2
N. Γεωργιλᾶς Λίκων	1 Ἀντ. Φρίνη	4
N. Α. Γεωργιάδης	1 Π. Χ. Κοκκινάκη	4
N. Π. Σταυρόπουλος	1 Ἀγγ. Γειννοπούλου	4
Δ. Α. Πιτούλης	1 Ἀγγ. Μελίου	4
Ἡρ. Παναγιωταράκος	1 Ίω. Δ. Καλύβα	4
Γεωβάζιος Ἱεροδιάκονος	1 Αθ. Τρυγλόγλου	4
Μιχ. Α. Φουσεκόπουλος	1 Ρ. Παππηγιαννοπούλου	4
K. Κανελόπουλος	1 Θ. Μυλωνίου	4
Σ. Αθ. Δραγιώτης	1 Εὐγ. Οἰκονομίδου	4
Ἀπόστ. Οἰκονομόπουλος	1 Ε. Γιάννη Κώστα	4
M. Καλεθᾶ	1 Σεβ. Καλοθᾶ	4

	Σώμ.		Σώμ.
Π. Τ. Μπούχλιας	4	Ἀντ. Ἀργύρης	4
Ι. Γ. Βαλαβάνης	4	Γ. Κρητιάδης	4
Κυπρ. Μ. Οικονομίδης	4	Σ. Στεφανόπουλος	4
Δ. Φωτιάδης	4	Γ. Ματουκᾶς	4
Σ. Καβάσιλας	4	Δ. Παππαβρότορας	4
Σταῦρος Δημητρίου	4	Γεώργ. Χατζῆ Χρήστου	4
Ἰω. Στεργιάνος Λέσβιος	4	Σ. Χατζῆ Χρήστου	4
Ἀθ. Ε. Σταμπολάς	4	Ἀντ. Γεωργόπουλος	4
George Apostolides	4	Σ. Ζάνος	4
Βασ. Νικολάου	4	Περ. Κ. Καλαμίδας	4
Jean Emmanouel	4	Σπ. Μαρκεζίνης	4
Π. Γαίικας Ὑδραῖος	4	Γάσπ. Ι. Δελένδας	4
Μ. Δ. Φραγκαντώνης	4	Γ. Α. Τυπάλδος	4
Σπ. Α. Λιθάνιος	4	Ἀναστ. Β. Βερίκιος	1
Γ. Π. Ἀνδρουτσος	4	Σ. Ι. Ρηγόπουλος	4
Αντ. Ἀναγνωστόπουλος	4	Α. Μοσχοβάκης	4
Π. Πολυκνίτης	4	Ἐμμ. Φοντριέρ	4
Παν. Μπάμιας	4	Νικ. Α. Σάββας Μακεδών	4
Π. Τσίμπος	4	Ἰωκκ. Κ. Σαπουντζῆς	4
Π. Εὐαγγέλης Ἰατρὸς	4	Ἀνδρ. Δημητρίου	4
Ν. Ἐλευθερουλάκης	4	Δημ. Ν. Χ. Μπόσκου	4
Ν. Γιουρδῆς	4	Δημ. Ν. Παναγόπουλος	4
Ελ. Καλογεράς	4	Ν. Γ. Παππαδόπουλος	4
Ἀλκ. Ἀργύρης	4	Π. Πουλόπουλος	4
Γ. Λιβαδίτης	4	Ἠλ. Ἡλιόπουλος	4
Αντ. Πατσόπουλος	4	Ἀθ. Κοσμόπουλος	4
Εὐθ. Γεωργίου	4	Ἀναγ. Βασιλείου	4
Νικ. Γεβολόπουλος	4	Σταμ. Νοταράς	4
Θεμ. Βάβαρης	4	Ἀγγ. Δαρζέντας	4
Ἰω. Βάβαρης	4	Π. Τζανετόπουλος	4
Α. Βάβαρης	4	Ἀθ. Γαυριαλάκης	4
Γεώργ. Βάβαρης	4	Δ. Α. Γκορῆς	4
Β. Κτενᾶς	4	Μ. Κουζηνός	4
Ἀννέτα Φραγκαντώνη	4	Α. Ἀργυρόπουλος	4
Μαρ. Βλαχοδήμου	4	Α. Σπηλιωτόπουλος	4
Σοφ. Βλαχοδήμου	4	Ελ. Χρίστμαν	4
Ἀντ. Λουκόπουλος	1	Β. Κρησσᾶς	4

Σώμ.	Σώμ.
Α. Κρατσᾶς	1 Π. Μυρομαρᾶς
Α. Διαμαντίδης	1 Λεωνίδας Ἀλούπης
Π. Σφοίνης	1 Σ. Ἀγγελόπουλος
Ἀντ. Γ. Σακελλαρίδης	1 Α. Πληρούτσος
Καλ. Α. Πλάκα	1 Γ. Σ. Κούβελος
Β. Γ. Κωνσταντῶρτζης	1 Α. Γεμιρλῆς
Ἀγ. Πενταζόπουλος ἔμπορος	1 Γεώργ. Σταμ. Γεωργαντᾶς
Α. Γ. Σκηπέτος	1 Ι. Καβαλιώτης
Α. Ἀργυρίου	1 Ν. Α. Μαυράκης
Α. Πέργαρης	1 Ν. Ἀνδριάνης
Γ. Πέρδικας	1 Σταμ. Ἑλ. Μπουντούρης
Χ. Π. Μπουνᾶζος	1 Κ. Βελιμέζης
Α. Α. Πασχίλης	1 Ι. Ν. Καπετανάκης
Ἀνδρέας Γκιών	1 Σωτ. Δέδες
Α. Χράνος	1 Φίλ. Χαϊδεμένος
Α. Ἀποστόλου	1 Ἐπ. Α. Μπαλιούρης
Π. Πέρδικας	1 Ὁδ. Σαμοθράκης
Α. Βαύξενος	1 Ἀλκ. Γ. Σκαντέλης
Α. Κ. Ἀνεμογιάννης	1 Ἑλ. Χ. Κώνστας
Κ. Ν. Πολυχρονόπουλος	1 Κωνστ. Γ. Βελτιζας
Πέτρος Γ. Μωραΐτης	1 Γ. Μαγδαλινός
Ἀθ. Κάλφας	1 Α. Α. Πατρῶνος
Γ. Πτυλεμάτος, μοίραρχος	1 Α. Παππᾶ Εὐσταθόπουλος
Ι. Π. Κοτράτος	1 Κ. Π. Ἀγγελῆς
Α. Εὐσταθιάδης διδάσκαλος	1 Α. Ι. Κεραμᾶς
Α. Τζανετάκης	1 Ἀνδ. Α. Χαραλάμπης
Α. Γ. Μαρίνης	1 Θεόδ. Χριστόβιτς
Σ. Α. Σικραμῆχλος	1 Παντ. Μάνος
Γ. Μάρκου	1 Ἀθ. Κατσιδῆμος ἐκ Πατρῶν
Ἀθ. Τριανταφυλλίδης	1 Πλ. Μ. Μυλιάκης
Ἑμ. Α. Καμπάνης	1 Ν. Γεωργιάδης Γανοχωρίτης
Α. Γεωργιάδης	1 Θ. Κ. Δουζίνας Πόριος
Α. Σκορτσιανίτης	1 Κ. Κ. Π. Θεοδώρου Μακεδών
Α. Τριανταφυλλόπουλος	1 Α. Κουτράκος
Α. Ι. Δελιγιάννης	1 Α. Μ. Ραυτόπουλος
Θ. Μικρυγιάννης	1 Η. Β. Ζερβομπεᾶκος Λάκων
Α. Γ. Συρρῆς	1 Παν. Βασιλόπουλος

Σώμ.	Σώμ.
Σπ. Κ. Πάνος Γαλαξίδ.	1
Ιω. Ἀντωνίου Βαρναῖος	1
Γ. Ι. Φλώρης	1
Β. Δ. Παππαδόπουλος	1
Ν. Δ. Πραγματάρης	1
Ν. Ρωσσόπουλος Ξάνθιος	1
Β. Ζανάκης Τήνιος	1
Π. Χριστοδούλου Λεβανθεύς	1
Ἀντ. Γ. Δενδρινός Τήνιος	1
Κλ. Εὔδης Σάμιος	1
Μιχ. Γ. Καραδοκυρὸς	1
Δ. Βενετοκλῆς Ρόδιος	1
Δ. Παππᾶ Εὐσταθόπουλος	1
Κλ. Ι. Δαβὶδ ἐκ Ρεννίου	1
Γ. Σ. Δαδινάκης Κρής	1
Δ. Γεωργιάδης ἐκ Βώλου	1
Δημ. Σταματιάδης Μακεδὼν	1
Κωνστ. Ἰω. Κισσιλέβιτς	2
Ἀντ. Ἡλ. Ἀντωνιάδης	1
Μ. Στυλιανοῦ	1
Ἐμμ. Σιρίκης	1
Σ. Θηβαῖος	1
Γεώργ. Μ. Κυριέρης	1
Ἰω. Περίδης διδάσκαλος	1
Ἐμμ. Σκουλᾶς	1
Περικλῆς Κοκέβης	1
Ἰω. Δουλάκης	1
Ἐμμ. Πραχτικίδης	1
Γ. Γαλάνόπουλος ἐπιτοχίης	1
Κωνσ. Δ. Καρυσταθόπουλος	1
Ἰω. Μ. Γεωργιάδης	1
Ἀντ. Χωματιανός	1
Ἀθ. Ἀγγελόπουλος	1
Ν. Γ. Ἀνστασιιάδης	1
Ἀθ. Χ. Κωνσταντινίδης	1
Κωνσ. Σταυρίδης	1
Μ. Πηλείδης	1
Ἰωσήφ Α. Καψίδας	1
Ἄνας. Γ. Χατιθόπουλος	1
Ἰω. Γ. Κριεζῆς	1
Π. Γ. Γιατράκος	1
Παῦλος Νικολάρας	1
Θ. Δουζίνας	1
Ἀνδρέας Κουδούνας	1
Π. Σ. Κτενᾶς	1
Κωνστ. Λέκας	1
Ν. Μαγουλᾶς φαρμακοποιός	1
Ν. Ταρμενός	1
Γ. Λέων	1
Α. Ναδέρης	1
Π. Μ. Βεϊκόπουλος	1
Κ. Ν. Χρητιάδης	1
Χαρίλ. Ὀλύμπιος	1
Μιχαὴλ Μήλιος	1
Μαν. Γ. Βρονταμίτης	1
Κ. Δ. Χαντσίσκος	1
Κωνστ. Πώπ	1
Πέτρος Νάκος	1
Ἰω. Φίλων	1
ΟΙ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ.	
Ν. Δ. Μιχούλης	1
Α. Μ. Τσαμαδός	1
Γ. Δ. Πλάκας	1
Ἐμμ. Α. Χάλαρης	1
Ἰω. Δ. Γιαννόπουλος,	1
Παναγῆς Ἰω. Δούμουρης	1
Ἀριστείδης Π. Βλέτας	1
Ἐμμ. Π. Χ. Σωτηρίου	1
Γ. Α. Ἀποστόλης	1
Ἰω. Α. Ἀποστόλης	1
Κωνστ. Σαργιάννης	1
Ἀντ. Ν. Βότσης	1

Σώμ.		Σώμ.
ΟΙ ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ.		
Ὁ φιλόμουτος; Ἀναγ. Ζέζος	40	Ἀντ. Στ. Κουρούπης 4 Στυλ. Δημ. Γαβέας 4 Σταῦρος Χρ. Βελιγιάννης 4 Γ. Παππᾶ Ἰωάννου Λουκᾶ 4 Δημ. Παππᾶ Εὐσταθίου 4 Γεώργ. Καρναστάσης 4 Παναγ. Κ. Τρικογλίδης 4 Ἀθ. Εὐσταθίου 4 Δημ. Τζήτζος 4
ΟΙ ΕΝ ΧΑΛΚΙΔΙ.		ΟΙ ΕΝ ΤΡΙΠΟΛΕΙ.
Εὐθ. Ἀλεξανδρόπουλος	4	Ι. Χ. Μπιλάλης 4
Ν. Ἀποστολίδης	4	Α. Στ. Οἰκονομόπουλος 4
Κ. Ζηνιάδης	4	Δ. Ἀθ. Χρηστόπουλος 4
Ἐμμ. Γαλάνης	4	Κ. Ι. Φλέσας Μεσσήνιος 4
Ῥήγας Ν. Σεραφείμ	4	Ἀριστ. Σπηλιώτης 4
Ἀναστ. Ἀναγνώστου	4	Ἀθ. Ι. Κούσσουλας 4
Θ. Γ. Ἀποστολίδης	4	Γεώργ. Κ. Παππᾶ 4
Γεώργ. Β. Καδδίτης	4	Ἀθ. Λιβόπουλος 4
Γ. Ι. Φουσάρας	4	Σπ. Θεοφάνοπουλος 4
Β. Αμπρικέζης	4	Δημοσθ. Δ. Γεωργακόπουλος 4
Ν. Παπαχατσης	4	Λεων. Π. Γρηγοράκης 4
Ἰω. Ζήσης	4	
Πάτριος Γεωργίου	4	ΟΙ ΕΝ ΚΑΛΑΜΑΚΙΩ
Δ. Φουσέκης	4	Σταμ. Σ. Τρίπους 4
Κωνστ. Ζ. Καρναστάσης	4	Κ. Κυριακόπουλος 4
Ν. Καρναστάσης	4	Κωνστ. Π. Μεντζέλος 4
Νικ. Α. Κοσέας	4	Βασίλειος Ἀθ. Λουκᾶς 4
Κ. Ι. Ἀφεντάκης	4	Ἰω. Γ. Βασιλογεώργης 4
Ἰω. Κ. Θεοδοτίου	4	Γεώργ. Ἀ. Χελιώτης 4
		Δ. Πρωτοπαππᾶς 4
ΟΙ ΜΑΘΗΤΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΤΙΚ.		
ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΙΔΟΣ.		
Ν. Δ. Φραγκούλης	4	
Γρηγόριος Ἱεροδιάκονος	4	
Γεώργιος Φαρμακίδης	4	
Νικόλ. Βελισσαρίου	4	
Χαραλάμπης Κηκίδης	4	
Νικόδημος Βογιατσῆς	4	
Σεραφείμ Μιχαήλ	4	
Κωνστ. Παππᾶ Κηρύκου	4	
Ἰω. Γ. Βαλσχαμάκης	4	
Σπυρίδων Ν. Σπυρίδου	4	
		ΟΙ ΕΝ ΣΥΡΩ
		Γ. Μανουήλ 4
		Γ. Κληματιανός 4

Σώμ.	Σώμ.
Γεώργ. Μ. Γικκουμιδάκης 4	Δῆμος Ἱερεὺς Ἀθανασόπουλος 4
Θεόδ. Ν. Λιβάνιος ἐνωμοτ. 4	Γαλ. Χριστοφιλόπουλος. 4
Νικόλ. Π. Γκιώνης 4	Ἀλέξιος Δ. Ἀλεξόπουλος 4
Ἀπόστολος Μπουγιουκλῆς 4	Θεόδωρος Ἀλεξόπουλος 4
	Γεώργιος Μπαρδόπουλος 4
	Δημήτριος Σταματόπουλος 4

ΟΙ ΕΝ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΩ

Ν. Γ. Νικολῆς Γυμνασιάρχ. 4
Θ. Δ. Ἀθανασούλας 4
Δ. Μιχαλόπουλος 4
Δ. Παλαμᾶς 4
Ἰω. Δρατῆκης διδάσκαλος 4
Δ. Χριστοδούλου 4
Σ. Β. Γαλάνης δημοδιδ. 4
Γενναῖος Δ. Ἰωαννίδης 4

ΟΙ ΕΝ ΚΑΛΑΜΑΙΣ

Ν. Κόντος 4
Δ. Ἀθανασόπουλος 4
Ν. Π. Σταθόπουλος 4
Ἀποστ. Ἱερεὺς Κουστούρης 4
Δημ. Μοιρούλης 4
Σωτ. Κωνσταντόπουλος 4
Καλόγηρος Ψυχουίδης 4
Εὐστ. Κωνσταντόπουλος 4
Θεόδωρος Σαρδέλης 4
Γεώργ. Σακελλαρίου 4
Κωνστ. Τσάκωνας 4
Διονύσιος Γιαννοῦκος 4
Χαράλ. Γιαννοῦκος 4
Ἄγγελ. Παππαγεωργίου 4
Παν. Ἀναγνωστόπουλος 4
Κωνστ. Σταυρέας 4
Ἰωσήφ Γεωργίου 4
Πανάγος Ψυχουίδης 4
Ι. Τσάκωνας 4

ΟΙ ΕΝ ΚΥΜΗ

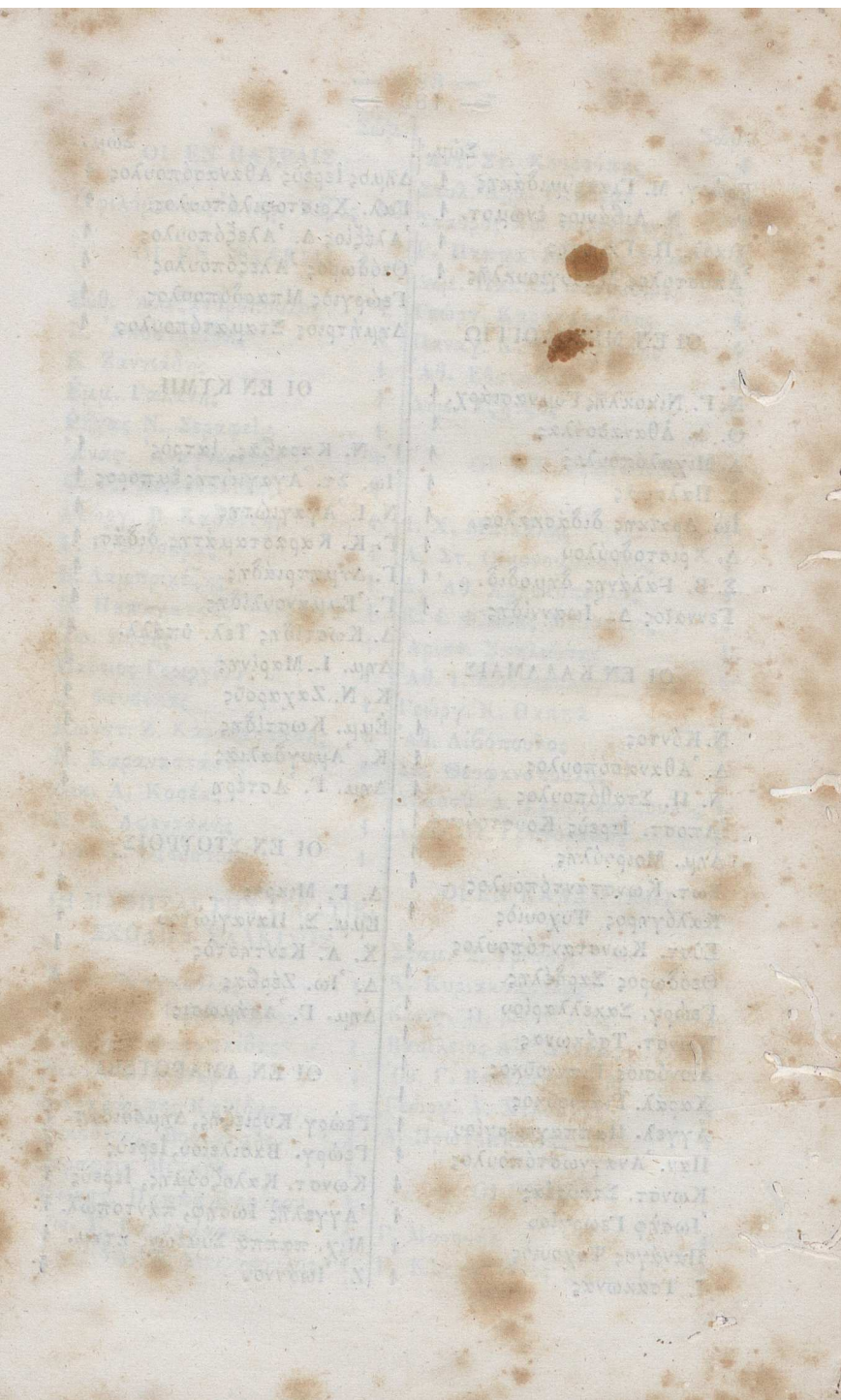
Γ. Ν. Καραβᾶς, ἰατρός 4
Ἰω. Στ. Ἀγαγιώτης ἔμπορος 4
Ν. Ι. Ἀγαγιώτης 4
Γ. Κ. Καρασταμάτης διδάσ. 4
Γ. Δημητριάδης 4
Γ. Ἐμμανουλίδης 4
Δ. Κωστήδης Τελ. ὑπάλλ. 4
Δημ. Ι. Μαρίνης 4
Κ. Ν. Ζαχαροῦς 4
Ἐμμ. Κωστήδης 4
Κ. Ἀρυδαλιᾶς 4
Δημ. Γ. Ἀστέρη 4

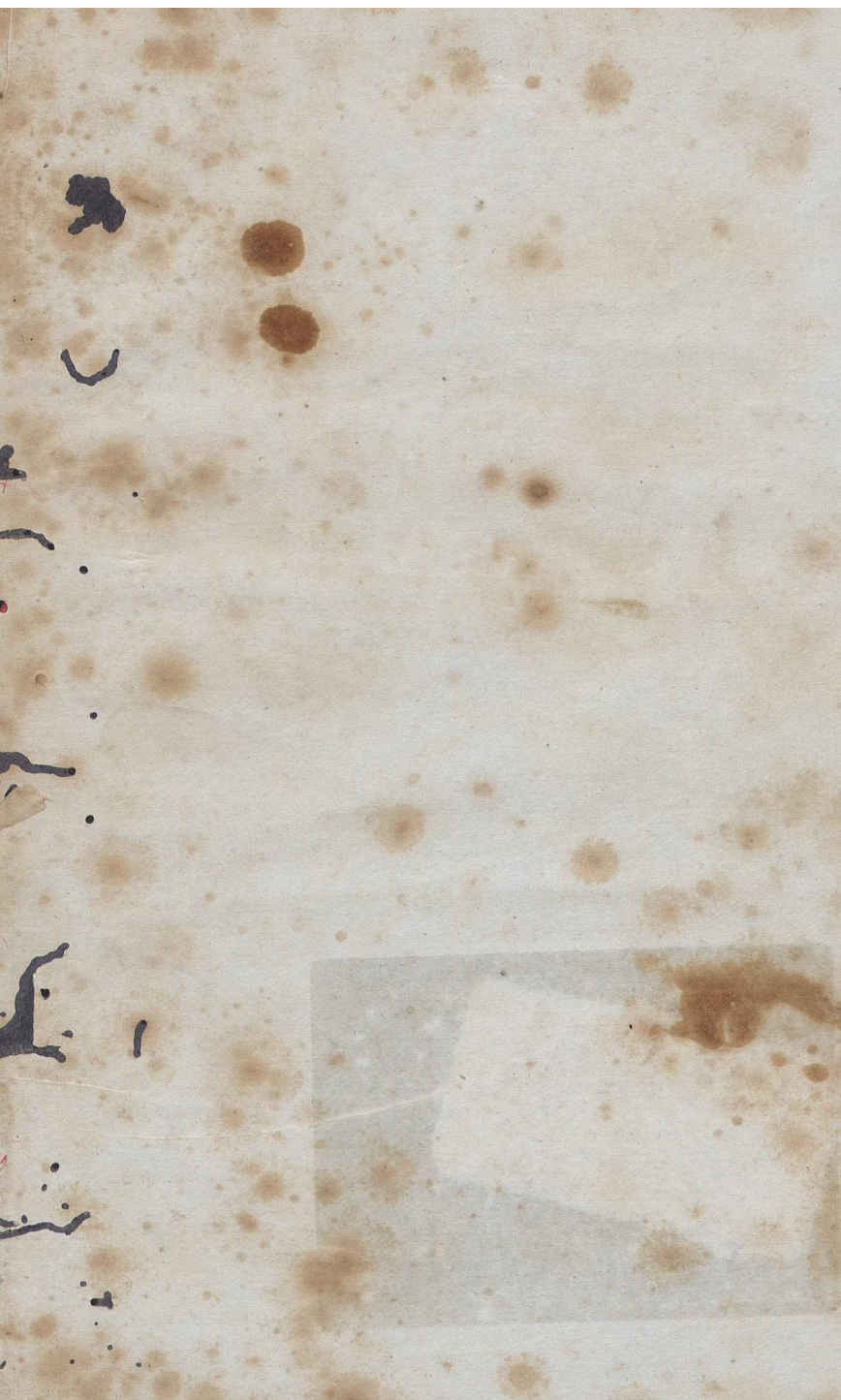
ΟΙ ΕΝ ΣΤΟΥΡΟΙΣ

Δ. Γ. Μικρὸς 4
Ἐμμ. Σ. Παναγιώτου 4
Χ. Α. Κεντηστός 4
Δ. Ἰω. Ζέρβας 4
Δημ. Γ. Ἀθήμωσις 4

ΟΙ ΕΝ ΑΜΑΡΟΥΣΙΩ

Γεώργ. Κυριεζῆς, Δημοδιδάσ. 4
Γεώργ. Βασιλείου, Ἱερεὺς 4
Κωνστ. Καλοζούμης, Ἱερεὺς 4
Ἄγγελῆς Ἰωσήφ, παντοπώλ. 4
Μιχ. παππᾶ Συμεὼν, κτημ. 4
Ζ. Ἰωάννου 4

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000050780

